ion drăguşanul

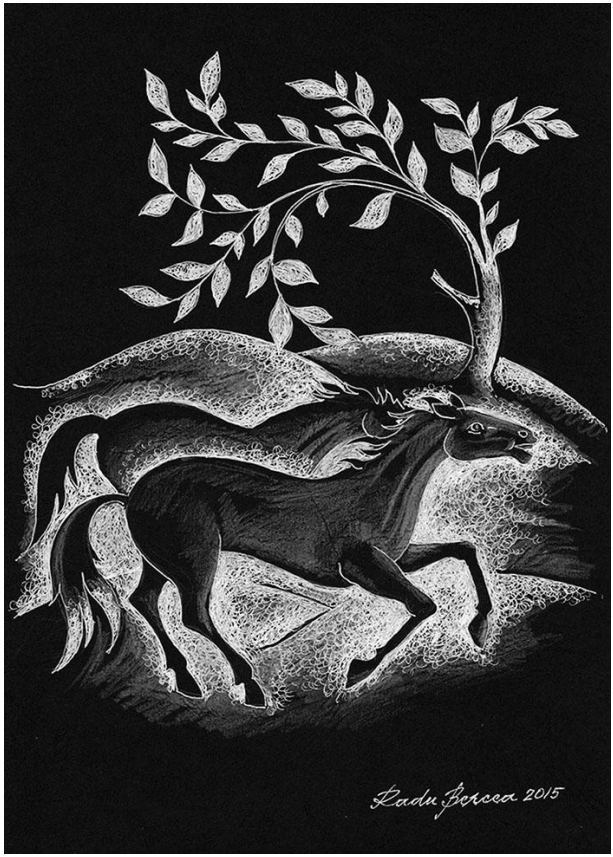

file ale memoriei bucovinene

Cluj-Napoca, august 2026

Coperțile:

Prietenul de-o viață **Radu BERCEA**

Nepoților mei

Darius-Andrei, Carina-Ioana și Adelina-Iris

PRCUVÂNTARE

În noaptea de 11 spre 12 iulie 2026, am suferit un cumplit accident AVC (accident vaso-cerebral), după ce făcusem unul ușor în 2025. Am stat prin spitale vreo douăsprezece nopți și zile.

Nu aș fi scăpat cu viață dacă nu ar fi fost dragostea impetuoasă a copiilor mei, Cozmina, Andi, Mihai și Adriana, și mai ales cea rațională și omenesc surprinzătoare a soției mele, Viorica.

Nu trebuie să uit aportul afectiv, adus de nepoții mei, Darius-Andrei, Carina-Ioana și încă nenăscuta Adelina-Iris, așa cum nu trebuie uitat numele tânărului doctor Rus, de la Dej, unde fusesem inițial dus, de către doctori tineri și pricepuți, din „urgențe", datorită lipsei de paturi din spitalul din Cluj-Napoca.

Nu am voie să uit sprijinul financiar masiv, conferit de superbul concern americano-irlandez ACCENTUR, la care lucrează fiul meu, sau totala implicare a funcționarilor Primăriei municipiului Cluj-Napoca, în rândul cărora s-a descoperit pe sine fiică-mea.

Încă trăiesc, datorită copiilor mei și datorită soției mele, datorită tânărului doctor Rus din Dej și a doctorilor Vitalie Văcăraș, Cristian-Gheorghe Bindila, Ancuța Nemeș, doctor Iuga, Daniela Hada, Doru Moca și Teodora Tamas-Szora. Îmi aduc aminte de Noemi, pe care o simțeam mereu alături în coșmarul trăit doar până la vizita zilnică a copiilor mei.

Abia acasă, după o săptămână petrecută la Andi, sub îngrijirea copiilor mei și a cuscrilor Ana și Alexa Țicală, ambii maramureșeni din Dragomirești, mi-am pus problema cărților mele scrise sau parțial scrise, dar nepublicate vreodată.

Aseară, în vreme ce ascultam și înregistram concertul trupei lui Andi, „Villa Gorilla", la „Radio Guerrilla" lui Bogdan Șerban, simțindu-mă nițel slăbit, am hotărât să public, mai întâi, cartea neterminată „*file ale memoriei bucovinene*", rămânând în sarcina lui Andi „*povestea așezărilor*

muntente”, așa și atât cât a fost scrisă. Mi-ar fi drag să termin și această carte, după povestea așezărilor moldovene și ardelene, de 18, respectiv 17 volume. Ca să fie.

Nu prea știu cât mi-i dat mie să făptuiesc. De aceea țin să las lucrurile în odine. Iar prima fotografie va fi cu Mihai, Cozmina și Viorica, la concertul lansării de album și de videoclip al trupei „Villa Gorilla”, unde am fost, cu adevărat, o familie.

ANTON ACHIȚEI

„Străjer la Împărăţia cântecului”

Pe Anton Achiței nu l-am mai întâlnit de vreo treizeci de ani, iar ieri, când l-am văzut la Bacău, regreta că nu are la el cele două cărți de poezie, publicate recent, ca să mi le dăruiască.

Cinstit vorbind, eu m-am bucurat că scap de dar, apoi Anton Achiței a început să recite un poem, dedicat mamei lui. Și nu-mi venea să cred ce aud: poezie poezie!

O viziune lirică plină de cosmicitate, în care mama fiecăruia dintre noi scrie în cartea veșniciei prin... copii, prin urmași. Viziune, tratare insolită a temei, lăuntru poetic autentic.

Și-atunci, chiar mi-a părut rău că Anton Achiței nu a avut la el cărțile lui de poezie, ca să mi le dăruiască.

*

Anton Achiţei m-a vizitat, ieri, la birou, doar ca să-mi aducă două cărţi de poezie: „Zbor în anotimpuri” (Editura Plumb, Bacău, 2000) şi „Iscălitura mamei” (Editura Fundaţiei Culturale Cancicov, Bacău, 2012). Îl cunoscusem, cu decenii în urmă, când am făcut câte un interviu, pentru „Zori noi”, cu Anton Achiţei şi cu Benone Sinulescu, Anton bucurându-se de largă notorietate, pe atunci, datorită cântecelor „Moldovă, Moldovioara mea”, „Stejărel de la Guranda” şi un cântec al Soarelui, în care, spre uimirea mea, am identificat versul „Luna-i numai un lut rece”, deci materie („Soarele este viaţă, iar luna este materie” – s-a scris, cu milenii în urmă, în „Întrebările” din „Prashna-Upanishad”). Dovadă că în subconştientul oamenilor încă mai supravieţuiesc fragmente din mărturii ancestrale, pe care numai harul liric le mai poate scoate la iveală.

Prima carte, „Zbor în anotimpuri”, adună poezii adolescentine, scrise la Câmpulung Moldovenesc şi supuse, tot pe atunci, judecăţii cenaclului din Suceava, condus de Platon Pardău, poezii care, începând cu prima pe care a scris-o, „Toamna”, conturează nu doar o uşurinţă a versificării, ci şi un instinct vizual al miticului, care avea să-l călăuzească spre esenţializări moderne surprinzătoare: „Ferestre largi / prin care păsări / se-aud cum mă cheamă, / ferestre luminoase / prin care cântecele mele / vor zbura către inimi. // Aromă proaspătă / de var şi vopsele, /grăunţe de cristal / clipesc în mozaicuri, // Aici vor cuibări / doruri şi vise / în cântec de privighetori, / iar curcubeie se vor adăpa / cu roua florilor de la ferestre” (Casa nouă).

Am citat integral acest poem (şi sunt câteva zeci care merită o astfel de recunoaştere), ca să înţelegeţi singuri cât de liric, de profund liric, putea saluta condiţia umană un tânăr elev al Şcolii profesionale de construcţii din Câmpulung, pe nume Anton Achiţei, care doar din căldura sufletului crea şi se bucura de un adevărat univers mitic al cotidianului: „Ca o năframă de borangic / ţesută în luceferi / noaptea se strecoară uşor / printre florile de cărămidă / ale oraşului / înfierbântat de macarale / şi mistrii. // În seara asta / am să rămân deasupra, / aici, pe coama blocului înalt, / o să ascult cum vorbesc cărămizile, / cum zâmbesc aştrilor / aprinzându-se mai tare în ziduri. / Suspendat între pământ şi stele, / voi simţi sărutul universului” (Sărut).

Fără îndoială, cea mai proaspătă inspiraţie lirică ţine de vârsta fragedă a fiecărui om, dar eu, care ştiu ce şi

cum se scria, discuta şi publica pe la cenaclul sucevean al lui Platon Pardău, frecventat de Traian Chelariu, Teofil Lianu, Eugen Fetchin-Frunză, Pan Solcan, Eusebiu Camilar, George Sidorovici, Traian Filip, Dragoş Vicol, Arcadie Arbore, George Damian, Constantin Ştefuriuc, de tânărul evreu Norman Manea, întors din lagărele de exterminare transnistrene, nu pot să nu apreciez lirica vie şi curată a tânărului, pe atunci, Anton Achiţei, care vizualiza splendidul pictural al condiţiei umane, în respiraţii pline de sinceritate, dar şi de imaginaţie: „Oaze albastre / de dor şi lumină / sunt cântecele mele / ce-n suflet le port, // E arşiţă-n suflet, / e vânt şi furtună, / dar păsări măiastre / se-aud peste tot" (Păsări măiastre).

Cea de-a doua carte de poezie a lui Anton Achiţei, care beneficiază şi de o prefaţă inspirată, „Un om-fluviu", semnată de Petre Isachi, conţine doar poeme scrise cu o maturitate lirică remarcabilă, în care „fiecare lacrimă e o stea" (Poveste nepereche), dar şi un impuls mitic de nestăvilit: „Un gând mă îndeamnă / să mă ascund / sub aripa Păsării Timpului, / să zbor cu ea / pe tărâmuri albastre, / să văd de aproape / minunea lumii, / izvorul vieţii" (Pasărea Timpului).

Aici, în această carte există elemente de unitate a vieţii şi a universului, sintetizate sacerdotal în trăsăturile inconfundabile ale Mamei, în care se unesc Cerul şi Pământul, în care interacţionează cosmogonii primordiale (nicidecum arhetipale, pentru că presupun făptuiri stilistice şi nu instincte), în formulări care nu s-a mai folosit: „Tu nu ştiai, mamă, să scrii / frumosul tău nume Anica / dar atingeai / cu un deget hârtia / şi cu lumina sufletului

tău / îţi scriai povestea vieţii / într-o cunună / cu şase flori de sânziene… / Noi eram, mamă, / iscălitura ta” (Iscălitura mamei).

Există un adevărat diametral între creaţia folclorică a lui Anton Achiţei, marcată de nostalgie, şi creaţia lui poetică, profund vizionară în reverberaţiile imaginaţiei. Poezia lui are o „sfinţenie de sanctuar celest, / cuvintele-nfloresc în nopţi de dor” (Casa Pogor), are „Viaţa – calendar / cu file de vânt răsfirate / din care / nu ştim niciodată / când ia vântul ultima filă” (Calendar), are „lumină de ruguri aprinse” (Amarul geniului), are, „pe cărări lumină / şi lacrimă” (Gânduri pentru părinţi), concluzivul pentru acest scurt material despre minunata lirică a lui Anton Achiţei existând, firește, tot în filele cărţii lui: „Puteri nu am / să zbor spre mai înalt, / dar şi aici / durerea naşte flori” (Flori).

*

După două excelente cărţi de poezie, *Zbor în anotimpuri* (Editura „Plumb”, Bacău 2000) şi *Iscălitura mamei* (Editura Fundaţiei Culturale „Cancicov”, Bacău 2012), Anton Achiţei, „un nume aşezat consistent pe un portativ muzical”, cum îl definea prefaţatorul Daniel Nicolescu, s-a despărţit de vremelnicia acestei lumi printr-o naraţiune memorialistică, *Străjer la Împărăţia cântecului* (Editura „Egal”, Bacău 2019), o naraţiune aflată sub aura duioasă a mamei lui, „Anicuţa lu’ Cimpoi”, personaj care, ca şi în versurile lui Anton, însemna o cosmicitate tulburătoare, care-şi scria sufletul pe cer prin copii.

„Avea o privire caldă şi luminoasă, ce izvora din ochii strălucitori ca doi luceferi şi negri ca mura coaptă. Ştia să-şi pună barizul pe cap într-un fel cum nu-l mai puneau alte fete şi, cum era ruşinoasă, mereu îi înfloreau bujori pe obrajii albi ca floarea de crin". Sau, altfel, adică liric spus, mama îşi scria „povestea vieţii / într-o cunună / cu şase flori de sânziene… / Noi eram, mamă, / iscălitura ta".

Datorită acestei cosmice aure materne, Anton Achiţei există, în viaţă şi în carte, în două universuri distincte, inclusiv prin albumele foto, cel al familiei şi cel al artei, în care a pătruns, odată cu cântecul, şi prin poezie.

Ca profesionist al cântecului a prins să se definească în 1970, când a fost angajat, prin concurs, la „Rapsozii Botoşanilor", iar odată cu el, minunatul „Stejărel de la Guranda", înregistrat şi la Radio Bucureşti, devenea un adevărat şlagăr al românilor şi aproape o identitate mitică pentru „străjerul cântecului" Anton Achiţei.

A urmat o carieră firească pentru un om cu talent înnăscut, încununată cu tipărirea, începând cu anul 1973, a cântecelor sale, cu distribuirea în „Florin şi Florica", de Vasile Alecsandri, piesă pusă în scenă de Eugen-Traian Borduşan, dar interzisă de vigilentul şef al propagandei comuniste botoşănene, şi o densă participare la emisiuni radio-tv, participare care-i adusese renumele de „colecţionar de emisiuni" şi de albume muzicale.

A cântat alături de numele mari ale folclorului românesc, pe care, în filele sale memorialistice, Anton Achiţei le descrie aidoma unor adevărate zeităţi ale cântecului: Sofia Vicoveanca, Maria Ciobanu, Irina Loghin, Maria Cornescu, Lucreţia Ciobanu, Florica Ungur, Ionela Prodan, Elisabeta Ticuţă, Elena Merişoreanu, Angelica Stoican, Aneta Stan, Florica Bradu, Maria Bararu, neasemuitul Ion Drăgoi, Benone Sinulescu, Ion Dolănescu, Tiberiu Ceia, Nicolae Sabău, Gheorghe Turda, Nelu Bălăşoiu, Nicolae Furdui-Iancu, fraţii Petreuş. Între timp, adică „în anul 1978, am hotărât împreună cu Adela, aleasa inimii mele, să pornim pe drumul vieţii împreună", o tânără profesoară, iar pentru nunta lor a creat „un cântec special, pentru acest eveniment unic în viaţa noastră".

Trecând prin mai multe ansambluri artistice profesioniste, Anton Achiţei era „mereu în mişcare", datorită numeroaselor solicitări de colaborare, inclusiv din partea Maestrului George Sîrbu, care, în 1980, conducea Orchestra „Plaiurile Bistriţei". „Acest om nu ştia ce înseamnă odihna. Încontinuu scria note muzicale, pregătea premieră după premieră, avea grijă ca soliştii vocali să aibă repertorii valoroase".

La Bacău, Anton Achiţei a stăruit vreme de un deceniu, apoi a plecat, tot ca solist, la Orchestra „Doruleţul" din Buzău, revenind, curând, la Bacău pentru a fi alături de „marele dirijor şi folclorist George Sîrbu", care, în 1981, a făcut din Anton Achiţei un surprinzător „Barbu Lăutarul", care cânta „cu aşa mare drag acele bijuterii muzicale străvechi", încât, chiar şi la repetiţii, îşi dorea „să ţină repetiţia cât mai mult timp".

Puţini ştiu că Anton Achiţei a fost, între anii 1992-1999, la Bacău, şi profesor de canto popular, că a jucat, şi la Suceava, în vara anului 1995, în spectacolul „La hramul de Sfânta Maria”, pus în scenă de George Sîrbu, cu premeditarea de a atenţiona asupra unui determinant folcloric decisiv, dar ignorat de teoreticienii culturii: hramul bisericilor şi satelor respective.

Între timp, „anii au zburat ca păsările albe, vâslind pe-albastrul cerului şi aducând în familia noastră multe bucurii. Fiica noastră, Silvia, a parcurs treaptă cu treaptă” toate etapele vieţii şi ale şcolirii, absolvind cursurile Universităţii de Drept din Bucureşti, iar „la nunta fiicei noastre, Silvia, cu alesul inimii ei, Mihai”, Anton Achiţei a cântat ca şi la propria-i nuntă, dar de data asta ca socru.

Despre cel care a fost „un mare cântăreţ al Moldovei” au scris pagini memorabile Constantin Arvinte, George Sîrbu, Ioan Cobîlă, Petre Vlase, Răzvan Mitoceanu, Laurenţiu Ursache, Daniel Nicolescu, Ioan Dănilă, Silvia Achiţei-Andreescu, iar despre cel care slujise cu evlavie „Împărăteasa Poezie”, prin două cărţi remarcabile, adică un Anton Achiţei discret şi apăsat de timiditate, au stabilit repere de cronică literară Ştefan Olteanu, Petre Isachi, Bogdana Tihon, Corina Pavel, Ion Drăguşanul.

Şi e de subliniat că Anton Achiţei a scris poezie cu adevărat frumoasă, pentru că, „Anton Achiţei cântă şi trăieşte în cântec”, cum inspirat se scria într-o ştire botoşeneană. Iar când cântecul a ostenit, Anton Achiţei a pus capul, pentru odihnă şi visare, pe filele lui de „Străjer la Împărăţia cântecului”.

RODICA ALEXANDRU

omul care râdea și cu ochii

Unul dintre cei mai frumoși oameni pururi vii ai Sucevei, Doamna profesor Rodica Alexandru, doctor în istorie, pictor înnăscut, cu ecouri vagi din creația antecesorilor Ion Cârdei și Dimitrie Loghin, autoarea cărții de memorialistică „Acel timp, acele locuri”, director al Liceului Pedagogic (1962-1965) şi al Liceului „Ştefan cel Mare” din Suceava (1967-1978; 1982-1986), a primit,

nepermis de târziu, titlul de Cetățean de Onoare al Sucevei, de onoare beneficiind doar orașul care se poate mândri și despovăra, cu o bucată de carton colorat artizanal, cu astfel de oameni. Protector necondiționat al copiilor de la țară, în al căror potențial creator credea cu tot sufletul, aura benefică a Domniei Sale însoțindu-ne pe parcursul întregii noastre vieți, Doamna Rodica Alexandru nu lipsea de la nici o lansare de carte sau concert al „ștefaniștilor" care după un astfel de exemplu mai mult decât părintesc și-au deslușit și conturat viitorul.

Am cunoscut-o la începutul toamnei anului 1970, cu prilejul primei lecții de istorie, când am fost ascultat, vorbind despre cultura babiloniană, timp de o oră. Mă luase pe nepregătite, pentru că, după moartea tatei, ca să-și poată mama păstra locul de muncă în industria ușoară, „suflecam" singur o normă întreagă pe ogoarele ceapeului, iar toamna sunt multe și grele muncile agricole, așa că nu am avut când să mă uit în vreo carte. E drept că, în cursul orelor de predare, eram atât de atent, încât rețineam mai tot ce era de reținut, dar despre cultura întemeiată de Enlil, Fiul Muntelui și Domnul Păstorilor, care începuse să-și zică, după coborârea din munți, Bel sau Ba (de aici Ba-Bel-on), adică strămoșul, nu știam mai nimic. Panicat, mi-am amintit de Geo Bogza și, inspirat de o scriere a sa, am început să fabulez pe tema apariției culturii, ca o consecință a nevoii de frumos, așteptându-mă să fiu întrerupt din clipă în clipă, dar să iau măcar un 5. Doamna profesor, cu bărbia rezemată în căușul palmei stângi, radia de zâmbet, era primul om, întâlnit de mine, care râdea și cu ochii, iar cei 42 de băieți din clasă și, mai ales, cei care citiseră lecția, pe care eu nu am mai apucat vreodată să o citesc, s-

au întors spre mine, iar ochii lor măriți de uimire îmi băteau piroane în palme.

Disperat, am început să improvizez și pe seama eseurilor lui Ralph Waldo Emerson, pe care le citisem, în vară, din dorința de a întrezări o fereastră spre Hegel, dacă tot aveam de pierdut atâta timp, păscând vaca pe șanțuri, pentru că imașurile au fost arate, și, povestind de nevoie, înțelegeam din ce în ce mai clar ce înseamnă „perspectivele", la care Lucian Blaga făcuse atât de dese trimiteri. Nu-mi mai păsa că mă fac de râs, deja dispărusem din clasă și pluteam undeva, în inefabil, privind, aidoma unei zeități oarecare, spre primii oameni vorbitori, pe care îi întâlnisem în „Teogonia" lui Hesiod, încercând să transmită mesaje viitorimii prin semne, prin sugestii de frumusețe a gândirii umane, dintotdeauna novatoare și lacomă de frumusețe. Dintr-odată, a sunat clopoțelul și am tăcut, respirând ușurat. Doamna profesor s-a ridicat încet, parcă și cu părere de rău, apoi s-a adresat băieților din clasa noastră, singura doar de băieți din întreaga istorie a liceului: „Vedeți, copii, așa se pregătește o lecție!".

Fiind născută în același an cu mama, 1933, Doamna Rodica Alexandru chiar că mi-a fost ca o mamă, până la fuga mea din raiul bucovinean. În biroul domniei sale, cu fotolii din piele adânci (într-unul era să mă pierd), i-am cunoscut pe câțiva dintre poeții Sucevei, care au ținut să mă întâlnească. Niciodată nu am fost de părere că directorul liceului nostru, Doamna Rodica Alexandru, a „reușit să îmbine, cu tact, exigența cu omenia", pentru că omenia mămoasă, de mamă a tuturor, trezea atâta respect în sufletele celor din preajmă, încât nimeni nu ar fi riscat să-i

umbreasc㠁, fie ș㠁i pentru o singur㠁 clipit㠁, z㠁mbetul ei tutelar, de om care r㠁de ș㠁i cu ochii.

De-a lungul deceniilor de „dup㠁 Bastilia” sucevean㠁, cum glumeam noi, cu netrucat㠁 afecțiune, pe seama acestei redutabile instituții de cultur㠁, care a fost Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, Doamna Rodica Alexandru nu a lipsit de la nici o manifestare cultural㠁, în care eram implicați noi, foștii înv㠁ț㠁cei ai Domniei Sale. Venea însoțit㠁 de prietene ș㠁i se bucura cu tot sufletul de bucuriile noastre. Cu un astfel de prilej, la o lansare de carte a poetului Roman Istrati („Ștrumfii Kremlinului”), eveniment armonizat de inegalabila Mihaela Popescu cu melodii compuse pe versuri de ale noastre, am rugat-o pe zeița bun㠁 a amintirilor noastre s㠁 poftească la microfon, iar Doamna Alexandru a cedat ș㠁i, încadrat㠁 de foștii înv㠁ț㠁cei de odinioar㠁, ș㠁i-a m㠁rturisit sufletul.

Pentru o foarte singur㠁 dat㠁, am fost ș㠁i eu martor în universul creației Doamnei Rodica Alexandru, participând la vernisajul expoziției de pictur㠁, g㠁zduit㠁 de cl㠁direa durat㠁 de legendarul primar Franz cavaler Des Loges. Era atâta frumusețe reală, proasp㠁t㠁 ș㠁i vie, în opera plastică a Doamnei Rodica Alexandru, încât mi-au dat lacrimile, înțelegând, ș㠁i datorită lucr㠁rilor expuse, cât㠁 lumin㠁 a izbutit s㠁 dureze în sufletele noastre neuitata ș㠁i str㠁lucitoarea noastr㠁 profesoar㠁 de istorie.

CLEMENT ANTONOVICI

poetul care iubea poezia

Cărturar de modă interbelică, deci un adevărat „aristocrat al simțirii”, poetul Clement Antonovici s-a născut, în 12 martie 1930, la Volovăț, urmând să debuteze, la 28 de ani, în ziarul „Lupta Poporului” din Suceava (Câmpulung), în 11 februarie 1958, cu poemul „Îndemn”, și să-și încheie parcursul prin lumea literară suceveană cu cărțile „Rapsodia Bucovinei / Poeme”, Editura „Cuvântul

nostru” 1997, „Chemarea înaltului munte / Poeme”, Editura „Cuvântul nostru” 1998 .

Poet de cenaclu, unde erudiția sa se dovedea a fi binefăcătoare, și de pagini literare ale ziarelor județene, Clement Antonovici s-a bucurat, totuși, de atenția reputatului critic literar Adrian Dinu Rachieru, care i-a făcut loc în paginile antologiei „Poeţi din Bucovina” (Editura „Helicon” Timişoara, 1996, pp. 37-39), despre cărțile sale târzii scriind doar doi intelectuali, care nu au scris niciodată poezie, Mircea A. Diaconu și Cezar Straton.

„Reputatul critic Mircea A. Diaconu”, cum îl numea Cezar Straton - nu și eu, universitar de carieră și lider al scriitorilor suceveni în 1997, a scris prefața cărții „Rapsodia Bucovinei”, o prefață în „care s-a eschivat elegant, cu stilul lui seniorial şi corect” despre această „broşurică poetică”, de a lăuda „gratuit, exagerat, tentaţie căreia, din păcate, mulţi pre/postfaţatori nu-i prea rezistă”, scria același Cezar Straton, fără să priceapă că „tentația” aceasta incriminată este, de fapt, nu doar frățietate creatoare, ci și respect pentru sufletele lirice care s-au străduit să iasă din matcă, dar și înțelegere, deci vagă deslușire de inefabil.

Mircea A Diaconu sublinia că „simplitatea umilă a tonului de rugăciune și adorația impregnată de neliniștea morții dau acestui volum și tonul liric... o emoționantă căldură”, Straton fiind, în același ton, dar niscaiva mai cruciș și răstit, declara aparent tranșant: „E evident că poezia – versificaţia, de fapt – nu e una de forţă”. Nu, versificația

este una rapsodică, deci a figurativului, nu a metaforei și a esențializării.

Fără îndoială, structura rapsodică a poeziei lui Clement Antonovici, poate displace, din afară, unui erudit care nu are vocația exprimării lirice și, în plus, se află în fața unei cărți neinspirat lucrată de editura penibilă a unui veterinar al cărui nume nu merită reținut. Întotdeauna există o falie între poezie și carte, pentru că poezia poate fi reliefată, prin narațiunea lirică a unei cărți, mai valoroasă sau mai slabă decât este ea în realitate. Tocmai de asta, prefațatorul abordase o nuanță persuasivă „a tonului de rugăciune", prin recursul la calitățile umane ale poetului, dar fără a insinua măcar o singură atitudine, deci comunicând fără a spune nimic: „Blând și afectat de precaritatea lumii, cu umilință distinsă, atent la întâmplările vieții și în același timp cu privirea ațintită în sine, departe, – poetul trece impasibil pe lângă noi cu conștiința că versul îl poate salva".

Cezar Straton, ne-poet și, spre deosebire de Diaconu, ne-cititor de poezie, un „pragmatic" obișnuit să calce în picioare orice fărâmă de memorie, alege o „neliniște a morții", un alean rudimentar din cartea nepriceput redactată și, declarând că „mi-a plăcut (între altele) poezia" cea mai șubred desprinsă din inefabil, se saltă pe sine în văzduh, de parcă ar păși pe cer cu vocație de arhanghel deslușitor de adevăruri absolute:

„Mi-a plăcut (între altele) poezia despre inutilitatea (cvasi-sinucigașă) pe care o trăiește, brusc, un om ieșit la pensie. Cel care-și simte – și nu poate accepta, că-i greu

de acceptat! – brusca „ejectare” de către cei care – până ieri – fiind interesaţi, „îi cântau în strună”. Se cheamă „Vârsta a treia”… Nu cred că ar trebui să urmăm, să ne lăsăm pradă tristeţei celui devenit inutil după ieşirea la pensie (deşi această „uitare” bruscă mi-a fost semnalată de mulţi alţi colegi, prieteni „seniori”. Uitaţi de cei pe care i-au crescut, format, ajutat etc…). Ar trebui – mai ales cei care ne apropiem de acest important „prag” al vieţii – să evităm această „capcană” a indiferenţei celor din jur, după ce noi nu le vom mai fi necesari. Să căutăm căi, soluţii, de a nu suferi de ingratitudinea uitării. Clement Antonovici descrie frumos, realist şi trist această stare: „După ce ai trudit ca un rob, zeci de ani / Într-o ţară ajunsă celebră-n Balcani / După ce te-au furat fel de fel de tâlhari… / Ai ajuns să înduri anii cei mai amari // Nu mai ai cui o vorbă din suflet să-i spui / De folos, tu de mult nu mai eşti nimănui / Părăsit de puteri, ai ajuns cel mai jos / Eşti de mulţi prigonit… eşti de fapt… de prisos! // (…) Când le-ai dat pân şi bani de-ncălţări şi zăbun / Totdeauna, atunci, pentru toţi, ai fost bun. / Dar acum, când bătrân, să câştigi nu mai poţi / Nu ai loc… şi de tine se-mpiedică toţi! // Râd de tine şi-ţi spun c-ai rămas vicios / Că în lumea lor nu le-aduci vreun folos / Că – bătrân şi sărac – nu mai eşti azi util / Că mai bine ar fi… să te duci la azil… // Pentru toţi eşti acum nedorit, nechemat / Oare asta ţi-e soarta la care-ai visat? / Fruntea grea şi înaltă în palme ţi-o strângi / Retrăieşti tot ce-ai fost…şi începi iar să plângi. // Să-i urăşti? Ştii prea bine, nu poţi… tu nu poţi / Te cuprinde o milă de toate… de toţi. / Anii tăi ţi se par fără sens… şi deşerţi / Pe acei ce-ţi greşesc i-nţelegi… şi îi ierţi… // Este greu să trăieşti, dar mai greu e să mori / Când nu-s bani de comând, de pomeni sau de flori / Este grea coborârea în

recele lut… / Pentru ce ai trăit? Pentru ce te-ai născut!?” (Clement Antonovici, „Poeme”, 1997)” (Cezar Straton, „Un mic eseu in memoriam prof. Clement Antonovici și prof. Corneliu Duceag”, în „Crai nou”, 30 decembrie 2020).

Dar Clement Antonovici, în spațiul său liric, nu a practicat niciodată „simplitatea umilă a tonului de rugăciune”, cum crede universitarul Diaconu, ci simplitatea rapsodică, baladescă, de o totală sinceritate a trăirilor și a mărturisirilor lor, pentru că „Pe meleagul ăsta sfânt / Orice dor s-alină, / Rai de cântec pe pământ, / Mamă Bucovină!”, iar „Tot ce crește-aicea azi / Cântă cu trecutul”.

Unor minți prea sofisticate, dar ne-hăruite liric, nu au să le placă niciodată reminiscențele bolintinene ale unei lirici contemporane, în care „Frumuseţile rămân / Cântec în lumină. / Te cuprind cu drag la sân, / Mamă Bucovină!”.

Clement Antonovici era un om vesel, veșnic pus pe glume, care savura în mod egal o poezie bună (clasică sau modernă) sau un banc inspirat. El era exponentul sau, mă rog, efigia bucovinismului. În poezia sa, Antonovici era mult prea riguros influențat de profesorul de limba română de la Liceul Economic din Suceava, de rigorile rigide ale gramaticii și ale exprimării corecte, care, dacă ar fi chiar corectă, de-a lungul timpului, și nu doar o convenție, nu ar mai fi apărut poezia ca tentație a unei corectitudini desăvârșite. L-am respectat și îi respect memoria. Nopțile lui de inefabil, de evoluția a florii de pe ram înspre fruct, merită prețuire

MIHAI BÂNDEA

de la BEN MIHĂESCU, la ARCADIE ARBORE

Un poem inedit, în ciuda faptului că a fost publicat în 19 martie 1944, „Drum răsăritean”, mi-a readus în față chipul unui om drag, căruia eu îi păstrez amintirea sub emblema ultimului său pseudonim, Arcadie Arbore, deși debutase în poezie, ca iconarist, cu pseudonimul Ben Mihăescu (de la Bendevschi Mihai). Dar, înainte de a spune și alte lucruri despre acest om cu adevărat tulbu-

rător, să vă reproduc poemul, aflat, poate că nu întâmplător, sub aura tutelară a concepției lui Lucian Blaga despre „Transpunerea psihologică a *Fenomenului Originar*”, Mihai Bândea fiind studentul acestui uriaș gânditor al spiritualității europene.

Drum răsăritean

Natalia Godunof,
subtil chenar
gingaș pahar
se adânci sub nopțile-n Rusia!

Fantastică-i luna răsărită pe Don.
Strălucind himeric spații stepare.
Fug cazacii, călări, ca o arătare...
Dinspre păduri s-aude dulce zvon.

A pornit la drum și Serghei Esenin:
parcă simți un suflu de femei în vin

Hei! ce adânci sunt nopțile-n Rusia!
Mă aprind în ele ca într-un zăbun.
Întinde-mi, Doamne, o mână peste glia
de suflet, din cioburi să m-adun

Lângă ochii adânci de femeie
(Vremii poruncește-n loc să steie!)
Vreau să beau dragoste, ca din pahar.
Prietene, aruncă și ultimul zar!

Mai sunt până-n zori

Ceasuri de dulci mângâieri.
Ne oprim lângă tăceri
de-argint, de-aramă,
cărnii însetate să-i dăm vamă.

(*Bucovina literară*, No. 94/1944, p. 7)

Eram prieteni buni, dar niciodată nu mi-a povestit despre „iconari“ sau despre poemele lui din tinereţe. Îmi vorbise doar despre Lucian Blaga, al cărui student fusese pe la Cluj, îmi vorbise despre străbunii lui transilvani, stabiliţi la Rădăuţi, apoi, odată cu acel Mihai Bîndea care şi-a zis Bendevschi, în toată Bucovina.

Mihai Bîndea, cel pe care eu îl ştiam drept poetul Arcadie Arbore, dar nu şi Ben Mihăescu (un alt pseudonim din epoca „*Revistei Bucovinei*”), s-a născut la Cernăuţi, în 26 septembrie 1927. A făcut liceul în vremuri de bejenie (1938-1946) la Cernăuţi, la Cluj şi la Timişoara. Tot la Cluj a făcut Facultatea de Litere şi Filosofie (1946-1948), dar şi Facultatea de Drept (1948-1951), apoi s-a angajat profesor de rusă la şcoala generală din Chinieşti-Dej şi la cea din Vatra Dornei (1957-1968).

Debutat, drept Ben Mihăescu, încă din 8 august 1943, în „*Revista Bucovinei*”, cu poemul „*Reverie*”, după cum consemna „*Basarabia literară*” nr. 74, din 15 august 1943, și publicând, în același an, poemul „*Noapte în Ucraina*” (nr. 79) – poeme care s-au pierdut, apoi, în anul următor, cu trei poeme care s-au recuperat, poetul Mihai Bândea – Ben Mihăescu, cumva apropiat de Teofil Lianu, ca expresie și ca univers, cărturar bucovinean exemplar,

avea să revină în peisajul liric sucevean, drept Arcadie Arbore, publicând poeme în „*Caiet sucevean*” (1964), „*Trepte lirice*” (1965), „*Peisaj sucevean*” (1967); manuscrisele „*Antologie de autor*” (versuri) şi „*Însemnări despre mine şi lumea din jur*” (memorii) încă n-au văzut lumina tiparului.

Mihai Bândea a avut, deci, două identități lirice distincte și diferite, cea iconaristă, de vagă inspirație eseniană, dar dominată, în planul expresiei, de „fenomenele” gândirii umane, identificate și deslușite de mentorul său, Lucian Blaga, care conturează vag, dar viguros, destinul poetic neîmplinit al lui Ben Mihăescu, și destinul liniștit, cu tușe bucolice, uneori chiar pășuniste, în sensul tradiției semănătoriste a poeziei bucovinene, care ține doar de poetul Arcadie Arbore, cel adânc și tainic frământat de zvâcnirile, adesea futuriste – ca la Maiakovki, dar cu tente eseniene, dar care deja avea aripile frânte și murea, încetul cu încetul, în Arcadie Arbore. Un Arcadie Arbore care cocheta, adesea inspirat, cu epigrama, semn că încă nu accepta definitiva înfrângere. Dacă nu ar fi venit comunismul, Ben Mihăescu s-ar fi împlinit, și-ar fi conturat zborul în inefabil. Presupun că în manuscrisele lui, inclusiv în paginile memorialistice, există și această dimensiune bine secretizată, dar manuscrisele lui au dispărut fără urmă, deși m-am oferit să le scot la lumină, în câteva rânduri. Din nefericire, specificul memoriei bucovinene este acela de a moșteni doar apartamente și alte bunuri, nu și identitatea spirituală.

Mihai Bândea a venit la Suceava în anul 1968, ca redactor al ziarului „Zori noi“, în redacţia căruia a lucrat

până în 1971, când s-a transferat jurist la Staţiunea de Cercetări Agricole Suceava. În ultimii ani de viaţă, trăia mai mult la Câmpulung Moldovenesc, dar a murit la Suceava, în 9 noiembrie 1994.

Mihai Bîndea a debutat în revista Liceului „Aron Pumnul“ din Cernăuţi (1942), curând după aceea răzbind şi spre marile reviste literare ale Bucovinei. A fost un poet tradiţionalist, cu construcţii ciudate, la care trudea îndârjit, încercând nu relaţionări, ci explicaţii prin trăire ale mitului şi ale divinului: „Tristul cavaler al sufletului meu, / Încremenit, amar, sub ani şi aşteptări, / Veghează, tăcut, în strălucitoarea za / Să sune goarna marilor plecări”.

„***Aşteptare...***

Tatei

Peste viaţă, peste moarte
se scutură anii
încet –
petale de-aramă
din marele buchet.

Sub zodii de fier
urcăm mai dur
sau
ne prăbuşim
loviţi
de rece-a morţii coasă.

Nimănui nu-i pasă
de marile plecări.

Tăcut,
îngenunchem destinului
aşteptând
întoarcerea în lut.

(*Revista Bucovinei*, nr. 7/1944, p. 240)

Prefaţă

Tristul cavaler al sufletului meu,
Încremenit, amar, sub ani şi aşteptări,
Veghează, tăcut, în strălucitoarea za
Să sune goarna marilor plecări.

Melodii de culori vor defila pe retină,
Buzele livide vor şopti nume noi,
Departe va rămâne oraşul din amintire
Cu oamenii săi murdari şi goi.

La aprinsul luminilor în cetate,
Când umbrele s-or încrucişa pe faţă,
Tristul cavaler încercănat de stele
Se va-ndrepta spre noua dimineaţă.

(*Revista Bucovinei*, nr. 9-10/1944, p. 334

Toamnele, visele...

Toamnele, toamnele
gândului sur
sângeră semnele
trupului dur.

Visele, visele,
flori de argint,
sângeră sufletul,
mor şi ne mint".

(*Revista Bucovinei*, nr. 11-12/1944, p. 348)

Mater Dolorosa

Te mai gândeşti, tu, mamă a durerii,
La fiul tău, în lume pribegind,
La hanuri triste, noaptea, poposind,
Şi bând, mâhnit, la mesele tăcerii?

Îţi aminteşti, poate, de-un vechi colind,
Cântat, demult, sub steaua serii,
Când tatăl mai trăia şi merii
Cădeau, din somn livezile trezind?

O, părul tău cum se făcu de fum,
Cel care-a fost, odată, de lumină,
Când, tânără treceai, cântând, pe drum!

Azi, tot mai rar, făptura ta puţină,
Spre poartă-ţi porţi şi palma pui
La ochi, şi-aştepţi cei duşi să vină...

(Rachieru, Adrian Dinu, *Poeţi din Bucovina*,
Editura „Helicon" Timişoara, 1996, p. 49).

MARIA BARARU

sacrificiul conștient de sine

O ascultasem cântând, pe o scenă de lângă școala din Salcea, când aveam vreo zece anișori, apoi, peste doar trei decenii, m-a sunat, ca să mă invite la un spectacol de adio. Ne-am întâlnit în foaierul Casei Culturii din Sucea-va, era fragilă ca o trestie și ascundea în priviri o tristețe

discretă, care m-a tulburat. Luam, arar, notițe, dar o ascultam atent, scufundat în privirile ei, scapăr de Lună vag înspicată. Îi cunoșteam destul de bine repertoriul, fiind atras mai ales de piesa „Ionel, drăguțul meu", pe care îl trimisese la Rădăuți, să-i aducă bumbăcuț. O voce inconfundabilă, catifelată, și o emoție de fecioară, pentru care începuse răsăritul din zori.

Își începuse cariera artistică într-o epocă în care se falsifica folclorul prin zonificare, deși toate mărturiile vechi, inclusiv ale străinilor, menționau o unitate incredibilă a cântecului național al românilor, care, îndată după ce se născocește un cântec nou, acesta se răspândește cu viteza fulgerului în toate ținuturile, din cele trei imperii, locuite de români. Maria Bararu, însă, izbutea, încă din primii ei ani de existență artistică, motivând că Zvoriștea natală (se născuse, în 1 august 1946, în satul Stânca) înseamnă o zonă de interferență, în care ritmicitățile și armoniile se despleteau aidoma peisajului colinar, care pleacă din lunca Siretului în pelerinaj îndătinat spre munții cei sacri. Iar piesa preferată de mine însemna o astfel de expresie, o călătorie muzical-poetică prin necuprins.

Nu-mi mai amintesc ce-am scris atunci, după ce am văzut spectacolul, în care evolua, la același nivel cu Maria Bararu, și regretatul Drăgan Muntean, pentru că nu am păstrat nimic din ce am răspândit prin presă. Dar știu că mă suna periodic, doar ca să-mi mulțumească pentru portretul pe care i l-am făcut, încântată și de faptul că prietenul și colegul ei Gheorghe Turda, i-ar fi zis, după ce a citit cronica de spectacol: „Marie dragă, moldovenii tăi moaie condeiul în miere, atunci când au ceva de scris. Și

mă doare că ardelenii mei nu au un astfel de obicei". Entuziasmul acela al lui Gheorghe Turda îl trăia și cea mai bună prietenă a Mariei Bararul, Elisabeta Turcu, și prietenul nostru comun, Anton Achiței, care-i fusese coleg la Ansamblul „Doina Moldovei" din Iași.

Maria Bararu a avut o copilărie amară, rămânând orfană de mamă încă de mică, apoi, aidoma unei apoteotice lumini, a descoperit cântecul, pe când era elevă de liceu la Școala Agricolă din Șendriceni, care avea și un teribil ansamblu folcloric, așa că, după absolvire, a fost angajată la Ansamblul Artistic „Ciprian Porumbescu" Suceava, cariera ei profesională fiind continuată, ascendent, la Ansamblul „Doina Moldovei" din Iași, apoi, timp de 17 ani, începând cu 15 ianuarie 1979, la Ansamblul Artistic „Doina" al Armatei.

Primul vinil, care apărea la Electrecord, în 1968, cuprindea piesele „Ionel, drăguțul meu", „Mitru meu e pădurar", „Joc din Vicov", „Jocu-i din bătrâni lăsat", iar al doilea, cel din 1970, „La fântâna cu uluc", „Să jucăm bătuta, măi", „Cântă-mi, scripcăraș, cu foc", „Am un foc la inimioară", „Astăzi joc la nunta mea". Am reascultat piesele cu mare drag, inclusiv față de Primăria din Zvoriștea și față de foștii ei consăteni, Mircea Sfichi și Ioan Iţco, datorită cărora Maria Bararu a fost asumată, drept simbol spiritual obștesc, prin dezvelirea unui bust și prin lansarea unei monografii, scrisă de prietenul și cumătrul meu Mircea Sfichi, el însuși demn de o recunoaștere asemănătoare, peste timp, datorită cărților pe care le-a scris și publicat.

Despre plecarea Mariei Bararu nu voi vorbi, pentru că mai toate cântecele ei înseamnă 55 de ani de viață intensă și încă pot fi și sunt ascultate, pe vinilin sau pe net, iar multă, multă lume, și nu doar cântăreții și actorii, îi poartă o luminoasă amintire. Câteva diplome, dar nu și din partea fălosului Ansamblu „Profesionist” din Suceava, i-au cinstit sacrificiul artistic, pentru că asta este viața unui creator, muzician, artist plastic sau scriitor, un sacrificiu conștient de sine, dar care trebuia făcut.

Final de spectacol la Suceava; dirijor – Grigore Macovei; pe scenă – Gigi Văduva, Nicoleta Vasilovici, Iosif Grigore, Sofia Vicoveanca, Maria Bararu, Alexandru Dumbravă şi două dansatoare: concert-maestru – Martin Mony Szekely

LEONACHE BÂRZU

eroul „izmănar” de la Mărășești

Cel mai interesant dintre bătrânii satului meu natal mi se părea a fi naşul de botez al mamei, Leonache Bârzu. Mama, Viorica Bursuc, era verişoară dreaptă cu Viorica Bârzu, nevasta fratelui tatii, Petrache, şi mama verişorilor mei celor mai apropiaţi, Marceluca şi Mihai. Cu Marceluca eram coleg de clasă, iar Mihai, mai mare decât noi cu

cinci ani, era dascălul meu de suflet. Nu-i întâlneam cu vaca la păscut şi nici la alte munci agricole, pentru că bădia Petrache, care-i iubea ca pe ochii din cap, nu-şi dorea de la ei decât să înveţe şi să însemne ceva în viaţa asta. Cu vaca venea naşul Leonache, care ţinea frânghia cu o mână, iar în cealaltă mână sprijinea veşnic o carte religioasă, pe care o citea din mers, până la aproape o sută de ani, fără să se folosească de ochelari, deşi literele şi slovele erau nespus de mici.

Dacă pornea cineva vreo dispută pe vreo temă religioasă, el nu se băga, deşi devenise un înţelept al credinţe. Atât de înţelept, încât citea doar pentru el, nu şi pentru alţii. Nici măcar nouă, nepoţilor, nu ne vorbea despre Dumnezeu, despre necesitatea credinţei şi despre pildele din „Biblie", aşa cum procedează făloşii care cred că şi cred. Credinţa făcea parte din structura lui sufletească, era dialogul lui cu veşnicia. Şi avea atâta bunătate lăuntrică, încât nu se înfuria niciodată; nici măcar atunci când unul dintre viţeii noştri, zburdalnic şi neastâmpărat, l-a luat, pe nepusă masă, între coarne şi l-a zvârlit cât acolo, cartea sfântă ajungând dincolo de brazdele unui hat. S-a ridicat anevoios, a privit vietatea cu bunătate şi i-a spus blajin:

– Măi băiatule, ce ţi-am făcut eu ţie, de mă superi?!

Apoi a căutat cartea sfântă, a scuturat-o şi s-a bucurat, cu o închinare, că nu fusese în nici un fel vătămată. Pe atunci, nu ştiam că naşul Leonache fusese unul dintre eroii „izmănari" de la Mărăşeşti şi că a dus războiul Întregirii Neamului de la capăt, la capăt, fiind demobilizat târziu, după ocuparea şi luarea în administrare a Budapestei. Abia

atunci când, intrând în „casa cea mare”, unde îşi ţinea Mihai cărţile propriei biblioteci, am văzut, pe peretele nordic, un certificat regal de împroprietărire pentru merite speciale în rezistenţa de la Mărăşeşti, fapte care l-au dus ulterior şi la o şcoală de ceferişti, şi aşa am aflat despre tinereţea lui eroică, tot căutând, după aceea, prilejuri să intru în vorbă cu el, ca să aflu şi să înţeleg. Într-o duminică, sub dudul cu fructe albe şi negre din mijlocul curţii verilor mei, pe când Mihai scosese din beci o cană cu vin de vişine, făcut de el, şi a turnat în trei pahare aburinde, l-am întrebat pe naşul mamei, în vremea în care ciocneam, dacă nu i-a fost frică să se năpustească, cu mâinile goale, împreună cu camarazii lui, asupra nemţilor care-i îndemnau, cu mitralierele şi cu degetele pe trăgaci, să iasă din apă şi să se predea.

– De frică ne mai ardea nouă? Ne luaseră armele şi hainele, iar dacă nu le luam înapoi, ne mutau majurii fălcile, după aceea, aşa că n-am mai stat la sfială, ci ne-am năpustit, le-am luat armele şi tot ce era al nostru, dar nu i-am umilit, cum au vrut ei să facă cu noi: le-am lăsat hainele, când i-am luat prizonieri.

– Bine, dar acesta e eroism!
– Nu e eroism, e numai onoare şi datorie…

Vinul de vişine e înşelător: ai impresia că bei un must bun, dar, după trei-patru pahare de vin rece, nu te mai poţi ridica, iar dacă o faci, echilibrul îţi joacă feste peste feste. Naşul Leonache ştia năravul vinului de vişine, aşa că, după două pahare, ne-a rugat să-l ducem în casă, că mai are de citit. Îl ţineam de subsuori, dar nu era nevoie,

pentru că picioarele îi erau încă sigure. L-am ajutat să se întindă, dar abia după ce şi-a aşezat ceremonios pălăria într-un anume cui, iar Mihai i-a adus o carte, pe care naşul i-o ceruse. Îmi spunea Marceluca, amuzată, că naşul se înfurie rar, şi numai atunci când nevasta lui, naşa Domnica, devine prea harnică la vorbe:

– Dumneata Domnică, zice el atunci, ai grijă să nu mă faci să-mi dau pălăria jos din cap!

Spunea vorbele astea domol, potolit, dar morişca naşei contenea brusc.

– Şi ce s-ar fi întâmplat, dacă ar fi dat pălăria jos din cap?

– De unde să ştim noi, că doar n-a lepădat-o niciodată!

În câteva rânduri, l-am întrebat ce scrie în cărţile pe care le citeşte neîncetat:

– De ce nu le citeşti, dacă vrei să afli? Nu o fi venit vremea, dar, dacă va veni, vei şti singuri să alegi şi să înţelegi. Pentru că aceleaşi cuvinte mie îmi spun una, iar ţie îţi pot spune alta. E păcat de neiertat să te trufeşti cu cuvintele sfinte şi să îi otrăveşti pe alţii cu ceea ce doar pentru tine este leac. Credinţa nu-i o trufie, dragule, ci o taină din care sorbi sau nu ca dintr-o prospeţime a izvorului…

– Dar afli, de acolo, ce vrea bunul Dumnezeu de la noi?

– Nu. Dar sufletul meu află ceea ce îi este de trebuinţă. Nimic mai mult.

Cu vreo câteva zile înainte de a împlini o sută de ani de viaţă dumnezeiască, naşul Leonache, întins în patul din odaia mare, citea dintr-o carte sfântă, iar noi, verişorii, jucam cuţchi pe masa din aceeaşi încăpere. Îi plăcea să ne privească şi ne admira dezinvoltura nepăsării. Spre amiază, din câte îmi aduc aminte, a pus cartea sfântă pe piept, cu faţa în jos, şi ne-a vestit:

– Măi copii, Dumnezeu să vă dea vieţi frumoase şi iertaţi-mă, că a venit vremea să mă duc…

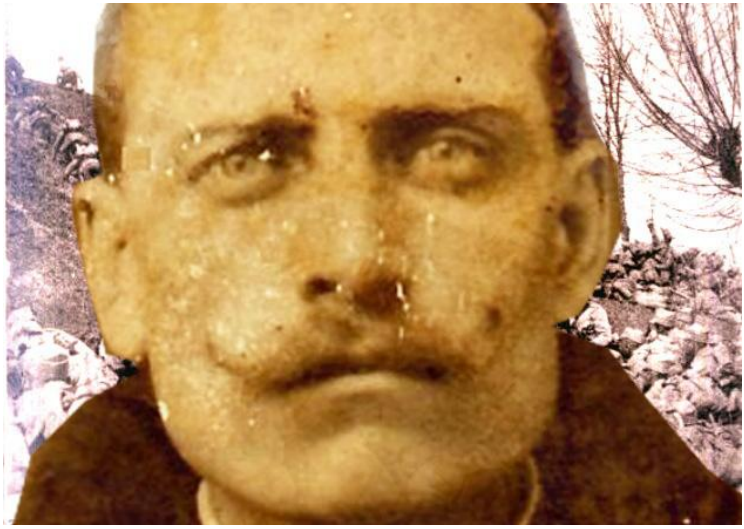

RADU BERCEA

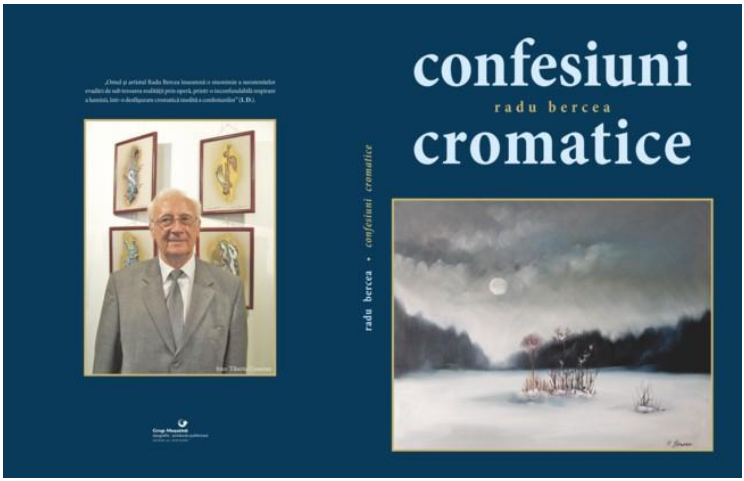

inconfundabil în memoria Bucovinei

Trăiește și creează în Gura Humorului. Este veteranul creației, recuperând, operă cu operă, vârstele care i-au fost răpite de bolșevici. Va trăi încă două-trei decenii, pentru că un fost deținut politic este un om-munte, care durează cât veșnicia.

Destin crucificat între lumină şi beznă, sub năvala suferinţelor însângerate, Radu Bercea, om şi artist ursit iluminărilor, s-a tot despovărat, de-a lungul anilor, de me-

moria retinei, încredinţând peniţei povestiri desfăşurate dintr-o suflare, în caligrafii suple şi elegante, care fac din „linia" lui iconografică una unică şi inconfundabilă. Era doar un adolescent, licean la arte plastice, atunci când a căzut victimă cruzimii istoriei, peste aripile sufletului prăbuşindu-se lanţurile zornăitoare ale suferinţei, iar târzia îmbrâncire în „libertatea" statalităţii de tip lagăr de concentrare nu a dus la vindecarea tuturor rănilor, la refacerea aripilor până la ampla lor desfăşurare în zbor. În „libertatea societăţii româneşti multilateral dezvoltate", Radu Bercea n-a mai putut fi el, din pricina unei prevăzătoare cenzuri lăuntrice, care să atenueze suspiciunile deja îngroşate, care-i împovărau viaţa, şi, din această cauză, s-a văzut mereu obligat să apeleze la o simbolistică proprie şi absolut secretă, în care cioatele, ca dezrădăcinări umane voluntare, zidirile, elementele corporale şi, mai ales, mâna, talpa şi gura, dar şi portretul satirizant al brutelor umane, în veşnică opoziţie cu Soarele, transmiteau mesaje cifrate, greu de înţeles de către generaţiile de cerberi ai activismului românesc, inclusiv al celui post-comunist, pe care doar din prea mult optimism îl numim democratic.

Întreaga artă a lui Radu Bercea, inclusiv pictura şi grafica pastelată, se desfăşoară sub aura Soarelui, sub aura cosmicei nevoi de lumină şi de puritate, iar cartea aceasta de grafică, ordonată pe teme şi începând, fireşte, cu memoria calvarului românesc, contrabalansată spre lumină de biserici şi ţărani, de case ţărăneşti bucovinene şi de dezlănţuiri spre lumină, sugerează o veşnicie a sufletului între Cer şi Pământ, un imuabil al inefabilului desprins din reperele sacre ale condiţiei umane şi devenită, aproape nepremeditat, ci doar inspirat, repere ale dumnezeirii. În

fond, prin astfel de repere se diferenţiază artistul de omul de fiecare zi, dar Radu Bercea, în egală măsură poet-pictor şi om întru toate însetat de iluminări, se împrospătează, astfel, într-o minunată tridimensionalitate a artei, cu străluminările de divinitate care ne înconjoară, trecând neobservate de către ochii celor mai mulţi dintre noi. Desenele lui, inclusiv cele care tind spre pictural, spre fastul imagistic al culorilor, sunt dezlănţuiri line, asemănătoare zborului, pentru că în sufletul şi în operele lui Radu Bercea totul poate purta aripi; numai să o dorească şi să-şi conştientizeze aptitudinile metafizice.

Radu Bercea s-a născut în satul lui Mircea Streinul, Cuciurul Mare, în 29 august 1939, din părinţi cu rădăcini în Boian şi în Ostriţa, deşi rădăcinile şi mai vechi ale neamului Bercea ţin de răzeşismul de pe Sireţel, mulţi dintre moşii şi străbunii săi fiind menţionaţi ca martori, statut care consfinţea statutul social de răzeş, în diverse hotărniciri, la care au participat de-a lungul secolului. Calvarul lui Radu Bercea a început în 30 aprilie 1959, pe când artistul (era licean la Liceul de Artă „Nicolae Tonitza" din Iaşi, deci îşi merita titlul de artist), în vârstă de doar 19 anişori, a fost arestat şi, după un simulacru de proces, condamnat la 20 ani de muncă silnică, din care avea să execute, datorită presiunii internaţionale, numai 5 ani de martiriu necuvenit.

Întors în „libertatea" iluzorie a „lagărului socialist", Radu Bercea, veşnic supravegheat şi suspicionat, n-a mai fost liber decât prin artă şi prin familia lui. Nici măcar după decembrie 1989 n-a mai putut retrăi libertatea, în care se iniţiase până la 19 ani, decât prin artă şi prin fa-

milie, arta lui Radu Bercea, inclusiv caricatura, însemnând religia lui, modul lui de manifestare creştin-ortodoxă într-o nestrămutată credinţă în Dumnezeu, iar familia însemnând paradisul care îngăduia străbunilor să intre în armonie cu Dumnezeu. Delicat ca o mladă înflorită, căutând, mereu şi mereu, numai lumina, Radu Bercea există mai presus de vremuri şi de vremuiri.

Există prin operele sale, aflate în colecţii din ţară şi din străinătate, există prin cărţile-mărturie, inclusiv aceasta, pe care le-a „zidit", de-a lungul ultimului deceniu, drept monument real al memoriei, în locul jalnicei prefăcătorii obşteşti a monumentului eroului necunoscut, există şi prin urmaşii săi, cei care i-au durat în suflet concreteţea pământească a Soarelui. Prin Radu Bercea, memoria românilor bucovineni şi a Neamului Românesc, în general, capătă contururi precise, memoria identifică şi sublimează sau acuză. Prin Radu Bercea, rânduiala durabilităţii, prin asumări şi, în egală măsură, prin delimitări, ni se dezvăluie în toată splendoarea ei, inclusiv în paginile cărţilor care îşi caută şi îşi află locul lor inconfundabil în memoria Bucovinei.

ADRIAN BOCANCEA

pictorul plin de sfinţenie

Un om plin de sfinţenie, şi prin operă, şi prin trăiri, dascălul de arte plastice şi pictorul Adrian Bocancea, s-a mutat în ceruri, fără să mai aibă răbdarea de a aştepta împlinirea, în toamnă, a 90 de ani de trăiri. Nu de viaţă, ci mai mult decât atât, de trăiri. Nu am mai apucat să-i înmânez diploma de Senior al Artelor Plastice Bucovinene, titlu conferit de Consiliul Judeţean Suceava în 31 ianuarie 2017, pentru că Marele meu Prieten se internase într-un spital din Bucureşti, după ce se operase în Canada, apoi într-un cămin minunat al Ortodoxiei Româneşti, o instituţie în care credinţa se arată prin fapte şi, tocmai de aceea,

era pe placul lui Adrian Bocancea. În 8 martie 2019, s-a simţit rău, internându-se în spital, dar medicii l-au întors de pe Cale, iar Pictorul, Sfântul artist Adrian Bocancea, a întrebat cu duios reproș: „Pentru ce m-aţi întors? Era atât de frumos şi de bine!...”. „Pentru că vă vin copiii, Mihaela şi Ciprian, din Canada!”. Şi a mai aşteptat două zile, până în 10 martie, când a urcat, împăcat cu sine şi poate că şi fericit, în ceruri. Trupul a fost încredinţat ţărânii sfinte din Pantelimon, în 13 martie.

Am aflat şi cred că am şi tăifăsuit îndelung cu Adrian Bocancea şi cu copiii domniei sale, în această seară, când m-a sunat, din Canada, Mihaela Bocancea-Iliescu. După mai bine de doi ani, de când îl căutaserăm şi eu, şi Roman Istrati, şi Tiberiu Cosovan, Sfântul artist Adrian Bocancea îmi intră în casă, desprinzându-se aură din tabloul pe care mi l-a dăruit cândva şi care pentru mine va însemna întotdeauna o icoană. Nu mai ştiu când s-a întâmplat acea zi, când, împreună cu Adrian Bocancea, cu Roman Istrati şi cu Tiberiu Cosovan, am petrecut ore bune la „Gloria Partidului”, Maestrul urmând să plece în Canada, la Toronto, ca în fiecare an, ca să-şi trăiască şi copiii, şi nepoţii din mijlocul lor. Şedea acolo, de regulă, câteva luni, apoi revenea în Bălţăteştii natali, iar de acolo ne suna şi ne convoca „la o ciorbă cu sporovăială”.

Şi toţi trei, Doamne, sunt acum lângă Tine, în „frumos şi în bine”, cum a zis Adrian Bocancea, întors de pe Cale. Şi mi-au fost şi îmi sunt atât de dragi toţi trei, încât am să-i mai ţin o vreme lângă mine, prin cărţile lor nepublicate, pe care va trebui să le scot la lumină pământească. Pentru că doar atât stă în puterile mele. Şi prin câte

va fi să vă povestesc, în lunile care vor urma, ca să-i puteţi retrăi şi dumneavoastră, cei care i-aţi iubit şi le păstraţi o frumoasă amintire.

*

Într-o lucrare remarcabilă despre Artele Plastice Bucovinene, *Un secol de arte frumoase în Bucovina* (*Un secol de arte frumoase în Bucovina*, Editura „Muşatinii", Suceava 2005, pp. 228, 229), criticul Valentin Ciucă scria despre opera pictorului Adrian Bocancea:

„Structură afectivă delicată şi disponibilă spre reflecţie şi reverie, pictorul **Adrian Bocancea** a transmis operei picturale şi graficii atributele personalităţii. Reflexivitatea îl face apt pentru soluţii plastice marcate de echilibrul formelor, generozitate cromatică şi un sentiment de comuniune cu natura şi cu el însuşi. Prin desen, ordonează lumea, prin culoare îi află echivalenţele semnificative. Tablourile lui vădesc un meşteşug îndelung exersat în căutări solitare şi se simte mereu aripa protectoare a maeştrilor Şcolii ieşene. Duhul narativ nu exclude invenţia, iar nevoia de atitudine face din pictura lui un sensibil document uman. Cromatica e atent distilată în retortele spiritualului şi, pe această cale, imaginea devine credibilă şi emoţionantă. Are evidente resurse lirice, pe care însă nu le supralicitează şi se păstrează mereu în proximitatea verosimilului.

Adevărurile lui nu au menirea unor sentinţe, ci doar pe acelea ale unei colocvialităţi calme şi expresive. Peisajele se asociază adesea unui impresionism calmat

prin structurarea raţională a imaginii. Stimulii realului se metamorfozează în scheme compoziţionale, independente de motiv, chiar şi atunci când pretextul plastic poate fi identificat în atmosfera urbană a Sucevei. Alte plăsmuiri, ceva mai libere, nu exclud nici ele bucuria dialogului cu un partener imaginar. Spre a fi auzit, artistul ştie că trebuie doar să şoptească".

Din punctul meu de vedere, de simplu consumator de artă, pictura lui Adrian Bocancea este pe deplin cosmologică şi, din punct de vedere cromatic, într-o elaborată continuitate a armoniilor consacrate de frescele bisericeşti vechi, doar că mult mai luminoase şi în transparenţe echilibrate, trăite şi gândite cu răbdare şi cu înţelepciune. Penelul lui Adrian Bocancea nu căuta forme, cu excepţia peisajele de iarnă de odinioară, în care formă şi culoare se aflau într-o chibzuită interdependenţă; penelul lui Adrian Bocancea caută esenţe, caută lumina lăuntrică a pietrei, a lemnului, a pământului şi a cerului, o lumină intimă aidoma unui suflet care i se destăinuie. De aici calmul cromatic şi spovedania narativă a culorilor, de aici contururile de arbore cosmic ale dezlănţuirilor blajine spre vertical, spre poziţionare vie, dinamică, în universul conceput drept stare de inefabil, de poezie şi, în egală măsură, de muzică astrală, revărsată peste lumea nedumerită de surprinzătoarea muzicalitate coloristică a universului. Adrian Bocancea cunoaşte dimensiunile exacte ale imanentului artei sale, deci al reperelor care fac posibilă existenţa generală şi dezvăluirea divinului prin artă. Un imanent, pe care şi Lucian Blaga îl descifra în verticalităţile „kantiane" şi care sunt condiţionate, dintotdeauna şi pentru totdeauna, doar de generozitate, de bunătatea lăuntrică prin care ni se dez-

văluie adevărata sfinţenie. Adrian Bocancea nu judecă, ci desluşeşte şi tocmai de aceea arta lui cromatică, desfăşurate cu mijloace, tehnici, ştiinţă şi regândiri moderniste, acoperă timpul, îl înfăşoară şi îl poartă în braţe, într-o nepământească dulce legănare. Adrian Bocancea este un pictor atât de mare, de profund şi de creştin, în sens platonician, încât este nevoie de timp pentru a fi văzut şi înţeles; iar dacă el vizita, mereu şi mereu, bisericile vechilor mănăstiri moldoveneşti, pentru a decripta mesajul sacru al armoniilor coloristice, şi opera lui Adrian Bocancea are nevoie, din partea însetaţilor de mesaje dumnezeieşti, de repetate şi tot mai îndrăzneţe trăiri. Pentru că asta înseamnă pictura lui Adrian Bocanea: o operă trăită îndelung şi migălos (tabloul cu flori, pe care mi l-a dăruit cândva, a fost lucrat în mai bine de doi ani de zile) şi, drept consecinţă, în durate similare respirate cu sufletul şi cu mintea.

Revenind la minunatul op al lui Valentin Ciucă şi copiind informaţiile tehnice, pe care domnia sa le-a prelua din alte cărţi la fel de importante, adică din dicţionarele şi enciclopediile realizate de Emil Satco şi actualizate de fiica sa, Alis Niculăică, constat o firească esenţializare a vieţii lui Adrian Bocancea, pe un minim de repere şi, din păcate, sunt obligat să le actualizez limitele omeneşti, inserând data celei de a doua naştere a lui Adrian Bocancea, cea definitivă:

„**1936** S-a născut la 25 decembrie,în localitatea Bălţăteşti,judeţul Neamţ (A trecut în veşnicie, la Bucureşti, în 10 martie 2019).

1954 Absolvă cursurile Şcolii Normale din Piatra Neamţ.

1966 Absolvă Facultatea de Arte Plastice a Institutului Pedagogic din Iaşi.

1982 Obţine licenţa Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti şi se dedică profesoratului, la şcolile din Suceava.

1968 Debutează artistic şi participă la numeroase expoziţii de grup deschise la Suceava, Iaşi, Galaţi, Baia Mare, Bistriţa-Năsăud, Botoşani, Cernăuţi.

1978 -1985 Participă la ediţiile Festivalului de pictură şi grafică *Voroneţiana*.

1971-1998 Deschide expoziţii personale la Suceava, iar expoziţia din 1992 a fost itinerată în Franţa, în localităţile Lavvanes şi Rosaires-Plerin.

Este membru al U.A.P. **1973-1982.**

Este distins cu Premiul al III-lea la Expoziţia Naţională a profesorilor de desen, cu Premiul I (1979) şi Premiul al III-lea (1982), pentru grafică, la Festivalul Concurs *Voroneţiana*, Suceava".

GEORGE BODEA

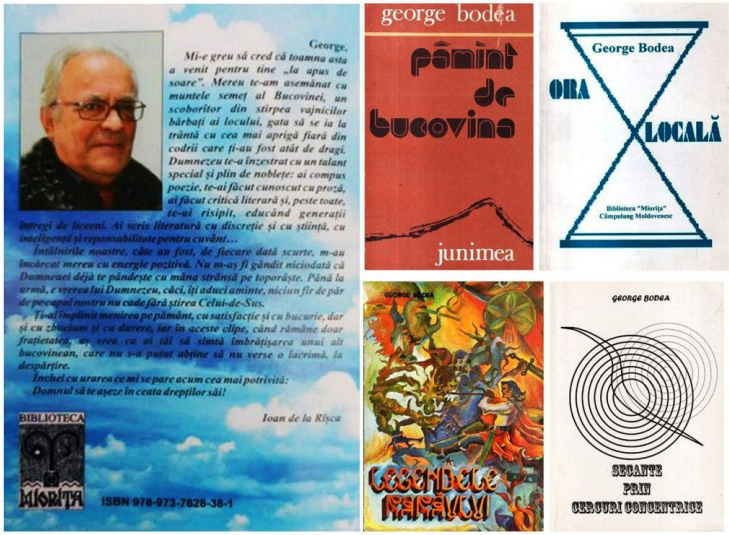

sufletul proaspăt și neprihănit al obcinilor

Scriam cu sufletul, în „Monitorul de Suceava" din 20 mai 2010, despre cartea de poezie „Secante prin cercuri concentrice", de George Bodea, izbutind un portret al poetului filosof deopotrivă deslușit și în noua lui carte, și

în desele noastre conversații prin vremuri, prilejuite fie de ședințele de lucru ale Cenaclului literar „Nicolae Labiș”, de la care nu a lipsit vreodată, fie de întâlnirile noastre sporovăitoare și parcă predestinate prin Câmpulungul Moldovenesc.

Mereu flămând de sine, „dezvelind însuși locul de naștere al cuvintelor”, pentru a-și putea tămădui rădăcinile (asta și înseamnă, în fond, foamea de sine sau „profunda nevoie de regăsire”, cum notase într-un autograf), scriitorul câmpulungean George Bodea străbate „prin perdelele nopții, dându-le într-o parte ca pe niște veșminte parfumate”, pentru a trasa câteva „Secante prin cercuri concentrice”, cum își și intitulează una dintre recentele sale cărți, voit metaforic, deși nu cu minunate stihuiri de „voievod de obcină” se înfățișează poetul în pustietatea contemporaneității sale, ci cu rostiri care țin mai curând de filosofia culturii, și încă într-un sens și mistic, și religios.

Mistic, aidoma lui Noica, proclamând, practic, „înelepciunea cuvintelor”, a rostirilor („Poeme sacre” sau, de ce nu?, „Cântecele Obcinii, rugă, plâns al cuvintelor”), iar religios, cu trimitere directă, deși nu și explicită, la „poziția termenilor în raportul poet-filosof”, deci și drept „componentă a unui scenariu mitic al permanenței cosmice”, George Bodea, fără să afișeze aerele superioare ale unor doct-cultiști contemporani, rătăcește, aproape cu umilință mistică, „printre răzlogii unor întrebări”, provocate de oameni și opere despre care mai toți au auzit și atât (Gavril Rotică, Vasile Posteucă, Alexandru Bogza, Nicolae Labiș, Grațian Jucan etc.), îngenunchind, cu neostenită mult repetată evlavie, în fața sfintelor scripturi

românești (Dimitrie Cantemir, Lucian Blaga, Constantin Noica, Emil Cioran etc.) pentru a fixa și repere, și contururi, iar rătăcirea aceasta pelerinică a prins durată, a devenit carte, întreg, operă, o operă „creată fără premeditare, adică în modul cel natural", cel al nevoii de a atenționa asupra curgerii clipelor.

Atenționările acestea (eseuri, cronici literare, publicistică) au devenit altceva și mult mai mult, în clipa în care au populat o carte, au devenit fulger („secante") prin cerurile, mereu trăite altfel, ale civilizației pământești („cercuri concentrice"), ele exprimând și argumentând o concepție, o „carte a vieții", pe care autorul „o citește el însuși ca pentru a afla misterele încifrate în ea".

Fără îndoială că, dacă am căuta prin cele publicații românești, în care George Bodea și-a publicat textele cărora le-a fost ursit să devină o carte, atenția ne-ar fi atrasă de subiectele și personajele exemplare luate în discuție („Pururi tineri: Eminescu și Cioran", „Probleme în lectura palimpsestului mioritic", „Poezia lui Gavril Rotică", „Nicolae Labiș – necesarele întrebări", „Povestitorul are un nume: George Ungureanu", „Erezia ca formă a disperării" etc.), dar adunate într-o carte, acele texte scot în evidență, în primul rând, statura impresionantă a cărturarului câmpulungean George Bodea, cu toate frământările lui nepământești, cu „intuiția limitelor", cu „dreptul nostru cel de toate zilele la tristețe" și, în primul rând, cu „cinstita îndoială a cugetătorului conștient de suveranitatea adevărului din sine".

Știu, ar putea să pară o exagerare, dacă aș afirma că, prin „Secante prin cercuri concentrice”, George Bodea se definește și ca filosof al culturii, dar astfel i-am trăit recenta carte, cu disciplina lăuntrică a inițierilor în deplin, chiar și atunci când refuzam unele „răsfrângeri în oglinzi de rouă”, eu înțelegând altfel concretețea veșnicului și nenumitului, pe care o reprezintă, în taoism, apa.

Și cred că, urmărindu-i sufletul, în mișcarea aceea când fulgerătoare, când concentrică a enunțurilor, am început să-i înțeleg altfel și poezia, fără să mai omit rolul „conștiinței critice”, care se manifestă și în poezie ca „o lecție ideală”.

Sunt ani mulți, sunt nenumărate poveri duse sau de dus pe suflet între coperțile cărții „Secante prin cercuri concentrice”, dar George Bodea, vag încărunțit și vag ostenit în căutătura de după ochelarii cu rame groase, fără vârstă își poartă vârstele printr-un univers bine conturat, prin care vâslesc ideile și prin care capătă aură chipurile care trăiesc idei (în fond asta înseamnă o cronică literară sau un eseu).

E atât de frumos, de statuar scriitorul de la poalele Rarăului, încât mă mir că Bucovina nu-l vede, nu-l aude, nu-i vorbește; și tare mi-i teamă că în vremea lui George Bodea, prin care am nimerit întâmplător, Bucovina nici nu mai există.

Și iată că, în posteritatea terestră a poetului filosof, Biblioteca Municipală din Câmpulung Moldovenesc se împopoțonează cu numele lui George Bodea, pentru a-l

sfârteca, apoi, cu aerele superioare ale unor doct-cultiști contemporani, care patronează, încă din timpul vieții lipsite de vreun rod al spiritului, peste „secții” și întâmplări, drapați în ițari de făcătură și cămeșoaie aidoma, dar menite să le ascundă slanele parvenitismului insolent. E drept, numele poetului filosof George Bodea este vehiculat, vinovat de sec, prin presa județului și prin afișele unor „puțoșenii” pseudo-culturale, care scufundă și mai adânc în beznă spiritualitatea obtuză a vremuirilor. Contează?

George Bodea rămâne la fel de frumos și de statuar în filele cărților sale, pe care le răsfoiesc ori de câte ori mi-i dor de regăsiri. Pentru că George Bodea este mai mult decât „voievod”, este și rămâne sufletul proaspăt și neprihănit al obcinilor.

GRUIA BODNĂRESCU

ultimul poet iconar

Îl întâlnisem undeva, prin paginile vechi ale „Revistei Bucovinei”. Era doar un poem iconarist. Un cântec de alean şi pribegie. Nu ştiam în ce vâltoare a timpului s-

o fi pierdut. Dacă s-a pierdut. Poeţii se pot pierde, dar cântecele lor, niciodată. Dacă s-ar pierde şi cântecele, nu am mai avea nimic. Am mutat poemul acelea în timpul meu, caligrafiindu-l cu drag în „Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean". Nici nu-mi mai aduc aminte de anii în care am scris cartea aceea, în care am depozitat, cântec cu cântec, cioburile spiritualităţii bucovinene, încercând să le asamblez, reconstituind vasul. Întotdeauna şi dintotdeauna, Dumnezeu ia forma vasului. Dacă un neam îşi rătăceşte vasul, rămâne fără Dumnezeu.

Peste ani, aveam să aflu că poetul iconar Gruia Bodnărescu trăieşte, la Rădăuţi. Vestea bună mi-a adus-o Constantin Hrehor. Eu îl credeam spulberat, odată cu cărţile lui nescrise, de năprasnicul uragan al ultimului măcel planetar. Ulterior, şi prozatoarea Mălina Aniţoaei mi-a vorbit despre contemporanul meu, Gruia Bodnărescu, dar n-am izbutit să-l întâlnesc. De vreun deceniu, de când Rădăuţii nu mai au primar, eu nu mai calc prin oraşul acela tulburător de frumos şi căruia i-am adunat, cândva, între două coperţi, vechile mărturisiri. Şi mai târziu, Constantin Hrehor mi-a adus cartea ultimului poet iconar, Gruia Bodnărescu: „Ziua tuturor întâlnirilor". Carte în care Constantin Hrehor a depus şi din generozitatea lui de scriitor înnăscut şi responsabil, dar şi din generozitatea lui de confesor. Am citit-o în aceeaşi zi.

Am călătorit în timp cu „umbra-n veci rătăcitoare" a destinelor lirice, descifrându-i „urmele-i din manuscrise", "cântul lin, pe aripă de vânt uşor". Pluteau prin poemele domnului Gruia Bodnărescu nostalgii iremediabile de „Bucovină, cântec lin", dar şi de existenţialism carpatic

dramatic, din care doar poeţii îşi mai pot salva sufletul: „Am trimis toţi amăgiţii mei ani, să-şi cânte în van plânsul”. Când l-am întâlnit, prima dată, în „Revista Bucovinei” (nr. 1-2/1945, pp. 21-22), ştiam doar faptul că poetul pe care îl „doare atâta amar de aşteptare” (superbă metaforă pentru „lutul“ iconarist), Gruia Bodnărescu, se afla, în 1944, la Sânnicolaul Mare, str. Regele Ferdinand 16, hotărât să ia „flinta hotare nedrepte“ să şteargă („Pe drum aspru, dar trist, / trebuie să sânger pe urme de Crist, / mâine, poimâine, când merg / hotare nedrepte să şterg!”). Poemul lui, aspru aidoma unui stâlp de casă ţărănească cioplit din bardă, poate fi considerat şi „cântecul de lebădă“ al unei întregi generaţii („Voi sângera, dar n-oi muri – o ştiu prea bine – / căci cel ce luptă nu se teme de nime… / Pornit mâine, poimâine, pe drumul cel mare, / dincolo de casa noastră muta-voi hotare”). Şi mi-l închipuiam înfăşurat în cenuşile însângerate ale războiului, scriind, cu creionul, pe un petec de hârtie, căruia îi era reazăm patul puştii, un istovit „Rămas bun”. Îi vedeam doar sufletul, silueta lumească a poetului rădăuţean, longilină şi delicată, contrastând teribil cu tragismul din sufletul lui:

S-au tulburat vremile, năpădind ceaţă
peste tot ce în noi se numeşte viaţă.
În mine simt azi
că viaţa mi-e-n creştet de-amiazi
şi că răsăritul vieţii nu l-am pipăit,
ci doar spre-un apus am de pornit…

Mâine, poimâine, merg
să iau flinta hotare nedrepte să şterg…

Mă doare atâta amar de aşteptare!
Cu sânge, din temelie, o să clădesc hotare,
voi pleca la luptă de răzbunare încins
hotare clădind pe aspre drumuri spre soarele aprins
Voi sângera, dar n-oi muri – o ştiu prea bine –
căci cel ce luptă nu se teme de nime…

Pornit mâine, poimâine, pe drumul cel mare,
dincolo de casa noastră muta-voi hotare.
Voi trece pe-acasă, pe glodosul drum,
s-adulmec copilăria prin fum,
să plâng o clipă lângă-un morman de scrum!…

Rămas bun, copilărie trecută,
şi voi, idealuri cu vreme pierdută;
rămas bun, visuri neîmplinite,
năzuinţi astăzi zdrobite!…

Rămas bun, mamă, tată şi fraţilor mei,
rămas bun, plopilor gingaşi şi-nalţilor tei!
Rămas bun, lume banală,
chinuită în hăul cu smoală!

Rămas bun, copilă mică şi albă
ce-ţi strângi iubirea în salbă,
şi să m-aştepţi, căci voi veni odată
când ţara va fi de alt soare scăldată!…

Vor creşte vieţile din apă, cer şi moină…
Numai fata albă mă va aştepta cu cânt de doină,
cu aceiaşi ochi verzi-căprui
ca ai nimănui!…

Rămas bun!… Pe drum aspru, dar trist,
trebuie să sânger pe urme de Crist,
mâine, poimâine, când merg
hotare nedrepte să şterg!…

Născut în 7 aprilie 1924, la Suceviţa, Gruia Bodnărescu, poet iconar, iniţiat în tainele scrisului vindecător de George Voievidca şi de George Drumur, a fost strivit, apoi de tăcere. L-au nins anii, troienindu-l şi însingurându-l, încât a fost nevoit să se adăpostească lângă flăcările vii, dar atât de vindecătoare ale cântecelor condamnate să rămână pentru totdeauna nescrise. Am, ca şi Constantin Hrehor, ca şi Mălina Aniţoaei, un respect pios faţă de ultimul poet iconar al Bucovinei, căruia îi pregătisem în secret, pentru Ziua Scrisului Bucovinean, o diplomă, o închinare. Şi n-am spus despre această diplomă, pentru că încă nu mă puteam hotărî dacă are sau nu învrednicirile necesare instituţia Centrului Cultural „Bucovina”. Abia astăzi, sfătuindu-mă cu Constantin Hrehor şi cântărind bine lucrurile, am introdus şi semnătura diplomei, care se vrea doar un omagiu adus iconarismului, prin intermediul ultimului său reprezentant: Gruia Bodnărescu.

DOINA VIANORA CATARGIU

viaţa care triumfă prin cea mai neaşteptată dumnezeire

Puţini sunt astăzi, în România, artiştii plastici profesionişti (care să trăiască doar din arta lor), majoritatea lor fiind artişti amatori cu studii de pictură şi artişti amatori autodidacţi. Amator înseamnă, în domeniul creativ, un om care pune pasiune în arta sa şi nu văd de ce

cuvântul acesta ar fi socotit de unele feţe simandicoase drept un peiorativ. De altfel, graniţa dintre arta artiştilor cu facultate de arte şi dintre artiştii autodidacţi este foarte subţire, dacă nu cumva chiar inexistentă, dar de cele mai multe ori în favoarea artei autodidacţilor, care n-au rămas la doar ceea ce se învaţă într-o facultate, ci evoluează într-un context profesional şi artistic mult mai complex, mai dinamic şi mai profund.

La o atentă urmărire a evoluţiei artei autodidacţilor (la cei cu facultate abundă manierismul şi epigonismul), se poate întrezări o vagă nesiguranţă a opţiunilor estetice, dar marea majoritate dintre ei, ca la un semnal, par a se întoarce la academism, pe o cale a tentaţiilor spre impresionism, uneori şi spre expresionist şi grafică, şi, din ce în ce mai rar, spre avangardism şi modernism, pentru că şi avangardismul şi modernismul, şubrede încă din concepere, şi-au diluat nepermis de jalnic expresiile şi cromatica.

Categoric, sunt un fan entuziast al expozanţilor autodidacţi, aşa cum sunt şi al artiştilor cu facultate de arte, cu condiţia să probeze, prin operă, că sunt şi înnăscuţi pentru un astfel de destin. Artişti plastici precum Doina Vianora Catargiu, Dimitrie Savu, Radu Bercea, David Croitor, Carmel Georgescu, Iosif Csukat, precum şi pictorul cu studii plastice Adrian Bocancea, fără să se fi sfătuit vreodată, pun în practică un concept nou, care să stăvilească decăderea artei în urât şi impersonal. Dacă Traian Chelariu, într-o perioadă de regăsire şi de afirmare a culturii bucovinene, decreta: „Înapoi, la Eminescu!”, creatorii enumeraţi par să decreteze: „Înapoi, la academism!”. Dar

cât de inspirat, pe fundalul elaborat al unei expresionism viguros şi plin de viaţă, săvârşesc ei aflarea de sine printr-un obligatoriu recurs la frumos, la adevărat, la desăvârşit!

În general, enunţurile de mai sus au avut nevoie de desluşire şi de cimentare în timp, de dialog necontenit între lucrările expuse şi ochii mei, ursiţi să deschidă spre inimă şi minte perspective proprii, nealterate de dogmele criticii de artă şi de preţiozităţile care ambalează într-un aparent sărbătoresc, la fiecare vernisaj, jalnica sărăcie a esteticienilor de circumstanţă, care se agaţă de citate ca de un pai, ca să-şi închipuie că deja plutesc victorioşi pe oceanul necuprins al cerurilor de deasupra noastră. Nici pe expozanţii care se străduiesc să direcţioneze discursiv publicul privitor spre anumite intenţionalităţi n-am pus şi nu pun prea mare preţ, pentru că făptuirea artistică e valoroasă doar prin finalităţi, deci prin infinitatea de motive conştiente sau subconştiente care ne fac pe noi, cei mulţi, să respectăm opere şi creatori. Intenţionalităţile creatoare, dacă nu ni se relevă fiecăruia din contactul cu opera, nu contează şi nu valorează nimic. Drept consecinţă, nici opera care nu a izbutit să le întrupe.

În cazul operei artistului plastic Doina Vianora Catargiu, ale cărei lucrări mi-au şi inspirat, de-a lungul vremii, multe dintre percepţiile şi limpezirile preţuirii de adevărat şi de frumos, întotdeauna am trăit senzaţia că de acolo, din armonia culorilor operei ei, cineva mă priveşte şi îmi vorbeşte, indiferent de tema tablourilor, şi tocmai de asta am şi scris, de-a lungul vremii, sub impresia unei simbolistici alegorice, pe care mi-o inspirau, în egală măsură, şi creatorul, şi creaţia lui. Pentru că fata avocatului Buliga

din Gura Humorului, născută la Pârteşti şi crescută sub influenţa binefăcătoare a bunicilor învăţători, Doamnă, în sens princiar, şi-a durat răbdătoare şi identitatea artistică, mai presus de cea omenească, devenind, inconfundabil şi reverberant, un nume în arta bucovineană. Tocmai de asta am şi subscris fără rezerve la iniţiativa proiectului acestui album, iniţiativă propusă de Călin Brăteanu, directorul C. C. P. T. P. Suceava, în 30 ianuarie 2020, atunci când organizase expoziţia jubiliară „Doina Vianora Catargiu", cu ocazia împlinirii a şapte decenii de existenţă. Şi iată că, în mai puţin de un an, datorită sensibilităţii artistice a liderilor Consiliului Judeţean Suceava, proiectul lui Călin Brăteanu s-a transformat într-o importantă împlinire şi, dacă vreţi, într-o probă că generaţiile noastre izbutesc, uneori, să îşi facă datoria şi faţă de cei care le vor mărturisi în faţa viitorimii, creatorii.

Pictorul Doina Vianora Catargiu, în întreaga ei operă, inclusiv în desenele adolescentine ale începuturile, din ultimele pagini ale albumului, aidoma Crăiesei Zăpezii și a Înfloririlor, Alba Lună, invocă neîntrerupt, printr-o viață cu adevărat trăită, miracolul fabulos al naturii, prin cromatica vibrantă a peisajelor și prin transparența dumnezeiască a florilor înspre lumină. Acuarelist fără egal, Doina Catargiu, armonizând, în aceleași tușe, meșteșug academic și viziune impresionistă, recreează lumea drept o biruință a frumuseții asupra timpului, iar frăgezimea delicată a fiecărei lucrări conturează o veșnică tinerețe și pentru opere, și pentru artistă. Pictura ei și cântă, și vibrează liric până dincolo de liturgic, pictura ei este scapărul de desăvârşire a naturii, pe care numai un ochi

hărăzit îl poate culege, pictura ei este o fărâmă de dumnezeire pe care doar palmele neprihănite ne-o pot înfăţişa.

Consacrată, prin împliniri creatoare, drept Prințesă a Florilor, Doina Vianora Catargiu stăpânește secretele imortalizării viului viu, fiecare lucrare înnobilată de penelul ei purtând pecetea unui „status nascendi”, deci al dezvelirii din mugur și din fascinanta misterioasă veșnicie. Când a primit prenumele Doina, în urmă cu şapte decenii, prenumele acesta a însemnat, probabil, şi o predestinare, şi o descifrare, dar şi o singularitate exemplară a artei sale. Cuvânt străvechi, cu o vechime atestată documentar de peste 5.000 de ani şi cu o răspândire, şi în ziua de astăzi, în toate limbile scandinave şi baltice, inclusiv în Germania Orientală, Doina exprima și definea, în ceremoniile Calusar (Naşterea Libajului Credinţei), ca şi pictura Doinei Vianorei Catargiu, „perspectiva”, adică doar „deschiderea spre”, „iluminarea”, sensul şi mai vechi, în limbajul monosilabic totemic, fiind acela de „puterea ştiutorului de iubire”, care nu era şi nu este altceva decât intrarea în armonia universală prin artă-credinţă.

În peisajele şi în tablourile cu flori – splendide înveşniciri ale frumuseţii efemerului, Doina Vianora Catargiu izbuteşte şi o baudelaireană corespondenţă între „trăire” şi intimitatea privirii, de parcă un duh ne-ar cerceta din elemente vii ale compoziţiei plastice. Ca şi la Baudelaire, în arta plastică a Doamnei Doina Vianora Catargiu, „Natura e un templu ai cărui stâlpi trăiesc / şi scot adesea tulburi cuvinte ca-ntr-o ceaţă, / prin codri de simboluri petrece omu-n viaţă / şi toate-l cercetează cu-un ochi prietenesc”. Şi sunt rare exemplele, în istoria mon-

dială a artelor plastice, când tablourile se transformă în concreteţea vie a Sinelui Universal, deci în Dumnezeire, doar pentru a te cerceta pe tine, privitorul, cu o „privire familiară” – cum a spus Baudelaire în franceză, iar Philippide a adaptat inspirat, în română, drept „cercetare cu-un ochi prietenesc”, ceea ce, în fond, şi la Baudelaire, şi la Doina Vianora Catargiu, este, de fapt, o intimitate cosmică, o expresie a „perspectivei”, a „iluminării” şi, desigur, a „deschiderii spre” intimizarea în cosmicitate şi în netimp.

Stăpânind o tehnică plastică ireproşabilă, în care transparenţele parcă ar consacra teribila complementaritate a luminii şi umbrei din luna mai, pictura Doamnei Doina Vianora Catargiu nu o defineşte, aşa cum scriam în alte însemnări plastice, doar ca „prinţesă a florilor”, ci şi ca pe un veritabil sacerdot al iluminării, aşa precum o dovedea şi expoziţia jubiliară din 30 ianuarie 2020, expoziţie care, după cum am mai spus-o, a determinat convenirea unanimă că arta Doamnei Doina Vianora Catargiu nu poate fi umilită prin lustruiri publice ale instituţiilor de cultură, ci trebuie omagiată, responsabil şi demn, printr-un album, care să însemne datoria împlinită a vremurile noastre de a se mărturisi viitorimii. Şi asta pentru că arareori a izbutit să afle natura un penel mai măiestru, care să o deslușească în toate profunzimile ei, precum cel al pictorului sucevean Doina Vianora Catargiu, om și artist de o sensibilitate tulburătoare, care știe descoperi dumnezeirea în detaliile a tot ceea ce ne înconjoară.

Întotdeauna m-au fascinat florile ei, care sunt cea mai perenă natură vie din câte pot exista, care vibrează de

viață, de însuflețire, de sfințenie. Florile Doinei Vianora Catargiu primesc și răspândesc viață, întrupând o cosmogonie ancestrală, în care Arborele Vieții își află concretețea definitivă în aparenta fragilitate a unei flori, în bucuria fără de asemuire a triumfului vieții. Maestru al transparențelor și al spațialității luminii, Doina Vianora Catargiu are, în dispunerea formelor și a culorilor, o muzicalitate neașteptată și o risipă de inefabil liric, revărsate armonios și în pânzele cu flori, dar și în acuarelele cu Bucovina, care ne mută, întru renaștere, într-o frumusețe mai presus de îndătinatul ei renume.

Doina Catargiu are, cu siguranţă, un înger păzitor, care freamătă luminile cu aripile lui delicate. Ştie totul despre meşteşugul picturii şi valorifică, din plin, toate cunoştinţele. Tablourile Doinei Catargiu nu sunt picturi, ci viaţă fremătătoare, viaţa care triumfă prin cea mai neaşteptată dumnezeire. Tablourile ei cântă, tablourile ei poartă veşmântul de gală al poeziei înnăscute, tablourile ei desluşesc frumuseţea tulburătoare şi, tocmai de aceea, divină, a vieţii pământeşti. Celebră prin neînchipuit de frumoasele flori, din naturile aparent statice şi mai vii decât tot ceea ce este viu, celebră prin peisajele bucovinene, în care nimeni nu o poate egala, Doina Vianora Catargiu a probat că este şi un portretist înnăscut, dar şi un peisagist universal, şi în portrete, şi în peisaj punând atâta viaţă biruitoare, încât, doar privindu-i lucrările, începi să redescoperi şi în tine viul viu şi demn de toată admiraţia.

Albumul de artă al Doinei Vianora Catargiu înseamnă o durabilitate pe care Consiliul Judeţean Suceava, prin intermediul Centrului Cultural „Bucovina”, o depune

ofrandă pe rafturile viitorimii. Artista le mulţumeşte tuturor celor care şi-au făcut datoria, celor care, în fond, au cu adevărat respectul de sine, şi freamătă frunză şi cetină de brad subţire, aşteptând sărbătoarea de după sărbători ca pe o adevărată reînviere.

ONU CAZAN

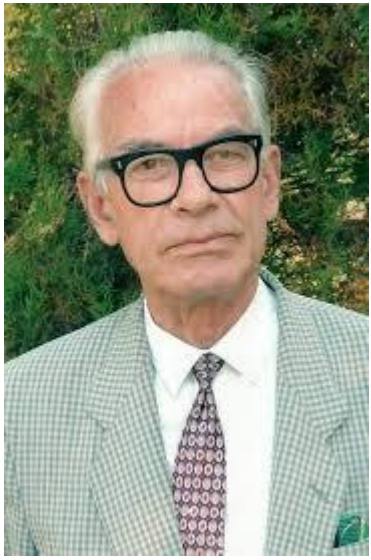

vibrând la fiecare omenească nefericire

Prozatorul Onu Cazan, aidoma lui Ion Creangă, într-o scrisoare care însoțea prima proză românească modernă, „Moș Nechifor Coțcariul”, cerându-și iertare că a fost cam lung, dar nu a avut vreme să fie mai scurt, se afla, la Suceava, pe aceleași baricade cu redutabilii Mihai Tandru-Țînțar, Octavian Lazăr și Constantin Arcu, fiecare în

competiție cu el însuși, în tentativele de a asambla secvențele într-o amplă frescă necritică, dar adesea ironică, a societății contemporane. Mihai Tandru riscase, totuși, mânia puterii locale comuniste, cu nuvela „Crucilă", Octavian Lazăr, cu volumul „Liber până luni" („Adică în restul timpului nu ești liber, tovarășe?"), dar, în mod surprinzător, puterea comunistă nu descifra pericole în narațiuni clare, ci în poeme cu disimulări interesante de figurativ, care nu permiteau acuzații tranșante, dar trezeau noi și noi suspiciuni.

Onu Cazan, totuși, nu supăra pe nimeni, nu trezea suspiciuni, sinceritatea lui limpede și învăluitoare contrazicându-i statutul de actor, cu studii începute, în 1947, la Conservatorul de muzică si arta dramatica din Timișoara și finalizate la Institutul de Teatru „I. L. Caragiale" din Bucureşti. Tocmai de aceea, în toamna anului 1974, a fost promovat director al Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu" din Suceava, dar postul acesta nu se potrivea unui om cu suflet curat, vibrând cu umanism inconfundabil la fiecare omenească nefericire, chiar dacă absolvise academice trepte ale meșteșugului actoricesc, pentru că instituțiile artistice de vitrină sunt gomoase, obraznice, uneltitoare și de o lipsă de onestitate strigătoare la cer, așa că, după doar un an, Onu Cazan pierdea postul de director, fiind dosit pe undeva, pe la Centru de librării și prin presa locală.

În 1976, când m-am ivit și eu în viața literară a Sucevei, prozatorul Onu Cazan, care se afla în Suceava din toamna anului 1958, ca director al Școlii Populare de Arte, și debutase, în 1966, la „Tribuna" din Cluj, cu un grupaj

de schițe, deși publica frecvent în „Romania literară”, „Ateneu”, „Cronica”, „Convorbiri Literare”, „Orizont”, „Steaua” sau „Pagini bucovinene”, rămăsese un om plin de modestie, care nu a citit vreodată în ședințele Cenaclului literar „Nicolae Labiș” și nici nu exprima opinii critice despre scrierile tinerilor poeți, ci doar se bucura, aproape nepământește, de fiecare pagină promițătoare de poezie. Îmi amintesc despre un băiat uscățiv de prin Pârhăuți, pe nume Vasile Stoleru, care izbutea fragmente lirice geniale, în ciuda bolii psihice care avea să-l răpună curând, autor pe care Onu Cazan l-a îmbrățișat părintește, fără să spună o vorbă, pentru că ochii lui spuneau totul.

Ca și marea majoritate a personajelor cu care s-au trufit „bucovinenii de baștină”, Onu Cazan venea, ca și universitarul, strămutat în presă, Ion Nedelea, de prin părțile Buzăului, din satul Bentu, comuna Gălbinași, unde a văzut lumina zilei în 15 octombrie 1928, fiind al patrulea fiu al soților Ștefan și Ioan Cazan. Deci era și „regățean”, ba încă și „muntean”, dar dintr-un neam care a dăruit neamului românesc o adevărată pleiadă de creatori. Viața l-a purtat pe unde a avut chef, inclusiv pe la un aprozar din Dorohoi și pe la casa Eminovicienilor din Ipotești, dar viața pe care el și-a trăit-o cu intensitate a fost dedicată familiei de acasă, familiei literare și scrisului său meticulos și răbdător. Pentru familia literară, asigura benevol servicii de secretariat și pentru cenaclu, și pentru Societatea Scriitorilor Bucovineni, adunând și cotizațiile, și pentru cele două reviste literare, „Pagini bucovinene” și, respectiv, „Bucovina literară”. Era obositor, dacă nu chiar umilitor, să străbați orașul dintr-un capăt în celălalt, și să te tot amâne fiecare cotizant, de câte trei-patru ori, apoi să

dai fuga la școala nepoților, cărora să le dedici fericit cealaltă parte a zilei, și-abia noaptea, copleșit de singurătate, să te apleci asupra paginilor parțial scrise și să continui să-ți expui revelațiile.

În mod surprinzător pentru mine, cele mai multe și mai interesante date despre scriitorul Onu Cazan pot fi aflate în paginile „satului Bentu / străveche vatră de așezare și locuire țărănească", sat care se mândrește cu o impresionantă pleiadă de personalități, precum muzicienii Laurențiu Cazan, Șerban Ionuț Cazan, Ninel Nicolae Cazan și Dani Alexandru Cazan, artiștii Gina Cazan și Duca Radu Cazan, prozatorii Onu Cazan și Gelu Moiese, precum și jurnalistul Răducu Cazan.

În acest clan de elită Cazan din Bentu, „Cazan Onu (în acte, Cazan Ion, ca scriitor semnează Onu Cazan) s-a născut la 15 octombrie 1928, în satul Bentu, comuna Gălbinași, Buzau. Părinții, Ștefan și Ioana Cazan (născută Dinu), au avut opt copii. Dumitru, Marioara, Stanca, Ion, Luxa, Călin, Gheorghe și Radu, poet și actor. Clasele primare, la școala din sat. Școala medie: din 1942, cursurile Școlii Tehnice Industriale Militare Auto (copil de trupă), Buzau.

În 1947, se înscrie la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Timișoara, secția actorie, aici urmează trei ani, având ca profesori pe Lily Bulandra și pe marele Ștefan Braborescu. Ultimul an, la Institutul de Teatru „I. L. Caragiale", București.

Între 1-31 octombrie 1951, instructor artistic la Sfatul Popular, raionul 1 Mai, București; 1august 1953 – 1 august 1954, instructor șef la Comitetul pentru Artă, învățământul artistic; 1 august 1954, demisionează, din motive de sănătate, se retrage în satul natal; 1 aprilie 1955 – 15 ianuarie 1956, vânzător la Aprozar, în Dorohoi, județul Botoșani; 15 ianuarie 1956 – 1 martie 1957, instructor artistic la Casa de Cultură Botoșani; 1 martie 1957 – 20 octombrie 1958, director (muzeograf) la Muzeul Memorial „Mihai Eminescu", Ipotești; 20 octombrie 1958 – 13 noiembrie 1965, conduce Școala Populară de Artă, Suceava; 13 noiembrie 1956 – 16 octombrie 1970, redactor cu probleme de popularizare la Întreprinderea Cinematografică Suceava; 16 octombrie 1970 – 29 octombrie 1971, redactor la ziarul „Zori noi", Suceava; 30 octombrie 1971 – 25 decembrie 1973, șef serviciu carte la Centrul de Librării, Suceava; 25 decembrie 1973 – 1 mai 1974, redactor la „Zori noi"; 1 mai – 1 octombrie 1975, director Ansamblu Artistic „Ciprian Porumbescu", Suceava; 1 octombrie 1975 – 1 ianuarie 1989, șef serviciu la Centrul de Librării Suceava; 1 ianuarie 1989, iese la pensie.

DEBUT LITERAR, Ca scriitor, a debutat în presa culturală, cu un grupaj de cinci schițe („Oglinda", „Balada", „Gânduri", „Destăinuire", „Insomnie"), la 27 ianuarie 1966, găzduit de revista clujeană „Tribuna". A colaborat apoi la mai toate revistele din țară, ca și la unele publicații din Cernăuți.

OPERA: Primul său volum de proză scurtă a fost cel intitulat „În fața ușii (1981), căruia i-au urmat, în or-

dine cronologică: „Confidență în parcul orașului” (1982), „Pană de cauciuc” (1984), „Invitația a fost refuzată cu plăcere” (1994), „Nu trebuia s-o sărut pe Iulia” (1997), „Dihorul din grădina lui Laur” (1998), „Întâmplări neverosimile în spatele unei uși secrete” (2007).

În anul 1988, i-a apărut, tradus în limba rusă, un volum antologic, preluând titlul uneia din cărțile anterioare, „Pană de cauciuc”. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1983 și, împreună cu un grup literar din Suceava, a pus bazele unei asociații de breaslă, intitulată „Societatea Scriitorilor Bucovineni”. Face parte din colectivul de redacție al revistei sucevene „Bucovina literară”. Cărțile sale au primit premii din partea Fundației Culturale a Bucovinei și a Societatea Scriitorilor Bucovineni. Fiecare volum semnat de Onu Cazan a fost întâmpinat, la apariție, cu mult interes, publicându-se în presă cronici elogioase.

„Venind din alt veac, scriitorul Onu Cazan străbate tabloul Sucevei actuale cu melancolică distincție. Întotdeauna elegant, salută și răspunde bineții cu gentilețe. Deși pare dus pe gânduri, ochiul său observa atent chipuri, gesturi, întâmplări, așa cum o dovedesc, cu talent incontestabil, și cărțile sale. Nu sunt multe, nu cântăresc kilograme, dar sunt cărți bune, care îi ocupă deja locul în istoria literaturii contemporane. Apariție impecabilă, nimic nu lasă să se vadă tragediile care i-au marcat viața, fără să-i clatine verticalitatea. A rămas demn sub taifunul lor, când nefericiri mai mici îi duc pe alții la degradare, la autodistrugere. O siluetă fragilă, dar un om puternic,

capabil să iubească până la capăt. Nepoții săi, Andrei și Paul Apostol, au înflorit sub cerul acestei iubiri”.

Proza lui Onu Cazan, deși abordează teme aparent mărunte, care țin de social și de morală sau de cotidianul urban, surprind și atrag prin ironia fină și prin narațiune alertă în descifrarea dilemelor morale ale cotidianului, încadrându-se, astfel în genul atât de generos al prozei realiste și psihologice românești.

Zamka din Suceava

AURELIAN CIORNEI

În sfera culegerii, păstrării și transmiterii în timp a tradițiilor populare străbune, **AURELIAN CIORNEI** întruneşte atributele unei adevărate personalități, de care spiritul bucovinean beneficiază cu îndestulare. Ne bazăm, afirmând acestea, pe masivul său tom ***Jocuri populare bucovinene***, cât și pe bogata și rodnica sa activitate practică, pentru care i s-a conferit titlul de membru al Academiei de Arte Tradiționale din România.

Dăruindu-se cu împătimire slujirii cântecului și jocului popular, graiului și portului străbunesc, ***Aurelian Ciornei*** și-a făcut o profesie de credință din a deprinde, cultiva și conserva în scris comorile nepreţuite ale cântecului și jocului popular din Țara de Sus, punându-le la adăpost din calea uitării. Iar acest lucru l-a realizat cu trudă și migală, cu dragoste și pricepere, vreme de peste patruzeci de ani.

Lucrarea **LA IZVOR DE JOC ȘI CÂNT** vine să încununeze rotunjită o activitate de excepție pe tărâmul folclorului, care o-a materializat, iată, într-o carte de referință, singulară, deocamdată, în domeniul tipăriturilor de folclor din Bucovina.

Spre bucuria noastră, laborioasa activitate artistică a îndrumătorului cultural ***Aurelian Ciornei*** nu o rămas doar la nivelul văzului și al auzului. Fidel dictonului latin *Verba volant, scripta manent*, coregraful-academician din Suceava a îngemănat între două coperți o zestre de unicat științific, cu valoare de patrimoniu, depășind cu modestie latura concretă a dansului popular și deschizând ferestre largi către folcloristică și etnologie.

Suntem încredințați că această carte vine să certifice împlinirea unui vis de-o viață, pe care ***Aurelian Ciornei*** o transmite, ca o altă „cântare a cântărilor", generațiilor viitoare, datoare să se îmbogățească de la „izvorul" veșnic viu al cântecului și jocului popular românesc.

ION COZMEI
membru al Uniunii Scriitorilor din România

I.S.B.N. 973-99309-8-0

Academician al Satului Românesc

Ziua de 25 iulie este o pecete princiară a spiritualităţii româneşti, încă din 1934, când vedea lumina zilei, la Soroca, în Basarabia, Aurelian Ciornei, iar „ursitoarele l-au hărăzit să umble, să afle și să iubească acea lume tainică, miraculoasă, care formează istoria imaginarului, iar în labirintul acestei lumi, cu precădere, acea parte în care se concentrează şi se păstrează, imensă, străveche şi în continuă înnoire, estetica oralităţii – lume în care, cine

are har şi ştie cum să umble, îşi face inima harpă, descoperă şi trăieşte într-o clipă pulsaţia veşniciei" [1].

Pentru că „Aurelian Ciornei şi-a făcut o profesie de credinţă din a depista, cultiva şi consemna în scris comorile nepreţuite ale cântecului şi jocului popular din Ţara de Sus, punându-le la adăpost din calea uitării" [2] sau, cum singur considera, pentru a desluşi „existenţa, încă din vremuri imemoriale, a unei structuri săteşti spirituale tainic închegată şi fericit controlată tradiţional" [3].

Având ca deviză a blazonului princiar un citat din Alecu Russo: „Datinile, poveştile, jocurile, muzica şi poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate reconstitui oricând trecutul îndepărtat", Aurel Ciornei şi-a trăit cu intensitate viaţa şi nemurirea în dimensiunea spiritualităţii rurale româneşti, unde avea să afle „cât de profunde sunt trăirile umane, iubirea de viaţă şi muncă (a fost angajat la Ansamblul „Ciprian Porumbescu" în 1961, de Plaron Pardău, odată cu Maestrul George Sîrbu), dorul şi dragostea pentru frumos şi bine, forţa şi talentul în creaţia artistică ale ţăranului român, reflectate cu măiestrie neîntrecută în ocaziile de petrecere ori de îndurerare" [4], iar ştiinţa aceasta, odată tezaurizată, avea să-i aducă titlul de Membru al Academiei Artelor Tradiţionale din România.

Fermecător, fascinant şi doldora de zâmbete, Aurelian Ciornei îi mărturisea scriitorului plenar Constantin Severin: „M-am născut, probabil, îngemănat cu cântecul şi jocul. Din pruncie am fost fascinat de clocotul, de freamătul de prisacă al satului românesc. Cunoştinţele cele mai temeinice, tainele dansului popular le-am dobândit

de-a lungul anilor la adevărata Academie, vie încă, aceea a satului românesc, cu veşnicia lui, cum spune Lucian Blaga, prin dăruiţii profesori care sunt bătrânii satelor. Lor li se cuvin, în primul rând, gândurile mele de dragoste şi recunoştinţă" [5], întrupate în sute şi sute de spectacole şi în câteva cărţi neasemuit de vii, care vibrează încă într-o ţară, în care, conform uneia dintre spusele lui mucalite, „cultu-i liber, dar, din păcate, şi incultul".

Şi astfel, sorbind numai din izvoarele apei vii ale scenariilor mitice ancestrale, moştenite integral doar de neamul nostru, Aurelian Ciornei s-a mutat în cărţile sale drept „dăruit profesor", dar niciodată bătrân şi întotdeauna înţelept.

*

[1] Iacobescu, Mihai, în *Ciornei, Aurelian, La izvor de joc şi cânt / comori folclorice bucovinene*, Editura Muşatinii, Suceava 2000, p. VI.

[2] Cozmei, Ion, în *Ciornei, Aurelian, La izvor de joc şi cânt / comori folclorice bucovinene*, Editura Muşatinii, Suceava 2000, coperta IV.

[3] Ciornei, Aurelian, Drăguşanul Ion, *Veniţi de vă veseliţi!*, Grupul Editorial Muşatinii – Bucovina viitoare, Suceava 2001; p. 29

[4] Ciornei, Aurelian, *La izvor de joc şi cânt / comori folclorice bucovinene*, Editura Muşatinii, Suceava 2000, p. 3

[5] Ciornei, Aurelian, *La izvor de joc şi cânt*, Editura Muşatinii, Suceava 2000, p. X

VASILE COJOCARU

sfințenia vieții până la contemplare

În vara anului 1885, fusese numit director al Secţiei Suceava a Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri” din Iaşi omul de cultură, de radio, scriitorul şi publicistul Vasile Cojocaru.

Vasile Cojocaru semăna, în tinerețe, atât de mult cu fiul lui Stalin, Iakov Iosifovici Djugașvili, care căzuse prizonier la nemţi şi murise în lagărul de la Sachsenhause,

Brandemburg, încât, în 1956, când nea Vasile participa la Congresul Mondial al Studenţilor Comunişti de la Moscova, Iosif Visarionovici l-a strigat, involuntar, cu numele fiului său, Iacov, apoi l-a aşezat, în dreapta sa, la masa festivă.

Ca om de radio, Vasile Cojocaru realizase interviurile cu Sadoveanu, dar şi recitările din lirica Eminesciană. Era o mărturie vie, o mărturie amplă, exhaustivă şi valoroasă, dar, deşi mi-a tot promis că o să-şi aştearnă memoriile pe hârtie sau măcar o să le înregistreze pe casete, n-a mai avut când să o facă, murind, pe neaşteptate, la puţin timp după expirarea mandatului de prefect al lui Vasile Ilie, al cărui inegalabil purtător de cuvânt fusese.

Scria şi poezie, dar şi proză, în ambele genuri punând preţ pe înţelepciune, pe mesaj, pe concluziile pilduitoare. Şi, cum, în tinereţe, fusese şi actor, Vasile Cojocaru s-a lăsat distribuit, de regizoarea Nicoleta Toia, în „Răceala" lui Marin Sorescu, în rol dublu, şi de boier, dar şi de călău.

Ca boier, avea o replică de spus, printre altele, care provoca, în arealul scenic, hohote înlăcrămate de râs. Zicea, spre boierul trădător, „Ah, Tomo, Tomo!", apoi, fără să vrea, mişca maxilarul inferior de la dreapta, la stânga şi invers, într-un mod atât de neaşteptat, încât ne prăpădeam de râs, deşi scena era... tragică. În fine, ca să nu mai râdă puştii scenei de el, l-am chemat şi i-am explicat despre efectul comic al mişcării, pe orizontală, drept pentru care mi-a mulţumit, promiţând să elimine ticul.

În scenă, Vasile Cojocaru îşi spune replica, pătruns de lăuntrică durere, şi fără să clintească din maxilar, după replică: „Ah, Tomo, Tomo!”. Ceilalţi actori, mască, iar nea Vasile, mulţămit foarte că le-a dat o lecţie, numai ce începe, plin de satisfacţie, să balanseze maxilarul. Nu s-a mai râs reţinut, ci de-a dreptul exploziv, molipsind de râs chiar şi spectatorii.

Vasile Cojocaru, actor, dramaturg, prozator, om de radio, fost director al Circului de Stat şi membru al delegaţiei de tineret a României la Moscova, mă impresiona prin cultură şi prin omenie. Îl rugam, de-a lungul anilor, să-şi povestească viaţa în scris, fie şi în faţa unui reportofon, angajându-mă să transcriu eu naraţiunile şi să-i îngrijesc ediţia, dar a lăsat totul de azi, pe mâine, şi astfel s-au pierdut mărturii valoroase ale istoriei şi ale istoriei culturale româneşti. Avea şi un stil de a povesti fascinant:

– Frate Ioane, într-o bună zi, acceptă maestrul Sadoveanu să vină la Radio şi să citească poeziile din opera lui Mihai Eminescu pe care le prefera… Vine, lumea intră-n pământ de emoţie şi teamă, iar Sadoveanu, de cum mă zăreşte, îmi zice molcom: „Băiete, cât citesc eu, matale îngrijeşte-te de nişte părăluţe!”. Să intru în pământ: de unde bani? Dar era Sadoveanu, aşa că am întrebat cu voce pierită: „Câte părăluţe, maestre?”. „Ei, cinci miişoare”. De unde să scot eu 5.000 lei, într-o vreme în care salariul mediu pe economie era de 270 lei? Am încercat o diversiune nevinovată: „Maestre, dar gloria de a încredinţa veşniciei poezia lui Eminescu?”. Sadoveanu m-a privit dispreţuitor şi cu mila cu care te uiţi la un nătâng: „Băiete, glorie am şi în beci; dar în beci nu am barabule şi cărbuni”.

Timp de vreo două decenii, inclusiv în anii în care era purtătorul de cuvânt al prefectului Vasile Ilie, mă vedeam cu Vasile Cojocaru de măcar două-trei ori pe săptămână. Copleșitor prin erudiție, dar și prin bunătate, prin căldura cu care îți înfășura sufletul, Vasile Cojocaru, în funcție de subiectul aflat în discuție, începea să povestească despre personalitățile culturii române, pe care le cunoscuse, unele dintre ele aparent fără legătură directă cu actul creator, cum era, de pildă, iluzionistul Aurel Iozif, supranumit Iosefinii. Omul acela purta, de ani și ani, același costum, așa că directorul Circului de Stat, Vasile Cojocaru, s-a oferit să-i cumpere, din banii lui, un costum nou. Iosefinii a refuzat, pentru că avea un costum din stofă englezească de calitate, care părea foarte bine întreținut, iar când stăruința șefului l-a înfuriat, l-a invitat la rulota sa, unde, pe umerașe, așteptau încă unsprezece costume identice celui purtat atunci. „Zilnic, port un alt costum, dar nu vreau să se știe, tovarășe director!”.

Multe întâmplări îl aveau ca personaj central pe fotbalistul Mircea Lucescu, soția lui, Neli, absolventă a Facultății de Istorie, care lucra în radio și fiind o „fată de mare viitor. Îmi părea rău că se va mărita cu un fotbalist, dar când l-am cunoscut pe Mircea, absolvent al Academiei de Științe Economice, care venise să mă roage să o învoiesc pe Neli, timp de trei zile, pentru că echipa națională a României admisese să fie invitate, la meciul cu Franța, de la Paris, și soțiile fotbaliștilor, mi-am schimbat părerea. După o vreme, o rugam pe Neli să-l aducă pe Mircea prin redacție, ca să mai schimbăm câte o vorbă. Era inteligent, modest, excelent ascultător și un concluzionist de excepție”. Chestia asta o știam și eu, pentru că am petrecut o

seară, la „Grădinița”, cu doi foști colegi de liceu ai admirabilului Victor Bibicioiu, pe atunci ștab prin Ministerul Culturii. Mircea Lucescu era în vervă și, deși tot treceam de la un subiect la altul, avea mereu replici scânteietoare și, se vede treaba, bine chibzuite în timp. Îmi acaparase atenția cu atâta intensitate, încât, mai târziu, când Victor m-a întrebat ce părere mi-a făcut Valentin Ceaușescu, am rămas perplex: Cum, omul ăla plin de bun simț, tăcut și atent, era fiul lui Nicolae Ceaușescu?

Acum, când scriu câteva rânduri despre minunatul om Vasile Cojocaru, năvalnic dau peste mine amintirile, dar și un gând, pe care nu l-am mai trăit: omul acesta era un nativ al revelațiilor, care respira cu toți porii tot ceea ce exista în jurul lui. De aceea i-au rămas cărți nescrise, pentru că iubea sfințenia vieții până la contemplare.

TIBERIU COSOVAN

recuperatorul de clipite

Astăzi a renăscut recuperatorul de clipite. Astfel i-au cântat ursitoarele, în 12 noiembrie 1954, să tot adune clipite, pe care să le lustruiască frumos şi să le depună în

rafturile memoriei, ca să le poată pipăi cu nesaţ lumina veşniciei. Clipite care meritau trăite, clipitele din veşniciile altora, din necuprinsul operelor scrise, pictate, dăltuite sau cântate ale Sucevei, care vor răzbi „Prin labirintul penumbrelor” spre aura cosmică a împlinirilor omeneşti.

În urmă cu vreun an, cu o zi înainte de a păşi în veşnicie, mă sunase. Avea lângă el, pe un pat de spital, un exemplar al cărţii la care trudise cale de o viaţă şi se simţea fericit, deşi amuşinau prin jurul său umbrele şi penumbrele. Un alt exemplar poposea, pieziş, pe masa mea de lucru, iar noi discutam despre proiecte pe termen mediu. Speram să le împlinim împreună, să conturăm împreună „Mistagogia penumbrei”, carte gândită de el în două părţi, prima închinată unor „Amintiri retro-nostalgice din Suceava de altădată”, iar cealaltă, ca întotdeauna, semenilor săi creatori din Suceava, drept „Exerciţii de memorie retro-nostalgice”. Îi propusesem să ilustrăm viitoarea carte cu „caligrafii sentimentale”. Vă mai amintiţi expoziţia lui Tiberiu Cosovan, prima lui expoziţie de autor, „Suceava, caligrafii sentimentale”?

Scrisesem, atunci, în „Monitorul de Suceava" (ediția nr. 228 din 29 septembrie 2012), ziarul care îl înnobilase şi pe care el îl înnobilase: „Bun cunoscător al tradiţiilor culturale bucovinene, jurnalistul Tiberiu Cosovan pare să se fi despovărat de consacrata-i enigmatică timiditate, propunând publicului sucevean, şi datorită presiunilor exercitate de Radu Bercea, de Mihai Pânzaru-PIM şi de subsemnatul, o primă expoziţie personală, „Suceava, caligrafii sentimentale”, pe care am şi avut onoarea de a o

viziona cel dintâi, la domiciliul neaşteptatului şi, tot în aparenţă, insolitului artist plastic.

Luminozitatea incredibilă a lucrărilor în alb-negru. Şi în domeniul creaţiei, ca şi în presa culturală, Tiberiu Cosovan a optat pentru o tradiţie bucovineană, dar a graficii, respectiv cea a linogravurii, tradiţie exemplar încetăţenită de Rudd Rybiczka, Leon Kopelmann, Eusebiu Lipeţchi şi Vladimir Milici, linogravurile lui Tiberiu Cosovan fiind cumva înrudite cu cele lucrate, odinioară, de Rudd Rybiczka (acest „Albrecht Durer al Bucovinei", cum i s-a spus, în toamna anului 1937, după un itinerariu expoziţional în Bucureşti, Breslau, Stuttgart, Singen, plus alte şase mari oraşe din Germania), înrudirea ţinând de luminozitatea incredibilă a lucrărilor în alb-negru, de eleganţa şi sugestivitatea liniilor, de rezolvarea spectaculoasă şi inedită a simbolisticii detaliilor.

Iar dacă Rybiczka, prietenul de căpătâi, de minte şi suflet al lui Mircea Streinul şi ilustratorul tuturor cărţilor lui şi, simultan, ale celor mai mulţi dintre „iconari", ajunsese să trăiască din linogravură, Tiberiu Cosovan de-abia acum se îndreptăţeşte la a fi râvnit ca ilustrator şi, eventual, ca autor de coperte de carte, lirismul caligrafiilor lui sentimentale, dar şi profund mărturisitoare, acoperind o largă suprafaţă a recuvântării lirice sau epico-istorice.

În gravurile lui şi negrul devine luminos şi consistent în aură. Extrem de interesante şi de inspirate mi s-au părut a fi, în opera lui Tiberiu Cosovan, valorificările de planuri, adică alternanţele de alb-negru ale unor fundaluri, metodă prin care artistul redimensionează şi în plan fizic,

dar şi în cel metaforic, exploatând la maximum dubla luminozitate, pentru că, în gravurile lui şi negrul devine luminos şi consistent în aură, deşi însăşi tematica vremurilor sucevene de ieri şi de astăzi, pe care o abordează în mod firesc şi aşteptat, emană, la rândul ei, o dublă luminozitate.

Fără îndoială că prima expoziţie personală a lui Tiberiu Cosovan, pe care am simţit nevoia să o salut şi să o găzduiesc într-o dublă lansare de carte, va deschide larg uşile spre o lume în care el există din totdeauna, dar în care abia acum ne invită şi pe noi".

Lansasem, atunci, „Povestea aşezărilor bucovinene", volumul III, şi „Etnii bucovinene", de Dimitrie Dan, drept volumul IV al poveştii, din solidaritate, din nevoia de a-i fi alături, iar poetul Roman Istrati rămăsese impresionat şi el de luminozitatea incredibilă în alb şi negru ale unei expoziţii de linogravură pe care, până atunci, doar Radu Bercea şi cu mine o mai văzuseră, pentru că o şi provocaseră. Tibi Cosovan avea nevoie de o confirmare, pentru a păşi în templul artelor plastice, pe care îl slujise atât de destonic, vreme de o viaţă, cu emoţii cât de cât ostoite.

Astăzi, conform plănuirilor pe termen mediu, Tiberiu Cosovan trebuia să lanseze „Mistagogia penumbrei", iar în 12 noiembrie 2020, o altă carte, cu titlu încă neconvenit, dar care să adune, între două coperte, toate mărturiile presei vechi bucovinene, adunate de Tiberiu Cosovan în ultimii ani şi presurate în lumină prin aceleaşi generoase pagini ale „Monitorului de Suceava". Dar nu s-

a putut, pentru că un decident judeţean s-a pus împotrivă şi în amânare. Să i se pară că există, că înseamnă ceva, altceva decât penumbra pâcloasă ursită drept brânzar la vremea ursirilor, cea în care Trecutul, Prezentul şi Viitorul se întâlnesc, „pentru o foarte singură dată" - vorba lui Nichita, ca să decidă viaţa unui om (cele trei ursitoare asta sunt).

Aşa se face, dragă Tibi, că ieri, cu tine sub braţ, am pornit prin târgul Sucevei, pentru a căuta un loc de închinare. Nu-ţi fă probleme, cartea ta o să apară, aşa cum o să apară şi cealaltă, în 2020, dacă va fi să mai rămân pe picioare. Iniţial şi instinctual, am vrut să-ţi public „Mistagogia penumbrei", astăzi, în variantă electronică, dar m-am răzgândit după aceea, pentru că, la nevoie, voi face o chetă publică şi tot îţi voi tipări cărţile, ca să le pot aşeza în rafturile memoriei. Mai ţii minte biroul nostru, lambrisat cu lemn proaspăt de brad? Nu mai există lemnul, pentru că ăla, decidentul judeţean, tocmai l-a înlocuit cu glaspapir, iar gresia poroasă şi parchetul, cu gresie lunecoasă mai dihai decât politica. De asta nu sunt bani pentru cărţi, nici măcar pentru pururea prospeţimea luminoasă din sufletul şi din cărţile tale, din pricina priorităţilor politice. Dar, deocamdată, dragă Tibi, trebuie să-ţi aflu un loc de popas. Şi nu cred să existe altul mai potrivit decât Fondul Documentar „Bucovina" al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera".

La bibliotecă, te-am încredinţat poetului Alexandru Ovidiu Vintilă, om croit din aceeaşi stofă cosmică şi mângâietoare ca şi tine, ca şi Radu Bercea, Constantin Horbovanu, Emil Satco, Ion Paranici, Ion Nedelea, Eugen

Dimitriu, Gabi Cărăbuş sau Iosif Csukat. Straşnic om şi Ioşka, ăsta, care a izbutit un portret atât de viu şi de luminos, atât de caracteristic pentru felul tău de a fi, de a simţi şi de a gândi.

Astăzi, a renăscut Tiberiu Cosovan, omul unic, plecat pe cale înainte de a-i fi lansat albumul „Prin labirintul penumbrelor", care a însemnat pentru el şi o descătuşată bucurie. Îi doresc mulţi ani în memoria locurilor şi mă voi strădui să contribui la consolidarea acestui loc pe deplin meritat. Deocamdată, doar atât am izbutit să fac pentru tine, prietene, dar te trăiesc, te respect şi mă închin memoriei şi operei tale.

Astăzi, de ziua renaşterii lui Tiberiu Cosovan, se împlinesc 81 ani de la înfiinţarea Societăţii Scriitorilor Bucovineni. Nici evenimentul acesta nu-l pot sărbători, pentru că aşa a decis un decident judeţean: memoria, lemnul, cărţile, sufletele, minţile se înlocuiesc cu glaspapir! Sârşit.

DUMITRU COVALCIUC

biruința clipitei asupra istoriei

Gazetar și publicist, dar înainte de toate tribun și luptător mesianic pentru drepturile românilor din nordul Bucovinei, profesorul și publicistul Dumitru Covalciuc, cu care am colaborat, printre altele, la scrierea monogra-

fiei folclorice a Bucovinei, tipărită, în anul 2011, în limbile română și ucraineană, în cadrul unui proiect european, însemna trăire întru Bucovina, însemna spirit scăpărător din duhul dumnezeiesc al baștinii, însemna memoria fremătătoare, prin care ni se vestesc strămunii doar prin ceea ce a mai rămas viu din obiceiuri și credințe și, tocmai din pricina acestei vitalități perene, își caută mărturisitori.

În vara anului 2011, când Consiliul Judeţean Suceava a anunţat licitaţia pentru scrierea şi publicarea, cu finanţarea Uniunii Europene, a proiectului „*Monografia folclorică a ucrainenilor din judeţul Suceava şi a românilor din regiunea Cernăuţi*", tipografiile şi editurile din întreaga României au pornit o grabnică şi pripită căutare de istorici, literaţi, monografi, folcloriști şi, mai ales universitari, care să poată umple ditamai 550 de pagini format dublu, în doar două luni, chestie imposibilă când ai doar de bătut apa în piuă, dar cu gomoşenie savantă de „analiză ştiinţifică". În plus, trebuia să scrii şi istoricul unor localităţi de prin părţile Hotinului şi Herţei, dar şi al altora, din România, care nu sunt ucrainene – Siminicea, de exemplu.

Trebuia răscolit prin colecţiile de documente şi să afli amănunte despre Bălcăuţi, cu cătunul Gropeni sau Gropana, numit, cândva, şi Rudeşti, Botoşăniţa, Brodina, cu cătunele Cununschi, Dubiuşca, Erheşte şi Paltin, Cacica, cu cătunele Maidan şi Runcu, Călineşti Ienache şi Călineşti Cuparencu, Şerbăuţi, Măriţeia Mică, Dărmăneşti şi Dănila, Moldova Suliţa şi Benia, Negostina, Văşcăuţi, cu Baineţ, Climăuţi, Vicşani, Ulma, cu cătunele Costileva, Măgura, Nisipitu şi Lupcina, Vatra Moldoviţei, cu Ciumârna şi Paltinu, Cârlibaba, cu Iedu, Şesuri, Ţibău şi Valea

Stânei, Măneuţi, Ipoteşti, Izvoarele Sucevei, cu Brodina de Sus şi Bobeica, Moldoviţa, cu Argel, Demăcuşca şi Raşca, Breaza şi Siminicea. Pentru cauza românismului aparent supravieţuitor şi astăzi, intrau în colimator Crasna, Ciudei, Pătrăuţii de Sus şi de Jos, Ropcea, Cupca, Suceveni, Iordăneşti, Carapciu pe Siret, Bahrineşti, Dimca, Tereblecea, Oprişeni, Stăneşti pe Siret, Poieni, Voloca pe Derelui, Molodia, Ostriţa-Herţei, Ostriţa-Mahala, Boian, Stroieşti, Horecea Urbană, Roşa, Dinăuţi, Mogoşeşti, dar şi în localităţile Cosminul, Igeşti, Cireş, Prisăcăreni, Ceahor, Broscăuţii Vechi, Corovia, Cuciurul Mare, Budineţ, Davideni, Bănila Moldovenească şi Sinăuţii de Sus.

Capitolele cărţii, cu titluri plate, premeditate de savanţi băştinaşi, obligau la un anumit tip de expunere rigidă, interzicând menţionarea autorilor pe copertă, într-o casetă tehnică sau în „Tabla de materii”, dar cum proiectul cu subiectul cărţii trebuia aprobat şi de un specialist al Uniunii Europene, am scris doar două pagini de argumentare şi am aşteptat răspunsul. Îmi căutasem doi colaboratori de nădejde în nordul Bucovinei, pe regretaţii Dumitru Covalciuc şi pe Dragoş Tochiţă, iar în rest mă bazam pe faptul că începusem că cunosc binişor spaţiul acesta predestinat legendei, în raftul bibliotecii mele aşteptând să-mi fie de folos cărţile pe care le scrisesem şi publicasem deja: „Identităţi deturnate”, „Bucovina faptului divers”, „Vechi colinde bucovinene”, „O istorie a portului popular bucovinean”, „Datina, Biblia Românilor”, „Povestea aşezărilor bucovinene”, dar şi recuperările de memorie precum „Cartea sângelui”, de Ion Grămadă, sau „Etnii bucovinene”, de Dimitrie Dan. Aveam şi o puzderie de partituri cu cântece româneşti şi ucrainene

vechi, iar un colind religios din Siminicea, cu vagi ecouri de cultură ancestrală, mi l-a notat şi oferit muzicianul Emil Havriliuc.

Monografia aceasta îmi oferea posibilitatea de a lua în discuţie, pentru prima dată în cultura română, diferenţierile celor două culturi rurale, răzeşească şi ţărănească, dar şi de a analiza pe fond mitic („poporul lui frunză verde") şi, uneori, mistic („fiul de împărat"), din perspectivele filosofiei culturii starea de pietrificare în preistorie a satului est-european, asupra căreia atenţiona Lucian Blaga prin doar citata, dar nu şi citita și priceputa aserţiune „veşnicia s-a născut la sat". Partiturile mă provocau, practic, la a întemeia trupa „Zicălaşii", ca să pot auzi scrierile acelea ciudate, în care zăceau încătuşate cântecele.

Dumitru Covalciuc nu era „poet, povestitor, istoric, folclorist, traducător și autor al unor studii despre viața culturală din Bucovina", după cum îl prezintă, cu prea multă generozitate, Mălina Anițoaei, ci un reporter harnic și merituos, care își pusese întreaga condiție existențială în slujba românismului bucovinean. Se născuse, în 2 ianuarie 1947, la vreo 15 km de hotarul nordic al României, într-un sat fără un fir de iarbă prin ogrăzile bătătorite, numit Oprișeni, a învățat în satul natal și la Tereblecea, pe graniță, apoi s-a înscris la Institutul de medicină din Chișinău, abandonând facultatea respectivă curând și urmând cursurile Facultății de Limbi Romanice și Germanice a Universității din Cernăuți, secția de limba și literatura franceză (1966-1971), deoarece înțelesese că sensul vieții sale îl reprezenta istoria Bucovinei și valorificarea

patrimoniului spiritual al ținutului natal. Încă din timpul studenției (1969), devenise crainic la Postul de Radio Cernăuți și redactor la ziarul „Zorile Bucovinei”, unde aveam să-l și întâlnesc, pentru prima dată. În 1972, scrie Mălina Anițoaiei, sub pretext că se sustrage serviciului militar, a fost destituit, dus departe de locurile natale și închis într-un lagăr de psihiatrie din orașul Baku. După multe greutăți, după ce muncește ca salahor, este reprimit cu greu la ziarul „Zorile Bucovinei” (1975).

În timp, Dumitru Covalciuc a înființat și a și condus mai multe societăți culturale precum, Societatea de Cultură Românească „Mihai Eminescu” (1989, membru fondator), Societatea Culturală „Arboroasa” (1990, președinte), Institutul Obștesc de Istorie, Restituiri Literare și Folclorice „Dimitrie Onciul”, Cernăuți (1992, fondator și director). A editat ziarul „Codrul Cosminului”, revista „Miorița” (1992-1993), „Calendarul poporului” (1993), „Calendarul ortodox al românilor bucovineni” (1992-1993, 1993-1994), „De la Nistru pân’ la Tisa” (1993). Cele 27 de volume ale Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor” reprezintă cea mai amplă lucrare a lui Dumitru Covalciuc, care va rămâne în istoria culturii române bucovinene, 27 de volume de documente istorice, literare și culturale, referitoare la anii grei ai prigoanei bolșevice, inclusiv prin deportări și masacre, precum cel de la Fântâna Albă, la care au fost supuși țăranii nord-bucovineni care nu se împăcau cu comunismul. Din păcate, Covalciuc n-a coroborat niciodată mărturiile prezentului, inclusiv în domeniul etnografic, cu mărturiile mai vechi (pentru el, de pildă, scrierile etnografice ale lui Tomoioagă, anterioare cu exact un veac, nu există, iar sentințele publicate în

„Monitorul Bucovinei”, prin care criminali bolșevici, mai toți de origine română, pierdeau cetățenia română, după 1919, sunt total ignorate), opera lui Dumitru Covalciuc fiind, în fond biruința clipitei asupra istoriei.

În Oprișeni, pregătit din timp, un bust auriu al lui Dumitru Covalciuc, amplasat foarte curând după trecerea lui în veșnicie, înseamnă, la fel, doar biruința clipitei asupra istoriei, opera publicistului nefiind nici scriitoricească, nici istorică, ci doar reportericească. Importantă, desigur, dar care ar fi putut însemna mult mai mult decât ceea ce este în fapt.

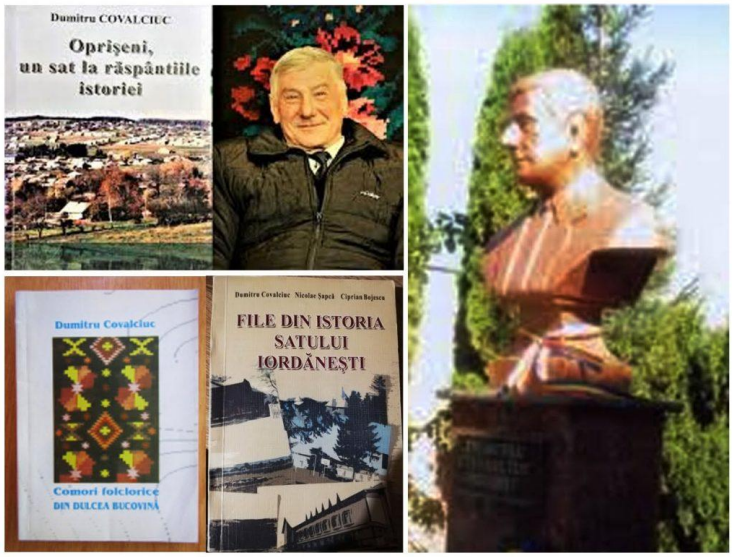

GEORGE DAMIAN

poet și om de radio

Lucram „Cineva mi-a împușcat sufletul”, cartea cărților de poezie ale lui Constantin Ștefuriuc, și mă simțeam atât de ostenit (anterior lucrasem recuperarea „Cartea sângelui”, de Ion Grămadă), încât am oftat: „Titi, tu, și gata!”. Apoi am ridicat ochii și l-am văzut aievea, pe peretele alb din fața mea, pe George Damian (de parcă ar fi „venit să vadă mieii”), în celebrul său sacou grena și

zâmbind jucăuș: „Nu, zău!?”. Și am răspuns dezarmantului zâmbet: „Ai dreptate, nașule, dar numai dumneata și gata!”. Nu m-am putut ține de cuvânt, pentru că, după „Portretul vânătorului de fluturi”, cartea cărților de poezie ale lui George Damian, au urmat și altele/alții, apoi toți poeții „iconari”, inclusiv poezia lui Nicolae Iorga („Prometeu”, 2022), care se declara semănătorist, dar era, în esența poeziei sale, risipită prin gazetele vremii, un „iconar” pursânge, probabil prin contaminare benefică, după scurta sa polemică cu Mircea Streinul.

Despre mişcarea „Iconar” aflasem câte ceva, pe când eram foarte tânăr, de la Arcadie Arbore, care, sub numele său real, Mihai Bândea, publicase poeme în revistele conduse de Mircea Streinul și de Constantin Loghin, dar de o adevărată iniţiere în acest fenomen literar bucovinean aveam să beneficiez datorită lui George Damian şi lui Mihail Iordache. Damian avea relaţii strânse de prietenie şi o corespondenţă săptămânală cu legendarul Iulian Vesper, care locuia în Bucureşti, iar cu Teofil Lianu se vedea adesea și, pe măsură ce el însuşi se iniția în relaţionările iconariste, mi le desluşea răbdător şi mie, care simţeam o adevărată fascinaţie faţă de relaţionarea cu strămoșii, cu sinele universal şi cu viaţa. Aveam un fel propriu de a percepe aceste relaționări, dar şi un clocot metaforic surprinzător, care îmi permitea orice.

În timp, observasem că iconarismul modern prinsese contur, la Suceava, prin scrisul lui Dimitrie Loghin, pictorul şi profesorul nostru de desen, care ucenicise liric sub aura lui Mircea Streinul, al lui George Damian, al lui Constantin Ștefuriuc, al lui Roman Istrati şi al meu. Exista

încă, în paralel, şi iconarismul clasic, prin Teofil Lianu, Arcadie Arbore, Vasile Pânzaru, Dumitru Oniga şi George Damian, dar Ştefuriuc, Istrati şi eu încercam, în aceleaşi coordonate, altceva. Cândva i-am zis lui Ştefuriuc despre iconarismul practicat de noi, iar udeşteanul s-a speriat, implorându-mă panicat să nu mai spun vreodată chestia asta: „Tu nu ai văzut cum au fost condamnaţi la temniţă Lianu şi Pânzaru, în '75, pentru iconarism?". Nu văzusem, pentru că nu participasem la procesul public, susținut în Casa de Cultură, şi nici nu aflasem nimic. Nu înțelegeam cu ce ar putea dăuna iconarismul ordinii publice şi societăţii româneşti în general, aşa că m-am tot străduit să scriu cât mai iconarist cu putință, dar fără a mai aduce vreodată subiectul în discuţie. Ştiam că şi colegul meu de an, Roman Istrati, a abordat iconarismul, iar poemele pe care le publica în revista liceului m-au obligat spre lecturi filosofice, pe care, instinctual, le-am început cu eseurile lui Ralph Waldo Emerson, care trăgeau discret perdelele înspre „Fenomenologia spiritului", astfel încât lumina Hegel să nu te orbească dintr-odată.

Prietenia mea cu George Damian, care era doar cu un an mai tânăr decât tata (25 iunie 1926), născându-se la Zlătunoaia Botoșanilor, în 24 martie 1927, se cimentase din ziua primei mele lecturi în Cenaclul „Nicolae Labiș" din Suceava și se cimentase cu ocazia „botezului" de la Drăgușeni, săvârșit de umoristul și, în paralel, cutremurătorul prozator Ștefan Stroe, care mi-a turnat o sticlă de șampanie în creștet, boscorodind latinisme religioase (purta un covor țărănesc drept veșmânt sacru), în prezența „nașilor" Arcadie Arbore, Ion Beldeanu, Florin Bratu, George Damian și Marcel Mureșeanu. Dar George Da-

mian chiar își asumase, în restul vieții, rolul de naș autentic.

Inconfundabila voce vibrantă (făcuse Dreptul, la București, și funcționase ca judecător la Rădăuți și Gura Humorului), care a însemnat ceva în istoria radioului românesc, răsuna altfel, părintește parcă, de câte ori ne întâlneam și sfătuiam despre literatură. Numai despre literatură.

George Damian era membru al Uniunii Scriitorilor din România, publica frecvent în „Amfitrion", „Ateneu", „Bucovina literară", „Convorbiri literare", „Cronica", „Familia", „Luceafărul", „Pagini bucovinene", „România literară", „Steaua", „Tribuna", „Zori noi" etc., iar eu nu eram decât un tânăr rătăcitor, doldora de vise, dar vai de el.

George Damian a publicat, de-a lungul vremii, șase cărți de poezie: „Din nord" (Editura Junimea – 1972), „Pădurea românească" (Editura Eminescu – 1976) , „Târziu, în decembrie" (Editura Junimea – 1981), „Noapte de grație" (Editura Eminescu – 1982), „Vânătorul de fluturi" (Junimea – 1990) și „Ostățul rechinilor" (Omnia, Iași – 1994), iar antologia „Portretul vânătorului de fluturi" i-am lucrat-o și publicat-o eu, rătăcitorul fără țintă și mult prea des rănit adânc de cruzimile vieții obștești.

Țin minte că, în ultimul an al vieții sale, aflasem de la poetul martir Vasile Pânzariu că, dintre toți poeții, puși de partid, în 1975, să-și spună părerea despre poemele citite în cenaclu, majoritatea „văzură" în „Oazele" ținta

verdelui legionar, chiar dacă Vasile Pânzariu nu a fost niciodată legionar, iar în „Ferestrele mele”, întemnițarea în comunism. S-au abținut doar Constantin Ștefuriuc, pretextând că nu este critic literar și, deci, nu se pricepe, și, mai ales, George Damian, care a răspuns ferm că toate cele șase poeme sunt „profund patriotice, profund democratice și profund comuniste, fiind scrise cu talent”.

Cred că genul ăsta de detașare, în favoare dreptății și a adevărului, deși nemărturisit între noi, ne-a unit. Când l-am întrebat, George Damian despre opinia cerută de partid (așa lucra securitatea, cu activul), doar a zâmbit, pentru că știa că am înțeles, tot așa cum mă înțelegea și el, întotdeauna. Eram prieteni? Eram mai mult: George Damian îl întrupa și pe tatăl meu, care se stinsese la doar 44 de ani. Și nu doar că îl întrupa, ci se și manifesta ca atare.

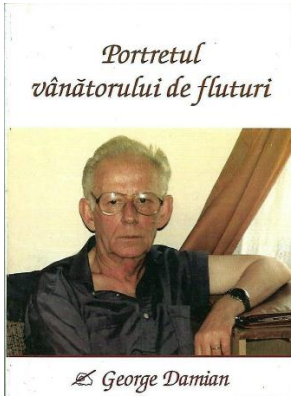

VIOREL DÂRJA

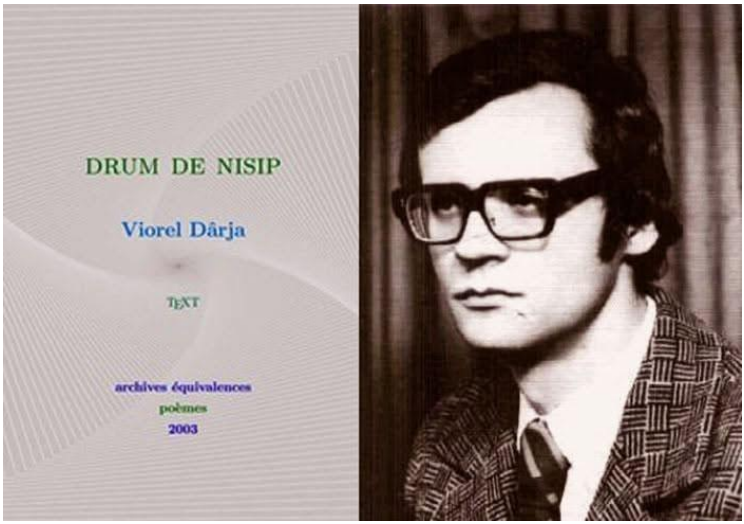

„*un înger al cărții*”

Din mediul universitar sucevean s-a desprins ca un scapăr Viorel Dârja, de la Catedra de Limba Franceză, poet și erudit de talie europeană, iar statutul acesta singular nu-l poate răpi nimeni vreodată, chiar dacă, în ultimii ani ai vieții sale, ani de adâncă și de inexplicabilă depresie, purta eticheta de „boem”, deci de alcoolic, deși Viorel Dârja nu era nici măcar bețiv și, cu atât mai puțin, alcoolic. Și totuși, ceva se dărâmase în sine atât de devastator, încât

abia își mai putea duce pustiul dintr-o filă a calendarului, în alta. Trecea prin oraș absent, dar nu rata să observe nici o cunoștință, pe care o saluta politicos, manierat, dar fără să se întindă la vorbă. Nu știam ce și de ce i se întâmplă, dar, într-o zi din primăvara anului 2006, pe când începusem trudnica poveste a Rădăuților, desprinși din mărturiile vremurilor, l-am oprit și, fără nici o introducere, i-am spus că vreau să-i tipăresc o carte de poezie în limba română, fie traducerea celeia publicată în limba franceză, fie o altă carte, după cum va alege și va decide el. Luat pe nepregătite, ba chiar panicat pentru respectul pe care îl trăiam față de uriașa lui personalitate, într-un oraș care îl copleșea cu indiferența, cu impertinența, ba chiar și cu disprețul său, Viorel Dârja mi-a cerut o săptămână timp de cugetare.

Peste o săptămână, ne-am văzut în părculețul masonic, cu piramidă retezată, de lângă Catedrala Ortodoxă din Suceava, și ne-am așezat la o țigară. Cu capul plecat, fără să mă privească măcar o clipită, Viorel a mormăit: „Pentru ce faci asta?". „Pentru că nu mă pot dezice de propria mea tinerețe... Eram atât de mândru de prietenia noastră și nu-i chip să mă dezic de mine". Și am fumat. Și iar am fumat împreună, apoi mi-a întins mâna și mi-a zis laconic: „Bine, o facem"!

După aceea, ne-am tot văzut de câte 2-3 ori pe săptămână. Viorel îmi aducea texte, bătute la o mașină cu panglica prea uzată și cu câteva litere șubrede în învelișul lor de cositor, iar eu, după ce copiam poemele primite pe computer, le listam și i le aduceam pentru o primă corectură și eventuale modificări. Niciodată nu mirosea a băutură, dar era slăbit, ofilit lăuntric, deși părea că începe să

se întremeze aidoma unei flori căreia i-ai schimbat vasul și pământul. Devenea mai volubil, mai cald în nevoia lui necontenită de căldură. După vreo două luni, când am mers împreună la tehnoredactare, fără ca eu să mă amestec în dialogul lui cu tehnoredactorul Alexandru Pînzar, Viorel Dârja deja se revigorase și îmi mărturisi respectul său pentru tânărul aranjator de texte, care îl entuziasmase prin... erudiție, pentru că Alexandru Pînzar era Doctor în Istorie, dar refuzase o ofertă a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, pentru că nu putea să-și abandoneze părinții, la bătrânețe, în Suceava.

Contactul acesta cu omenescul de fiecare zi îi pria lui Viorel Dârja, care, în 28 noiembrie 2006, când programasem, în cadrul unui ansamblu de evenimente, lansarea cărții „Drum de nisip", de Viorel Dârja, la Rădăuți, unde a fost întâmpinat cu torente de aplauze afectuoase, Viorel întineri cu vreo câteva decenii și se îndreptă spre microfon ca un veritabil actor de cinema, care-și sărbătorește neașteptata glorie. Cartea, precum toate tipăriturile Centrului Cultural „Bucovina", a fost dăruită tuturor celor care și-au dorit-o, iar vreme de vreun ceas, după aceea, Viorel a scris și semnat dedicații.

Peste câteva zile doar, am organizat o lansare și în Sala Vitraliilor din Palatul Administrativ Suceava, iar omul Viorel Dârja părea măcar cioplit, dacă nu cumva întrupat din lumină. Nici nu mai știu cine la prezentat, eu optând pentru un loc în public, de unde să mă bucur de nețărmuita lui bucurie. Prin preajmă, elevi, și o profesoară tânără, la fel fericită ca și mine, dacă nu cumva și mai și. Abia după lansare aveam să aflu că tânăra profesoară era

fata poetului, Oana Dârja Lohănel, care era mândră de tatăl ei până la lacrimi. Iar lui Viorel nu-i trebuia nimic mai mult: se privise în ochii fetei sale și se zări, acolo, așa cum a fost întotdeauna, cum este și cum va rămâne în veci. E, totuși, înduioșător să vezi în ochii fetei botezul tatălui. Botezul încrederii.

Apoi, după cum mărturisea, în toamna următoare, poetul, pictorul și romancierul Constantin Severin, „scriitorul Viorel Dârja, cel care umbla pe „drumuri care însângerau sângele", cu „inima-alcool pur" dăruită cu generozitate prietenilor și fiicei sale, Oana, a fost obligat, după apariția cărții, să intre în arena actualității literare. A participat, cu aceeași detașare, discreție și modestie, la lansarea ei și la un festival internațional de poezie, cu chipul pierdut în dulceața propriului sine, de parcă nu era un autor în carne și oase, ci un înger al cărții. Nu știa ce este lupta vană pentru glorie, nici orgoliul sau paranoia altor confrați care își simulează nemurirea în timpul vieții, transformându-și locuințele în case memoriale și pozând în fața contemporanilor în sfinte moaște...

Versurile din „Drum de nisip" sunt pline de foșnetul tăcerilor sale prelungi, scriitura sa transparentă și erudită, ușor borgesiană, pare țesută din ecouri, umbre (ce vers sublim: „doar umbra ta îmi cântă prin moarte") și șoapte: „insulă, ca un vis al drumului unde / glasuri nu se aud: o penelopă tăcută / se culcă cu noi sub fiecare centru al mării: dimineața / țese, vai, mai departe / printre oglinzi, drumul sufletului // atâta memorie fără suflet, spune / atâta suferință fără cântec, atâta suflet / am băut vin aspru, privind urma spartă-a corăbiei / am tăcut mult, navigând

printre insule / unde nu era îngăduit sunetul // am cântat totuși, am împins corabia / cu vocile noastre, am iubit drumul / săraci, fără arme ne închinăm țărmului / așteptăm ca nimeni să nu ne recunoască / bătrân ostrov pe care nici o întoarcere nu-l luminează, pământ / plăsmuit de febra, de chinul / luptătorilor și de plânsul femeilor sub măslini / aici se întorc numai umbrele noastre / umbra unei păsări cade la picioarele umbrelor / vocea devine o insulă // (vocile lumii lovind insula-aceasta / toate / vocile lumii...)" (*Cenotaf*, p. 42, în Constantin Severin, „Scriitorul Viorel Dârja a trăit la limita pragului ontologic", 2007).

„Înger al cărții", zeificat de propriile lui trăiri. Târzii, dar pe deplin renăscute.

EUGEN DIMITRIU

cărturarul martir

Ctitorul Galeriei Oamenilor de Seamă din Fălticeni, cu un trecut de nedreaptă suferinţă în închisorile bolşevismului românesc, cărturarul Eugen Dimitriu, născut, în 1 octombrie1923, la Sărata, în Basarabia, a biruit, în competiţia cu gomoşenia suficienţilor, publicând: „Ştiinţa în Bucovina" I, II (1984, 1985), „S. Fl. Marian şi corespondenţii săi" (1991), „Lovineştii" (2001), „Oraşul

muzelor” (2002), „Cazabanii; O cronică de familie” (2004), „Lumini fălticenene” (2010), „Lumini bucovinene” (2012) etc.

Eugen Dimitriu, un tânăr scriitor de 95 de ani şi 38 de cărţi publicate (în 2017), are biroul aglomerat cu manuscrise şi fişe. Cărţi, cărţi şi dosare stivuite cu corespondenţă cu alte somităţi ale culturii române. În tinereţe, datorită răutăţii omeneşti pururi pârâcioase, Eugen Dimitriu a fost victima torţionarilor bolşevici. Dacă nu s-ar fi smuls din mâinile lor şi, năvălind spre fereastra cu gratii, dinspre stadionul din Iaşi, nu ar fi strigat nepământeşte „Săriţi, că mă omoară, oameni buni!”, probabil că 38 de cărţi ar fi lipsit pentru totdeauna din patrimoniul de memorie românească.

Vioi, puternic şi cu o minte dinamică şi ascuţită, Eugen Dimitriu, deşi nu mai lucrează decât câte două ore pe zi, rămâne un reper statornic al culturii din acest nord de ţară moldavă. Îl preumblu puţin prin vremuri şi pentru că păşeşte entuziast pe potecile spiritului, capăt încredinţare că, dacă voi avea norocul să trăiesc, îi voi sărbători şi centenarul. Îmi va fi, atunci, alături şi Roman Istrati - eu presimt că se va face bine, că va birui nedreptatea destinului, iar premoniţia aceasta am trecut-o în programul pe 2018 al Centrului Cultural "Bucovina" drept carte de poezie, pe care Roman Istrati o va scrie cu siguranţă. Mai ales că a şi început-o, fără să-l dezamăgească vreuna dintre paginile de până acum.

Cât despre Constantin Horbovanu, care ne-a speriat astăzi atât de cumplit cu vulnerabilitatea sufletului lui

plin de omenească dragoste de semeni, acesta, după cum am aflat, adineauri, sunându-l, nu doar că e bine, ci, după ce a împărţit premii altora, în timpul zilei, şi-a văzut, la ceas de seară, premiată de către Fundaţia Culturală a Bucovinei a doua lui carte de literatură umoristică.

RODICA DOMINTE

„*un model de om, din toate punctele de vedere*”

Născută la 31 ianuarie 1944, în Botoșani, nepoată a unui viticultor italian, care, pe la 1900, se ocupa de viile boierești și, îndrăgostindu-se de o localnică, a rămas pentru totdeauna aici, Doamna Rodica Dominte, care moștenea tenul măsliniu, vocea puternică și predispoziția latină pentru teatru și muzică a bunicului ei, a avut și norocul de a fi colegă de bancă și de scenă, la Liceul „Mihai Emi-

nescu", aflat sub patronajul teatrului cu același nume sacru, cu viitoarea celebră actriță Florina Cercel, amândouă jucând, după cum îmi povestea actrița Teatrului Național din București, prin 1980, în montările „Suflete moarte", de Gogol, și în „Țiganii" lui Pușkin, poem dramatic scris de marele poet rus în perioada exilului său basarabean, în regia lui Ilarie Curechianu. Apoi, pentru că familia dorea o viitoare carieră sigură de profesor, cele două prietene, la fel de talentate, s-au despărțit, Rodica Dominte optând pentru Conservatorul „George Dima" din Cluj-Napoca.

În Bucovina, Rodica Dominte își începea dezvăluirea de suflet ca profesor de muzică și pedagog la Liceul „Dragoș Vodă" din Câmpulung Moldovenesc, împlinirile totale fiind datorate Sucevei, începând cu toamna anului 1975, când soțul ei, Nistor Dominte, îl înlocuia pe prozatorul Onu Cazan la conducerea Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu", soția fiindu-i transferată ca metodist la Casa Culturii și, ulterior, secretar literar-muzical al Ansamblului, primul spectacol folcloric produs de ei fiind „Plai de dor ţesut în cântec", spectacol despre care, în „Zori noi", numărul din 25 februarie 1976, s-a scris: „Sub conducerea dirijorului George Sîrbu, formaţia orchestrală îşi nuanţează plăcut dialogul cu talentaţii solişti instrumentişti; desenul coregrafic atinge frecvent niveluri remarcabile de acurateţe, grupurile de dansatori impresionând prin ţinută şi omogenitate; George Tofan, Nicoleta Vasilovici, Alexandru Dumbravă şi Traian Straton au găsit drumul către preferinţele publicului. Ca întotdeauna, Sofia Vicoveanca, într-un recital de mare forţă expresivă, a strălucit prin profunzimea registrului liric, bogăția şi rafinamentul mijloacelor interpretative".

Dar pasul decisiv, care marca o viziune artistică și o autoritate culturală specifică soților Nistor și Rodica Dominte, a fost făcut în 1983, când se împlineau 130 de ani de la nașterea lui Ciprian Porumbescu, în primăvară comemorându-se centenarul morţii geniului de la Stupca; noul director al Ansamblului, a organizat Zilele Ansamblului „Ciprian Porumbescu" (9-11 decembrie), în șirul manifestărilor locul central ocupându-l opereta „Crai Nou", în viziunea regizorală a lui Ilarie Curechianu, sub bagheta lui Emil Havriliuc şi în coregrafia lui Viorel Vatamaniuc, scenografia fiind realizată de Constantin Molocea. Cu un cor al Casei de Cultură a Sindicatelor, dirijat de Marian Palade, cu pianistul Mihai Petrescu, și cu valorile interpretative ale distribuţiei: Aurel Tudose (Moş Corbu), Herna Horvat (Dochiţa), Traian Straton (Ispravnicul), Alexandru Dumbravă (Leonaş), Marilena Oprea (Anica), Gavril Turei (Bujor).

Puțină lume știe că întreaga carieră a soților Dominte s-a aflat în cumpănă, în 1975, când, totuși, amândoi au fost transferați-promovați la Suceava, în ciuda „originii nesănătoase" a soțului, Nistor Domnite fiind nepotul preferat al „dușmanului poporului" Radu Rafail Dominte, teolog de seamă al ortodoxiei românești „Ieromonahul Radu Rafail Dominte, stareţul Mănăstirii Sf. Ioan cel Nou din Suceava, care a fost închis în temniţele comuniste; a murit după eliberare" (Ioaniţiu, Cicerone, **„**Martiri şi mărturisitori ai Bisericii din România", p. 41).

Nepotul cărturarului şi teologului câmpulungean, domnul Nistor Dominte, îmi povestea – şi am şi scris povestea, cândva – că unchiul său, arhimandritul Rafail Do-

minte, a fost închis, în 1975, în urma denunţului unui călugăr de la Putna şi că, imediat după eliberare, datorită angajamentului internațional al României de a nu mai avea deținuți politici, a fost ucis de securitate şi aruncat, la Câmpulung, sub un marfar în viteză, ca să dispară orice urmă a crimei. Cine l-a ucis, indirect, pe Rafail Dominte, nu am putut afla, pentru că ni s-au refuzat informaţiile de către CNSAS, dar am dat, întâmplător, peste nişte circumstanţe indirecte, care m-au pus pe gânduri.

În Decizia Nr.4212/18.10.2012, prin care Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie „respinge recursul declarat de Zainea Vasile – ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, împotriva sentinţei civile nr.2077 din 16 martie 2011 a Curții de Apel București – Secţia a VIII-a contencios administrativ și fiscal, ca nefondat. Irevocabilă. Pronunţată în ședinţă publică, astăzi, 18 octombrie 2012", exista următoarea circumstasnţă suspectă: / „Într-o notă din 18 ianuarie 1975, semnată cu numele „Pr. Pimen", acesta explica în ce mod a adăpostit bagajele unui preot de la mănăstirea „Sf. Ioan", care urma să plece în SUA".

Întâmplarea face să fi fost arestat starețul mănăstirii „Sf. Ioan" din Suceava, Radu Rafail Dominte, în urma denunţului călugărului Pimen, de la Putna, cum că arhimandritul ar fi vrut să „fugă în SUA", la sfârşitul acelei luni fatidice. Odată ucis de securitate, locul de stareț la „Sf. Ioan" s-a vacantat, fiind ocupat imediat de călugărul putnean care îl denunțase.

Transferarea la Suceava a soților Nistor și Rodica Dominte, în chiar toamna aceluiași an, poate că a însemnat și o precauție a securității, inteligența și cultura celor doi parteneri de viață fiind capabile să deslușească amănuntele crimei, cum de altfel s-a și întâmplat, Tucu Dominte povestindu-i ziaristului Cristian Ohrim, de la „NordPress", ziar pe care în conduceam prin 1995, întreaga poveste, asupra căreia am făcut serioase cercetări, după aceea, cercetări care s-au soldat și cu mai multe întrebări, inclusiv asupra transferului-promovare, de care au beneficiat cei doi nepoți ai martirului ortodoxiei românești. Dar afirm, cu argumente (informațiile colonelului de securitate Ursu) și convingere, că Doamna Rodica Dominte nu a colaborat niciodată cu securitatea, fiind „întoarsă de la țâță, sporovăitoare și rea de gură".

Povestea Centrului de Îndrumarea a Creației Populare o poziționează pe Doamna Rodica Dominte prin câteva ctitoriri temeinice: Festivalul naţional de film de scurt metraj şi diaporamă „Toamnă la Voroneţ" (la Gura Humorului, din 1980), Festivalul „Umor la... Gura Humorului" (din 1990), Festivalul de muzică religioasă corală ortodoxă „Buna Vestire" (la Fundu Moldovei, din 1990), târgurile meşterilor populari de la Gura Humorului şi Suceava (din 1990), festivalurile de folclor „Arcanul" (la Rădăuţi, din 1991), „Comori de suflet românesc" (pe teritoriul întregului judeţ, din 1992) şi „Şezătoarea" (la Fălticeni, din 1992), precum şi manifestările internaţionale „Întâlniri bucovinene" (la Câmpulung Moldovenesc, din 1999), Festivalul de poezie şi proză scurtă „Magda Isanos – Eusebiu Camilar", cu un premiu special

„Constantin Ştefuriuc” (la Udeşti, din 1995, festival debutat ca iniţiativă privată, confiscat de Societatea Scriitorilor Bucovineni şi „pasat” ca responsabilitate financiară Centrului), Festivalul teatrelor populare „Ion Luca” (la Vatra Domei, din 1997) şi Festivalul de creaţie plastică „Ion Irimescu” (la Fălticeni, din 2003).

Activitatea editorială a Casei (Centrului) creaţiei populare Suceava, în „zodia” Rodica Dominte, cuprinde reviste anuale de pluguşoare, colinde, uraturi, antologia de poezie şi proză bucovineană „Rezonanţe” (îngrijită de Marcel Mureşeanu şi publicată în 1965), „Caietele Labiş”, volumele de debut ale câştigătorilor Festivalului „Labiş”, culegeri de muzică, îngrijite de Ştefan Pintilie, revistele „Etnos”, „Comori de suflet românesc” şi, iniţiată de istoricul-director Pavel Blaj, „Lumea Carpatică” (cu numere bilingve), o antologie a folclorului obştesc de iama, „Veniţi de vă veseliţi!”, de Aurelian Ciornei şi Ion Drăguşanul, un „Dicţionar de termeni păstoreşti”, de Alma Blanaru, câteva monografii şi lucrări monografice, antologii ale epigramei „Umor la... Gura Humorului” şi „Gura humorului bucovinean”, precum şi două restituiri de excepţie, „Cartea sângelui”, de Ion Grămadă, şi „Puneţi un pahar cu vin şi pentru mine”, de Ciprian Porumbescu

Un loc aparte în spaţiul cultural sucevean, un loc, din păcate, pierdut pe cer, îl ocupă Teatrul Popular „Matei Millo”, înfiinţat în 31 ianuarie 1975 de soţii Rodica şi Nistor Dominte, când s-a jucat „Idolul și Ion Anapoda!, de George Mihail Zamfirescu. Pe scena pasiunii şi a dăruirii de sine, s-au jucat, printre altele, piesele „Un fluture pe lampă”, de Paul Everac, „Viaţa unei femei”, de Aurel

Baranga, „Gaiţele”, de Al. Chiriţescu, „Drumul spre Everest”, de G. Genoiu, „Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână”, de N. Ionescu, şi „Chiriţa în provincie”, de Vasile Alecsandri.

Rodica Dominte, poate și pentru faptul că i-a fost profesor și pedagog soției mele, Viorica Hojda, la Liceul „Dragoș Vodă”, a fost un adevărat membru al familiei noastre, pe care îl iubim și venerăm necondiționat, așa că, orice al spune eu, poate fi suspectat de subiectivism, ba chiar de adorație, așa că o să închei, precizând că voi folosi și câteva fotografii ale colegei mele de birou, Gabriela Teișanu, cu un splendid și exhaustiv reportaj-interviu, realizat de Adraina Dascălu și publicat în săptămânalul Jupînu, eliminând doar subtitlurile:

„Până anul trecut, când s-a pensionat, doamna Rodica Dominte a ocupat postul de director al Centrului de Creaţie Populară Suceava, al cărui suflet a fost, începând cu 1985. Despre activitatea desfăşurată în cadrul importantei instituţii de cultură sucevene vorbește cu nedisimulată plăcere şi cu satisfacţia datoriei împlinite. Nu se bate însă cu cărămida în piept şi nici într-un caz nu merge pe principiul „laudă-mă gură, că mi-au murit lăudătorii”, cu toate că foarte mulţi sunt cei care, atunci când vine vorba de activitatea doamnei Dominte, au numai cuvinte de laudă. Deci lăudătorii nu au murit şi nici n-au uitat că doamna în cauză s-a dăruit trup şi suflet culturii sucevene cu mult timp înainte de a se dedica activităţii din cadrul amintitului Centru. De care nu s-a putut desprinde, mai exact nu a fost lăsată să se desprindă, domnia sa lucrând în prezent, cu jumătate de normă, dar cu suflet

întreg şi la fel de neobosit în instituţia condusă acum de domnul Pavel Blaj.

Categoric, pentru Rodica Dominte, marea dragoste a vieţii rămâne teatrul, o „boală" care s-a lipit de ea încă din copilărie, în timp dovedindu-se că maladia e practic incurabilă. „Eram elevă la liceul „Mihai Eminescu" din Botoşani şi aveam dirigintă o profesoară de rusă, descendentă din prinţii Orlov şi cu o educaţie deosebită. Cu ea am început să facem un pic de teatru, încă din clasa a VIII-a. Eram în permanentă rivalitate cu liceul „Laurian" şi prin serbările de sfârşit de an trebuia să demonstrăm că suntem mai buni. Am început cu fragmente din „Suflete Moarte", „Ţiganii" lui Puşkin. În scurt timp am fost remarcaţi de cei de la Teatrul „Mihai Eminescu", aflat la vremea aceea (1957-1958) sub directoratul cunoscutului, îndrăgitului şi regretatului Ilarie Curechianu. Şi nu numai că am fost remarcaţi, dar am fost patronaţi de către Teatrul „Mihai Eminescu" până la terminarea liceului".

Rodica Dominte îşi aminteşte cu drag şi nealterată de timp emoţie de extraordinara şansă de a-i avea ca regizori, în acele vremuri de început în ale teatrului, pe Ion Dichiseanu şi pe regretatul Constantin Băltăreţu, deloc neglijabil fiind şi sprijinul lui Ilarie Curechianu.

După absolvirea liceului, Rodica Dominte a devenit studentă a Conservatorului din Cluj. Toate bune şi frumoase, numai că „microbul" teatrului, odată intrat în sânge, nu i-a dat pace. Astfel încât, dând curs invitaţiei de pe un afiş, s-a prezentat la o selecţie pentru actori, la un teatru de amatori, selecţia fiind realizată de 3 mari nume

ale teatrului clujean: maestrul Ştefan Braborescu, artist al poporului, Maria Cupcea, artistă emerită, şi Marin Aurelian, actor şi ulterior regizor. Bineînţeles că Rodica Dominte s-a numărat printre cei selectaţi, astfel încât, cu trupa de actori amatori, joacă la Casa Studenţilor şi la Palatul Culturii, mai ales comedie şi mai ales repertoriu românesc. Apar apoi primele concursuri studenţeşti şi primele mari succese. Rodica Dominte obţine Marele Premiu de interpretare feminină al concursului „Primăvara studenţească", dar numai după ce dovedeşte că este studentă şi actriţă amatoare şi nu profesionistă. „Preşedintele juriului, Horia Popescu, regizor de teatru şi film, m-a confundat cu o bună prietenă de a mea, Sibila Oarcea, care era deja actriţă la Teatrul „Creangă". Popescu s-a pronunţat că nu poate clasifica spectacolul pentru că a fost capacitată o actriţă profesionistă în colectiv. Melania Ursu, actriţa de la Cluj, care era în juriu şi mă cunoştea, a spus că sunt studentă la Conservator şi mă numesc Rodica Ionescu. Atunci m-au chemat cu buletinul şi m-au pus să rejoc o scenă. I-am convins că sunt eu şi atunci am luat Marele Premiu de interpretare feminină, iar spectacolul, premiul I pe ţară".

După terminarea Conservatorului, Rodica Dominte a ajuns, prin repartiţie, profesoară de muzică la Cîmpulung Moldovenesc. Aici, la liceul „Dragoş Vodă", a înfiinţat o trupă de teatru, care, conform propriilor mărturisiri, „timp de 5 ani de zile a ras tot ce se putea rade pe plan naţional, în materie de concursuri şi premii". „Pe vremea aceea, mai spune doamna Dominte, erau deja lansate concursurile UTC, cu premii foarte consistente, dar în obiecte. Aşa se face că, în 5 ani, cabinetul de muzică

al liceului a fost complet dotat cu toate instrumentele necesare unei formaţii de muzică populară şi uşoară, cu magnetofon, pick-up şi o mare diversitate de discuri. Păcat însă că s-a ales praful de zestrea asta, ca de altfel de toate zestrile pe care le-am adunat în viaţă, pe unde am trecut".

La Teatrul Popular din Câmpulung, doamna Dominte a jucat alături de soţul său, Nistor Dominte, sub bagheta lui Eugen Traian Burdujanu şi avându-i colegi de echipă pe Marian Pescaru, Traian Porcuţan, Zahariciuc ş. a. Participarea la festivalul „I. L. Caragiale", cu secţiunile profesionişti şi amatori, i-a adus actriţei amatoare Rodica Dominte Marele Premiu de interpretare, pentru bunica din „Citadela sfărâmată" a lui Lovinescu, premiu care a încununat, astfel, „nişte ani frumoşi, nişte ani plini".

„A dat Dumnezeu că s-a vrut Teatru Popular şi la Suceava", spune Rodica Dominte. „S-a ajuns la concluzia că, dacă vin soţii Dominte la Suceava, sigur se poate face un astfel de teatru. Şi s-a făcut. Iar marele noroc a fost că am putut aduna în jurul nostru oameni de foarte bună calitate: profesoara Aura Bici, soţul ei, Ştefan Stroie, Viţu Iliescu, Vasile Burac".

Pe 31 ianuarie 1975, Teatrul „Matei Millo" a debutat pe scena suceveană cu piesa „Idolul şi Ion Anapoda", de George Mihail Zamfirescu, cu o distribuţie de zile mari şi cu un succes răsunător. Urmat, firește, de noi şi noi succese venite ca rezultat al muncii susţinute, al dăruirii totale şi, bineînţeles, al talentului incontestabil cu care au fost înzestraţi toţi componenţii echipei. Echipă care a încins scândura scenei până în anul 1984, când povestea

s-a terminat. A fost o poveste frumoasă şi mai ales adevărată. Au rămas amintirile extraordinare şi mulţumirea că, printre altele, prin tot ce s-a făcut la „Matei Millo” publicul sucevean a fost pregătit pentru teatru.

Au venit, mai apoi, şi alte mulţumiri. Ca de pildă, cele din perioada când Rodica Dominte îşi desfăşura activitatea în cadrul Casei Culturii Suceava, iar soţul domniei sale era director al Ansamblului „Ciprian Porumbescu”. „Îmi amintesc că în acea perioadă i-am găzduit pe Amza Pellea, pe Jean Constantin, iar în casa mea era invitată toată trupa de la Teatrul din Cluj, când venea în turneu. Am cunoscut oameni extraordinari, cum au fost cei deja numiţi, sau Ştefan Iordache, Mitică Popescu, Leopoldina Bălănuţă, Angela Similea, Mirabela Dauer. Vă daţi seama că atenţia pe care ne-a acordat-o Amza Pellea, de pildă, a fost o mare onoare pentru noi, nişte mici provinciali care ne dădeam peste cap să aducem aici cât mai multe personalităţi, care să înnobileze, cu prezenţa lor, pe fiecare care-i vedea. Sigur că, în galeria marilor personalităţi, mai spune Rodica Dominte, intră şi Sofia Vicoveanca, care este un model de om, din toate punctele de vedere”.

Fără doar şi poate, când spui „Toamnă la Voroneţ”, automat spui Rodica Dominte. Căci, sufletul acestui festival de film şi diaporamă, desfăşurat anual la Gura Humorului, a fost şi este încă Rodica Dominte. Care, şi în contextul acestui festival, s-a străduit să ridice ştacheta calitativă prin prezenţa la manifestări a unor nume de referinţă. „Toamnă la Voroneţ înseamnă foarte mult, dar, printre altele, înseamnă a-i cunoaşte şi a-i avea alături pe Bob Călinescu, unul dintre cei mai mari operatori români,

pe Călin Căliman, Dana Toma, Nicolae Corjos, Tudor Caranfil, Cristina Cociorvescu, Ştefan Mărăscu, Mircea Moldovan, Stere Gulea şi alţii de talia lor".

Era de aşteptat ca Rodica Dominte să nu poată sta departe de locul de care o leagă multe şi dragi amintiri. Şi de altfel, chiar dacă ar fi vrut să guste din viaţa de pensionar, n-ar fi avut prea multe şanse să o facă. Actualul director al Centrului de Creaţie Populară, domnul Pavel Blaj, a rechemat-o „pe baricade", iar Rodica Dominte n-a întârziat să răspundă favorabil chemării, bucuroasă să continue ceea ce, în multe situaţii chiar domnia sa a început. „Adevărul este că eu m-am implicat foarte mult în tot ce am făcut. Eu n-am fost director la Centrul de Creaţie, am fost pălmaş acolo. Singurul atribut de director era că nu mai ştiam cum să mai fac rost de un pic de investiţie, în fiecare an, ca să mai dotez cu ceva Centrul, care n-a avut, la început, nici măcar un aparat de fotografiat, ca acum să aibă aparatură de calibru". Dar, cum mai spune, Rodica Dominte s-a reînrolat în regimentul oamenilor care vor să mai facă câte ceva, „nu din frica de plictiseală sau de singurătate, ci mai mult din frica de a nu dispărea ceea ce era bine consolidat sau lucruri pentru care am făcut sacrificii uneori incredibile. Au fost lucruri, pentru a căror realizare am stat, cum se spune, în cap, aşa că nu mi-ar pica bine să aflu că nu ştiu din ce motive nu se mai fac, drept pentru care, cât îmi va mai sta în putere, voi lupta pentru continuitatea lor" (Adriana Dascălu, în Jupînu, 2000).

Am fost acolo și știu. I-am fost aproape, ca poet și jurnalist, încă din 1995. Am trăit, împreună, aceleași ide-

aluri, iar dacă ar trebui să o dimensionez în cuvinte pe Rodica Dominte, aș folosi ceea ce afirma ea, pe bună dreptate, despre Sofia Vicoveanca. Pentru că și Rodica Dominte, indiferent de vremurile în care s-a translatat, pentru a exista din nou, este „un model de om, din toate punctele de vedere”.

VASILE DOSPINESCU

patria nu a ezitat să-l pedepsească

În primăvara anului 1987, la Teatrul Municipal din Suceava a fost angajat ca secretar literar un muncitor necalificat de la Combinat, pe nume Vasile Dospinescu. Era un bărbat cu trăsături de zeitate romană, cu părul inelat și cu trăsături asprite de vreme. Avea biroul la ultimul etaj, în prima garsonieră, celelalte două fiind folosite pentru

cazări ocazionale ale unor actori. Curând după aceea, s-a aflat că „muncitorul necalificat" era profesor universitar la Catedra de Limbi Străine, care, în anii 1982-1983, a rămas, pentru un an, în Franța, ca profesor la Sorbona, pentru că avea de publicat la Paris un studiu amplu despre structura limbii franceze, deci o lucrare similară celei a cărturarului filolog Em. Grigorovitza (primul român care obţinea titlul de doctor în filologie germană) despre structura limbii germane. Ca și Grigorovitza, Vasile Dospinescu aducea prestigiu în Europa culturii române, dar patria, ca și în cazul antecesorului său, nu a ezitat să-l pedepsească.

Din fericire, Vasile Dospinescu era un om puternic, cu adânci rădăcini răzeșești (în Muntenia, răzeșii se numeau „frați pentru vecie"), așa că a înfruntat cu demnitate opresiunile de care a avut parte, împreună cu soția Ștefania și cu cei doi copii, Liviu și Dominic. Grigorovitza, însă, era mai fragil și nu mai putea îndura prigoana, așa că, în 6 decembrie 1915, a decis să încheie socotelile cu viaţa, trăgându-și un glonț în cap.

Vasile Dospinescu anunțase autoritățile române că nu va rămâne la Sorbona decât un foarte singur an, cât să-și publice studiul exhaustiv despre structura limbii franceze, dar nimeni nu l-a crezut, fiind jefuit de către autoritățile statului român de uriașa sa bibliotecă, de manuscrise și de tot ce avea în locuința sa suceveană, de profesor universitar, care i-a fost retrasă.

Întors în țară, împreună cu întreaga lui familie, în ciuda faptului că Sorbona îi oferea un contract de profesor

titular pe termen nelimitat, Vasile Dospinescu a fost „capturat" ca un veritabil „dușman al poporului" și înregimentat în câmpul muncii umile și prost plătite. Nedreptatea aceasta strigătoare la cer le-a șubrezit sănătatea tuturor membrilor familiei, inclusiv pe cea a mamei-soacre, care se mutase la Suceava numai pentru a-și sprijini în toate copiii și nepoții. Era o femeie superbă, măruntă, albită de supărări, dar un adevărat argint viu, pururi bucuroasă de oaspeți și de pașnice pălăvrăgeli, aducătoare de liniște.

Ca lucrător la scenă, eu nu aveam nimic de-a face cu secretarul literar, dar, într-o dimineață, după ce îl „călcaseră", pe rând, informatorii securității din secția de teatru și din centrul de îndrumare a creației populare, „dușmanul poporului" Vasile Dospinescu a coborât la scenă și m-a rugat (nu exagerez cu nimic) să urc, la el, la o cafea, pe care o avea pregătită. Pe când turna lichidul fierbinte în căni, știind că în biroul său fuseseră plantate microfoane, a prins să raporteze ca un militar în termen: „Tovarășe colonel, l-am invitat la o cafea pe poetul Ion Drăgușanul. Nici el nu este dușmanul poporului, așa că vă rog să-l judecați după ceea ce spune, nu după ce înțelegeți dumneavoastră și subalternii!". Încă nu îmi schimbasem numele cu care mă născusem în cel cu care îmi semnam poemele și încercările jurnalistice, iar când îmi veneau drepturile de autor, pentru că veneau, trebuia să fac un adevărat probatoriu cu documente, la Poștă, precum că Ion Gâză, care avea buletin, este una și aceeași persoană cu Ion Drăgușanul, care mereu avea nevoie de câte o adeverință. Dar Vasile Dospinescu nu mi-a zis niciodată altcum decât „domnul Ion Drăgușanul", iar fetei mele, pe care o adora, ca și universitarul Mihail Iordache, îi ceruse să-i spună

„Nenea Nobody”, probabil din pricina unei presiuni lăuntrice, care, totuși, măcar în acest fel trebuia să iasă la iveală.

Prietenia cu care mă onora Vasile Dospinescu era atât de temeinică, încât măcar o dată pe săptămână trebuia să urc până la el, pe la etajul VII din Belvedere, cu fiicămea, de care nici eu nu mă despărțeam, dar nici prietenii nu admiteau să mă vadă în absența ei. Mie, dintre cei doi băieți, îmi plăcea mai mult Liviu, suflet de viteaz, care înfrunta problemele, inclusiv cele trupești, cu o desăvârșită împăcare. Cred că ați observat că nu folosesc adaosul statutar „profesorul universitar”, pentru că mie mi-a fost prieten nedezmințit, după cum aveam să mă conving într-un final, omul Vasile Dospinescu, cu care discutam, uneori, și despre literatură, dar într-un firesc al conversației imposibil de definit.

Cum se face că un „dușman al poporului” ca Vasile Dospinescu, aidoma altui „dușman al poporului”, poetul Teofil Lianu, care sângerase pentru Neam și Țară prin stepele Rusiei și acum, deși făcuse parte, în 1976, din ultimul lot de deținuți politici suceveni, locuia într-un apartament frumos, pe strada Veronica Micle, iar Vasile Dospinescu, în blocul Belvedere, cu ferestrele spre viitoarea catedrală și spre Zamca? Simplu. Securitatea, luând în calcul că fiul poetului Lianu, dirijor al Orchestrei Simfonice din Viena, s-ar putea să-și viziteze tatăl și că pe reputatul universitar sucevean Vasile Dospinescu ar fi de așteptat să-l caute discipoli sau colegi de ai săi de la Sorbona, a luat măsuri de prevedere, prin aparențe, ca să „nu se poată zice că...”.

Revoluția din decembrie 1989 a dus și la desființarea secției de teatru din Suceava, eu, care fusesem primul angajat ne-actor, plecând ultimul, într-o zi de două ori memorabilă pentru mine: 14 martie 1990, când mi s-a născut băiatul și am plecat la Iași, ca să-mi iau transferul la cel mai drag ziar al vieții mele, „Zori noi", cu numele schimbat de studențime în „Crai nou". Vasile Dospinescu își redobândise catedra universitară și fiecare dintre noi s-a întors la viața lui. Abia în 1998, când fiică-mea voia să dea examen la o clasă de limba franceză a Colegiului Național „Petru Rareș", am mers la Universitate și l-am căutat pe domnul profesor universitar Vasile Dospinescu. Cinstit vorbind, mi-era teamă că „s-a boierit", așa că nu-mi făceam prea mari speranțe, până ce l-am văzut că ne iese, radiind, în cale și, înainte de a ne invita în biroul său, i-a zis fetei mele: „Cozmina, mai zi-mi, o dată, cum îmi ziceai odinioară, pentru că suna atât de mângâietor!". Iar fiică-mea, pe care o crescusem să nu se simtă copleșită în fața nimănui, i-a șoptit, aruncându-i-se-n brațe: „Nenea Nobody!".

Aflând care este pricina vizitei noastre surprinzătoare, profesorul universitar Vasile Dospinescu i-a dat fetei o foaie și un pix, apoi a început să-i dicteze, în română, niște fraze care mie îmi păreau absolut aiurite, dar pe care Cozmina le-a tradus rapid în franceză. Citindu-le, profesorul universitar le-a înroșit total, apoi, privindu-mi îngrijorarea, m-a liniștit: „Un fleac, nu știe să identifice genul substantivelor, dar nici profesorii de franceză de la noi nu știu. În trei ședințe, rezolvă Liviu problema!".

Și așa a fost, după doar trei vizite fructuoase pe strada Vasile Bumbac, fata mea a luat a treia notă la admitere, parcă 9,46, durându-și viitorul și pe temeinicia prietenului nostru Vasile Dospinescu.

De-a lungul veacurilor, am întâlnit, în ținuturile Roman și Bacău, mulți străbuni ai neamului Dospinescu, începând cu răzeşii din Năsoiești, consemnați în 1731, și cu Costantin din Șesuri, menționat într-un uric din 1744,

În 1774, consignațiunile lui Rumeanțev îi menționează pe Lupașcu și Gavril, în Căsteiu, Prăjăștii (Roman), pe răzeșii Dospinescu din Blăjeștii (Bacău), Zlătarii (Putnei), Mihalache Dospinescu, în satul răzeșesc Tâmpeștii (Roman). Apoi mai apar în acte de proprietate asupra unor pământuri, Constandin (1781, Iași), Ioniță (1820, Nadişa), Theodor (1914, Băsăşti-Bacău), Gheorghe (1914, Bereşti-Bacău), Grigore (1914, Lucăcești-Bacău). Catagrafia Bacăului din 1820 înregistra, la Nadişa, leagănul Dospineștilor, drept mazili şi ruptaşi, pe Ioniță Dospinescu, Vasile Dospinescu, Matei Dospinescu și Ion Dospinescu.

N-a fost vreme să-i spun prietenului Vasile Dospinescu și, eventual, să-i întocmesc un arbore genealogic, nu prea greu de realizat, cu atâtea mărturii scrise, pentru că neliniștile epuizante, din perioada 1983-1989, au măcinat definitiv și sănătatea lui, și sănătatea doamnei Ștefania, profesor de engleză la un colegiu sucevean, astfel că au plecat aproape împreună pe calea definitivă a logodnei cosmice.

ALEXANDRU DUMBRAVĂ

artistul aflat sub vremi

Alexandru Dumbravă a fost primul solist profesionist pe care l-am cunoscut, când de-abia împlinisem zece anișori. Locuia în a doua cameră a unui apartament tip vagon, dintr-o casă de lângă Dom Polski, cu intrarea cam în locul în care se află, astăzi, punctul termic, prima cameră fiind ocupată de frumoasa mea vecină din Mereni, Natalica Bârzu, care tocmai se căsătorise cu Mihălucă Rotaru, singurul taximetrist din Suceava de atunci. Era și

o gospodină neîntrecută minunata mea vecină, și când a întins masa, în cameră a intrat un tânăr frumos, cu chipul spuzit de lăuntrică lumină, care, după ce ne-a salutat, s-a așezat între mine și Mihălucă, punându-mi tot felul de întrebări. Era anul în care tocmai începusem să scriu poezie, așa că, spre marea lui uimire, i-am spus câteva, pe care apucasem să le memorez, apoi l-am întrebat cu ce se ocupă. „Cu cântecul. Sunt solist la Ansamblu". Încă nu debutase scenic, dar repeta cu sârguință piesele cu care avea să debuteze, abia în 1966, în cea de-a doua premieră a Ansamblului, „Joc şi cântec românesc", cântând sub bagheta lui George Sârbu, alături de Sofia Vicoveanca, Traian Straton, Nicoleta Vasilovici, Genoveva Almanu şi Constantin Leizeriuc.

Nu prea știam eu, pe atunci, cum vine ordinea lumii și ce fel de sat ar putea fi Maramureșul, în care se născuse Alexandru Dumbravă, în familia Dumba – nume la care a renunțat, în favoarea celui scenic, dar și mai mult mă nedumerea trăirea prin cântec, fără muncă – îmi închipuiam eu, fără să asuzi asupra brazdei, ci doar brăzdând cerul ca o privighetoare și bucurându-te, în deplină libertate, de cântecul său. Nu am văzut spectacolul, eram încă prea mic, dar țin minte că îmi cântase, fără acompaniament, „Izvoraș cu șipot dulce", cântec a cărui rădăcină aveau să mi-o identifice „Zicălașii" drept „Izvoraș cu apă rece", o minunăție de armonii muzicale, pe care au născocit-o lăutarii solcani, pe la 1848, drept „Bulgăraș de gheață rece".

Alexandru Dumbravă era, pe atunci, un om de o căldură și de o moralitate cum rar se mai întâlnesc, iar

dirijorul George Sârbu îi deschidea, răbdător, ferestrele spre un melos bucovinean încă șubred, încă fără identitate tradițională verificată, încredințându-i, printre altele, „Câte fete sucevene", „Mândro dragă de departe", „Leagănăte, frunzuliță", „Din Suceava, la Humor", „Poftiți, oameni buni, la noi", „Dragu mi-i să fiu cioban", „Hai, flăcăi, cu toți la joc" și așa mai departe, adică nici un cântec pe care să-l putem regăsi printre cele vreo 5.000 din partiturile sucevene vechi.

Suceava, și în perioada interbelică, excludea total colaborarea cu spiritualitatea satelor bucovinene, optând pentru operete, piese de teatru și muzică clasică. În Ardeal, inclusiv în Maramureș, Bihor și Banat, la toate petrecerile organizate, prin sate, de preoți și de învățători, figurau, în mod obligatoriu, și „jocurile naționale" emblematice, „Bătuta", „Călușerii", „Ardeleanca" (variantă restrânsă a cântecului sucevean din 1502 „Haiducii") și „singurul dans național în linie, Romana", care, desigur, nici nu era un dans național, ci o creație a compozitorului Iacob Mureșeanu, cu o coregrafie total neromânească.

De când scriu aceste file de memorie bucovineană, care pot deveni o carte de sine stătătoare, nu prea pot admite găselnița „culturii sucevene", optând, cu îngăduință, pentru „spiritualitatea suceveană", care a avut și bune, și rele, în cadrul „(in)culturii de tip nou" comuniste. Accesul la memorie, inclusiv muzicală, era strașnic interzis – nici măcar George Sîrbu nu putea consulta vechile partituri –, iar cârmuitorii culturali nu erau decât activiști, care habar nu aveau de realitatea satului bucovinean. În contextul acesta, Alexandru Dumbravă avea să contureze, mai întâi,

un personaj: feciorul cuminte, delicat, deschis la suflet, mereu sincer și moral, calități care îl caracterizau, de fapt, pe el însuși. Avea o voce catifelată, armonioasă, care se plia de minune pe reconstrucțiile de melos bucovinean, pe care le săvârșea, cu instinct benefic și cu multă pricepere, dirijorul George Sîrbu.

Singurii cunoscători ai cântecelor strămoșești erau, pe atunci, doar lăutarii din orchestră, care moșteneau, din tată în fiu, melodii de ei născocite și, arareori, bucăți de succes, preluate de la alți lăutari vestiți, și care se numeau, de altfel, „Sârba lui Grigore" (Vindereu), „Hora lui Paranici" (Ion, din Pârtești), „Hora lui Batalan" (Ionică, din Horodnic) sau „Zicala lui Bujdei" (din Vicov) și așa mai departe. Pentru suceveni nu contează memoria sau cultura, atâta timp cât pot țopăi pe rupte, așa că, încă de atunci, se tot lansează o puzderie de făcături săltărețe, deși în sate încă mai existau „Busuioacele", adică ritualicele cântări ale ceremoniilor de nuntă. Jos cultura și memoria, trăiască presupusul și nașul mare!

În condițiile acestea vitrege, totuși, alături de inegalabila Sofia Vicoveanca, aveau să-și găsească propriul drum artistic și Nicoleta Vasilovici, Laura Lavric, Alexandru Dumbravă, Traian Straton, Aurel Tudose și George Tofan.

În 1967, avea loc premiera spectacolului folcloric „De la Dora, până-n Vrancea", în baza unei concepţii muzicale asumată de Dragoş Lucan, Grigore Macovei şi George Sîrbu, în colaborare cu Constantin Arvinte și Iacob Cristea, coregrafia, mai toată... liniară (modă adusă, de la

Moscova, de maestrul de balet Alioșa Carastate), fiind pusă în scenă de Viorel Vatamaniuc şi de Ion Săuchea, în colaborare cu coregrafii Gheorghe Popescu-Judeţ şi Eugenia Popescu-Judeţ. Sub bagheta lui George Sîrbu, evoluau în spectacol interpreţii Sofia Vicoveanca, Nicoleta Vasilovici, Traian Straton şi Alexandru Dumbravă, prezentatori fiind Vasile Lungu şi Elena Sîrbu, iar soliştii dansatori, Stan Alionte şi Gavril Turei.

Maramureșeanul Alexandru Dumbravă deja devenise „o stea a folclorului sucevean" (numele Bucovinei era aspru interzis și înlocuit cu Țara de Sus). În 1968, a avut loc premiera spectacolului „După datina străbună", iar în anul următor, cea a spectacolului „Mugurel de cântec românesc", Dragoș Lucan și George Sîrbu asigurând conducerea muzicală, iar soliști fiind Sofia Vicoveanca, Nicoleta Vasilovici, Traian Straton, Alexandru Dumbravă şi Laura Lavric.

Un prim turneu în afara graniţelor, surprinzător prin itinerariu, s-a făcut în linie iunie şi iulie ale anului 1969, când Ansamblul „Ciprian Porumbescu" s-a deplasat în Zair, în Ghana şi în Nigeria, beneficiind şi de primele sale cronici internaționale: „Ansamblul din Suceava, format din 33 de membri, a emoţionat un auditoriu mare, timp de 120 minute, printr-o reprezentaţie artistică de muzică şi dansuri specifice româneşti. / În vara anului 1977, al doilea turneu internaţional al Ansamnlului „Ciprian Porumbescu" a avut drept destinaţie Germania, cu ale sale „Zile ale Culturii Străine", de la Dortmund (ediţia a XX-a).

Din toamna anului 1970, când Ansamblul intră sub patronajul Consiliului Judeţean al Sindicatelor, mutându-se la Casa de Cultură; au loc doar spectacole folclorice, sub direcţia artistică a lui Dragoş Lucan, cu George Sîrbu la pupitru, cu Viorel Vatamaniuc coregraf, spectacole care consacră definitiv numele artiştilor Sofia Vicoveanca, Traian Straton, Alexandru Dumbravă, Nicoleta Vasilovici, Laura Lavric, Aurel Tudose şi George Tofan.

În 1973, s-a pus în scenă „Asta-i hora horelor", sub bagheta lui George Sîrbu, în coregrafia lui Viorel Vatamaniuc, evoluând Sofia Vicoveanca, Traian Straton, Alexandru Dumbravă, Nicoleta Vasilovici, Aurel Tudose şi George Tofan.

În toamna anului 1975, când Nistor Dominte îl înlocuia pe Onu Cazan la conducerea Ansamblului, s-a pus în scenă spectacolul „Plai de dor ţesut în cântec", despre care, în „Zori noi, numărul din 25 februarie 1976, s-a scris: „Sub conducerea dirijorului George Sîrbu, formaţia orchestrală îşi nuanţează plăcut dialogul cu talentaţii solişti instrumentişti; desenul coregrafic atinge frecvent niveluri remarcabile de acurateţe, grupurile de dansatori impresionând prin ţinută şi omogenitate; George Tofan, Nicoleta Vasilovici, Alexandru Dumbravă şi Traian Straton au găsit drumul către preferinţele publicului. Ca întotdeauna, Sofia Vicoveanca, într-un recital de mare forţă expresivă, a strălucit prin profunzimea registrului liric, bogăția şi rafinamentul mijloacelor interpretative".

În 1983, când se împlineau 130 de ani de la naşerea lui Ciprian Porumbescu, în primăvară comemorându-se

centenarul morţii geniului de la Stupca, noul director al Ansamblului, a organizat Zilele Ansamblului „Ciprian Porumbescu” (9-11 decembrie), în şirul manifestărilor locul central ocupându-l opereta „Crai Nou”, de data asta, în viziunea regizorală a lui Ilarie Curechianu, sub bagheta lui Emil Havriliuc şi în coregrafia lui Viorel Vatamaniuc, scenografia fiind realizată de Constantin Molocea. Cu un cor al Casei de Cultură a Sindicatelor, dirijat de Marian Palade, cu pianistul Mihai Petrescu, și interpretative ale distribuţiei: Aurel Tudose (Moş Corbu), Herna Horvat (Dochiţa), Traian Straton (Ispravnicul), Alexandru Dumbravă (Leonaş), Marilena Oprea (Anica), Gavril Turei (Bujor).

Om aflat sub vremi, ca fiecare dintre noi, și Alexandru Dumbravă avea să îmbătrânească, iar influența soției sale, Viorica Galan-Dumbravă, l-a înșiruit spre cântări pseudo-religioase, care nu erau nici „pricasnă sau chinovicul și diferă în calendaristica sărbătorească de la praznic (omagiere) la praznic, în timpul acestei sacre cântări, numită, pe românește, „preacuratul” şi care face parte din ritualicul Sfintei Liturghii, „se împărtăşeşte preotul cu *preacuratul* trup şi sânge al lui Hristos” (Terchilă, Nicolae Dr., *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, în *Biblioteca poporală a Asociațiunii „Astra”*, XXI, 188, Sibiu, 1931, p. 72). Iar dacă ar fi pricesne, nu ar fi folclor românesc, ci un fenomen recent de vulgarizare a muzicii sacre, dar cu mare trecere la bigoți. Câtă diferență între artistul Alexandru Dumbravă, pe care l-am știut timp de un veac de om, și penibilele evlavioșenii muzicale, spre care l-a insinuat Viorica Galan!

Și totuși, și pentru mine, și pentru regretatul meu coleg Tiberiu Cosovan, Alexandru Dumbravă rămâne cel ce a fost, și nu cel presurat teatral și întotdeauna filmat, în ultimii ani, prin fața altarelor:

„Alexandru Dumbravă, care face parte din generația de aur a Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu", alături de Sofia Vicoveanca, Traian Straton și maestrul George Sârbu, a fost onorat, cu un an în urmă (când aniversa împlinirea a 45 de ani de activitate în slujba folclorului românesc), cu titlul de „Cetățean de onoare al municipiului Suceava".

Prezența lui a fost apreciată recent atât la „Zilele Sucevei", cât și la Festivalul-concurs „Silvestru Lungoci", organizat în ziua sărbătorii Sfinților Apostoli Petru și Pavel la Horodnicul de Jos, unde unul dintre copiii pe care i-a format, Purice Daniel, a obținut premiul I la trompetă.

Alexandru Dumbravă, care coordonează două ansambluri, „Dumbrava" și „Sălceanca", a îndrăgit cântecul popular încă din anii copilăriei, având sămânța cântului „sădită" de mama sa și de către preotul satului și și-a început cariera ca amator, cu un grup folcloric care s-a remarcat la finala pe țară la un concurs organizat sub egida sindicatelor, devenind, din anul 1960, unul dintre primii soliști profesioniști ai ansamblului sucevean „Ciprian Porumbescu", la care a activat până în anul 1994.

A participat la nenumărate spectacole (numai în anul 1988 a cântat la 460 de reprezentații) și a făcut înregistrări la Radio și la „Electrecord" soldate cu 4 discuri

de vinil și două CD-uri. În anul 1993 a înființat la Dumbrăveni, împreună cu interpreta Viorica Galan cu care alcătuiește un cuplu iubit și apreciat de public, Ansamblul Folcloric „Dumbrava", care are în prezent 35 de membri (grup vocal bărbătesc, grup vocal feminin, formație de dansuri și de instrumentiști) cu care a obținut rezultate remarcabile atât ca grup (locul I la Festivalul „Comori de suflet românesc – 2004") cât și la nivel de interpreți (solista vocală Loredana Ioniță și rapsodul popular Ioan Rață, premiați la cea de-a XXIV-a ediție a Festivalului folcloric „Satule mândră grădină – 2003")" (Tiberiu Cosovan, „*Monitorul de Suceava*", 13 iulie 2006).

La începuturi, cu George Tofan, Traian Straton, Nicoleta Vasilovici, Sofia Vicoveanca, Laura Lavric, Maria Dascălu, Alexandru Dumbravă şi Aurel Tudose

GHEORGHE FINIȘ

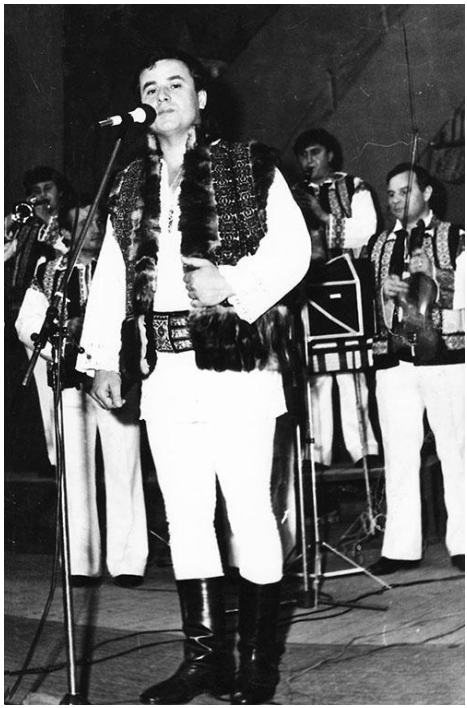

viață fără de moarte

O fotografie, rătăcită printr-un notes din tinereţe şi desprinsă dintre file aidoma unei frunze, mi-l readuce în memorie pe Gheorghe Finiş, la celălalt capăt al cântării,

când, într-un spectacol cu Nicolae Glib, din Basarabia – alt admirabil interpret, spectacol susţinut pe scena Casei de Cultură din Suceava, feciorul din Botoşana aducea pe scenă prospeţime şi un firesc al expresiei, al arhitecturii armonice – cum se zice printre savanţi, demn de toată admiraţia. De atunci şi până acum, multe, multe cântece au troienit şi peste Gheorghe Finiș, care nu mai este un flăcău dintr-un sat bucovinean, ci artist profesionist al Ansamblului „Ciprian Porumbescu” din Suceava.

Născut la Botoșana, în 25 mai 1960, George Finiș a avut o tinerețe artistică vie, fremătătoare și plină de dinamism, marcată de câștigarea unor importante premii, precum cel al Festivalului „Maria Tănase”, în 1984, sau a Trofeului „Floarea din gradina”, în 1989, statutul lui de colaborator al Ansamblului „Ciprian Porumbescu” din Suceava, din 1984, fiind corectat, prin angajare, după 1990, când apărea și discul „Interpreți din Moldova”, cu Matilda Pascal Cojocărița, Rodica Manciu-Magdin și Gheorghe Finiș, acompaniați de orchestre celebre, care purtau numele dirijorilor Constantin Arvinte, Ion Cobâlă, Ionel Budișteanu și Viorel Leancă.

În timp, datorită biografiilor asemănătoare de „copii ai nimănui” care se caută și se definesc, între noi s-a cimentat o prietenie durabilă, în ciuda faptului că eu nu eram adeptul istoriei exaltate, pe care o promova Gheorghe Finiș ori de câte ori avea ocazia, inclusiv prin făcături folclorice, timpul cântecelor naționale străvechi fiind, în mediul profesionist, de mult prea vreme abandonat prin cimitirele cu manuscrise și cărți. Din fericire, Gheorghe Finiș încă mai păstra statura sfielnică și în parte sfătoasă a

feciorului bucovinean. Tocmai această sfiiciune sfătoasă ieșea în evidență și într-un interviu acordat cotidianului „Adevărul”, preluat de săptămânalul „Jupînu”, interviu în care cântărețul din Botoșana spunea că, pentru el, „muzica e aproape totul. Cu ajutorul muzicii am realizat tot ce am, chiar de a fost un drum spinos, cu multe încercări. Fără muzică, nu aș putea trăi... Cum nu poate un părinte să-și iubească un copil mai mult ca pe altul, așa și eu nu pot să iubesc o melodie mai mult decât pe alta. Toate îmi sunt la suflet”.

Îi ştiu parcursul acesta pământesc și, în același timp, astral încă din tinereţea noastră, când descopeream în muzica lui George Finiș un alean, un „dorurile mă omoară, / dar nu prea le bag în seamă” și râdeam împreună, uneori, pe seama acestei atât de exact descrise exponenţialităţi bucovinene. Noi, îmi place să cred, eram altfel, aveam crezul nostru și, fiecare în felul său, ne-am depășit condiţia, deși familia, și pentru unul, și pentru celălalt, însemna și condiţie existenţială, și împlinire, și fericire. I-am trăit cu nesaţ fiecare nouă apariţie discografică, pentru că în discul de vinilin intervenea taina și tăinuirea, intervenea arcana (taina, în latină și engleză) misterioasă a repoziționării artistului în universul de dincolo de vremelnicie.

Despre George Finiș nu pot vorbi la trecut, pentru că el există și va exista de-a pururi. E suficient să ridicăm privirile și, dacă vreţi, sufletele spre Calea Cântecului și îl vom reîntâlni ori de câte ori vom avea nevoie de el sau de Primăvară. Pentru că și cântecul neamului nostru înseamnă o necontenită renaștere și primenire; pentru că și cân-

tecul neamului nostru este primăvară, dar o primăvară care se poate auzi numai cu sufletul.

Ştiu suferinţa celor care înseamnă sufletul lui George Finiş, dar ei, şi mai ales fata şi nepoţii, au datoria să-şi şteargă lacrimile şi să păstreze neprihănită Calea Cântecului, pe care, în dimineaţa zilei de 17 aprilie 2021, a păşit George Finiş pentru a rămâne un veşnic biruitor.

M-a luat prin surprindere şi mi-a strâns sufletul în menghină neaşteptata veste că George Finiş a plecat pe Calea Cântecului, lăsându-ne nouă în dar Primăvara. El însuşi era Primăvară şi poate că ar fi trebuit să mai aştepte, timp de câteva zeci de primăveri, până când ne vom lepăda de toate măştile şi, mai ales, de cele ale vanităţii, ca să respirăm cântecul cu adevărat şi să ne mântuim cu puritatea melosului care veghează asupra spiritualităţii mileniilor neamului nostru. George înţelege ce spun, pentru că era împătimit şi de istorie, istoria fiind pentru noi brazda din care răsare, creşte şi înfloreşte Cântecul.

Ultimul său album folcloric, „Strigă Ştefan de la Putna" – „texte şi muzică: George Finiş / Orchestraţie: Viorel Leancă", se încadrează onest şi cu verticalitate în peisagistica muzicală centenaristică bucovineană. Dezgustat de ipocrizia de tipul „le-am adunat din satul meu natal", care ascunde contrafaceri muzicale cu versificări anoste, confecţionate de o ţaţă din Botoşani, George Finiş îşi asumă atitudinile artistice faţă de propria noastră spiritualitate, printr-un demers care se vrea şi patriotic, şi închinător la rarele noastre epoci de măreţie istorică. El ştia şi avea şi puterea de a recunoaşte că muzica pe care o

numim populară este, în cea mai mare parte, creaţie de autor cunoscut, foarte puţine fiind cioburile de horiri ancestrale, prin care mai răzbat ecouri din datul iniţial al ceremoniilor totemice.

Iar armoniile de pe această cale, precum „Când eram tânăr fecior”, „Azi m-am dus în sat la horă”, „Satul meu din Bucovina”, „La crâșmuța din cărare”, „Horodinca”, „Dorul de la mândra-i mare” și așa mai departe îl îndreptățesc pe artistul Gheorghe Finiș la viață fără de moarte.

ION CARP FLUERICI

poetul care scria cu penelul

În toamna anului 1976, la Bacău, în cadrul unei expoziții plastice de grup, organizată de liderul UAP Ion Carp Fluerici, câțiva poeți suceveni au susținut o ședătoare

literară. Era a treia mea lectură în public, după Drăgușeni și Mălini, așa că, doar ca să-mi estompez atenția secundară, care se sufoca de emoții, am încercat să mă concentrez pe lucrările expuse. Mă oprisem, de ceva vreme, în fața unei „Ferestre gotice", de dincoace de inefabil, de sacralitate, de răspunsuri, când s-a apropiat de mine un tânăr cu doar câțiva ani mai mare (se născuse, la Merișanii Argeșului în 6 ianuarie 1947, eu în 25 ianuarie 1955 – nu contează unde), care m-a întrebat dacă-mi place lucrarea respectivă și din care pricină.

Dintotdeauna mi-au plăcut ferestrele, dar lucrarea aceea, pe care mai târziu am văzut-o, expusă la loc de cinste, în holul Liceului Economic din Suceava, spre deosebire de „ferestrele" pictorului dornean de astăzi, David Croitor, care deslușesc normalitatea existențială tânjind spre cosmicitatea intimă a naturii din preajmă, fereastra aceea însemna o închinare, o îngenunchere în fața inefabilului, în care credința se substituie nevoii omenești de răspunsuri. Tânărul, surprins de explicații, mai ales după ce am adăugat că autorul tabloului vizualizează poezie, că descifrează anume figurative plastice ale metaforelor, mi-a întins mâna și s-a prezentat „Ion", apoi, pentru că eu eram tot Ion, a adăugat: „Ion Carp Fluerici, autorul acestui figurativ plastic".

Numele îmi era cunoscut, pentru că, de vreo doi-trei ani, preluase șefia mișcării plastice sucevene de la venerabilul dascăl, pictor și poet Dimitrie Loghin, și se impusese atenției publice prin o puzderie de inițiative, stârnite de tinerețea lui năvalnică și încă entuziastă. După șezătoarea lirico-plastică de la Bacău, la întoarcere, Ion

Carp Fluerici s-a așezat, în microbuz, lângă mine, apoi mi-a zis, cumva încurcat, frecându-și îndesat barba: „Dacă tot ai înțeles-o, „Fereastra gotică” va fi a ta. O poți ridica de la mine oricând vei dori”.

Nu eram pregătit, pe atunci, să posed astfel de valori, deși mă născusem, ca și tata, ca și copiii mei, sub o litografie vieneză din 1913, care se moștenește, și azi, doar pe linie bărbătească. Din această pricină, am tot întârziat, deși Ion mă tot întreba când vin să-mi ridic fereastra, apoi lucrarea, ca și altele cu același maestru ca autor, a nimerit într-unul din liceele în care a profesat Ion Carp Fluerici, înainte de a-și fi încheiat cariera didactică și viața, mult prea timpuriu, la conducerea Liceului de Artă „Ciprian Porumbescu”.

Prin deceniu 1976-1986, Cenaclul Literar din Suceava chiar era un templu sacru, o casă de rugăciuni, în care se adunau ritualic scriitori, artiști plastici și muzicieni. Valoare unei astfel de instituții nu o dă personalitatea patronimică, oricât de importantă ar fi, ci componența majoritară, exponenți precum Mihail Iordache și Viorel Dârja, Marcel Mureșeanu, Ion Beldeanu, George Damian, Dimitrie Loghin, Vasile Pânzaru, Onu Cazan, Arcadie Arbore, Clement Antonovici, Mihai Tandru, Ion Carp Fluerici, Octavian Nestor, Octavian Lazăr, Constantin Severin, Constantin Hrehor, Vasile și Silvia Tudor, Florin Bratu, Elena Brândușa Steiciuc, Mircea Tinescu, Roman Istrati sau Victor T. Rusu, solidificând ceremonialul sacru al artelor în cadrul unei trăiri adevărate și necondiționate. Era frumos, acolo, în templul cu 40-50 de „credincioși”, în mare majoritate bărbați, care durau o insolită școală de

literatură, o casă cu adevărat de creație, care nu cernea valori, ci doar le ghida spre căile binefăcătoare. Erau și mai interesante finalurile de la „Arcașul", în care libertatea nu mai era doar o năzuință, ci o împlinire.

Ion Carp Fluerici nu lipsea de la nici o ședință de lucru, iar când i se cerea să ilustreze o carte, o făcea rapid și cu entuziasm, aproape fără să mai aibă nevoie de textele cărții, pentru că era în profundă cunoștință de cauză, pentru că putea realiza portretul liric al oricăruia dintre noi și în somn. În fond, el picta metafore, el desfășura figurative ale inefabilului și era poetul desăvârșit, care scria cu penelul. În lucrările expuse în peste 40 de expoziții de grup, inclusiv în America, Rusia, Bulgaria, Franţa sau Ucraina, ca să nu mai iau în calcul doar cele 10 expoziții personale, din perioada 1971-1998, Ion Carp Fluerici surprindea publicul prin intenționalități secrete, conferind culorii și liniei rostul de mijloace, de unelte în conturarea metaforei, adesea inspirate de poeziile optzeciste ale vremii, inclusiv de liturgicul uman al lui Constantin Hrehor. Fără îndoială, în fiecare operă există un număr neprecizat de intenționalități conștiente și subconștiente, încununate cu o infinitate de finalități corecte, chiar dacă unele dintre acestea sunt diametrale. Eu am văzut, în multe dintre lucrările poetului-pictor Ion Carp Fluerici desfășurări lirice care țin de poezia lui Victor T. Rusu, căruia i-a ilustrat o carte, sau de cea a lui Viorel Dârja, George Damian sau Constantin Ștefuriuc, în ciuda faptului că, pentru motive doar de el știute, Ștefuriuc nu venea la ședințele cenaclului.

Școlit în meșteșugul exprimării plastice la Liceul de Arte Plastice „Nicolae Tonitza" din București, apoi la

Facultatea de Arte Plastice şi Academia de Arte „Nicolae Grigorescu”, clasa profesorului Traian Brădean, Ion Carp Fluerici, devorator de texte filosofice și de poezie, durase în sine o personalitate-personaj, care se simțea la fel de confortabil în prezența omului de serviciu de la liceu, un țăran ucrainean din Șerbăuți, ca și în prezența oricărei personalități culturale sau lider politic național. Lucra pictură, artă decorativă, grafică de şevalet, afiş, ilustraţie de carte și publica des în publicațiile „Zori noi”, „Cronica”, „Arta”, „Pagini bucovinene”, „Glasul Bucovinei” etc. Se spune că ar fi scris și poezie cu condeiul, dar nu mi-a arătat nici un text, deși, timp de aproape două decenii, am locuit pe strada aceeași nume, Mărășești, și ne vedeam mult mai des decât înainte, sporovăind, de regulă, pe teme lirice.

Despre creaţiile lui Ion Carp Fluerici au scris, de-a lungul vremii, Mihai Drişcu, Ion Beldeanu, Constantin Prut, Marcel Mureşeanu, George Damian, Alexandru Toma, Emil Satco și alți uitați prin negura vremii.

În Suceava de după Ion Carp Fluerici, memoria creatorului este cultivată mai ales de Fundația Culturală ASSIST și de Colegiul Național de Arte Plastice „Ciprian Porumbescu”, primăria târgului spălându-se pe mâini, ca de obicei, prin atribuirea numelui său unei străduțe din Burdujeni. Un auditoriu, un concurs interjudețean de creație plastică și tot felul de manifestări cultural-artistice îi poartă numele. Pe zi ce trece, Ion Carp Fluerici se transformă, dintr-un om frământat și crucificat pe suflet, pe minte și pe perspectivă, într-un fel de lozincă, într-o emblemă, într-un oblon peste fereastra negotică a viitorimii. Ceea ce nu-i rău, deși nu simt că ar fi și bine.

GEORGE GAVRILEAN

poet, pictor, pictor de biserici

Plecase. Habar nu aveam unde şi de ce plecase - poate că zugrăvea încă o biserică sau poate că îşi vernisa o nouă expoziţie de caricatură sau de pictură, pentru că era

un artist desăvârşit şi în plastică, şi în poezie. Îi rămăseseră doar poemele, frumos stivuite, volum cu volum, pe masă, de parcă ar fi uitat să le încredinţeze memoriei, şi atunci le-am luat şi le-am aşternut în paginile unei antologii de autor, pe care o am şi eu în bibliotecă şi pe care o mai răsfoiesc uneori, mai ales atunci când mi se face dor de prietenul tinereţii mele, împreună cu care desfăceam în dinţi nişte vodci glazurate, în vreme ce scriam, umăr lângă umăr, poeme care să şi vizualizeze, să şi cânte.

Plecase, dar iată că, astăzi, l-am reîntâlnit în Gura Humorului şi tare m-am mai bucurat. Ne-am salutat discret, sânge cu sânge, scrâşnet cu scrâşnet, şi ne-am bucurat de revedere. La fel ca în biserica din Stupca, pe care a pictat-o în interior, și în care te regăsești ca o desăvârșită liniște.

De regăsiri, am mai avut parte, inclusiv atunci când i-am lucrat cartea cărților sale de poezie, toate nepublicate, cu dactilogramele frumos îndosariate și păstrate într-o cutie de carton. Cred că i-am scris și o prefață, a trecut prea multă vreme, cartea nu o mai am, ca să-mi mai pot aminti, iar numărul poeților pe care i-am readus în memorie cu cărți ale cărților de poezie este destul de mare.

Dincolo de granița acestei cărți, au fost întâmplările din viață, cu popasurile mele la Gura Humorului, ca să-i întâlnesc pe George Gavrilean și Constantin Cojocaru, cu frumoasele dispute de la Cenaclul „Nicolae Labiș” din Suceava, cu relaxările rememorative de la „Umor la... Gura Humorului”, festival de caricatură și epigramă a cărui siglă, vremelnic abandonată, a fost reluată după ce o

folosisem drept copertă la cartea mea de umor „Măturătorii de zâmbete”.

O siglă care definește festivalul humorean și cu câte ceva din sufletele noastre.

MARIN CONSTANTIN GHEORGHE

creator de sine

O fotografie cu taraful lui Martin Mony Szekely, cântând, în 1979, la Cabana „Căprioara”, mi-a dezvăluit nostalgica tinerețe a unuia dintre cei mai vechi prieteni ai mei, regretatul Marin Constantin Gheorghe. Țin minte că, în vara anului 1976, când l-am cunoscut, l-am întrebat derutat: „Și, dintre toate prenumele acestea, care îți este

nume?”. „Gheorghe”, mi-a răspuns el cu modestie, deși mii și mii de oameni îl știau și admirau doar cu un prenume: Marin. Pe atunci, ca și Mony, cânta în orchestra Ansamblului „Ciprian Porumbescu”, un ansamblu, pe atunci, cu adevărat profesionist, și asta pentru că Maestrul George Sîrbu, căutând peste tot, a descoperit şi promovat instrumentiști geniali, precum Alexandru Bidirel, Silvestru Lungoci, Ioan Uţă, Alexandru Havriliuc, Leonard Zamă, Constantin Mândrişteanu, Viorel Leancă, Constantin Sofian, Marin Constantin Gheorghe etc.

Să fii ales de Maestrul George Sârbu însemna și încă mai înseamnă cea mai importantă atestare ca muzician și, totodată, o investiție de încredere care obliga și obligă să te tot cauți și să te afli în maximul împlinirii tale, adesea surprinzătoare chiar și pentru tine însuți. Încrederea omului care a creat un stil monumental pentru melosul popular bucovinean și chiar și un port, generalizat ulterior prin promovarea lui în spectacole, îndreptățea la viitor, așa că nu am fost deloc surprins, atunci când am citit că, în aprilie 2025, Mini-Taraful Casei de Cultură Gura Humorului, condus de Cristi Milici, închina un concert „domnului profesor MARIN CONSTANTIN GHEORGHE, culegător de folclor și unul dintre mentorii mei (chiar aceste piese au fost culese de dumnealui), care nu mai este printre noi și care, din păcate, este din ce în ce mai puțin pomenit, cu toate că a avut o contribuție extrem de valoroasă în folclorul bucovinean”. Mi-a plăcut acest omagiu postum, care probează, în realitate, că Marin Constantin Gheorghe ÎNCĂ ESTE PRINTRE NOI.

De-a lungul anilor, Marin a instruit multe, multe formații artistice, a profesat la Școala de Arte „Ion Irimescu” din Suceava, a cules folclor din Bucovina, ba chiar și din județele din megieșiile Fălticenilor. Prima lui carte, „Melodii de joc din Bucovina / culese și notate de Marin Constantin Gheorghe”, Suceava 1991, publicată sub egida Inspectoratului Județean pentru Cultură Suceava, însemna un demers admirabil, o încredințare de patrimoniu, de suflet veșnic viu, viitorimii. Îmi tot vorbea despre variantele localizate ale acelor cântece, fiecare cu un plus artistic față de varianta și mai veche, pe care o putem deslușI datorită unor Marini ai altor veacuri, plusul datorându-se virtuozității și imaginației necunoscuților lăutari sătești, care, prin timbrul personal, au localizat o horă, o bătută, o sârbă, la Corni, la Vicov, la Frătăuți, la Rotopănești, la Bosanci sau oriunde altundeva, în care oameni înnăscuți pentru muzică și-au câștigat, cântând și bucurând lumea, pâinea lor cea de toate zilele.

Eu am participat la lansarea celei de-a doua cărți, cu melos din valea Siretului, și am rămas surprins și nemulțumit să constat că alți muzicieni, prezenți la lansare, talentați sau nu, strâmbau din nas, că „de ce să publice folclor Marin, și nu altcineva?”. „Și cine i-a oprit, și cine îi oprește?”, i-am întrebat pe toți acei suficienți, dar fără să primesc vreun răspuns, sortiții la comoditate trăindu-și soarta cu indiferență.

A treia carte, „Jocuri tradiționale și melodii de nuntă”, Suceava 2012, publicată și premiată cu „Opera Omnia”, odată cu cartea de compoziții „Drum fără sfârșit – Romanțe, lieduri și cântece interbelice”, de Emil Havri-

liuc, a fost peste tot întâmpinată cu săli arhipline, mai ales că „lectura" partiturilor au făcut-o, pentru noi toți, însuși autorul-muzician și instrumentiștii tarafului Ansamblului „Hora". Regretatul meu coleg, Tiberiu Cosovan, a mărturisit frumos întâmplările acelea, din care și eu am făcut parte:

„Muzicianul și poli-instrumentistul (acordeoan, vioară, trompetă, orgă) Marin Constantin Gheorghe, „martor, dar și șlefuitor al folclorului contemporan", așa cum spune Ion Drăgușanul, este autorul unei lucrări care este „un fel de «geografie» muzical-coregrafică la zi, cu localizări precise, un fragment de memorie contemporană care se poate adăuga memoriei celei vechi". / O carte care reprezintă „o mărturisire a propriei lui existențe și o dovadă a faptului că Marin Constantin Gheorghe a existat, există și, prin urmare, merită să dureze"... / Ionuț Ciubotaru (ca susținere muzicală a cărții de romanțe, lieduri și cântece interbelice), și de secvența interpretativă a unor piese care fac obiectul lucrării „Jocuri tradiționale și melodii de nuntă", susținută de taraful Ansamblului „Hora", taraf condus, în ipostază de acordeonist integrat grupului de instrumentiști, de Marin Constantin Gheorghe. / O lansare de carte & spectacol încheiate cu aplauze" (Tiberiu Cosovan, „Monitorul de Suceava", 27 octombrie 2012)

„În cadrul acestei manifestări omagiale, închinate antecesorilor Iraclie Porumbescu (cel care a deschis calea literaturii în Bucovina) și Epaminonda Bucevschi (ctitorul artelor frumoase din Țara Fagilor) au fost lansate cărțile „Drum fără sfârșit – Romanțe, lieduri și cântece interbelice", de Emil Havriliuc, „Jocuri tradiționale și melodii de

nuntă", de Marin Constantin Gheorghe, „Cămașa de trecere", de Ion Beldeanu, „Bucovina mărturisită", de Radu Bercea, și a fost prezentat un spectacol susținut de baritonul Cezar Mititiuc și pianistul Ionuț Ciubotaru (cu audierea unei înregistrări a mezzosopranei Viorica Daud-Corjan), prof. Cristian Milici și interpreții Doina și Ciprian Petroaie. / Evenimentul, organizat din inițiativa scriitorului Ion Drăgușanul, s-a desfășurat într-o sală arhiplină (în prezența prefectului Florin Sinescu, a subprefectului Constantin Harasim, a președintelui CJ Suceava, Cătălin Nechifor, a vicepreședintelui CJ Ilie Niță și a deputatului Ștefan Alexandru Băișanu) și a constituit momentul conferirii Diplomelor și Premiilor „Opera Omnia" dirijorului și compozitorului Emil Havriliuc și muzicianului și poliinstrumentistului Marin Constantin Gheorghe.

Premiile au fost înmânate de președintele CJ Suceava, Cătălin Nechifor, care a prezentat și câte un respectuos „laudatio", pentru cei doi premianți" (Tiberiu Cosovan, „Monitorul de Suceava", 30 martie 2013).

Târziu, când o boală ciudată începuse să-l macine încetul cu încetul, în cadrul decernării Premiilor și diplomele „ROMAN ISTRATI" 2019, oferite de Fundaţia transfrontalieră a Poetului, prin intermediul executorului său testamentar, tânărul jurist Marius Bruja, muzicianul şi culegătorul de folclor, cu câteva cărţi de specialitate publicate, Marin Constantin Gheorghe, a primit premiul și diploma pentru muzică. Lângă el, ca întotdeauna, marea și singura lui dragoste, doamna Lenuța.

Marin Constantin Gheorghe este exponențial pentru o idee religioasă, care afirmă că soarta îți este oferită ca să o desăvârșești. Am respectat atât de adânc însuflețirea și stăruința cu care muzician Marin Constantin Gheorghe și-a depășit cu mult condiția umană sortită, încât am ajuns să-l retrăiesc, sincer emoționat, drept creator de sine.

ELENA GRECULESI

neostenita aflare de sine

În primele zile ale verii anului 2003, când s-a vernisat, în prezența autoarei tablourilor, Elena Greculesi,

expoziția permanentă, care transforma o oarecare sală de lectură, într-un adevărat „cântec de viaţă, de moarte şi de îndumnezeire” („Puținătăți”, p. 18) nu doar pentru marea pictoriță, ci și pentru întreaga spiritualitate sacro-istoricizantă suceveană, mă aflam, ca țăran urbanizat ce mă știu, între târgoveții care au ținut să fie prezenți acolo, într-un adevărat templu al profundei simțiri, care fusese, cândva, școala de fete, în care Elena Greculesi, născută la Suceava, în 21 iunie 1926, a avut parte de primele inițieri în nemurire. Mi-a plăcut atât de mult ce am văzut și am auzit acolo, încât am scris o cronică de expoziție, pe care am publicat-o în „Jupînu” lui Sorin Avram, publicație-pamflet, cu care colaboram pe atunci. Nu știu ce anume am scris despre acel „spațiu sacerdotal”, care, mereu și mereu, la fiecare revedere, surprinde printr-o armonie stilistică desăvârşită, printr-un veritabil ecumen al diversităţii creative, armonizând nostalgia căii spre uitare cu verticalitatea inconfundabilă şi, tocmai de aceea, greu de identificat a spiritualităţii celor care îşi merită locul pe care stau.

Exista, în întregul ecumen artistic expus, un ecou al armoniilor picturii din biserica de la Arbore, dar fără „efecte de bizantinizare a imaginii”, după cum avea să scrie criticul de artă Mircea Deac, pictura Elenei Greculesi însemnând „acea creaţie unică: desen, culoare, compoziţie sublimă”, deja istoricizată în spațiul neasemuit al Bucovinei, preluată, reinterpretată și exprimată, într-o neostenită aflare de sine, de pictorița cu străbuni suceveni încă din 1785, când Vasile a Greculesei locuia, mai jos de Mitropolie, în cartierul numit **Groapa** sau **Râpa de la Fântâna Doamnei**, unde funcționau baia domnească, baia evreiască, un templu evreiesc, construit pe temelia altuia mai

vechi, o biserică ortodoxă închinată Sfintei Vineri, deja ruinată, și câteva case de gospodari.

Eu intuiam, pe atunci, în arta picturală a Elenei Greculesi, mai curând „o pictură de melodicitate pre-simfonică, având şi un similar efect emoţional, de vitalitate abstract limpezită", după cum scrisese Anca Arghir („România literară", joi 17 aprilie 1969, 24), „un ritm cromatic, bine gândit", exprimat prin „caligrafii grațioase, care lasă pe suprafața picturală semne ale delicateței picturale", după cum subliniase Dan Grigorescu (despre expoziția din sala Onești, în „Scânteia", din 21 aprilie 1969, p. 2, „o percutantă energie a liniei și culorii", după cum a scris, în 1982, după vernisajul expoziției din Salonul Municipal al Artelor Plastice, Marina Preutu („Scânteia" din 15 ianuarie 1982, p. 4). Și mai intuiam „o specificitate interioară", o vibrație tulburătoare a lăuntricului, care avea să mi se limpezească după o singură întâlnire cu marea artistă și, ceva mai târziu, după ce, la rugămintea prietenului nostru comun, Gică David. Am fost redactorul singurei ei cărți, „Puținătăți", Mușatinii 2011.

Nu era prima dată când un pictor, despre opera căruia am scris, a trăit senzația că l-am înțeles, că i-am descifrat și cele mai intime intenționalități. Prin urmare, și Elena Greculesi m-a sunat și m-a rugat să ne întâlnim în scuarul bustului lui Petru Rareș. La vernisaj, nu am îndrăznit să mă apropii de marea creatoare și, cum nu mă știa decât după nume, a fost nevoie să mă prezint, apoi, așezați pe o bancă de la intrarea Parcului Central, mi-a povestit despre studiile ei de artă plastică, începute la București și continuate, printr-o bursă de stat, la Leningrad, studii pe

care le-a părăsit, cerând lui Ion Iliescu, liderul studenților români din URSS, să fie lăsată să se întoarcă în țară, pentru că nu simte că ar avea ceva de învățat din pictura rusă. În țară, securitatea a stigmatizat-o drept dușman al poporului și a anonimizat-o drept muncitor necalificat într-o fabrică din Iași, dar, din fericire pentru ea, marii ei maeștri, Corneliu Baba și Ion Jalea, au izbutit să-i obțină iertarea și s-o readucă la facultate.

Prima ei lucrare, expusă în 1957, într-o expoziție de grup, „un peisaj vertical şi mozaicat în griuri", a atras atenția criticului de artă Anca Arghir, de la „România literară", care îi admira, ca și Mircea Deac, „geometrizarea constructivă a desenului și compoziției și a culorilor dominante de bleu și gri", Elena Greculesi, deși încadrată „în spiritul Art Nouveau", aflându-se într-o neostenită aflare de sine. Nu căutare, ci aflare, pentru că ea nu căuta, ci se definea și, tocmai eu intuiam, în întreaga ei operă, o identitate sacro-istoricizantă a neamului căruia îi aparținea și căruia necondiționat i s-a dedicat.

După vreun ceas de discuții, i-am sărutat respectuos mâinile – se născuse cu cinci zile înainte de regretatul meu tată – iar Marea Creatoare de Căi ale Identității Neamului nostru, mi-a întins un buchet de flori, pentru nevastă-mea, Viorica, o cutie de bomboane de ciocolată, pentru copiii mei, Cozmina și Andi, și un desen, cu autograf, pentru mine, pe care îl țin chiar și acum în camera mea. Peste timp, ne-am mai sunat, i-am lucrat cartea de memorii, de fapt de idei, „Puținătăți", și i-am obținut finanțarea pentru albumul de artă, pe care l-am cedat, ca realizare și concepție, Luciei Pușcașu și Doinei Cernica.

Astfel, din întâmplare sau după înscrisurile destinului, Elena Greculesi a conturat și în lăuntrul sufletului meu, sensul neostenitei aflări de sine.

ION GRIGORE

pentru prima și ultima dată,
PREMIAT LA SUCEAVA!

Vreme de câteva decenii, ne-am tot întâlnit prin Suceava, marele artist plastic român aflându-se, de obicei, fie în prezența poetului Ion Beldeanu, fie a memorialistului Ion Pânzar, directorul Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”. Întâmplător, mă știa, mă simțea de-al lui și, ca să mă apropie și mai mult, mă tachina, când avea ocazia sau mă provoca să-i spun chestii pe care nu le mai știe nimeni.

Odată, i-am spus povestea neamului său răzeșesc, stăpânitor, de pe la 1600, încoace, peste pământuri din valea Siretului, în patru ținuturi: Neamț, Iași, Botoșani și Suceava. Neamul lor era cel al răzeșilor Zamă și, ascultându-mă, pictorul a devenit brusc serios și îngândurat: „Mda, Leonard Zamă e verișorul meu... Dar chiar ne tragem dintr-un neam atât de vechi". „Nici un neam nu s-a ivit în secolul nostru, trăgându-se din păpădie. Iar dacă s-ar trage, genealogia lui ar fi păpădia, și tot există de la începuturile umanității", am ripostat eu, apoi i-am povestit cum unul dintre fiii lui Grigore Zamă, care se stabilise la Corni, la ieșirea din indiviziune și-a luat drept nume prenumele tatălui său, și nu numele, devenind, astfel, moșul, stâlpul, deci cel dintâi strămoș al neamului Grigore. Ceea ce s-a mai întâmplat în istorie și în cazul altor neamuri.

Mă cunoșteam și cu poli-instrumentistul Leonard Zamă, care, în tinerețe, obișnuia să însoțească scriitorii pe la mai toate șezătorile literare. Înrudirea lui cu artistul plastic Ion Grigore mi se părea logică și dintr-un unghi al istoriei obștești, neamul lor răzeșesc rodind fructele depline prin marele pictor Ion Grigore și prin muzicianul Leonard Zamă, amândoi personalități și autorități recunoscute pe domeniile lor creatoare.

Cu timpul, interesându-mă de arta plastică bucovineană, am descoperit că Maestrul Ion Grigore nu a primit, niciodată, un premiu la Suceava, și am simțit umbra discretă a unei amărăciuni bine tăinuită. Și mai existau, în aceeași situație, doi pictori mari, regretatul Dumitru Rusu și Viorica Moruz, partenera de viață și de creație a neuitatului Tiberiu Moruz. Și am reparat repede efectele lăun-

tric dureroase ale indiferentei și insolentei trufii bucovinene, celebră prin zarvă caraghioasă pe moșteniri genetice și nu prin prinos de contribuții la frumusețea și faima nirvanicei provincii românești.

Din păcate, Ziua Artelor Plastice Bucovinene se săvârșea, prin întemeiere, în 31 ianuarie, un ianuarie care, în 2014, era ca un lacăt de gheață, cu temperaturi negative de peste 20 de grade. Din pricina asta, l-am sunat, din vreme, pe Ion Grigore și l-am rugat să rămână acasă, în București, asigurându-l că, a doua zi, îi vom trimite diploma și premiul în bani. A rămas pe gânduri, iar cu o săptămână înainte de festivitate, m-a sunat soția domniei sale, certându-mă că l-am ademenit la drum lung pe o asemenea vreme. Se oprise la Corni, de unde l-a adus Aurel Alexa în chiar ziua festivității de premiere, într-o vineri.

Vineri, 31 ianuarie 2014, se împlineau 82 de ani, de la înființarea, la Cernăuți, în 1932, a Societății Artiștilor și Amicilor Artelor Plastice din Bucovina (SAAAPB), formulă organizatorică redescoperită în 2009, când am scris „Pictori și sculptori din Bucovina", carte care scoate din anonimat un trecut plastic bucovinean demn de toată admirația, dar necunoscut chiar și marilor recuperatori de memorie Emil Satco și Valentin Ciucă, nu din vina domniilor lor, ci din pricina firii noastre nepăsătoare, suficiente și lipsită de orice responsabilitate care definește un neam.

Ca în fiecare an, din 2009, încoace, urma să fie înmânate premiile anuale (tradiție interbelică), marele laureat, pentru întreaga operă, fiind inegalabilul Ion Gri-

gore. Îmi închipuiam că, din pricina viscolelor în serie şi a gerului cumplit, Ion Grigore nu va putea ajunge la Suceava, dar nu există dezlănţuire de furie a naturii, care să-l poată împiedica pe Ion Grigore să-şi probeze, mereu şi mereu, dragostea nepământească faţă de ţinutul natal, aşa că, pe la 10 şi 30, numai ce l-am zărit sosind, cu o „sarcină" de tablouri proaspete, în mâna dreaptă.

Frumos ca un sfânt, cu ochi de un albastru atât de senin, cum niciodată cerul nu va izbuti să ni-l înfăţişeze. Manifestarea urma să înceapă la ora 13, dar Ion Grigore, ca orice artist adevărat, venise din vreme, ca să ne ajute în realizarea spaţiului expoziţional, de care mă ocupam, ca întotdeauna, împreună cu colegii mei Gheorghe Senciuc, Gabriela Havriliuc, Dan Lungu şi Aurel Alexa.

Să petreci, două ceasuri, cu Ion Grigore, într-un spaţiu cultural remarcabil, cum este cafeneaua „Padrino Lounge", din holul mare al Casei Culturii din Suceava (am văzut astfel de spaţii, încă din vremea comuniştilor, la teatrele noi din Craiova şi din Târgu Mureş), înseamnă o adevărată binecuvântare. Maestrul e pus pe şotii, e cald şi bun, radiază de măreţie omenească şi de înţelepciune. Mă vede înfăşurat în brâie, ca tot omul după o operaţie neplăcută, şi-mi adresează o strigătură, din vremea copilăriei sale, pe valea Siretului, la Corni, în judeţul Suceava, la graniţa cu judeţul Iaşi: „Uite, brâul, uite, brâul, / Ceapeul mi-o luat grâul, / Mi-o luat şi nişte paie / Şi-am rămas cu… uite, brâul, uite, brâul!".

Zâmbeşte poznaş precum Ion Creangă („Mă iertaţi, dar aşa se striga, la horă, în satul copilăriei mele!"),

apoi se pune pe treabă, cu o hărnicie adolescentină. În cele din urmă, ne aşezăm la o masă şi cerem câte o cafea. Habar nu avem cum se servesc combinaţiile acelea ciudate, care ţin de lumea mondenă, aşa că amândoi ne apucăm, ţărăneşte, să mâncăm pişcotul, cu laptele din căniţă, după care sorbim tacticos din cafea. Cine ne vede zâmbeşte înţelegător: „Artişti, deh!”. Dacă i-ar auzi, Maestrul Ion Grigore s-ar amuza: „Artişti, aiurea! Ţărani, domnilor târgăi!”.

Vorbim despre vrute şi nevrute, iar timpul zboară mai repede ca niciodată. Deja e plin de lume, în cafenea, iar „Teiu” Teişanu, basistul de la „Toy Machines”, ni se alătură, după ce făcuse, fără să băgăm noi de seamă, şi probele de sunet, şi o repetiţie temeinică, „Teiu” fiind responsabil, la manifestarea cu pricina, cu partea muzicală, urmând să se producă, singur, şi vocal, pentru prima dată în viaţă. Dacă are ceva emoţii, scapă de ele în preajma lui Ion Grigore, unde nu-i loc pentru cele omeneşti şi, drept consecinţă, trecătoare. Vine şi Preşedintele Consiliului Judeţean Suceava, domnul Ion Cătălin Nechifor, care are de înmânat diplomele, în semn de respect faţă de artiştii premiaţi, vine şi Viorel Varvaroi, managerul Centrului Cultural „Bucovina”, poate că doar din obişnuinţa de a-mi fi alături, de peste un deceniu, la manifestările culturale de acest fel.

Festivitatea de premiere a artiştilor plastici Ion Grigore, Viorica Moruz şi Dumitru Rusu, adevăraţi „aristocraţi ai frumosului”, cum scria, cândva, un poet iconarist (dacă nu mă înşel, E. Ar. Zaharia), cu Preşedintele Ioan Cătălin Nechifor la distribuirea „raţiilor de fericire”, cum avea să observe artistul total Constantin Severin, a

fost pigmentată de umorul savuros al Maestrului Grigore, dar şi de duioşia impresionantă a Vioricăi Moruz, cei doi mari plasticieni şi profesori suceveni beneficiind, pentru prima dată în viaţă, de o astfel de recunoaştere acasă, în cetate.

Cu Ion Grigore mă cunosc, așa cum am mai spus, doar de vreo două decenii şi mai bine, dar prieteni suntem din atemporal, din „adânc”, cum s-ar zice în daoism, dar, cu toate acestea, fiecare reîntâlnire cu el înseamnă pentru mine o nouă şi inedită sărbătoare a sufletului. Așa a fost și atunci, așa este și astăzi, când rememorez una dintre unicitățile celeste ale vieții mele.

FLORIN HĂU

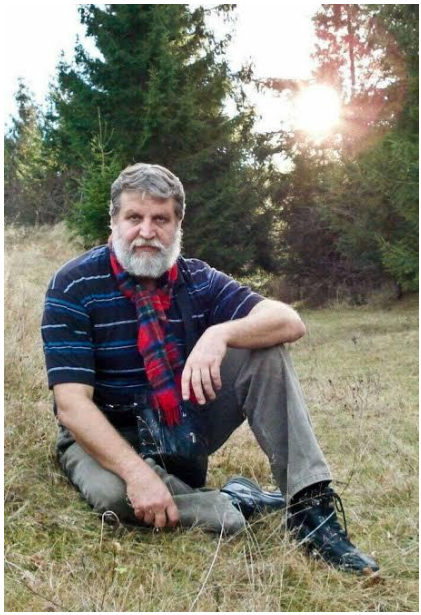

un erudit mereu surprinzător

Arheologul Florin Hău a fost un munte de lumină, căruia chiar și sufletele care odihnesc în pietre i se închinau și i se mărturiseau. Odată, în timpul probelor de sunet pentru o ediție a Festivalului „Bucovina Rock Castle”, m-a invitat în Cetate și mi-a arătat, la colțul nord-estic al zidului de apărare, pietrele altfel înșiruite, dar care dove-

deau că pe acolo era podul de intrare în Cetate, în vremuri vechi, anterioare zilei 16 iulie 1653, când seimenii şi ungurii lui Gheorghe Ştefan, aflând că în Cetatea Sucevei s-ar fi refugiat „casa lui Vasile Lupu cu toată averea lui", au început să bată cetatea cu tunurile, dar zidurile au rezistat, până la venirea cazacilor lui Timuş Chmelnicki, care, sub pretext că vrea să-şi elibereze soacra, i-a alungat pe seimeni şi pe unguri, apoi a săpat şanţuri în faţa cetăţii, cu intenţia de a o smulge din mâinile garnizoanei moldoveneşti.

În 18 august 1653, pe când cazacii lui Timuş prădau mănăstirile din nordul moldav, iar el încerca, fără succes, să cucerească cetatea, Gheorghe Ştefan se întoarce şi începe să-i asedieze pe… asediatori. În 15 septembrie 1653, rănit de o bucată de lemn, desprinsă dintr-un tun căzăcesc, sfărâmat de o ghiulea, Timuş Chmelnicki moare, legendele menționând și o surpare a zidului nordic al cetății. Spulberarea definitivă a zidului a fost cauzată de cutremurul devastator din 8 august 1681, care a distrus şi ce mai rămăsese de pe urma pârjolului din iulie 1675, iar cetatea „măririi noastre celei vechi" s-a mistuit sub cenuşi şi sub colburile şi mâlurile pe care le-au adus vânturile şi ploile.

Intrarea în Cetate avea săpat „deasupra porţii, un cap de bour, care este stema ţării; dedesupt sunt inscripţii slavone ale diferiţilor principi. E bine păzită, înzestrată cu arme şi este ţinută, totdeauna ferecată", scria, în 12 octombrie 1641, Petru Bogdan Baksik, iar arheologul Florin Hău identificase rămășițele acelor „inscripții slavone", care marcau poarta cea veche a Cetății. Intenționa să caute pe

versant, dar nu a mai avut când, pentru că vremuirea a tras zăvoare grele și peste năvalnica lui curiozitate, și peste mărturiile care ar fi urmat. Iar studiile lui, publicate post-mortem de Ion Mareș și Dr. Aura Brădățan, nu am apucat să le văd, ca să înțeleg dacă Florin Hău văzuse și mai mult decât ceea ce îmi sugera într-o zi de vară, scăldată în armoniile muzicii rock.

Șuetele nesfârșite cu Florin Hău (medievalist) și cu Ion Mareș (preistorie), susținute dinamic oriunde ne întâlneam, au fost esențializate în două emisiuni de televiziune de câte un ceas, realizate de Vali Chidovăț. Avusesem norocul să scriu primul despre cercetările arhitectului Karl Adolf Romstorfer pe șantierul dezgropării și recuperării Cetății Sucevei, iar lucrarea minunatului întregitor de istorie românească l-a făcut pe Florin Hău să-i continue cercetările, să identifice morminte voievodale despre care Romstorfer nu a emis ipoteze.

Prin Florin Hău, Karl Adolf Romstorfer a trăit o a doua viață, dacă nu cumva trăirea identității reale a neamului nostru determină o recuperare continuă și stabilește o operă mărturisitoare, care șiroiește ba din degetele unei mâini, ba din alta. Florin Hău era cu 15 luni mai mic decât mine, născându-se la Vatra Dornei, în 3 aprilie 1956. Nu mi-a spus niciodată și parcă tot nu-mi vine a crede că un munte de om ca Florin Hău a făcut... balet, urmând și absolvind cursurile Liceului de Coregrafie din Cluj Napoca, în anul 1975. La fel de surprinzător mi se pare și întâmplarea că, imediat după Revoluție, Florin Hău, profesor la liceul din Siret, a fost, pentru o scurtă perioadă de timp, primarul celei de-a doua capitale a Moldovei.

Iar faptul că un arheolog de talie internațională ca Florin Hău a urmat cursurile Facultăţii de Istorie – Geografie din cadrul Universităţii „Ştefan cel Mare” din Suceava, absolvindu-le ca şef de promoţie, probează temeinicia Facultății păstorită, timp de decenii, de domnul profesor Mihai Iacobescu.

Într-un timp relativ scurt, adică în ultimul deceniu al vieții sale, Florin Hău, încurcat în funcții ca găina în vreascuri (director general al Muzeului, 1997-2001, vicepreședinte al Comisiei Naționale de Arheologie, 2001-2011), deși nu a prea avut când își trăi vocația, a izbutit performanți incredibile, coordonând cercetărilor arheologice de la Curtea Domnească din Suceava, de la Cetatea de Scaun a Sucevei, din Centrul vechi al Botoșanilor și de la mănăstirea Dragomirnei, unde și-a ales popasul în veșnicie.

Chiar dacă, printr-un gest profund responsabil, nu doar prietenesc, doctorul în arheologie Ion Mareș și Dr. Aura Brădățan i-au cules și publicat 17 studii, în cartea „Florin Hău / Studii de arheologie”, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Bucovinei, Suceava 2015, studiile acestea, necomentate și de glasul curat și mângâietor al lui Florin Hău, rămân în memoria Bucovinei ca o nedreptate a sorții. În fond, fiecare studiu ar fi putut deveni o carte în sine, Florin Hău fiind nu doar un arheolog cu viziune, ci și un erudit mereu surprinzător. Din nefericire, nu a mai avut când să-și rostească și sufletul.

ALEXANDRU HAVRILIUC

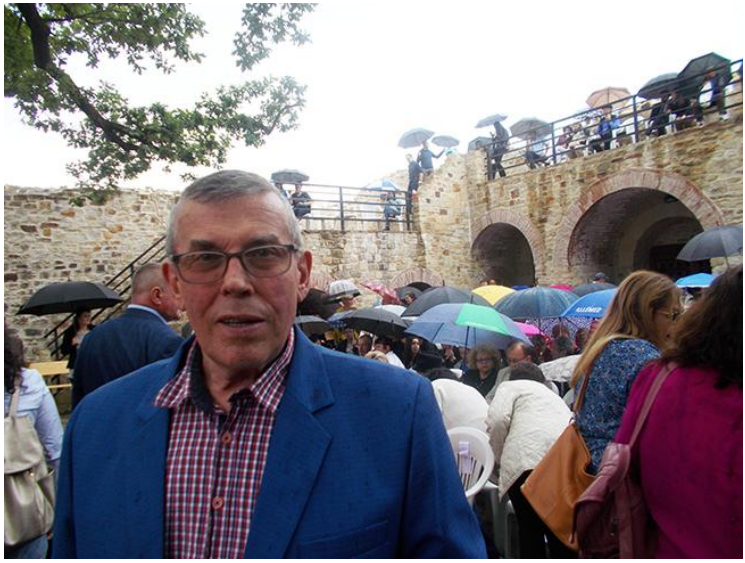

Trompetă de aur, cântăreț de laur

Constantin Hrehor: „Cred că chiar şi sfârşitul lumii va fi vestit de trompeta lui Alexandru Havriliuc!”

„Gheorghe Havriliuc, tâmplar vestit – şi scripcar între ferăstraie, dălţi şi rindele –, ştiut la el acasă, în Siminicea, şi în satele din jur s-a bucurat nespus când nevasta sa Maria a dat semne că naşterea pruncului e pe-

aproape. Repede s-a uitat în Calendar şi a zis: dacă va fi să fie băiat îl vom numi cum aici e scris – Alexie omul lui Dumnezeu e mâine pomenit! Dar copilul a fost născut cu o zi înainte şi tata, tâmplarul, a zis: „Nu-mi întorc cuvântul, băiatul se va numi Alexandru! Aşadar **Alexandru Havriliuc** s-a născut în 16 martie 1945. Dragă fiindu-i lăutăria, tata Gheorghe, când crescu fiul, s-a gândit că ar face bine să aleagă cântarea. A intrat în vorbă cu tatăl lui Emil Havriliuc, fiind din neam – băieţii aveau să fie veri primari. Nu, a zis tatăl lui Emil, nu-i de faţa mea să-mi fac copilul ţigan. Până la urmă tâmplarul l-a convins şi a cumpărat un acordeon pe care a învăţat meşteşugul clapelor.

„În clasa a V-a, tata m-a dat la învăţătură la Grigore Păduraru, un ţigan viorist din Feteşti, comuna Adâncata. Tata a luat provizii pentru şederea de-o vară la viorist. Grigore a fost chemat de tata la noi acasă, mi-a dat vioara şi lăutarul m-a ascultat. Apoi au făcut o înţelegere împreună: Grigore mă învaţă să cânt şi tata se obligă să-i facă o căruţă nouă, şi lemnăria şi fierăria. După două săptămâni de lecţii, Grigore m-a adus acasă: «Ce ştiu eu, ştie şi el», a zis. «N-am ce îl mai învăţa». Tata a fost surprins şi nu peste multă vreme Grigore a venit să-şi ia căruţa nouă. A legat-o în spatele căruţii lui, a dat bici cailor şi a plecat. Grigore nu ştia note, metoda lui era imitaţia. Cânta şi eu îl urmam. Se oprea şi mă îndrepta. Repetam până memoram şi ieşea cântarea bine. Cântam rar, rar şi apoi, după ce îmi însuşeam bine bucata, intram în ritmul cerut. Cântam şi seara se adunau ţiganii şi jucau.

De la tata am învăţat ceva când eram în clasa a treia. Aveam 6 ani când a plecat la închisoare. Din banii

realizaţi de el, la întoarcere a cumpărat diverse instrumente – a venit cu braţul plin. În clasa a V-a, a VI-a mi-a cumpărat o trompetă. Am învăţat singur. Mergeam la hore, ascultam fanfara, radioul, notele le-am învăţat la Combinat… În clasa a V-a asistam la cumetrii; la serbările şcolare am tot luat locul I. Dar am abandonat vioara. Îmi plăcea mai mult trompeta – dar şi din motivul că nu am fost primit la Iaşi…". Numele său începuse să fie cunoscut în Suceava. S-a ivit o oportunitate – a dat examen şi a fost încadrat ca interpret la Orchestra Semisimfonică dirijată de Dragoş Lucan şi Gr. Macovei, când era director Ilarie Curechianu (1968).

În toamna aceluiaşi an intră în Ansamblul „C. Porumbescu" dirijat de George Sârbu, uimindu-i pe confraţii din orchestră că nu a interpretat niciodată cu partitura în faţă. În Ansamblu cântau: moşu Boicu, Paşnicuţ, bun violonist şi cobzar la nevoie, Al. Bidirel, despre care spune că era „lăutar, rapsod şi clasicist". L-a avut coleg timp de 17 ani pe Ion Uţă. Sandu a încheiat anii de şcoală primară în sat şi s-a înscris la Şcoala de muzică din Iaşi. A trecut examenul căci ştia destul pentru proba cerută, cântând acasă pe vioara tatălui său. În toamnă, când trebuia să înceapă cursurile, la strigarea catalogului, numele lui era absent. Tâmplarul, tatăl său, şi-a făcut slobodă gura la un gât de holercă şi injuriile lui la adresa cârmuirii au fost „traduse" repede, aşa că neavând curat cazierul, Sandu nu a fost primit la şcoală, iar tata a fost primit după gratii. A executat trei ani şi jumătate de temniţă, fiica sa Elena fiind exclusă din liceu. Îngrijindu-se de rostul familiei, tatăl l-a trimis pe Sandu la Suceava: era în plină activitate Combinatul de Prelucrare a Lemnului, o adevărată uzină în care

trudeau sute, poate mii de proletari. Acolo îşi făcea veacul un grup de instrumentişti militari, excluşi din cadrul Armatei printr-o ordonanţă. Lucrau ceva în fabrică, dar mai ales cântau – au alcătuit o fanfară de mare clasă.

Erau muzicieni, notişti, foarte riguroşi şi disciplinaţi – foşti copii de trupă. Sandu îşi aminteşte atmosfera aproape cazonă în care se desfăşurau cântăreţii: „Erau cazaţi într-un dormitor, 60 de persoane. Al. Tinei era dirijor. Instrumentiştii Obadă, Iepure, Gheorghiu, Ciubotaru, Bonu, erau valoroşi. Era acolo şi Viorel Leancă, excelentul dirijor de azi al Ansamblului „C. Porumbescu", mare poliinstrumentist. Era acolo pentru că Vasile Leancă, tatăl său, se număra între foştii copii de trupă". Sandu lucra 8 ore şi era foarte solicitat de membrii formaţiei – fiecare avea ceva de îndreptat, de la fiecare avea ceva de învăţat. Vrândnevrând s-a pus la punct cu notele, tehnica interpretării şi inclusiv cu repertoriul. În paralel a urmat cursurile Şcolii Populare de Artă unde nu prea a avut ce învăţa. „Eram lăutar de prispă, spune artistul, dar câţi mai ştiu azi ce înseamnă prispa?". Celebrul saxofonist, în pauză, îi cere o ţigară, Sandu îi dă, dar în celelalte pauze Uţă îi cere iar. Sandu îi zice: Măi, dar tu de ce nu-ţi cumperi? Uţă îi răspunde: Dar de ce să facem două cheltuieli? Trompetistul a fost un apropiat şi al pianistului Dragoş Bidirel.

Are cuvinte de mare laudă pentru meşterul ţambalului, Costel Burcea, frate cu regretatul Lili; tatăl lor a fost ţambalagiul Stelică Burcea. Al. Havriliuc a cântat alături de Sofia Vicoveanca, Tr. Straton, Al. Dumbravă, Const. Leizeriuc, Viorica Galan, Nicoleta Vasilovici, nevasta lui Dragoş Lucan. După anii '70 au cântat în Ansamblu Aurel

Tudose, G. Tofan, M. Clipa, R. Manciu. Aurel Tudose din Vicovu de Jos a interpretat rolul lui Moş Corbu din opereta „Crai nou” (1984) şi a lăutarului Vindireu în filmul „C. Porumbescu”. Traian Straton (1936 – 2011) din Pârteştii de Jos a excelat în opereta „Crai nou” şi în mari spectacole ale epocii. Al. Dumbravă (1934 – 2016), avea în repertoriu 140 de melodii originale culese din Bucovina, solist valoros, instructor de ansambluri.

Celebrul trompetist Al. Havriliuc a avut un confrate instrumentist în zona Mehedinţi, Const. Gherghina. Bănăţeanul nu-i putea interpreta cântecele, s-a destrămat răpit de iluzii la o vârstă pe care nu a ştiut să o menajeze. Havriliuc l-a cunoscut şi preţuit mult pe violonistul Ion Drăgoi. A colaborat cu Emil Havriliuc, Trifan Leancă şi cu sensibilul violonist concert-maestru Adrian Semeniuc. Îl preţuieşte şi îl admiră pentru virtuozitate şi pedagogie pe trompetistul Cristi Ruscior, din şcoala căruia au ieşit trompetiştii de excepţie care cântă azi în Ansamblul sucevean. Îl apreciază pe Constantin Mândrişteanu şi despre Gh. Pintileasa spune că acoperă cât trebuie zona în care se desfăşoară. În colaborare cu Paul Stângă, Havriliuc a cântat în străinătate. Cu formaţia lui a înregistrat două discuri în Franţa.

Acum, Alexandru Havriliuc face compoziţie (doar cu trompeta, nu la pian), scrie repertorii pentru tineri, ajută la realizarea unor CD-uri, alcătuieşte culegeri de folclor, compune piese noi.

Priveşte peste umăr fără a reproşa ceva trecutului. E nemulţumit de mai multe de azi decât de ieri. Suspină şi

zice scurt: „Folclor nu mai este. Este muzică populară. Cu rădăcini de folclor, e drept. Cântecele sunt cum sunt casele – una într-un fel în Maramureş, alta în altfel la Mitoc. Identitatea, originalitatea nu-s de văzut când sunt amestecate". Îl întreb dacă mai cântă. „Da, cânt numai ce-mi place, bun, autentic. În rest, la comandă, nu cânt cu plăcere, dar rostuiesc melodia până ajunge plăcere". Ştiu că a alcătuit repertorii pe care s-au înălţat unii-alţii până când „cântecele lui Havriliuc" au devenit… proprietatea acelor ţopăitori – şuierători – chiuitori, nu cu floare roşie la ureche ci mai degrabă cu „două prune". Nu se întâmplă să i se uite recunoştinţa numai acestui uriaş interpret, sunt dirijori, compozitori şi orchestratori de excepţie care au fost traşi pe sfoară de sforăitoare „ciocârlii", furibunde dacă „ciripesc" şi alte surate în jur, mai ales voci tinere, latifundiare de scenă, uitând de unde au pornit şi pe cei care le-au călăuzit, nemaiîncăpând în penajul lor ridicol, păsări de curte, niciodată păsări-liră.

Nu am întâlnit niciodată un artist de atâta renume cu atâta modestie! Despre nimeni nu a spus un cuvânt umilitor, răzbunător, pizmaş. Cum a reuşit acest om să scape nealterat, integru, altruist, cu obrazul curat, înfiorat din când în când de rumeneala care vine din bun-simţ, când această veche virtute, ruşinea, e pe cale de dispariţie ori chiar a dispărut demult? Cred că oamenii mari au o neputinţă în ei, neputinţa de a crede/vedea că sunt mari. Alexandru Havriliuc nu trebuie văzut, ci ascultat. Ce să vezi? Un om de rând. Un chip de ţăran peste care au trecut cuţite de plug, rânduri de brazde şi răzoare de rouă. În mulţime dacă îl vezi, mulţi seamănă cu el, în viaţă, în biserică, la „botu' calului", între acareturi gospodăreşti.

Dar când pune buza pe trompetă nu mai seamănă cu nimeni!

Numai când e trompeta cu el Havriliuc e întreg. Adică monumental. Adică uranic – se învârt norii în jurul lui, soarele-i lustruieşte alama iar cântecul o preschimbă în aur; cerul se umple de aripi, pădurea se umple de iezi, câmpiile se umplu de nunţi, se cutremură mormintele ca în noaptea Învierii. Cred că chiar şi sfârşitul lumii va fi vestit de trompeta lui Alexandru Havriliuc!" (Constantin Hrehor, „Crai nou" 13 iunie 2019).

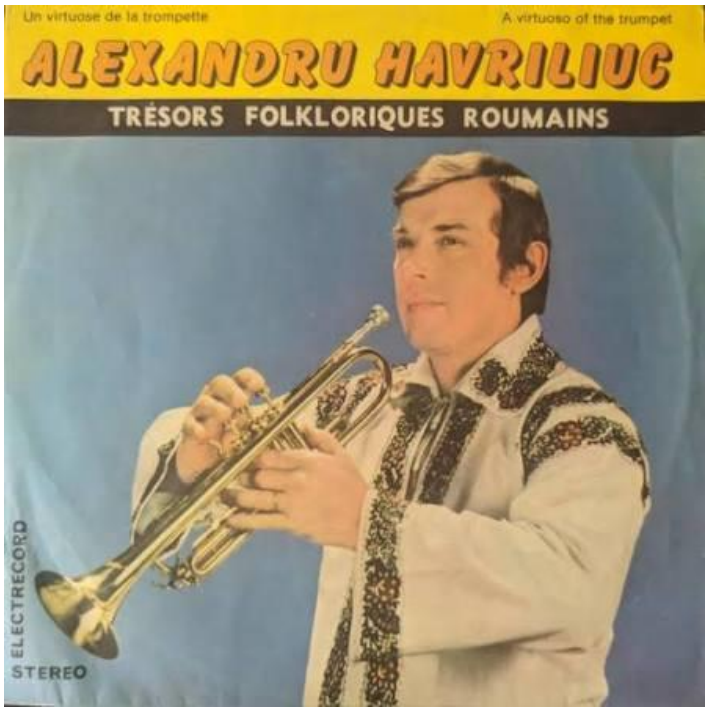

CONSTANTIN HREHOR

un cântec pe vioară

Constantin Hrehor este personajul plenar al culturii bucovinene contemporane. Poet tulburător, eseist, prozator, recuperator de memorie, grafician de forță, muzician, cărturar inconfundabil, dar și teolog și preot cu luminoase deschideri spre Calea lui Iisus, Constantin Hrehor, amplu risipitor de modestie, este o efigie reală și durabilă a Buco-

vinei - o provincie care arareori probează că și merită astfel de personalități. Titlul de Senior al Scrisului Bucovinean confirmă, de fapt, o seniorie cărturăricească indiscutabilă, cu care vremea noastră se va putea făli în fața viitorimii. În cel mai autentic stil bucovinean: fără dram de implicare, de sprijin, dar cu făloșenie colectivă, atunci când nu costă nimic.

Prezent în Expoziția județeană de pictură, sculptură și grafică din Suceava anului 1965, unde expunea, tot ca debutant, lângă Radu Bercea, Constantin Hrehor, creator și filosof, autor al unei opere poetice tulburătoare și distincte, încadrată la „optzecism", dar fiind, și prin imnică, și prin meditații, mai mult decât atât, adică o dimensiune modernă a rugilor dintotdeauna, deci o metafizică lucidă a armoniilor universale, care nu desparte, ci unește și întregește. Ca și în grafică, unde liniile subțiri, aproape discrete, multiplică sugestii, care pornesc dintr-un anumit punct de perspectivă, și poezia aceasta lui Constantin Hrehor stabilește căi, uneori într-o frățietate pioasă cu perspectivele lirice ale lui Valeriu Anania (Mitropolitul Bartolomeu Anania), prin întemeierea pe cunoaștere și asumare mistico-filosofică a sensului și a rostului, inclusiv cel al deciziei tânărului Constantin Hrehor de a se face preot, în comunism, deci de a opta pentru o profesie marginalizată, dar care, pentru Hrehor nu a însemnat vreodată o profesie, ci o vocație.

Contactul permanent cu marile personalități ale spiritualității românești, precum Mitropolitul Bartolomeu Anania, Episcopul Gherasim Putneanu, Academicianul Dimitrie Vatamaniuc, poetul iconar Gruia Bodnărescu sau

cu supraviețuitorii rezistenței anticomuniste din munții Bucovinei, personalități pe care, după puterile lui, Constantin Hrehor le-a slujit în conturarea definitivă a dialogului lor cu lumea, l-a statornicit temeinic și în universul prozei profund mărturisitoare, fiecare pagină a narațiunilor lui Constantin Hrehor fiind ca un cântec pe vioară, în care arcușul atinge ba sufletul, ba cerul.

L-am ascultat, cântând la vioară, pentru prima dată, în vara anului 1993, la Ciudei, dincolo de Vicovu de Sus, în cealaltă parte a Bucovinei. L-am ascultat, cântând la clavir, peste doar vreo trei ani, la Grăniceşti, și am recunoscut și șuvoaiele de sunet aceeași izvorâre năvalnică de sentimente ca și în lirica-închinare care îl impune pe Constantin Hrehor drept unul dintre cei mai importanţi poeţi ai Bucovinei dintotdeauna, chestie pe care o ştiu mai toţi mânuitorii de condeie, dar fără să simtă vreunul, cu excepția lui Alexandru Ovidiu Vintilă, şi bucuria de a o recunoaşte. Arta lui Hrehor, indiferent prin ce se exprimă, este un țipăt, căci el pune mâna pe condei, pe arcuș sau pe penel doar atunci când îl copleșesc însingurarea şi tristeţea.

Prietenia care ne unește are vreo jumătate de secol, Constantin Hrehor fiind atât de apropiat de familia mea, încât a ales să-și sărbătorească o zi de 22 august din nu mai știu care an (s-a născut în 1953) „între prieteni”, cu mine și cu ai mei. Crezând că nu mă ating de băutură pentru că aș fi jurat la vreun preot, Constantin a vrut să mă „dezlege” pentru ziua lui, apoi nu a mai insistat, eu precizându-i răspicat că în relația mea cu Creatorul nu am nevoie de cascadori. Eu nu fac legăminte, ci doar mă străduiesc să-l trăiesc, înțelegându-mă ca să-l înțeleg.

Prietenia aceasta îndelungată era asumată public și de Constantin Hrehor, care, la sarea cărții de poezie „cântecele despovărării”, de Andi și de Ion Drăgușanul, în 7 ianuarie 2015, „scriitorul Constantin Hrehor, pe care îl leagă de Ion Drăguşanul „o amiciţie de patruzeci de ani”, a spus că, deşi acesta „este taxat ca un personaj controversat”, este „o fiinţă fragilă, care iubeşte din răsputeri Bucovina, un poet profund şi un jurnalist de mare calibru”. / „Ion Drăguşanul – a continuat el – nu este un demolator de mituri, dar este un demolator de proverbe, iar sărbătoarea de astăzi ar putea fi numită, în calendarul cultural al Bucovinei, Ioan botezătorul de cărţi” (Tiberiu Cosovan, „*Monitorul de Suceava*”, 9 ianuarie 2015”.

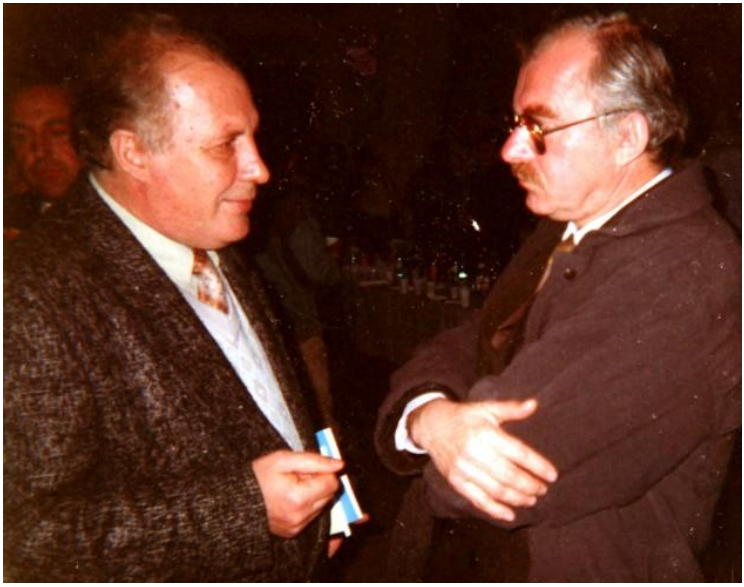

MIHAIL IORDACHE

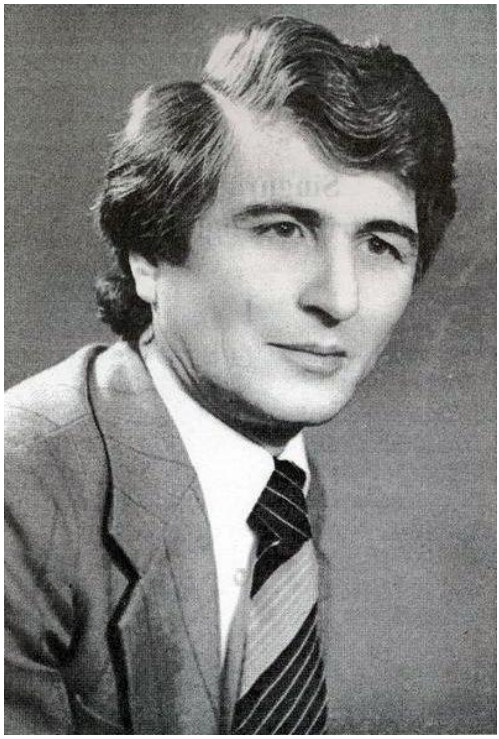

surâsului unei enigmatice tăceri

În aparență, întru memoria lui Mihail Iordache, la Suceava s-au făcut și se fac multe. Îi poartă numele un

cenaclul literar al Societății Scriitorilor Bucovineni, un concurs național de critică literară, un concurs național de interpretare critică și jurnalism, un concurs literar de jurnalism cultural și, desigur, sala de lectură a Universității „Ștefan cel Mare și Sfânt" din Suceava, care onorează, astfel, memoria fostului decan al Facultății de Litere. Din aceste perspective postume, eu nu l-am cunoscut vreodată, dar a făcut parte din viața mea de copil al nimănui, luminându-mi calea, ori de câte ori a fost nevoie.

Mihail Iordache era, fără nici o îndoială, personajul central al vieții culturale sucevene, prin 1976, când am citit, cu voce chinuită de emoții, pentru prima dată, într-un cenaclu literar, cel care purta numele lui Nicolae Labiș, în același an urmând să iau și marele premiu al festivalului, diploma fiindu-mi înmânată de fantasticul om și literat D. R. Popescu. Aș fi scris și „inimitabilul", dacă nu aș fi constatat, în timp, o anumită asemănare, un fel de îngemănare spirituală, care suprapunea, în inima mea, chipul lui D. R. Popescu și pe cel al lui Mihail Iordache precum într-o aură a surâsului unei enigmatice tăceri. Amândoi mă copleșeau prin uriașenia personalităților lor și, totuși, îmi erau apropiați, aproape grijulii față de ce am de gând să fac, în viitor, cu viața mea, de parcă ar fi vrut să mă păzească de enigmatica, dureroasa tăcere, care le stigmatiza zâmbetul.

Nu îndrăzneam să mă apropii de Mihail Iordache, chiar dacă, după fiecare ședință de cenaclu, la petrecerea de la „Arcașul" îmi ținea un loc în dreapta sa, cică pentru că îi plăceau mult țigările „Naționale", pe care le fumam pe atunci. Îmi oferea pachetul lui de „Kent", pentru „Nați-

onalele” mele, care îi aminteau, probabil, de studenție. Întotdeauna, chiar și acum, port cu mine câte două-trei pachete din devoratoarele de atenție secundară, cum le zic eu fumegoaselor născociri șamanice. Tăceam. Lumea literară era și este o adevărată gomoșenie insolentă și agresivă, o șuetă egocentrică aproape absurdă, în care nu mă simțeam prea bine, în ciuda faptului că mai toți scriitorii însemnați ai Sucevei îmi purtau o caldă prietenie.

Cu mine alături, Mihai Iordache putea fuma în tăcere. Mușcam împreună din așchiile aceleiași tăceri. Fiecare cu tristețea lui secretă. Abia mai târziu, după o șezătoare literară la Moldovița, la care au participat actrița Carmen Ciorcilă, scriitorii Marcel Mureșeanu, George Damian, Ion Beldeanu și o celebritate lirică băcăuană, al cărui nume l-am uitat, pe drumul întoarcerii, târziu, în cumpăna nopții, șoferul a tras microbuzul într-o parcare de sub cerul spuzit cu stele al pădurii Ilișești. Puteai păși pe tăcere și, în înfiorarea aceea neobișnuită, șoaptele lui Mihai Iordache au început să picure rânduri, rânduri din poezia nopții. Trecea, de la Adrian Maniu, despre poezia căruia publicase un volum, un studiu atotcuprinzător, la reveriile nocturne ale poeților din țară și de prin toată lumea, într-o firească prelingere a izvorului cosmic, pe care îl tăinuia în lăuntrul său. Și-atunci, l-am știut, încetase să fie doar un zâmbet fermecător, trăindu-se drept tăcere, drept poemele nescrise, pe care le tăinuia în adâncul său de nedeslușit de poet înnăscut.

A fost ca într-un vis. Până și șoferul Constantin Stănică uitase de ce a coborât și pufăia, transpus, din țigara

neaprinsă. Era o noapte cu Lună și cu stele în ciorchini, cum numai departe de orașe se poate întâlni.

Peste câțiva ani, m-am mutat într-o garsonieră din Zamca. Aveam o fetiță, Ana Cozmina, căreia seara în arătam diafilme cu povești, iar ziua o duceam în pădurice, ca să-i arăt căsuța iepurașilor, care era, de fapt, o lutărie, și alte asemenea minunății din basme, dar care pot exista și în viața reală. Drumul nostru trecea pe lângă blocurile tip vilă, dinspre mănăstire, și, pe neașteptate, m-am auzit strigat. M-am uitat în jur și, cum strigătul s-a repetat, am privit și în sus. De undeva, de la o fereastră, cred că de la etajul doi, îmi făcea cu mâna Mihail Iordache, care ne-a invitat până la el. Și am urcat. Niciodată, cu ocaziile întâlnirilor noastre, nu am discutat despre literatură, și nici atunci. S-a întreținut, o vreme, cu Cozmina, râzând copios la răspunsurile ei năstrușnice, apoi ne-am despărțit. De regulă, ne striga, de la fereastră, cam de două-trei ori pe săptămână. Se vedea că se simte bine în prezența noastră, mai ales că fiică-mea, care avea doar vreo patru anișori, îi povestea cu entuziasm despre tărâmurile de basm, pe care le descoperise ea, între timp, în Zamca. Mai aveam noi un prieten, universitar de marcă, pe Vasile Dospinescu, la fel de interesat de năstrușnicele imaginări ale fetiței mele, dar suceveanul care a predat și la Sorbona avea copii, pe când Mihail Iordache nu mi s-a părut să aibă pe cineva. Iar dacă nu ai copii, nu ai nimic.

Pe vremea aceea, Mihail Iordache scria prefața pentru mai toate cărțile de poezie ale autorilor suceveni. Citeam cu atenție și lesne am băgat de seamă că Mihail Iordache deslușea doar ceea ce era frumos, insolit sau

măcar provocator într-o carte, ignorând cu desăvârșire paginile nereușite. O foarte singură dată, deși noi nu vorbeam niciodată despre literatură, am făcut referire la acea „fereastră” spre ce e bun și valoros, iar Mihail Iordache, încătușându-și zâmbetul, mi-a răspuns aproape tragic:

– Altceva mai contează?

ION IRIMESCU

Publicație dedicată vârstelor luptei cu inerția

PRIMELE IUBIRI

Fundația „ARMONIA"
Inspectoratul Școlar al Județului Suceava
Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național
Centrul Creației Populare
Grupul editorial „Ion Grămadă"

Nr. 2(5)/2004

În februarie, Ștefan cel Mare și Sfânt se numește Ion Irimescu

Marele paznic

pământ veșnic viu doar prin încredințare, noi ne străduim, de ani buni și după puterile noastre slabe, să-i fim alături

Bucovina într-un templu, în care să se oficieze întru poezie. La Suceava, în Sala Vitraliilor din Palatul

Sacerdotul Spiritualității Românești

Era pe vremea când supraviețuiam din ceea ce scriam, publicam și vindeam. Dacă într-o lună nu aș fi avut idei, familia mea nu ar fi avut ce pune pe masă. Din fericire, cu ideile nu am avut niciodată probleme, așa că am scos două volume cu narațiuni despre oamenii de afaceri suceveni, „Drumul spre succes", 1997 și 1998, și un insolit „Calendarul bucovinenilor", în care apăreau creatori, oa-

meni de cultură, politicieni, oameni de afaceri, slujitori ai catedrei, medici, pădurari, polițiști, funcționari în administrație etc. Un calendar ilustrat cu desene satirice de Pamfil Horodnic, Florinel Șușinschi, Radu Bercea și Ovidiu BOA, iar în paginile zilelor cu personalități creatoare izbuteam să schițez, din cuvinte, câte un mic, dar cât mai sugestiv portret al creatorului exponențial pentru acea zi. Desigur că 27 februarie aparținea exclusiv, în fiecare an, Maestrului Ion Irimescu, eu omagiindu-l, de fiecare dată, cu câte un alt text. Nu-mi închipuiam că Sacerdotul Spiritualității Românești, care se apropia de Centenar, va citi vreunul din acele textulețe, iar dacă da, nu credeam că, în dimensiunea franțuzească a erudiției europene, în cadrul căreia exista, va găsi loc și pentru un pumn de cuvinte, un pumn de cireșe sau de stele, cu care îl omagiam și eu. Eu, adică nimeni.

Deși invitat, nu m-am dus să-l văd. În toamna anului 2000, m-am angajat la Centrul Creației Populare, iar în anul următor îmi propusesem să omagiez, în 27 februarie 2003, altfel decât se face de obicei, centenarul Ion Irimescu, printr-un festival de creație, care să-i poarte numele. Dar un festival nou nu primește niciodată finanțare, așa că am cerșit din stânga și din dreapta, până s-au însumat banii necesari pentru premii. Mai trebuia să-i cer îngăduința Sacerdotului Ion Irimescu, dar nu am avut curajul să mă aventurez singur spre Fălticeni, ci am rugat-o pe colega și verișoara mea (prin alianță) Elena Șutac să mă însoțească. Încă nu știam că vom face drumul acesta, împreună, de mai multe ori și că, de fiecare dată, râzând din toată inima, Elena Șutac avea să întâmpine replicile de îndrăgostit ale Sacerdotului, care, încă de la prima vedere, i-a zis, ușor

răgușit: „Doamne, ce tânără și ce frumoasă ești!”. „Vai, Maestre, nu mi s-au mai spus astfel de vorbe de mai bine de o jumătate de veac!”. Am râs toți, inclusiv domnul Dăscălescu, directorul muzeului irimescian.

Eu nu visam un concurs între studenții de la Arte Plastice, ci eram de părere că Maestrului îi revine sarcina de a preda ștafeta generațiilor viitoare, de a fi Sacerdotul care încredințează aura tinereții fără de bătrânețe și a vieții fără de moarte copiilor contemporanilor noștri. I-a plăcut ideea atât de mult, încât mi-a conferit depline puteri de decizie, în condițiile în care Centenarul Ion Irimescu avea să fie sărbătorit fastuos și la București, și la Paris. Cumva-cumva, îmi surâdea ideea de a începe al doilea secol Ion Irimescu printr-o dezlănțuire florală de tinerețe, așa că am panotat expoziția pe la sfârșitul primăverii anului 2003, abia după ce Maestrul revenise la Fălticeni. Primul juriu al Concursului Național de Arte Plastice „Ion Irimescu”, prezidat de Maestrul Ion Irimescu, îi avea în componență pe sculptorul Mircea Dăneasa și pe pictorii Vasile Baban și Vasile Angel Siminiuc, iar ca secretar, pe doamna Elena Șutac, mereu amuzată de șotiile de îndrăgostit ale Maestrului, care, prefăcându-se că nu vede bine, propusese la Premiul I la Sculptură... poșeta neagră a doamnei Lenuța, aflată pe un scaun. Decizia provizorie a ierarhiei creației o luaseră Dăneasa, Baban și Siminiuc, dar a doua zi, cu procesul-verbal în mână, Maestrul a trecut singur de la o lucrare la alta, apoi, în final, întinzându-i foile domnului Dăscălescu, a dat verdictul: „Mda, e bine!”.

Ziua premierii a debutat cu o „Meditație” a lui Jules Massenet, interpretată impecabil de violonistul de doar

vreo șapte-opt anișori Cristian Ruscior, același puști sclipitor, viitor student al Conservatorului din Viena, urmând să realizeze și coperta muzicală finală, adică, dacă-mi mai amintesc bine, interpretând „Balada" lui Ciprian Porumbescu. Impresionat, vizibil emoționat, Maestrul l-a chemat pe violonistul Cristian Ruscior lângă sine, „acolo unde este locul adevăraților maeștri". A refuzat vreun scaun („Să se așeze cei care se simt mai bătrâni decât mine") și a rămas stejar sacru în aglomeratul lăstăriș al tinereții. Abia spre sfârșit, după ce a mărturisit că sărbătorirea din acea zi este cea mai frumoasă și mai adevărată din viața sa, cu mult mai impresionantă decât cele de care a avut parte la București și la Paris, s-a așezat. Doar ca să fie la... înălțimea premiaților.

Singurii copii, școlari și liceeni, care au primit diplomele Concursului Național „Ion Irimescu" din mâna Sacerdotului Ion Irimescu, au fost sculptorii Lenuța Domnar din Suceava și Tudor Arsintescu din Fălticeni, și pictorii Cornelia Pintilie din Suceava, Violeta Chirculescu din Câmpeni-Dolj și Ana Maria Ragosca din Botoșani.

Seara, acasă, copiii mei, obișnuiți să le povestesc despre toate întâlnirile mele cu neasemuitul Sacerdot, mau întrebat de ce nu am nici o fotografie cu Ion Irimescu, dacă tot suntem prieteni. Și eram, și vom rămâne. „La ce-mi trebuie?", i-am privit nedumerit. „Ca să poți dovedi că sunteți prieteni". Erau încă micuți pruncuții mei și nu învățaseră că prieteniile nu sunt medalii sovietice, pe care ți le pui în piept. Prietenia există și atât.

ROMAN ISTRATI

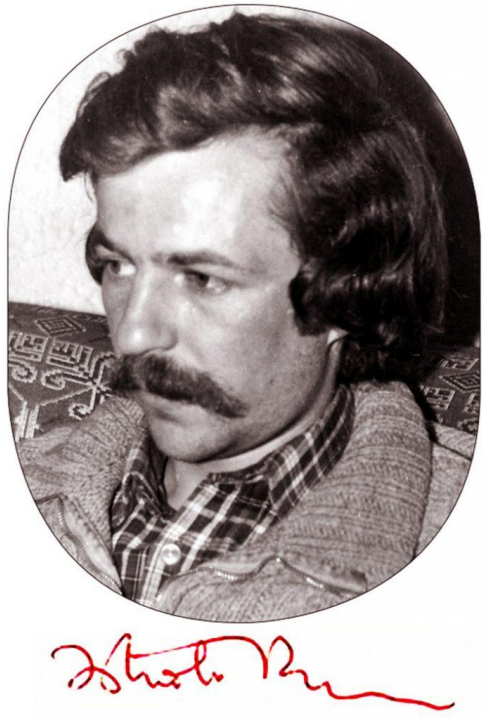

un destin al nuntirii cosmice

Moto: „A fost un om al cetății și un poet adevărat. Da, fără doar și poate, a știut ca puțini alții să construiască

mitic, arhetipal, o poezie cu o imagistică pregnantă, dintr-o perspectivă personală, punând subtil în relație realul cu imaginarul. Fervoarea discursului său liric e direct proporțională cu elegiacul memorabil care conferă o mișcare aparte materiei verbale a poemelor sale gândite cumva cvasiliturgic. A fost poetul bucovinean contemporan poate cel mai înrudit cu iconariștii. Să fie neuitat și pomenit" (**Alexandru Ovidiu Vintilă**).

Întotdeauna dornic să se înfățișeze lumii „cum se arată tatăl în copil" (*cumplita vânătoare*, în *luntrea de ceară*, p. 43), întotdeauna fascinat de imaginea cosmică a tatălui, pe care și-l imagina aidoma celui ceresc, Roman Istrati avea să-mi explice indirect această evlavioasă adorație într-o albăstrie toamnă rădăuțeană, când ne-am întâlnit din întâmplare și avea să-mi povestească, pentru o foarte singură dată, că își caută tatăl, că omul bun, care l-a crescut nu a fost tatăl lui biologic. Poetul observase că nașterea i-a fost înregistrată târziu, după câțiva ani, iar povestea asta i-a dat de gândit: nu cumva se trage dintr-un luptător din munți împotriva bolșevismului? Și-a întrebat mama, și ea zugrăvită într-o splendidă cosmicitate, dar s-a izbit de o dureroasă mutenie. „Țin minte / când am coborât în spate cu cerul / aici printre voi era seară / ţin minte şi-ntâia povară / când mi-am culcat trupul / odată cu gerul // tata m-a scăldat adânc / în pământ / şi m-a-mbrăcat în haina / cea mai frumoasă / Eşti fiul meu, de-acum / aşa am vrut / ia pâinea şi-o bucată de coasă / şi-n pumn – mi-a spus – / ia nişte lut / că-i de-al nostru şi-i sfânt" (*iglu*, în *luntrea de ceară*, p. 17), scria Roman Istrati, încercând să-și imagineze chipul și statura celui care i-a dat viață, iar fantasma aceasta cu nostalgie râvnită a dat consistență di-

vină celor mai frumoase poeme, pe care le-a presărat, în anii tinereții, peste inflorescențele cerului, convins fiind că „în buza nopţii tata bate pari / şi se aude ca un clopot naiul” (*aşchii de brad*, în *luntrea de ceară*, p. 28).

După întâmplarea rădăuțeană, soldată cu eșecul scontat într-o societate în care nimeni nu-și asumă temeinicia adevărului, Roman Istrati, care trăia o adevărată dedublare dintotdeauna, de parcă sufletul lui ar fi poposit și reverberat în două trupuri, nu a mai vrut să vorbească despre subiect, deși mă oferisem să încerc să-mi folosesc însușirile detectivistice întru solidarizare cu căutările lui. „Nu are rost, oricum m-am născut prădat, cu viața pustiită de modelul de care aveam cu adevărat nevoie”. Apoi a schimbat subiectul, pledând pentru o carte a lui Tiberiu Cosovan. „Eu vreau, spun tatei, doar un singur leac, / vreau fluturii îngenunchiaţi departe / purtând în sânge florile de mac / şi-n ochi lumina vieţii fără moarte” (*destin*, în *luntrea de ceară*, p. 30)

Roman Istrati s-a născut târgoveț, dar tânjea atât de intens după lumea mitică a satului, încât i-a conferit tatălui său neștiut dimensiunea mistică a unui adevărat solomonar: „Departe mi se risipeşte casa / şi-ntre ruine tata fără chip / alungă fumul ploii din poveste / cu cai de-argint şi zmeii de nisip” (*poveste*, în *luntrea de ceară*, p. 33). Căci, atunci „Când în grădină merii tatei coc / şi-n ape-mi cântă flaut de aramă / îmi creşte-n suflet grâul cel de-o seamă / cu toţi strămoşii adunaţi la joc” (*această pace*, în *luntrea de ceară*, p. 38).

Trăind un lirism sortit și imposibil de desprins de suflet, Roman Istrati și-a respirat tatăl drept un al doilea eu, drept scapăr de dumnezeire ancestrală, din perspectiva mitizării, care îi însoțea pașii, clipitele și irosirile, cu o molcomă acceptare: „Merg cu tata în valea plângerii / avea nişte fân acolo / de strâns / calul – umedă floare-n tămâie / rupe căruța – viscol aprins" (*întâlnire*, în *luntrea de ceară*, p. 57). Nu resemnare, ci acceptare, pentru că Roman Istrati înțelesese că „ne ducem, dar unde; nici tata nu știe / şi palmele-s vânătă, dureroasă cerneală / focu-i un scrin şi cenuşa îmi pare / albastru tărâm de sfială" (*popas*, în *vestirile*, p. 30) și că, în cele din urmă, prin sortire la naștere și viață, „tata uscat şi amar / pentru un zar / m-a vândut la barbut // bun vândut…" (*barbut*, în *luntrea de ceară*, p. 64).

În ultima sa zi de rătăcire prin „valea plângerii", vegheat doar de executorul lui testamentar, Marius Bruja, Poetul Roman Istrati, ca să nu țipe de durere, a început să cânte „De la ruși vine ploaia", cu versuri adaptate, dar zvâcnite într-o revoltă care venea mai curând din Tată, decât din Fiu. Ascult, uneori, înregistrarea. Cu pumnii strânși. E nedrept ce i s-a întâmplat, nemeritat i-a fost destinul. „La masă toţi stăteau abătuţi / în jur mirosea a brânză şi pâine / tata scosese argintăria bună / se auzea doar floarea tăcerii / viscolind în pod / ţipa prin grădină un câine // Vinul urcase din inima beciului / îi simţeam răcoarea aproape arzând / musafirii stăteau trişti, galbeni / ceara împrăştia lumină de plumb / aşteptam judecata să cadă / şi ea să fie cuvânt // Deodată icoana se sparge-n perete / şi tata încet pumnu-şi ridică / tac toţi mestecând ascunsă durere / e-atâta noapte în buzele lor / e-atâta noapte şi atâta

frică // Când a izbit, masa a căzut în genunchi / bocetul s-a spart în noi şi a nins / s-au înclinat toţi şi tata mi-a spus / că la mormântul mamei / lumina s-a stins" (*parastas*, în *luntrea de ceară*, p. 60).

*

E înspăimântător cât de puţin, dar şi cât de mult poate rămâne după o viaţă de om care a şi trăit. Un maldăr de foi, unele dactilografiate în câteva exemplare, altele scrise de mână, ba şi grupaje de versuri ale unor prieteni, pe care le ţii în depozitul tău de suflet. Cam o sută de poeme se zvârcolesc în aceste pagini pentru a contura pecetea unei individualităţi spirituale. Puţin, dar dacă le asculţi povestea, conştientizezi că ţi s-a încredinţat un tezaur, pe care trebuie să îl desluşeşti şi abia după aceea să-l încredinţezi rafturilor memoriei.

Citind atent poemele şi însemnările lacunare rămase după Roman Istrati, înţeleg că prima lui carte de poezie trebuia să se numească „Barbut", şi nicidecum „Miezul adânc", poeme precum „Zaţul ghicit", „Elegia ţiganilor", „Destin" („Olga, ţiganca, ţipă peste noapte: / Luaţi ceaune, hai, luaţi arginţi!"), „Întâlnire", „Barbut", „Nunta", „Vorbă grea" etc. urmând să propună o mitologie misterioasă drept spaţiu liric, pe care poetul o şi schiţase, surprinzător şi admirabil, într-un poem de secvenţialităţi ale efemerului, de clipită cromatică al condiţiei existenţiale, numit, cu trimitere tranşantă spre prietenul şi mentorul nostru, legendarul profesor Ioan Nemeş, „Colecţia de fluturi". Acest lung, lung poem, alcătuit din aproape o sută

de poeme, de trans-puneri picturale străluminate, dar şi un titlu în sine, dacti-lografiat pe pagina întâi a poemului „Barbut", probează că Roman Istrati atentase liric la un anume tip de mister solar, dar care, prin organizarea tipologică patriotism - sat mitic - critica imperialismului, impusă de editură, a fost spulberat. A ieşit, ce-i drept, o carte bună de poezie, cu titlu şi structură propuse şi impuse de Constanţa Buzea – ad-mirabil mentor al vremii, „Miezul adânc", dar nu a ieşit ceea ce îşi dorea, şi dintr-un impuls teribilist, Roman Istrati.

*

Roman Istrati s-a ivit pe „podeaua zodiei" sale pentru a-şi fereca „norocul în scripte de os" (7 septembrie), atunci când „a viscolit cu stele prin ogradă" (vorbă grea), iar el, poetul înnăscut, îşi dorea cu patimă un loc „în hora ce se cheamă nemurire" (*ţară de sus*), printr-o carte de poezie, la care a trudit ani în şir şi care urma să poarte titlul „Barbut": am găsit printre manuscrisele şi dactilogramele poeziilor lui mai multe „coperte de gardă" cu acest titlu şi am înţeles, foarte curând, că din această viziune lirică s-au smuls ciozvârtele pentru „Miezul adânc", o carte frumoasă de poezie, care a văzut lumina tiparului în 1978, la Editura „Eminescu", cu Constanţa Buzea ca prefaţator şi redactor de carte, o carte în care „peste toate gândeşte steaua ta luminând / o linişte fără căderi şi elogii" (*miezul adânc*), dar o carte în care Roman Istrati nu se regăsea drept „pleoapa zilei despicată-n două" (*vorbă grea*). O altă construcţie, durată cu aceleaşi „cărămizi", dar care nu aducea nici pe departe cu arhitectura întrezărită, desluşită şi vestită de Roman Istrati, care îşi

simţea sufletul „o şatră… nomadă, pustie / cu pasul domol ca vuietul ierbii” (*elegia ţiganilor*), pentru că „pe la noi ar bate un vânt de proză” (*colecţia de fluturi*), iar discursul amplu şi conştient de sine, care să contureze o nouă mitologie românească printr-un expozeu lirico-epic trăit până la spaimă, până la „păpuşa nopţii răstignită-n grindă” (*nunta*), îi fusese refuzat, în favoarea unui zigurat conceptual încropit de cenzura comunistă, în care „clopotu-şi sparge-n gură fluturi / lăptoşi ca osul sfânt / de păpădie” (*somn*), renunţând la statutul său de clopot şi la vibraţiile sale cosmice, în egală măsură misterioase şi mistice, mistice şi misterioase, iar reconstrucţia aceasta brutală l-a derutat pe poet, care a trăit cu amărăciune prădarea de sine, care nu-şi mai putea purta „fiinţa în izvoare cu cerbii” (*elegia ţiganilor*), sufletul său vibrant, reverberat cosmic, fiind turnat în formele clasicizate ale cenzurii comuniste (patrie, poezie, sat). Fără îndoială, deşi nu s-a născut la sat, ci în teritoriul sacru al iconarismului bucovinean, Roman Istrati trăia şi dragostea de patrie, într-o înrudire cu iubirea de patrie trăită de Ioan Alexandru, dar trăia, mai presus de toate, cosmicitatea de deasupra acestui spaţiu sacru, în care un „fum albastru umple casa noastră / din nou îl simt prin sânge colindând” (*nunta*), iar „în cer mesteacănul palid aprinde / neliniştite trepte de untdelemn” (*somn*), translaţia Cer-Lut, atât de profund iconaristă şi atât de inspirat definită de un poet, pe cât de poet, pe atât de filosof, „dansează lutul gata să se-aprindă / cu furca mama-mpunge speriată / păpuşa nopţii răstignită-n grindă” (*nunta*), pentru că doar Mama Terra, „doar mama ia-n lopată lutul morţii / cu care neştiut o să mă-nsor” (*nunta*). Da, asta urma să fie „Barbut”, de Roman Istrati, poeziei lui fiindu-i premeditat un destin al nuntirii cos-

mice, cu „lungi păsări (care) te cutreieră noaptea” (*7 septembrie*), cu un „munte, în trupul tău de lumină / cocoşii-nnoptează-ntr-un cântec de seară” (*elegia ţiganilor*) şi cu timpul vrăjmaş înfruntat în provocate şi nenumărate ocazii: „îmi intră un taur prin venele slabe / intră mugind adânc, obosit / cum intră frigul încet în silabe” (*7 septembrie*). Roman Istrati dorea să îşi facă din mister mistica lirică, deci „din noapte singura mea hartă, / altă poruncă nu mai împlinesc” (*fratelui meu*), pentru a nu ajunge, în cele din urmă, la dureroasa, deşi retorica, întrebare: „aceste vorbe cine mi le iartă?” (*fratelui meu*).

Încerc să-mi aduc aminte despre discuţiile noastre despre poezia lui, dar realizez că, întotdeauna, ca şi „acum stăm trişti şi ceru-i orb de stele” (*vorbă grea*), Roman Istrati schimbând subiectul discuţiei, după obişnuinţa lui Constantin Ştefuriuc, „şi-n cer / caii de lut mai nechează” (*însingurare II*). Şi cu toate astea, a ţinut să-i lucrez eu cărţile de după, obligându-mă la o stare de veghe, prin care să ader „la înalta moralitate a florii” (*poem împotriva poluării mediului înconjurător*), o stare de veghe prin care „am tăiat din osia lungă a morţii / săbii cu care să baţi o cetate”, în vreme ce în „cameră fumul e ud de când zace / în candela scundă, uleiul se teme / şi arde în somn, fără pace // pe jos răsturnaţi mor sâmburii goi / din care cu frică băut-am povara / războiul pornit se întoarce-napoi / şi noaptea sub talpă-şi striveşte ţigara” (*împotriva lui Sisif*). Stăm la sfat adesea; de când el a plecat, sfătuim împreună, „stăm trişti şi ceru-i orb de stele / tot cu genunchiu-n gură, amorţiţi” (*vorbă grea*), iar Roman Istrati veghează din Ceruri să nu mă împresoare „exacte / şi mari orologii… cu ochi tulburaţi / de ferigă” (*miezul adânc*). Şi totuşi, nu

înţeleg de ce s-a desprins atât de brutal de poezie, deşi i-am oferit, de-a lungul deceniilor, o puzderie de motivaţii pentru reîntoarcere, inclusiv diplomele şi premiile care i-au fost acordate la propunerea mea şi de care, după cum văd într-un CV în manuscris, era cu adevărat mândru, pentru că, în fond, i se cuveneau pe deplin, eu fiind doar sortitul la a vedea, atunci când a fost nevoie de asta, că „o stea îşi arde lâna biruinţei, / prea mare-i nemurirea, noi fiind / doar sluga întâmplării şi-a voinţei" (*gând 3*). Îi recitesc, pentru a nu ştiu a câta oară poemele (pe care tot eu le-am şi cules), le las, apoi, să îşi dureze făgaşul liniştit şi prin sângele meu („şi când te vei stinge, gândule? – când / o carne îţi va alunga speriindu-ţi steaua? / căci văd în somn cum voi căuta aiurând / un nufăr / cu care să-ţi curăţ tejgheaua") „şi vai, tu, sângele meu – neatinsule / lungi păsări te cutreieră noaptea / cum ar cutreiera singuratice insule" (*7 septembrie*), fără să aflu răspunsuri, ci doar o nepământească furie, din care zvâcnesc spre cer păduri întregi de pumni încleştaţi. „Nelumite, mirosul de rouă te-a îmbătat / cana din care bei cearcănul lunii / şi cântecul simplu ruşinat ca un bănuţ / pe care ţi-l lasă în palmă tăunii" (*celui nelumit*) odihnesc pe masa mea de lucru, frunzărite febril şi de tine, de parcă am redescoperi împreună că „deasupra capului / steaua era coaptă ca un măr", că în veşnicia ruralităţii „învățătorul vorbea frumos / în capătul celălalt al satului / auzeam glasul lui popa dondu / care striga: chiraleisa!" (*colecţia de fluturi*), iar în veşnicia veşniciei, „în pacea sfinţită de ceasu-mpăcării / cuţite înalte aşteaptă botezul / când fecioare-aplecate-n gură cu crezul / cinstesc masa cu semnul uitării" (*elegia ţiganilor*). Fără să poţi păşi pe aceste urme, rătăcind sau fiindu-ţi interzisă calea, simţi nevoia să te dezbraci de

soartă şi de viaţă, să te despovărezi de tot şi de toate şi să de abandonezi în sălbăticia şi cruzimea unui alt mister: „Pitic m-am născut / şi fraţii dădeau la barbut // o ţigancă cu sâni de răşină / într-o noapte fără-nceput / mi-a ghicit în barbut // aurul moale şi sfânt / cu-un pahar de pământ / l-am băut la barbut // tata uscat şi amar // pentru un zar / m-a vândut la barbut // bun vândut…" (*Barbut*). Generaţia noastră a crescut într-o adevărată religie şi cosmicitate literară, desluşind şi vestind, în discursuri lirice distincte, revelaţii de care lumea, în dogmatismele ei ocazionale, nu mai avea nevoie de noi. Roman Istrati a refuzat adaptarea la dogmatismul vremii lui, în ciuda capacităţilor de a vedea, de a înţelege şi de a vesti totul prin metafore proaspete, printr-un pictural literar remarcabil. S-a rupt de sine cu o stranie pudoare, iar textele lui poetice au zăcut, vreme de decenii, neatinse nici măcar de el, în adâncul unei cutii de carton, în care înghesuise fel de fel de fleacuri: „o tabacheră palidă, căruntă, / un bob de aur, aşchii de piper / şi trandafiri de lemn se vând sau chiar / tablouri cât o unghie de cer // miros de oameni şi miros de cai / se-amestecă în gustul de argilă / un flutur ambulant îşi lasă solda / pe o cămaşă rîncedă, umilă" (*talcioc*). În România contemporană nu mai este loc de noi. Nu ne mai găsim rostul şi predestinarea. „Şi lumea ţipă, caii, banii ţipă / aerul scuipă flori necunoscute / şi-ascuns întrun surtuc de vinilin / doar un bătrân posac / vinde minute" (*talcioc*), dar paginile în care au picurat suflete rămân, tainice şi misterioase, în adâncul unei cutii de carton – o realitate mai presus de tot şi de toate, cea a poeziei care, vorba lui Mircea Motrici, şi-a căutat şi şi-a aflat poetul. Roman Istrati este poet. Ştiu şi sunt încredinţat că este. Doar despre noi, ceilalţi, nu ştiu ce să mai cred (I. D.)

VIOREL LEANCĂ

o nouă Rapsodie Română

Muzicianul de geniu Viorel Leancă, cu suitele lui de orchestră, pe care le-a și asamblat pe un disc, este, practic, compozitorul care a izbutit o nouă Rapsodie Română, cea mai recentă, la care încă mai lucra în ultimii ani de dirijorat, reangajat după pensionare, când i se tot decernau distincții, diplome și premii, pe care le primea tăcut, surâzător, întotdeauna cu gândul la desăvârșirea visului său. Îmi cerea anumite partituri ale veacurilor trecute, pregătind o suită-cadru, deci trunchiul din care s-a desprins rămurișul bogat al stilurilor de interpretare locale,

care au condus la șabloane zonale pentru fiecare ținut în parte.

Viorel Leancă se angajase în orchestra Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu" din Suceava, mai întâi ca cornist, apoi, din 1971, ca trompetist, deși putea cânta la fel de performant și la vioară, și la cobză, și la toate celelalte instrumente; tocmai de aceea, fotografia pe care o distribui de obicei, am făcut-o eu, la una dintre manifestările politruce de tip „Unde vedeți mici și bere, opriți-vă și cântați!", când, parcă rușinat, Viorel Leancă și poliinstrumentul Leonard Zamă s-au retras în spatele cortului de sunet, de parcă ar fi încercat să evadeze spre spațiul armonic al orchestrelor lui neconvenționale, în care activau, printre alții, Costel Burcea, Decebal Chitic, Constantin Mândrișteanu și Leonard Zamă, orchestră cu care a acompaniat pe mai toți soliștii vocali și instrumentiști din țară, începând cu Sofia Vicoveanca, Irina Loghin, Mioara Velicu, Ștefania Rareș, Elisabeta Turcu, Daniela Condurache, Laura Lavric, Alexandru Havriliuc, Leonard Zamă, Constantin Mândrișteanu și terminând cu cine vreți, pentru că Viorel Leancă nu refuza pe nimeni niciodată.

Descinzând dintr-un bunic violonist, Costache Leancă, și dintr-un tată care cânta la mai toate instrumentele, Viorel Leancă a beneficiat și de școala inegalabilă a Maestrului George Sârbu, căruia i-a urmat la pupitrul imaginar de dirijor, continuând, la fel de strălucit, și creația maestrului, spre mai simfonic, spre tonuri și împletiri bine meșteșugite de rapsodie. Muzica lui Viorel Leancă, destinată spectacolelor profesioniste, stilizează, redimensionează, sugerează figurative coregrafice și înduioșează ca

un ecou al veșniciei, pe care îl poate deslușì oricine și în lăuntrul său. Muzica lui Viorel Leancă, deși pornește de la tradiția de familie a lăutăriei, se bazează, ca și în cazul fratelui său Trifan Leancă, pe aprecierea corectă a potențialului fiecărui instrument muzical în parte, care dobândește, chiar și pe parcursul unei singure piese, ba rolul de solist, ba cel de coloratură, ba cel ritmic. Și sunt de părere că tocmai aceasta este principala caracteristică a muzicii lui Viorel Leancă: îndreptățirea egalității exprimărilor armonice.

Vreme de o jumătate de an, când dictatura județeană a unei acrituri parvenite, consacra câte o jumătate de normă în plus tuturor purtătoarelor de țâțe și de „păsăruică, mută-ți cuibul", pentru că i-am zis-o de la obraz, față în față, acriturii pădurețe, am primit jumătatea de normă de secretar literar al Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu", prilej cu care am purtat o lungă discuție cu dirijorul Viorel Leancă și Maestrul coregraf Costinel Leonte, pe seama unor partituri din secolul al XIX-lea, pe care le adusesem cu mine, pe atunci începând pasiunea mea pentru „zicale", adică pentru piesele instrumentale din trecute vremi, care ne-au bucurat bunii, străbunii și strămoșii. Cu Viorel Leancă mă știam de câteva decenii, îi respectam meșteșugul creator cu tot sufletul, dar se vede treaba că, prins cu suitele sale rapsodice, m-a condus la corepetitorul Mișu Petrescu, care, probabil că avea ordin de la directorașul Herna Filip, a improvizat porcărioare pe clape, fără ca măcar să privească spre partiturile lui Mikuli.

O vreme, după aceea, am fost cam supărat, dar, vorba istoricului Pavel Blaj, visurile mele sunt ca niște

buldozere și, dacă ești înțelept, te dai din calea lor, ca să nu te strivească. Strivit de vise, Viorel Leancă m-a evitat, o vreme, apoi, auzindu-i repetițiile de orchestră din birou, am început să înțeleg că și visurile lui Viorel Leancă sunt ca niște buldozere și m-am ferit din calea lor, dar nu înainte de a-i spune ce am înțeles. Viorel a surâs, apoi, funcție de zonele în care se împotmolea cu suitele sale, îmi cerea anumite partituri, urmând ca eu să completez și cu altele, pe care eu le socoteam necesare, dar de care el încă nu prinsese de veste. Visurile noastre erau, deci, două buldozere, care înaintau unul lângă celălalt. În fond eram prieteni de vreo patru decenii.

Datorită colegului meu Dănuț Lungu, care mi l-a recomandat pe extraordinarul muzician Petru Oloieru, împreună cu Răzvan Mitoceanu, Adrian Pulpă, Narcis Rotaru și Ionuț Chitic, am putut asculta peste o mie cinci sute de cântece vechi, inclusiv 4 din vremea lui Ștefan cel Mare, 8 din vremea lui Petru Rareș și 12 din vremea lui Vasile Lupu. Toți zicălașii erau și sunt componenți ai orchestrei Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu", Răzvan Mitoceanu a fost chiar secundul dirijorului Viorel Leancă, apoi, după numeroase refuzuri, chiar și director, dar a demisionat rapid, din pricina atribuțiilor de prisos, care îi răpeau din timpul necesar cititului și creației. Ca întotdeauna, mă bucuram de bunăvoința lui Viorel Leancă, ba chiar și de sfaturi, atunci când am avut nevoie de ele.

Apoi, am fugit din „raiul bucovinean", dezgustat de fățoșenia multor contemporani, care nu-și recunosc valorile decât după moarte. Am căutat prin presa bucovineană a ultimelor decenii, dar, în afară de menționarea

unor spectacole, sub conducerea muzicală a lui Viorel Leancă, nu am aflat nici un interviu, nici un portret, nici o trimitere la opera lui demnă și de interesul viitorimii. Prin urmare, pentru mine, și din postura de compozitor, și de orchestrator, și de dirijor, Viorel Leancă a fost și rămâne, și prin operă, și prin cumințenia vieții sale, o nouă Rapsodie Română.

IULIA LEO MIZA

ca o regină între paji

Profesoara Iulia Leo Miza s-a ivit în clasă ca o regină între paji (avea vârsta mamelor noastre, fiind născută în 1932, și o noblețe înnăscută în gesturi și în frazări), apoi ne-a testat cu analiza gramaticală a unei fraze, deslușind rapid câți dintre noi vor ajunge ingineri, câți, altceva, și câți, ca și mine, nimic. Ne-a avertizat că ne putem dura cultura generală doar pe cont propriu, căutându-ne, apoi, în anii care au urmat, ne-a călăuzit spre curajul de a gândi, pornind de la ideea unui număr neprecizat de intenționalități conștiente și subconștiente, soldate cu o infinitate de

interpretări, toate corecte, prin carte creația artistică se definește pe sine.

Era o personalitate critică, dar fără aptitudini literare, deși se străduia să deslușească, adesea împreună cu noi, pajii, enigmele cuvintelor. De exemplu, de ce, în „Floare albastră", Eminescu folosea „totuși" și nu „totul", pentru versul final, al sublinierii tristeții lumii. De ce? Pentru că trăgea o concluzie după o experiență de viață, pesimismul fiind, în opera lui, o consecință, nu o stare înnăscută sau doar o premeditare concluzivă.

În general, în planul evaluărilor, doamna Iulia Leo Miza judeca totul în alb și negru, fiind un dușman înfocat al literaturii facile (romane polițiste și cele foiletonistice franceze, publicate de Ponson du Terrail sau Eugène Sue), susținând că trebuie să ne păzim de desfrâul aventuros al unor autori netalentați și inculți. Noi, învățăceii, eram de părere că o carte pe care o citești cu plăcere lasă urme în ceea ce ești sau vei fi, pe când un savantlâc plicticos, gen George Călinescu sau Zoe Dumitrescu Bușulenga, nu va lăsa nici măcar umbra umbrei. Numai că părerile nu contau în fața doamnei profesor Iulia Leo Miza, ci doar argumentele.

Argumentarea, din partea mea, putea veni numai un context deosebit, pe care l-am considerat a fi poezia lui Tudor Arghezi. În timp, îmi făcusem fișe cu judecăți de valoare din operele foiletoniștilor francezi, folosind citatele memorate în potențarea unor expresii argheziene pe care Nicolae Iorga le desființa, considerându-le pornografie, iar Eugen Lovinescu le idealiza, definindu-le drept

libertate a spiritului. Citindu-mi teza, Doamna profesor nu-și putea crede ochilor, așa că, la prima oră m-a întrebat dacă „idioții ăia" de autori comerciali chiar au scris și astfel de fraze. Și-atunci am putut lua în discuție rolul finalităților în arte, care determină, adesea, intenționalitățile conștiente ale creatorilor.

În general, eu nu prea eram entuziasmat de literatura franceză de după Hugo și Balzac (sau viceversa), iar romanul lui Roger Martin du Gard, cu care a dobândit „Premiul Nobel", în 1937 (nu-mi mai amintesc titlul) mi se păruse o butaforie, în comparație cu marile literaturi rusă și sud-americană. Partea proastă a fost că mi-am spus părerea în cadrul unei ore de franceză, iar doamna profesor Rodica Belța s-a plâns de „obrăznicia" mea la cancelarie. Până la următoarea oră de franceză, am luat o salbă de nota 2 la matematică (mare „cavaler" francofon, Nicolae Lungu), iar la ora de franceză au venit Doamna director Rodica Alexandru și Doamna profesor Iulia Leo Miza, care mi-au propus să accept, pentru argumentări în limba română, nota 4 la limba franceză, care se va cumula cu nota pentru argumentări, nota din catalog urmând să fie media celor două note. Am acceptat și, la finalul orei, mi s-a trecut în catalog nota 7, cu recunoașterea indirectă a unei argumentări de nota 10.

Încăpățânarea de a judeca cu mintea și cu sufletul meu m-a expus și riscului mâniei Doamnei Iulia Leo Miza, care, la nu-mi mai amintesc ce comentariu despre poezia lui Eminescu, mi-a reproșat că tocmai l-am contrazis pe Călinescu, pe care nu-l citisem și sutele de pagini de plagiat despre literatura română veche mă conving, și

acum, că bine am făcut că nu l-am citit pe acest disprețuitor de autori, iar adesea și de opere adevărate. Am replicat, totuși, inspirat: „Doamnă profesor, dacă poemul lui Eminescu admite o singură finalitate, interpretarea lui George Călinescu, înseamnă că nu vorbim despre o creație artistică, ci doar despre o criptogramă, pe care doar Călinescu a descifrat-o corect, deci trebuie îndepărtat din manual și replantat în revista „Rebus", drept enigmă eminesciană".

Doamna Iulia Leo Miza m-a fulgerat cu privirile ei albastre, apoi a zâmbit, acceptând că am dreptate cu acest ultim argument. În fond, felul meu de a gândi și de a înțelege literatura și, în general, creația artistică, i se datora, era mlada îngrijită de domnia sa, care începuse să dea primele fructe. Dar și mai surprinsă a fost Doamna Leo Miza la examenul de bacalaureat, proba orală, unde mi-a căzut o temă pe care nu a dezvoltat-o, în clasă, niciodată: formarea limbii române. În comisia de examinare se afla și un profesor de istorie de la un liceu din Iași, care, când am făcut trimiteri la „granița lui Jireček", m-a provocat la discuții vii, și domnia sa fiind un admirator al savantului ceh care ne iubise atât de mult pe noi, românii, încât niciodată nu a făcut concesii corectitudinii. Știam, pe atunci, atât de multe despre lucrările lui Konstantin Josef Jireček, pe care le descoperisem prin Ion Nistor și Nicolae Iorga, încât Doamna Iulia Leo Miza, mi-a zis, pentru prima dată, precum colegii de clasă, „Jean", a doua oară întâmplându-se în perioada politică post-comunistă, când doamna Iulia Leo Miza, ca orice fost secretar de partid comunist care se respecta pe sine, devenise lider sucevean liberal și, drept consecință, deputat. Un co-proprietar al

casei în care locuia începuse să o persecute, ca să o determine să plece și să-i rămână lui întreagă vila interbelică. Insul avea bani și relații, dar m-am năpustit asupra lui atât de dur, în „NordPress”, încât omul și-a văzut de treabă după aceea, iar Doamna Leo Miza m-a sunat și mi-a zis, pentru ultima dată, „Jeane”, așa cum mă porecliseră colegii, după vizionarea filmului „Laleaua Neagră”, în care Jean de la Mouche (deci, Ion Gâză) era un veșnic încruntat comisar de poliție.

După aceea nu mai știu sau nu am vrut să mai știu, dezamăgit de scandalul dobândirii titlului de „revoluționar” de către singurul dumneaei băiat. Dincolo de catedră, unde era Regină, Doamna Iulia Leo Miza se scufunda în realitatea tulbure a unei lumi pe care nu o prea cunoștea și care lume nu făcea parte din adevărata sa identitate.

Foto Dimitrie Balint, prelucrare Nicu Idol.Arhivă grup "Suceava, leagănul sufletului nostru!"

ANDREI „BEBE” LIPOVAN

pianist și compozitor

În primele zile ale ultimului său an de viață, la ușa garsonierei în care își trăia singurătatea pianistul și compozitorul Andrei „Bebe” Lipovan, a bătut muzicianul Petru Horvat, care i-a adus o diplomă de recunoștință și un premiu în bani, din partea Centrului Creației Populare din Suceava, și exemplarele ziarelor sucevene care au scris despre el în acele zile. Nu-l mai știa nimeni și, dintr-odată,

parcă ar fi reînviat în conștiința obștească suceveană, datorită harnicilor ziariști suceveni de atunci. Premierea în sine a unor artiști deja pe nedrept uitați reprezenta o știre inedită.

Atunci izbutisem că conving Consiliul Județean Suceava că avem datoria de a îndulci singurătatea bătrâneții unor foști creatori suceveni și, după ce m-am consultat cu Tiberiu Cosovan, am stabilit premierea compozitorului Andrei „Bebe" Lipovan și a marelui pictor Adrian Bocancea, care se retrăsese în Bălțăteștii natali. Nu îl prea cunoșteam pe Bebe Lipovan, care trăia în garsoniera în care eu mi-am început viața de țăran urbanizat, deși îi văzusem câteva montări muzicale și îl ascultasem, cândva, cântând la pian câteva dintre piesele sale, în sala de balet pustie a Ansamblului „Ciprian Porumbescu".

Andrei „Bebe" Lipovan, muzicianul care se trage din celebrul neam de muzicieni profesioniști bănățeni, cu o tradiție de peste două veacuri de muzică și de creație, nu vorbea despre sine, se trăia drept tăcere, drept muzica incredibil de frumoasă, pe care urma să o scrie, dar ale cărei partituri s-au pierdut.

Când a aflat că încă i se mai recunoaște munca de creație în Suceava, Andrei Lipovan s-a înfășurat în lacrimi, tot ca într-o tăcere. Lacrimă după lacrimă și poate, tăinuite în el, armoniile de sunete, care împietresc, de mult prea multă vreme în lacrimi. În scrierile omenești ale generațiilor noastre, nu există mărturii despre Andrei Lipovan, cu excepția unei notițe a memorialistului Ioan Pânzar, care scria, în „Fluxul memoriei", că „Bebe Li-

povan era un iremediabil boem... Era un conviv inteligent și cultivat, un om cu un suflet bun, generos și iertător. Foarte talentat muzician, deși mulți nu l-au prețuit la adevărata lui valoare, în epocă. Activist cultural ani și ani, dirijor de coruri în Suceava și județ".

Nici fotografii cu Andrei Lipovan nu există, cu excepția uneia cu adevărat excepțională, făcută sau colecționată, tot în Suceava, de doamna Ica Mândrilă, care îl înfățișează pe Andrei Lipovan cel lăuntric, puternic, frumos, matur și sigur pe sine.

Prin cărțile pe care eu le-am scris, muzicianul Andrei Lipovan pășește, începând cu anul 1961, la fel de calm, nepăsător și de sigur de sine, în cadrul unei adevărate pleiade de creatori, aduși la Suceava de poetul Dragoș Vicol și coordonați de prozatorul Platon Pardău. Scriitorul îi angajase la Casa creaţiei populare, fostă Conducerea judeţeană a căminelor culturale, înfiinţată în 15 noiembrie 1948, deci Centrul Cultural „Bucovina", de astăzi, pe Vigh Istvan, graficianul de mare forţă, care se va stabili, mai târziu, în Canada, pe Elena Bardă, pictoriţa redutabilă din memoria recentă, pe Aurelian Ciornei, un adevărat străjer al tradiţiei, cu eforturile răsplătite printr-un titlu de „Academician al satului românesc", pe **Andrei Lipovan, pianist şi compozitor**, și pe poeţii George Damian şi Marcel Mureşeanu.

În 1953, se înființase și Ansamblul artistic „Ciprian Porumbescu", orchestră şi cor, ansamblu care, tot în 1953, avea să participe la Festivalul mondial al tineretului de la Bucureşti, deși avea să devină o admirabilă redută

muzicală abia din 1962, odată cu angajarea lui Ştefan Pintilie, un muzician rafinat, un om delicat ca o trestie, care izbutea să lase după sine şi o operă muzicală interesantă, tot aşa cum izbutea să reactiveze vechile coruri bucovinene, cărora le stabilise repertorii vii, cel mai adesea apropiate de tradiţia muzicală reală a Bucovinei. Lui i se alătură, cu contribuţii impresionante în domeniul folclorului muzical, Dragoş Lucan, ambii descinzând, prin ucenicie, din Grigore Macovei, marele muzician cernăuţean, care pusese bazele Ansamblului artistic „Ciprian Porumbescu" orchestră şi cor. Tot atunci, au fost angajaţi Ioan Iacob, un scenarist cu reuşite notabile, un om sensibil şi cu disponibilităţi culturale de necontestat.

Viața creatoare a lui Andrei „Bebe" Lipovan avea să înceapă în aprilie 1964, când orașul se bucura de montarea inedită „Cântăm tinerea Sucevei", un adevărat spectacol de revistă, conceput de muzicienii Grigore Macovei, Ștefan Pintilie, Andrei Lipovan, Dumitru Buta și George Sârbu.

În 1965, s-a pus în scenă „Revista surprizelor", o montare și spectacol de revistă, și spectacol de estradă, realizat de Andrei Lipovan.

Și tot așa, premieră după premieră, culminând cu „o altfel de muzică", inclusiv rock, în 1970, când și eu am văzut „Parcul melodiilor", ultima estradă suceveană, pe muzică de George Grigoriu, Mișu Iancu, Andrei Lipovan și Dumitru Catargiu.

În 24 martie 1971 începea scurtul directorat al compozitorului Andrei Lipovan (până în toamna anului 1974, când avea să fie înlocuit cu prozatorul Onu Cazan, schimbat și el după doar un an), și s-a pus în scenă spectacolul „Haiducii”. Conceput muzical de Ștefan Pintilie, George Sârbu și de Andrei Lipovan, cu scenografia pictorului Dumitru Rusu și cu redutabilul Aurel Tudose în rolul haiducului Ivan Darie.

După aceea, muzicianul Andrei Lipovan a dispărut, risipindu-se în repetiții, coordonări și dirijarea unor coruri. Dacă aveți amintiri, date sau fotografii cu „Bebe” Lipovan, poate mi le trimiteți și mie, ca să le asamblăm, onorându-l împreună pe omul acesta pe deplin îndreptățit la memorie. Prin lacrimă, deci prin muzică.

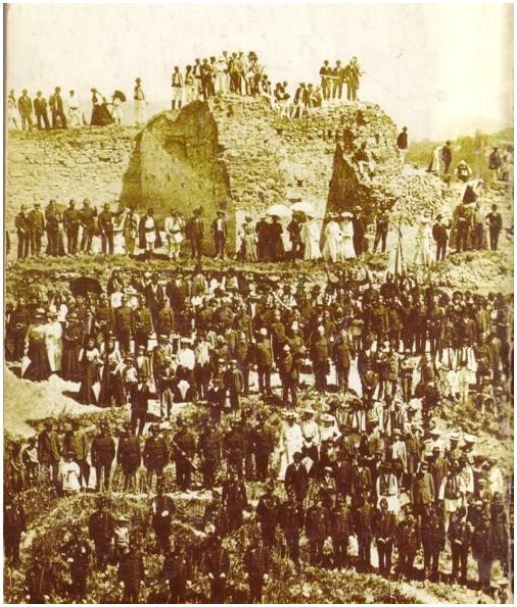

DIMITRIE LOGHIN

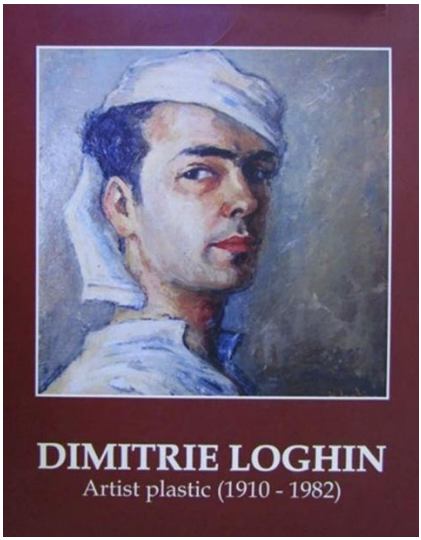

„*tăcerea ce-ntârzie*”

Dimitrie Loghin, „poetul, vâslind limpeziri”[1], care a înţeles că „tăcerea-i pân’ la jertfă”[2] („prolifica tăcere”[3]), şi care, tocmai de aceea, şi-a scris poemele „pe o lespede

[1] Lanuri
[2] Timp nevinovat de vârstă
[3] Banala pândă

de piatră grăitoare”[4], „plângea. Din copilărie cunoscu pândele dulci, afânate, / stelele îi înţepau pleoapele de abanos, / febrele creşteau în sângele-i cald înspumate, / extazul cules dintre ierburi umed, melodios”[5] („Poetul poartă anotimpurile în braţe, / cu zarea se-ncinge – bârneţ de azur şi brumă, / ascult cum îi plesnesc sub tălpi drumuri de ceaţă, / cum regeşte cerbul îi culege stelele din urmă”[6]).

Predestinat parcă să fie un „mire neales sub clopotul inimii-ţi strâmt”[7], Dimitrie Loghin, prin poemele mult prea îndelungă vreme tăinuite şi, în mod egal, ignorate, a locuit indiscutabile „anotimpuri de poezie”[8], iar „dincolo de solstiţii vara e semincer / sferic, luceafărul – stalactită rece în apă”[9], veşnic înspăimântat şi revoltat de faptul că „în aer e atâta durere că mă tem să o ştiu”[10].

Poetul Dimitrie Loghin, cunoscut şi rămas în memoria suceveană doar ca un profund regretat profesor de desen, dar şi ca un pictor remarcabil, s-a născut pe graniţa Bucovinei, la Boteşti, comuna Horodniceni, în 13 octombrie 1910. A urmat studii gimnaziale la Şcoala Normală din Fălticeni, iar din 1929 a fost studentul maeştrilor Ştefan Dimitrescu şi Nicolae N. Tonitza la Academia de Arte Frumoase din Iaşi. A fost profesor de desen la Botoşani (1935), apoi la Liceul „Ştefan cel Mare“ din Suceava,

---

[4] Relief
[5] Visează Pan sub febre
[6] Măestraşul lui Dumnezeu
[7] După despărţire
[8] Perspective lirice
[9] Claviaturi serale
[10] După despărţire

unde i-a urmat la catedră, din 1936, lui Ion Cârdei. Ca şi în cazul poeziei lui Cârdei, lirica lui Dimitrie Loghin schiţează pe cer, în cea mai bună tradiţie iconaristă, „moluz cu stropi de sânge muiat în veac trecut", deschizând „zarea înaltă versurilor ce se desprind" când „din stele plouă aur" şi „nu-i nimeni sub amurguri – doar Pan mai întristat".

Dimitrie Loghin doar schiţa, doar contura cu o rază de lumină clipele care întregesc o viaţă sau alta („ca aripile ziua se zbate în năvod"). Lirica lui, disimulată în culoarea pânzelor de după tăcere („şi şoimul de sub frunte în vise de-l mai scap / în ochi o lumânare de viziuni aprinde"), a rămas în paginile de dincolo de sine: „Încet, încet, tămâie-mă luceafăr duh etern, / îmbracă-mă cu veghe cânt de greier – câmpeneşte, / în pulberea de rouă pat trupului aştern / Şi-o punte dimineţii care înmugureşte".

După război, când poeţii Bucovinei ispăşeau pentru nevinovăţia metaforelor, Dimitrie Loghin n-a mai publicat nimic. L-am întâlnit, uneori, pe la şedinţele cenaclurilor sucevene, ba şi în paginile revistei Liceului „Ştefan cel Mare" din Suceava, „Sinteze", apoi în cele ale unor antologii bucovinene vechi, în care aşezase, din „Panerul cu rod" al vieţii sale, numai câteva dintre fructele operei, din „zidirea asta revărsată din mister"[11].

Există, desigur, şi un sublim al biografiei lui Dimitrie Loghin, cel care ţine de viaţa sa de artist „iconar" („noi duceam pe umeri poemele dintâi"[12]), o viaţă debutată în

[11] Fragment din *Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean*
[12] Intimitate

1939, când, oficial, renaşterea spirituală, începută în 1932, nu mai exista şi când Mircea Streinul îl invita pe „tânărul profesor sucevean Dimitrie Loghin”, în câteva rânduri ale „Poştei redacţiei” gazetei „Suceava”, să-l contacteze. Streinul, personajul plenar al culturii bucovinene, pe nedrept ignorat şi astăzi, în ciuda cuvenitului mit iconarist („Mircea Streinul va fi pururea viu printre noi”[13]), descoperise în Dimitrie Loghin, care publicase, deja, o plachetă cu superbe poeme la Fălticeni[14], un poet iconarist de primă mână[15] şi se simţea obligat cu includerea lui în prima şi irepetabila reuşită de impunere, în cadrul spiritualităţii româneşti, a „sufletului bucovinean” ca expresie lirică distinctă, rodită „în grădina culturii acestui colţ de ţară”[16].

O carte poştală, păstrată, ca şi tablourile, ca şi manuscrisele, în zestrea de suflet a fiicei lui Dimitrie Loghin, doamna profesor Viorelia Braicu, expediată de Mircea Streinul, de la Cernăuţi, în 9 noiembrie 1937, „D-sale D-lui / D. Loghin, / profesor, / în Suceava, / str. V. Alecsandri, 15”, confirmă preţuirea deosebită de care se bucura Dimitrie Loghin în sufletul mentorului său:

---

[13] George Antonescu, *Mircea streinul printre noi*, Floare de gând, Suceava, 1947, p. 53

[14] Dimitrie Loghin, *Colocviu trist*, Editura reviste „Înmuguriri”, Fălticeni, 1935

[15] Inclusiv prin „meşteşugirea” de cuvinte noi, tehnică introdusă în literatura bucovineană de George Voevidca şi preluată de iconari, Dimitrie Loghin născocind cuvintele: cuibuşuri, melancolizau, dumbre, evantalii, iubeţe, crudăciune, amiaz, silnicită, dumbravnic, povârnind etc.

[16] George Antonescu şi Dimitrie Loghin, *Început de carte*, Floare de gând, Suceava, 1947, p. 3

„Iubite domnule profesor D.Loghin,

De existenţa matale am aflat încă din astă primăvară, când am scris în Iconar despre „Colocviu trist".

Am revenit în „Buna Vestire" asupra poeziei Matale, în care văd mari realizări. Sunt de părere să continui activitatea lirică.

Te asigur că vad un mare poet în D-ta. Petrecându-mi concediul la Cernăuţi, am văzut la Liviu Rusu un tablou al Matale.

Am rămas uimit. Am sesizat imediat o imensă valoare în plastica Matale.

Tabloul cu garoafele e superb. Tonul verde se raportează admirabil la nuanţele roşii – ceea ce numai Matisse a reuşit perfect.

Dacă vrei, trimite-mi imediat la Bucureşti 2-3 tablouri de ale D-tale. Când vei aranja o expoziţie, ţi le retrimit. Vreau să scriu despre D-ta un foileton întreg. Trimite-mi deci imediat la Bucureşti cele 2-3 tablouri, pe adresa de mai jos, într-un colet.

Admiratorul D-tale, / Mircea Streinul, / la d-na M. Ionescu, / în Bucureşti, / str. B. P. Hajdeu, 2".

Streinul stabilise, în cadrul programului literar iconarist, dezbătut zi de zi, dar neformulat ca atare vreodată, decât în ripostele din aceeaşi „Poşta redacţiei", trei tipuri de relaţionări, pe care doar în opera lui Mircea Streinul şi în cea a lui Dimitrie Loghin le găsim explicit şi aproape religios desfăşurate: 1) cu universul, prin credinţă; 2) cu mitul, prin lut; 3) cu viaţa, prin dragoste.

Poetul Dimitrie Loghin, deci, avea să fie, pe tot parcursul vieţii sale, un nedezminţit iconarist, în opera lui relaţionările cu universul („abia început, în cântecul meu, Doamne, te caut”[17], „catapiteazma cerului e-o pleoapă spre munte”[18], „lângă holde satul e ca un leagăn cu heruvimi”[19] sau „mi-ai dăruit neliniştea, mă scutură pe jos, / de ceasuri lungi cătam în luminare slava / sunt piatra ce lovise toiagul lui Hristos / cu sunet lung şi-asemenea cu otrava”[20]), cu mitul („nu mai ştiu căpătâiul ţărnei sub frunte”[21], „norii, cocorii tărâmului”[22], „cerul l-ai gustat ca un olar”[23] sau „sus, de unde spaţiul începe ocult”[24]) şi cu viaţa („plânge / tăcerea pe noi”[25] sau „apoi am stat sub cerul înalt ca un cireş, / a curs pe noi apusul mai galben decât ceara”[26]) coexistând dinamic, într-o nedezminţită armonie a tragicului şi a deplinului, dar întotdeauna dincolo de amintiri, deci departe de matricea stilistică a locului natal („plec de aici, trecerea mea nu e pe lângă moarte”[27], „trec zarea, arde tâmpla-mi, storc cântecul turnând / paharelor lumina, un vers descălecându-l”[28]).

---

[17] Psalm pentru începerea zilei
[18] Pământ
[19] Singulara euritmie
[20] Eu te aştept
[21] Pământ
[22] Claviaturi serale
[23] Mesaj pădurean
[24] Penumbră
[25] Invitaţie pentru Eros
[26] Să-ntindem şahul
[27] Cânta un armonist?
[28] Cuvântul prins în ritmul belşugului

Despărţirea de spaţiul arhaic al veşniciei (văzut şi trăit, ca şi la Lucian Blaga, poet şi filosof al culturii pe care Dimitrie Loghin îl preţuia în mod deosebit, drept conservatorism pe deplin justificat şi în bună parte sacru) produce o ciudată dezrădăcinare („braţele-i cer cunoaşterea dimineţii”[29]), o rană de la cer la pământ, pe care nu o poate vindeca decât starea de cântec, ritmicitatea străveche a limbajului („trist alunec în şuvoiul versului înfrânt”[30]), dar şi revolta justificată a poetului-om şi a omului-poet, în faţa timpului neiertător, distrugător („pe visul meu se-nalţă umbrele de-apoi, / nu-i lună să-mi împlânt în ea cuţitul”[31]), o revoltă dusă până la disperare („vai, mamă, nu mai am nici un azur!”[32]), dar şi până la amăgirea care ne dă putere de viaţă, deci până la speranţă, speranţa născocind definiţii ideale („soarele – degetul divin”[33], „ecourile – rândunea spre infinit / ale ierburilor săbii”[34] sau „mă lasă-aici cocorii mai înalt / ca o duminică nedescuiată şi târzie, / un clopot grav pe cer cucernic scrie / mai rar cântări de psalt”[35]).

Sub teroarea timpului („alături de somnul de patimi şi moarte”[36]), veşnic strâns de cercurile vârstelor, aparent „e un zbor leneş poemul din care scutur / o lacrimă pe ulucile visului”[37], un zbor asemenea somnului (ecou de

[29] Pruncul
[30] Scrisoare
[31] Sub cerul plumburiu
[32] Scrisoare
[33] Psalm pentru începerea zilei
[34] Pământ
[35] Sub cerul plumburiu
[36] Faunul rănit
[37] Final

netăgăduit al morţii, deci al veşniciei celei de-a doua naşteri), „somnul – subpământeană uimire”[38] – fiind un produs al „frunţii”, fruntea reprezentând reperul lunar al vieţii omeneşti („somnul plutaşilor e lunar / până moare în foi de porumb bruma”[39]), atunci când „penultimul anotimp se iroseşte tăcut, / prin arinişti e o sinucidere moale”[40], de parcă „înalt peste amurguri / trecu jilav destinu-i de stemă, baldachin”[41], statornicind ultima încăpăţânată speranţă, cea a zborului („sub ciocârlii vor rămâne veşnicii”[42]) sau, mai curând, al unei ultime optimiste nedumeriri: „Oi fi rămas să scriu tăcerea ce-ntârzie?”[43].

Poezia lui Dimitrie Loghin, aparent aspră şi necizelată – aidoma ciopliturilor ţărăneşti în lemn, este una profundă, tulburătoare, desfăşurată când în crochiuri sugestive, când în filigran trudit cu migală, dar indiferent de starea lirică („poetului i-s dăruite amintiri ce nu-s hărăzite oricui”[44] sau, în celălalt plan, „va fi poemul nostru o albă jucărie”[45]), relaţionarea cu universul („poetul poartă anotimpurile în braţe, / cu zarea se-ncinge – bârneţ de azur şi brumă, / ascult cum îi plesnesc sub tălpi drumuri de ceaţă, / cum regeşte cerbul îi culege stelele din urmă”[46]) poartă pecetea conştientizării vremelniciei, în ciuda dublei naturi a poetului, omenească şi demiurgică: „Abia început,

[38] Echinocţiul de primăvară
[39] Penumbră
[40] Penumbră
[41] Somnul domniţei
[42] Pământ
[43] Azi
[44] Cânta un armonist?
[45] Scrisoare
[46] Măestraşul lu Dumnezeu

în cântecul meu, Doamne, te caut, / ierburile râd sub rouă ca sub unde de flaut, / crugului luminii m-ai dat să-i fiu stăpânitor / şi-n simbolurile pământului – creator”[47].

Natura pământească a creatorului de artă, în general („poemul ce-l scriem acum adulmecă, adulmecă / din şoldul tău pământ prietenească trecere în lut”[48]), însingurează („biet cântăreţ, parcă văd tristeţea cum te-o străpunge, / vom sta şi unul, şi altul deoparte pentru nimeni, / nici pentru tine râuri de aur n-or curge”[49]), deşi „departe cântecul îndeamnă în şipote lumină”[50], însingurarea aceea creatoare îngrădind şi divinitatea între zăbrele nepăsării obşteşti („divinitatea mocnea în păduri primenire / şi nimeni nu o ştia”[51]).

Calea spre divin începe, pentru creatorul Dimitrie Loghin, în vecinătatea copilăriei, în necuprinderea satului natal, o vecinătate vegetală ancestrală, în care „ţarina-i moale, / Iisus trece binecuvântând-o sub sandale, / morţii au ochii dulci, prin spicele uitate / numai lumină şi bunătate”[52].

Satul zugrăvit şi de poetul, dar şi de pictorul Dimitrie Loghin, adesea contrapus târgului, „târg provincial în care am copilărit anii”[53], satul, deci, „e ca un leagăn cu

[47] Psalm pentru începerea zilei
[48] Trecere în lut
[49] Cânta un armonist?
[50] Semn de drum
[51] Echinocţiul de primăvară
[52] Renunţări autumnale
[53] Litanie

heruvimi”[54], heruvimii fiind „oameni mohorâţi de vreme… oameni mohorâţi şi drumuri calme”[55], care trăiesc într-un spaţiu sacralizat de timp până la pietrificare, până la un imobilism total, dar plin de lirism şi de mister („e atâta cântec ce a-nceput să ne cuprindă / că satul s-a făcut cale de sprijin, / poamele dau miresme, pruncii colindă / curat ca floarea de vişin”[56] sau „e atâta cântec ce-a început să ne cuprindă / că satul şi-a făcut cale de sprijin interioare luciri, / poamele dau mirozna, pruncii colindă, / prietenă bună mi-i floarea de vişini scuturând liniştiri”[57]).

Farmecul sacru al satului, preistoric în tot şi în toate, ţine de borne sentimentale, satul fiind localizat, în timp şi în spaţiu, drept necuprinderea în care „zace munca tatei străjuită-n palme”[58], dar şi propria aparentă ursire („pământu-i gras şi râde pe unde-am tras cu plugul, / căci m-am născut să seamăn, să dărui şi să cânt”[59]).

Dincolo de sentimental, nu întâlneşti „nicăieri atâta vreme moartă, / nu-mi pluteşte setea pe la poartă”[60], iar nostalgia pentru satul natal („ne prindem de sat strâns cu amintirile cât plopii”[61]) capătă, ca în mai toată poezia bucovineană, reperele unor încrâncenate subiectivizări mitico-mistice („lângă copilărie, inima e corabia prinsă de

[54] Singulara euritmie
[55] Ţarini îmbrăcate cu trifoaie
[56] Compunere
[57] Să iubim
[58] Ţarini îmbrăcate cu trifoaie
[59] Belşug
[60] Primăvară
[61] După despărţire

vânt”[62] sau „fluierul inimă vărătecă ne împrumută”[63]), care să tămăduiască discret eşecurile din vârstele rătăcitoare („mai bine aş fi rămas în sat, la voi, / înalt mesteacăn de colinzi bătut”[64]), prin crearea şi recrearea de mit doar prin atribuirea de aură naturală fiecărei aglomerări tăcute de ruralitate: „Închină-te satului, poleindu-mi jocul solar ca unui mire, / de-acolo m-am ridicat, de unde holdele au să-ţi meargă-nainte, / seara arborii ţin braţele pe umeri-mi a liniştire, / într-o zi vei bea şi tu vinul slovelor fierbinte”[65] sau, cumva lozincard, cu mândrie îndătinată, „în satul cu lumini şi ţărani înfloriţi / ni se scutură stelele, nu le-om mai cunoaşte, / viaţa trece, încă-o să ne mai împroaşte / copilăria cu ulii fugăriţi”[66].

Satul înseamnă în spiritualitatea universală, fără nici o îndoială, deschiderea spre sacru, spre îndumnezeire, dar satul acela miraculos şi liric este cel al primelor iniţieri, deci satul copilăriei, invocaţiile poetului către divinitate însemnând, la o privire mai atentă, tot atâtea reîntoarceri în copilărie.

„Liberează-mi, Doamne, sufletu-mi spre veacuri / ca fruntea-mi să-nflorească pomilor frunzişul!”[67], invocă poetul, marcat, reîmprospătat de copilărie, iar „Iisus trece tulburând în panere rouă”[68], încredinţat lăuntric, dar prin

[62] Pauză lirică
[63] Verset de margine
[64] Scrisoare
[65] Sacrilegiu
[66] Laude
[67] Eliberare
[68] Privelişte

iconaristă relaţionare, că „strigătul mi-l apleacă pe vânturi Dumnezeu / ca mustul să-mi picure sfinţi în drum”[69] şi că, fiecăruia, „alături, Dumnezeu ne retezase câte-un stup / când culegeam amintiri calde din rouă”[70].

Invocarea divinităţii, şi filosofică, dar şi poetică prin însăşi esenţa sa, dezvăluie, în opera lui poetică, un Dimitrie Loghin profund religios, cu solide cunoştinţe teologice, cu o practică de închinător sobră, modestă şi disciplinată, un Dimitrie Loghin care-şi şopteşte inspirat şi cu netrucată evlavie rugăciunile: „Doamne, dă-ne liniştea în flori chibzuită!”[71]; „am început alt vers, cu rătăcitul Crist / cerşind o alinare sub pavăza de spini”[72]; „iar eu te-aştept de-atâta vreme, Doamne, / cu pâinea unui vers în două frântă”[73]; „Doamne, adolescenţa noastră ai înflorit-o-n stele mici, / le striveam când cădea roua sub opinci”, deci „îngăduie, Doamne, poetului, în prag de toamnă, pur / să scrie în culori de curcubeie mult ce se cere, / în stăpânirea Ta stau călimările din fiecare ere”[74]; „te simt iar, Doamne, piatră şi stamine, / la căpătâiu-mi sat cu-ai mei de pază”[75].

Lumea urbană, care, într-o primă fază a copilăriei, îl sperie, se dovedeşte a fi, în poezia lui Dimitrie Loghin, doar o prelungire a satului („târgul se-ncuibă în mine

[69] Floare de gând
[70] Intimitate
[71] Recviem
[72] Pregătire
[73] Eu te aştept
[74] Decor
[75] Poem religios

flămând ca o daltă”[76]), dar şi o prelungire-trecere a copilăriei în celelalte vârste, în firească succesiune şi, desigur, favorabile pitorescului provincial („oraşul şi-a lăsat pe-această pagină urmele”[77]), deşi prin târg nu se aude „nici un glas. Nici o melodie uitată pe buze, / ascultăm greierii, tristeţile orelor subţiri / ca o trecere în moarte; umbrele ample, ursuze / cădeau în noi nelinişte şi rătăciri”[78], parcul însemnând, ca şi amintirea, o oază de sat şi de copilărie veşnică („spre seară, eu am adus heruvimii în târg”[79]), care îngăduie păşiri pe cer („e parcul ostenit pentru mersul nostru pe cer”[80]), mult anterioare celor ale lui Constantin Ştefuriuc.

Târgul Fălticenilor şi, ulterior, cel al Sucevei – ambele unite într-un singur simbol, de „târg provincial cu uliţi mute – / lumină prelinsă de sub storuri străpunge / strada în gură / şi îndrăgostiţii în inimi / învăluiţi în linţoliu de zgură”[81] („se părea că oraşul ne-a adormit visul, dar nu, / la urmă veni mirajul ce nu l-am ştiut, / pruncii privind tainic”[82]), târgul, deci, în care „oameni desculţi s-agită că seara-i răvăşeşte în uliţi murdare” („Serghei Esenin, aceşti oameni sunt cei din vremurile tale”[83]), îl apropie pe Dimitrie Loghin de Serghei Esenin, pe fondul unui impresionist timpuriu, moştenit de toţi iconarii de la Rilke şi de

[76] Acord
[77] După despărţire
[78] Pentru parcul singuratec
[79] Gravură
[80] Pentru parcul singuratec
[81] Litanie
[82] Pauză lirică
[83] Acord

la Trakl, dar în primul rând de la bucovineanul T. Robeanu, cel care, deşi se numea George Popovici, alesese un calambur retoric („Te robea, nu?”), adresat unei foste iubite, ca să-i fie pseudonim liric.

În „Acord” cu Esenin, Dimitrie Loghin avea două încredinţări mărturisite, ambele ţinând de durata de după vremelnicie, dar marcând, ca şi în celelalte poeme, o anume specificitate a poetului sucevean, în raport cu iconariştii vremii sale: 1) „tu n-ai să râzi, Serghei Esenin, ironie din ţărâna puhavă, / undeva sufletul meu te-a zărit tristeţe printre oameni umili”; 2) „Serghei Esenin, gândul meu s-a urcat să vorbească cu tine / lângă sufletul topit de clopotul unei biserici, în lumea cealaltă”.

Relaţionarea cu mitul, prin lut, ea însăşi eseniană, dar fără a abandona iluminările din poezia morţii scrisă de T. Robeanu, o poezie pe care însuşi Mircea Streinul o lua etalon (visa o monografie despre „Poezia morţii, la T. Robeanu”), începe şi continuă, la Dimitrie Loghin, printr-o suită de mărturisiri, toate în interferenţă cu celelalte două menţionate relaţionări: „Soare am băut eu însumi şi trupul meu e lut”[84]; „viaţa mea vâsleşte proaspăt humei umbră”[85]; „lutul căpăta suc dulce de poezie”[86]; „palmele-mi ridică, în apus şi în răsărit, din lut, / după zapis cu Duh Sfânt, o cruce”[87]; „la marginea pământului întorc faţa la pământ / somnului ce printre ierburi mă pierde”[88].

---

[84] Poveste
[85] Primăvară
[86] Cursiv de taină
[87] Compunere
[88] Ctitorul de stele

În contradicţie aparentă cu lutul (mitul), dar ea însăşi mit (veşnicie – „Concreteţea lui Tao este apa", se spune în „Texte taoiste"), apa capătă şi semnificaţie poetică („e cântecul ca ploaia. Pe frunte-mi plânge luna, / lacrima i-o şterge de plopii goi şi ierbi"[89]), dar păstrând simbolistici îndătinate, precum cea a veşniciei („în ape subţiri cineva dezleagă lumină"[90]), cea de relaţionare cu universul („cerul s-a fărâmiţat în ciutură"[91], „înfloreau în ciuturi rădăcini de cer adânc"[92] sau „jilav curgea în şipot aerul pământului"[93]) sau cea de biruinţă a vieţii („fântânile duc luminiş din cer şi din flori, / apele adună în scoarţe clare infinituri"[94] sau „pentru izvoare, dansul dimineţilor nu mai e în nori, / în zâmbetul nechemat, alături de ierburi curgând"[95]), concreteţea multiplă a apei fiind, după viziunea metaforică a lui Dimitrie Loghin, şi liturgică („izvoare / ca o denie spre cer în săptămâna mare"[96]), şi creatoare („fântâna e oglindă spre tării"[97]).

Între toate aceste cosmicităţi receptate există şi o cosmicitate pământească, cea a tăcerii şi cea a jertfei, a martiriului, o cosmicitate şi ea preistorică, precum lumea satului, lumea iniţierilor prin copilărie: „Stăm în tăcerea-adâncă cu lumi patriarhale / şi ne privim prin cadre bunici,

[89] Iar trec
[90] Fântâni
[91] Stampă
[92] Fuga în anotimp
[93] Spaima satirului
[94] Recital
[95] Perspective lirice
[96] Verset de margine
[97] Treceri iniţiale

o clipă-n drum, / când ţi se zbate pleoapa şi-ţi potrivesc postum / poemele, inele pe degetele tale”[98], iar în opus, „tăcerea ce ne prinse de suflete zăbrele”[99] şi, anonimizante, prin uitare, „peste mine au crescut tăceri”[100].

Sub tăceri, „ajunşi în timpul jertfei”[101], „de atâta mucenicie plopul nostru e un sfânt”[102], iar noi, cu o ciudată premoniţie, „simţim în jertfa ce-o să vie drumul dintre vise”[103], deşi „un altul va privi, descătuşat din mine, ce îndur, / iar semne multe-or răsări prin lanuri fără rost, / acum e ceasul răstignirii şi-adăpost, / vai, mamă, nu mai am nici un azur!”[104].

Suflet, minte, poezie, o stare de spirit superioară, în egală măsură hăruire („mi-ai dăruit neliniştea, mă scutură pe jos, / de ceasuri lungi cătam în luminare slava, / sunt piatra ce lovise toiagul lui Hristos / cu sunet lung şi-asemeni cu otrava”[105]) şi blestem („sub condei viaţa e carte cu soare, / lăutele dau bucurii necântate, în noi / poemele pribegesc pustii ulicioare, / culegem tristeţea şi le aruncăm înapoi”[106]), marchează şi opera lirică a lui Dimitrie Loghin („căzu soarele-n parc vertical ca în mine, / muri apoi ca o lacrimă în vârful degetelor de pluş, / pe alei picurau frunzele pline / de sânge. Ochii nu mai

[98] Reculegeri
[99] Reculegeri
[100] Ţarini îmbrăcate în trifoaie
[101] Ad uxorem
[102] Renunţări autumnale
[103] Jertfă
[104] Scrisoare
[105] Eu te aştept
[106] Inscripţie pentru poem

stăruiau în urcuş”[107]), o operă ignorată şi îmbrâncită în uitare de slugoii ideologi ai comunismului, dar şi ţinută secretă de însuşi Dimitrie Loghin, după nefericitul an 1947.

Până în Sânzienele anului 1947, Dimitrie Loghin visa frumos şi avea datorii de împlinit. „În strădania de refacere şi reînălţare spirituală a poporului nostru – scria Dimitrie Loghin, împreună cu George Antonescu –, credem a nu fi inutilă participarea sufletului bucovinean cu specificul său, a cărui contribuţie a îmbogăţit – în tot trecutul nostru istoric – patrimoniul cultural românesc”.

În primăvara anului 1947, cei doi lucraseră o antologie (cam în genul „Revistei Bucovinei”) de literatură bucovineană, mărturisind, în prefaţa-crez, cum că „mănunchiul acesta de literatură ar vrea să aducă ceva din prospeţimea aerului înmiresmat al pădurilor şi înălţimilor carpatine, în care sufletul bucovinean şi-a avut întotdeauna mediul propriu de trăire şi creare”[108].

În cele doar 60 de pagini ale antologiei, purtând titlul unui poem al lui Dimitrie Loghin, „Floare de gând”, figurau cu creaţii proprii (titlurile le reproducem în paranteze) creatorii: Mircea STREINUL (Migrare, Moartea în pădure, Cuvânt către fratele soare), Eusebiu CAMILAR (Bucurie), George DRUMUR (Lucruri mici, Înger străveziu), N. TCACIUC-ALBU (Copilul, Crizantemele), Ghedeon COCA (Poem), George ANTONESCU (Suflete

[107] Pentru parcul singuratec
[108] George Antonescu şi Dimitrie Loghin, *Floare de gând / Culegeri din scrisul bucovinean*, Suceava, Sânziene 1947, p. 3

în primăvară), Neculai ROŞCA (Retorsiune, Fata irealei Duminici), Iulian VESPER (Un înger, Arta), Dimitrie LOGHIN (Pomul fără rod, Cerb împuşcat, Tinereţe, Voievodul rapsod), Teofil LIANU (Lirică, Dacică), Eusebiu FOCHI (Copilul în literatura scriitorilor L. Blaga şi I. Teodoreanu), E. Ar. ZAHARIA (Necunoscut de oameni, O, singurătate), D. FLOREA-RARIŞTE (Cântecul făurarului), E. POPOVICI şi D. FLOREA-RARIŞTE (Jertfa pădurii, versuri traduse din N. A. Necrasov), Eugen FRUNZĂ (Acesta sunt, Cântec de leagăn), Sevastia FLOREA (Vis pentru mai târziu), Mihail CAZACU (Funcţiunea socială a culturii), George VOEVIDCA (Amor filologic), Petru REZUŞ (Preludiu la „Marea aşteptare", După o bătălie interioară), Constantin OLARIU (Cânt al peregrinilor către pace).

Existau, în cuprinsul broşurii, şi trei comemorări (în acelaşi spirit al „Revistei Bucovinei"), respectiv „Oameni şi destin în scrisul lui Mircea Streinul" (George Drumur), „Un compozitor bucovinean uitat: Victor Vasilescu" (Gr. Macovei) şi „Mircea Streinul printre noi" (George Antonescu), toate menite tezaurizării de spiritualitate bucovineană.

Numai că un astfel de demers, prin care „Iconarismul" bucovinean părea să triumfeze definitiv, nu cred că a convenit autorităţilor bolşevice, în ciuda inserţiilor de „literatură nouă, revoluţionară", ieşită de sub degetele viitorilor torţionari prin propagandă, adică Eusebiu Camilar, D. Florea-Rarişte sau Eugen Frunză, autorii antologiei fiind, ulterior, marginalizaţi, iar Dimitrie Loghin, copleşit de o umbroasă şi aproape materială tristeţe, nu a mai

existat, ca scriitor, după aceea, în gomoasa viaţă culturală suceveană. E drept că, în maldărele de manuscrise puse la dispoziţie de către doamna profesor Viorelia Braicu, se află şi unele de prin anii 1963-1968, adică din perioada în care primul teoretician al iconarismului[109], Traian Chelariu, se stabilise, de nevoie, fără familie, la Suceava (a murit în 4 noiembrie 1966), oferindu-i lui Dimitrie Loghin şansa de a relua dialogurile literare de altădată şi de a comite, în paralel, poezie, dar lirica lui Dimitrie Loghin nu mai interesa pe nimeni, protipendada liric-comunistoidă suceveană refuzând începuturi şi tradiţii anterioare mesianicei lor întrupări literare. Taman cum se cam întâmplă şi astăzi.

Despre începuturile lirice ale lui Dimitrie Loghin am aflat din întâmplare, răsfoind paginile „Revistei Bucovinei" şi ale gazetei „Suceava", pe vremea când lucram „Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean". Abia de curând am intrat în posesia vremelnică a manuscriselor şi dactilogramelor sale, descoperind, cu o neostenită febrilitate, şi cărticica din 1935, „Colocviu trist", dar şi cărţile care n-au mai văzut vreodată lumina tiparului, „Panerul poetului", „Ritual liric", „Floare de gând", „Poarta de aur", „Panerul cu rod", „Pe puntea timpului" şi „Versuri de toamnă", toate aceste opt cărţi de poezie fiind, în fapt, cum o probează şi un titlu aparent repetat („Panerul poetului" şi „Panerul cu rod"), tot atâtea tentative de

[109] *Digresiuni inoportune*, în „Junimea literară", nr. 7-12/1932, pp. 181-189, şi *Înapoi la Eminescu / Digresiuni neliterare în jurul unei teme literare*, în „Junimea literară", nr. 1-12/1933, pp. 119-130, 168-177

reorganizare a unui vast material liric într-o posibilă unică tipăritură.

În toate aceste cărţi, pe lângă reluarea unor poeme, există şi câte un discurs liric nou, lesne de identificat, în condiţiile în care poemele vechi beneficiază, de regulă, de rescrieri cu creionul, în contrapagină. Domnul profesor se arătase dispus să mai lase de la sine, să-şi rupă, să-şi sfârtece din suflet, dar cartea visată nu a mai apărut, aşa că, astăzi, la trei decenii de la ultima lui plecare, mie nu-mi rămâne decât să încerc îngemănarea, între doar două coperţi, a tuturor celor opt cărţi de poezie (dintre care şapte inedite), premeditate, trăite şi scrise de Dimitrie Loghin.

Fiecare dintre cele şapte tentative de recidivă editorială poartă câte un titlu de carte, pe care l-am păstrat, dar asupra titlului general am optat singur. Am avut o primă opţiune pentru „Ctitorul de stele" (fiica poetului, doamna Viorelia Braicu, optase pentru titlul „Peste mine au crescut tăceri", care prea sugerează moarte, în disonanţă cu un om veşnic viu), opţiune justificată de impresia fluidităţii luminii, pe care o crease Dimitrie Loghin prin cuvânt şi prin culoare, ezitând între titlurile sugestive ale altor poeme („Fuga în anotimp", „Faunul rănit", „Treceri iniţiale", „Penultimul anotimp", „Psalm pentru începerea zilei", „Maestraşul lui Dumnezeu") şi versurile la fel de emblematice din cuprinsul acestora („Am început alt vers, cu rătăcitul Crist", „Peste mine au crescut tăceri", „Tu n-ai să râzi, Serghei Esenin", „Cum mă închin la cânt", „De mână cu cerbii", „Cu luna pe umeri", „Cântecele Omului"), optând, în final, pentru sugestia poemului (un poem sacru este, în întregul ei, opera poetică şi plastică a lui

Dimitrie Loghin) şi a martiriului, care încă mai stigmatizează, prin ignoranţă şi prin uitare, inconfundabilul iconarism bucovinean, pe care Dimitrie Loghin îl reprezintă pe deplin, iconarii fiind, datorită adversităţii cultivate de bolşevici şi datorită indiferenţei de după aceea, „martirii fără de ţară”.

În textul introductiv doar am încercat să expun motivările care fac din Dimitrie Loghin, măcar în sufletul meu, un mare poet bucovinean, aflat în imediată vecinătate cu Mircea Streinul. Nu cer nimănui să-şi însuşească punctul meu de vedere, scopul acestei apariţii editoriale fiind doar acela de a încredinţa rafturilor bibliotecilor (care, din păcate, ne ţin loc de memorie obştească) câteva frânturi din patrimoniul care ne aparţine, deşi nu prea dăm semne că l-am şi merita.

Împlinind o datorie lăuntrică, parcă aud în propriami însingurare răsucindu-se neliniştita interogaţie a lui Dimitrie Loghin: „Oi fi rămas să scriu tăcerea ce-ntârzie?”.

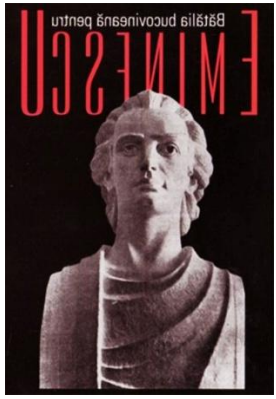

GHEORGHE LUNGOCI

poveste de dragoste cu vioara

Când l-am văzut și ascultat, pentru prima oară, într-un spectacol în aer liber, de prin 1993, în Zamca, violonistul Gheorghe Lungoci desfăcea în strune respiraţia duioasă a Pământului, la fel de dumnezeiește meșteșugit

cum o făcea, la instrumente de suflat, regretatul lui frate, Silvestru Lungoci.

Lăutarul Gheorghe Lungoci, tezaur uman viu al Bucovinei, m-a impresionat nu doar prin virtuozitate, ci și prin senzația că el trăiește o tulburătoare poveste de dragoste cu vioara. De atunci, tot încerc să-mi imaginez cum ar fi arătat un concert al fraților Lungoci, eventual acompaniați de „Zicălașii", care știu seva cosmică din care își trag geniul artistic muzicienii Silvestru și Gheorghe Lungoci, sau măcar cum ar fi sunat o „joacă" muzicală, spre seară, pe prispa casei părintești din Călugărița sau sub poala pădurii, dacă a fost să se întâmple vreodată.

Silvestru Lungoci era cât un munte, iar fratele lui, Gheorghe, cât o frunză tremurătoare, dar din care se poate cânta. Suna fantastic vioara sa, pe strunele căreia aplica și tehnici străvechi, cum ar fi „cântatul pe amândouă părțile", adică lăsând arcușul să curgă și partea stângă a viorii, nu doar dreapta, o tehnică pe care zicălașii Adrian Pulpă și Narcis Rotaru au identificat-o într-o partitură de pe la 1848, încântați de ingeniozitatea vioristului de atunci.

Umorul veşnic proaspăt şi inconfundabil al lui Gheorghe Lungoci, în ciuda ușoarei bâlbâieli, dar mai ales povestea de dragoste neasemuită, pe care a trăit-o cu vioara (cumva asemănător cu Charlie Chaplin), precum şi stilul aproape ancestral de transpunere muzicală a spiritului neamului românesc fac din bădiţa Ghiţă Lungoci un reper artistic autentic, pe calea deschisă, cândva, de Niculae Picu și de Grigore Vindireu, dar continuată desăvârşit de fraţii Silvestru și Gheorghe Lungoci din Călugărița Ho-

rodnicului, amândoi plecaţi să împlinească armonia universală.

Filmele şi înregistrările audio, realizate de Centrul Cultural „Bucovina”, ţin cântecele lui Gheorghe Lungoci în spaţiul trăirilor fără de bătrâneţe şi fără de moarte, înveşnicindu-i şi numele.

SILVESTRU LUNGOCI

muntele care cântă

Silvestru Lungoci a fost muntele în care se aud cântând pădurile nestrăbătute, cerurile neștiute și întrupările lor pământești, izvoarele, Silvestru a fost „copacul

care cântă", cum numea el, șugubăț, fluierul mare al bunicului său Ionică al lui Gheorghe Lungoci, pe care îl tot aude, cică, din 9 ianuarie 1939, când părinții săi, Lucreția și Iustin Lungoci, l-au adus, cu arca argintată a Lunii, lângă frații săi George și Vasile, într-o familie din Călugărița Horodnicului de Jos, în care urma să poposească și o surioară, Doruța. Undeva, pe aproape, la Braniștea Horodnicului de Sus, scripcarii Andrei Litra și Aurel Iroftei, întrupau ursitoarele în năvalnicele șopotiri ale melosului străvechi, desprinse, printr-o tăietură de altoi, drept „Bătrânească din Branițe", ram cu rod bogat, în care au tot dat în pârg „Bătrânească", „Bătrânească din Iaslovăț" și tot alte armonii de horiri asemănătoare, ale căror denumiri se referă, desigur, și la cântările din veac, dar și la tinerețea fără de bătrânețe, pe care o reînviau ele în generațiile, întotdeauna altele, întotdeauna însetate de aceeași tinerețe.

Artist instrumentist profesionist, la Ansamblul „Ciprian Porumbescu din Suceava", încă din 1961, Silvestru Lungoci avea, printre colegi, doi prieteni statornici, pe Aurel Tudose și pe Nicolae Păsnicuțu, și o zeitate cerească, pe care să o venereze, incomparabila și irepetabila Sofia Vicoveanca. Cu Aurel Tudose își făcuse, sub scena Casei Culturii, un mic atelier de lemnăriei, unde construiau naiuri, pe care le acorda Silvestru, și tot felul de meșteșugiri, desprinse din trunchiuri odată cu cântecul. Iubeau amândoi lemnăritul, iar încăperea de subsol, în care citeau fibrele durabile ale vieții, devenise un adevărat altar al devenirii de sine.

Silvestru Lungoci avea mulți, mulți prieteni, datorită sufletului său tumultos, dar eu, privind de pe aproape, nu-l pot include în această nobilă tagmă decât pe rapsodul cărturar Vasile Mucea din Bilca, în casa căruia poposea ori de câte ori avea treceri prin zonă, ca să-și împrospăteze sufletul cu tinerețe și cântecele cu roua înțelepciunii, care însoțește tainic toate vârstele. Participa, din drag de drag, împreună cu cobzarul Nicolae Păsnicuțu, la toate șezătorile literare, la care erau invitați, iar la spectacolul de aniversare a 600 de ani de la atestarea Sucevei, pus în scenă de actorii profesioniști ai Sucevei, sub regia lui Liviu Manoliu, pe un scenariu pe care eu l-am fost scris, li s-a alăturat și Aurel Tudose, cei trei prieteni durând atmosfera de ceremonial a aniversării. Silvestru Lungoci adusese un caval ușor curbat („l-am pus în valiză, peste hainele transpirate, în Congo, și a luat forma asta, dar sună mai bine"), naiul, fluierul, trișca și o puzderie de întâmplări hazoase, petrecute pe toate meridianele lumii, pe unde călătorise doar cu cântecele lui irepetabile. Tinerii actori suceveni îl ascultau fascinați, iar fiecare intervenție a genialului instrumentist începea cu „Dacă nu bănuiți...", de parcă s-ar tot scuzat pentru îndrăzneala de a-și înfățișa sufletul și prin cuvinte.

Nu-mi aduc aminte când anume ne-am împrietenit, dar știu sigur că Silvestru Lungoci, Aurel Tudose și Nicolae Păsnicuțu deveniseră frații mei dobândiți, cu care mă învrednicise soarta, ca să-mi fie aproape la amar. Odată, când mi s-a blocat șira spinării de durere, toți trei au izbucnit entuziaști: „Noi vă vindecăm, și încă pentru totdeauna!". Și am mers în blocul-turn de lângă tipografie, unde locuia Silvestru, care mi-a înfășurat, direct pe piele, un

brâu lung din lână nevopsită, făcut de „mamuța” lui, Lucreția Lungoci, brâu pe care l-am purtat neîntrerupt trei zile și trei nopți, iar când Silvestru l-a dat jos, nici o durere nu mă mai deranja și nici nu am mai avut vreodată, în lunga mea viață, probleme cu coloana vertebrală, nici măcar figurativ vorbind.

Repertoriul muzical al lui Silvestru Lungoci, dominat, prin notorietate, de piesele „Bătuta din Horodnic”, „Țărăneasca din Voitinel”, „Fudula”, „Roata de la Volovăț”, „Huțulca din Sadău”, „Joc din Mălini”, „Sârba de la șes”, „Mândră floare-i norocul”, „Arcanul de la Arbore”, „Pripoianca”, „Doina haiducească” etc. cumva depersonalizează contribuția lui Silvestru Lungoci la oficierea sacerdotală a cântecelor Sofiei Vicoveanca, oficierea supremă săvârșindu-se, la Chișinău, în 1988. Acolo, peste Prut, cu Sofia și Silvestru, întregul neam românesc de pretutindeni și-a trăit adevărata identitate, cea care contează și în fața istoriei, și în fața dumnezeirii. „Ce-am trăit acolo, nu se poate povesti, dacă nu bănuiți”, îmi spusese Silvestru, la întoarcere, iar Sofia Vicoveanca, altădată, sublinia că o astfel de culme a românismului nu se povestește, ci se trăiește.

Taraful lui Neculai PICU, la Lăpușna, institut de scalde – acuarelă de Franz Xaver Knapp (1809-1883)

ION MÂNDRESCU

„A fost un om frumos. A fost... Ion Mândrescu”

Tabla de șah din incinta redacției „Zori noi” mi-a adus doi prieteni statornici, pe ziaristul Micea Sfichi și pe fotoreporterul Ion Mândrescu, amândoi șahiști de elită, dar cărora le țineam piept ca de la egal la egal. Mai toți colegii chibițau la confruntările noastre, iar pasiunile au născocit o farsă: într-o zi de luni, a ședințelor de machetă,

Gicu Parascan m-a sfătuit să joc vreo două-trei partide cu un „pensionar”, care îi era prieten. Ne-am așezat la masă și, după câteva mutări, mi-am dat seama că am în față un șahist foarte bun, așa că m-am concentrat și în a cincea partidă, pe care o dominam strategic, ba chiar și ca număr de piese, scorul era 2-2. Deodată, au dat năvală în cămăruță toți ziariștii, iar domnul Ion Paranici s-a interesat, fremătând parcă, de rezultat, apoi, aflându-l, a exclamat plin de uimire: „2-2 cu maestrul Andrei Ghilea!”.

L-am privit pe „pensionarul” lui Gicu Parascan și parcă îmi amintea de maestrul în șah Andrei Ghilea, pe care îl văzusem doar într-o fotografie, deși avea o rubrică cu probleme de șah în același ziar „Zori noi”. Și nu m-am mai putut concentra. Partida pe care o „aveam în mână” am pierdut-o prin câteva greșeli de începător, apoi am mai pierdut două partide. Pentru mine, confruntarea aceasta a însemnat o importantă lecție de viață: dacă îngenunchezi lăuntric, dacă nu-ți privești adversarul măcar ca pe un egal, nu ai nici o șansă în viață”. Iar de atunci, nu am mai lăsat niciodată garda jos, măcar în cele care priveau scrisul.

Cum devenisem un specialist al reportajului, și datorită cunoașterii istoricului așezărilor bucovinene, recunoscut ca atare, încă de pe atunci, și de celebrul bucovinolog german Erich Beck, fotoreporterul Ion Mândrescu mă însoțea adesea, pentru că începusem să cunosc bine chiar și stâncile care însemnau memorie și era nevoie să fie prezentate cititorilor ca atare. De la o vreme, pentru că și el avea statut de corespondent, fiind plătit în funcție de ce și cât publica, am semnat reportajele împreună.

În vara anului 1983, pe la jumătatea lunii august, pe când lucram la IRE Suceava, m-a sunat, la prima oră, directorul Ovidiu Mustață, cerându-mi să mă prezint urgent la redacția „Zori noi", unde este nevoie de mine timp de o săptămână. În redacție, deși era ora 6 și jumătate, mă aștepta înfrigurat redactorul șef, domnul Ion Paranici, care mi-a spus că, în urmă cu un ceas, a primit ordin de la județeana de partid să facă două foi volante, una cu minerii, alta cu forestierii, pe care să le tipărească în maximum o săptămână. Majoritatea ziariștilor se aflau în concedii, fotoreporterul Dumitru Vințilă își ajuta socrii vasluieni la treburile prin vie, iar specialistul în astfel de domenii, Gicu Parascan, se afla în Deltă. Ce-i drept, Gicu sunase, aseară, ca să întrebe dacă nu s-a ivit vreo urgență și, cum încă nu se ivise, domnul Paranici, pescar pasionat, l-a întrebat dacă sunt mulți țânțari în Deltă și dacă nu are probleme cu ei, la care Parascan i-a răspuns în stilul lui caracteristic: „Sunt puzderii, dar primul care a încercat să mă muște, înainte de a pieri ca lovit de trăsnet, a izbutit să-i avertizeze pe ceilalți: Atenție, are ceva lichid în el, dar nu-i sânge!".

Am râs, apoi am plecat, împreună cu fotograful Ion Mândrescu, care cunoștea ca nimeni altul toate minele și exploatările forestiere din județul Suceava, cu un microbuz pus la dispoziție de Combinatul Minier Gura Humorului. Într-o singură zi, am poposit pe la toate minele și exploatările forestiere, începând de la hotarul Harghitei, continuând cu cele de pe valea Bistriței, până la Cârlibaba, și cu câteva mine din valea Moldovei, ajungând în Suceava după miezul nopții. A doua zi, încă din zori, eu mi-am redactat materialele direct la mașina de scris, după cum mă

învățase Gicu Parascan, iar Ion Mândrescu lucra de zor în laboratorul lui Vințilă.

În a treia zi, am tehnoredactat ambele foi volante, împreună cu soții Manolache, iar pe la ora trei, după-amiază, după ce domnul Paranici verificase totul și a dat bun de tipar, noi, cei doi corespondenți, am coborât la „Subredacție", ca să ne răcorim cu câte o bere, iar acolo, în crama „Bachus", Mândrescu m-a întrebat dacă știu câtă vodcă, dar numai vodcă, am băut noi în ziua documentării. Nu știam, pentru că nu ținusem socoteală. „5 litri", a spus sec partenerul meu de aventură jurnalistică și, cum nu l-am crezut, a scos notesul, în care nota totul, deși nu ducea vorba mai departe niciodată, și mi l-a întins. După socoata generală, rezulta că eu băusem 2,8 litri, iar Mândrescu doar 2,2. Oricum, cumplit de mult, chiar dacă într-o zi întreagă și cu trei mese gospodărești, oferite de gazde. Ion Mândrescu nu era un băutor, dar prins în frenezia misiunii imposibile, în care ne-am fost angajat amândoi, s-a străduit să țină pasul, deși amândoi știam că mulți ziariști au devenit alcoolici, din pricina faptului că toată lumea te întreabă ce bei, nu și ce mănânci. Curând după aceea, când viața mea începuse să aibă un rost, prin nașterea fetiței mele, eu am renunțat total la băutură și pentru totdeauna.

Mulți și pitorești ani am lucrat împreună cu Ion Mândrescu, mai întâi din postura de corespondenți, apoi, după pensionarea lui Dumitru Vințilă, și ca buni colegi de redacție. Șahul însemna, pentru el, și un mod de a-și mai despovăra sufletul, soția lui suferind, la Mihoveni, de o boală incurabilă, dar îndelungată. Apoi, am avut amândoi

câte o mare bucurie: mie mi s-a născut băiatul, iar lui, nepoțelul.

La începutul lui mai 1990, după ce acoliții lui Ion Iliescu, erau aclamați, la Suceava, de zeci de mii de conjudețeni, cu zbierete de „Iliescu nu uita, / Bucovina e a ta!", iar eu, aflat în mijlocul mulțimii, l-am întrebat pe un rădăuțean cât i-au dat pe ea, dar, din fericire am scăpat de un linșaj public și am plecat, cu Ion Mândrescu, care, după Revoluție, nu și-a mai vopsit părul, într-o documentate prin satele județului Suceava. La Sadova, eram însoțiți prin sat de noul primar, dar am băgat de seamă că muntenii se adună încruntați pe ulițele unei răscruci, tăindu-ne orice cale de retragere. Pentru că mulți dintre ei mă cunoșteau din prilejurile unor ședzători literare, m-am apropiat singur de grupul cel mai apropiat și mai turbulent. „Cu dumneavoastră nu avem nimic, domnule Drăgușanul, dar Rațiu aici își lasă capul!". „Care Rațiu?", am întrebat eu năucit. „Ion Rațiu, bogătașul englez care vrea să ne fure țara, ăla cu capul alb...". Ca să vezi ce pocinog pe Ion Mândrescu, dacă nu-și mai vopsește părul! Am râs și le-am spus sadovenilor: „Ăla cu capul alb e fotoreporterul Ion Mândrescu". „Adică ne iei de proști? Ce, nu-l cunoaștem noi pe domnul Ion Mândrescu? Ni-s casele pline cu fotografii făcute de domnul Mândrescu". L-am strigat pe colegul meu, rugându-l să se apropie și să-i salute pe oameni. După voce și după zâmbet, sadovenii l-au recunoscut, iar unul dintre ei i-a zis cătrănit: „Era să ne bagi în bucluc, domnule Mândrescu! Cine te-a pus să-ți vopsești părul în alb?".

Ca și colegul lui Dumitru Vințilă, ba poate și mai și, Ion Mândrescu era cunoscut și apreciat în toate satele și orașele județului Suceava. De regulă, îl însoțea fie pe Mircea Sfichi, fie pe mine, iar alteori, pe baza unor informații proprii, pleca singur prin sate, ca să fotografieze mărturii arhaice, care încă supraviețuiau indiferenței.

Petrecând o bună parte din viață în compania fotografului Ion Mândrescu, constat, de ceva vreme, că nu am nici o fotografie cu el, deși caut și caut cu înverșunare. Astăzi, însă, am avut un noroc dublu: am dat peste o fotografie superbă și peste un text emoționant, excelent scris de Liviu Ștefan Nichita, nepoțelul lui Ion Mândrescu, text cu care vreau să închei această scurtă relatare memorialistică:

„Îmi place să fac fotografii în locuri frumoase, îmi place să imortalizez momente care știu că mă vor face să zâmbesc mult mai târziu, revăzându-le. Am învățat asta de la bunicul meu, fotograf / fotoreporter loial al ziarului „Crai Nou" mai bine de 30 de ani; a contribuit enorm, cu micul lui aparat foto, un clasic „Rolleiflex" norocos, ce urma să reziste ani întregi. Încă dinaintea internetului, mă învăța că fotografiile cele mai reușite erau puse în rame, iar oamenii le țineau pe toate celelalte într-un album foto. La reuniunile de familie, era adesea amuzant să ne revedem pozele de când eram mai mici. Stânjeniți sau nu de unele clipe de moment, obiceiurile se schimbă greu, dar ele evoluează. El a plecat de mult, eu am rămas cu saci de fotografii ca amintire, dar știu că, de acolo, de sus, el încă mă fotografiază.

„Crai Nou”, ediția din 31 mai 1994 avea să iasă din tipografii împreună cu chipul meu... Cresc grânele, odată cu ele și eu. Și ce dreptate a avut! A fost un om frumos. A fost... Ion Mândrescu”.

Nichifor Virginia Valeria:
Nenea Mîndrescu si tata,dr Sârghi Nichifor,1970,cabinet Salcea

VICTOR MICU

modelul meu de jurnalism

În toamna anului 1969, când tata își trăia ultimele zile, urmând să plece la doar 43 ani, speram să public un poem, cu care să-i mângâi amărăciunea despărțirii. Trimisesem texte la ziarul „Zori noi” din Suceava și la revista literară „Luceafărul”, din București, tremurând de emoție că o să încap pe mâinile lui Fănuș Neagu, care se ocupa de corespondențele cu vădite semne de absență a talentului. Spre norocul meu, poetul Cezar Baltag, preluând un vers de-al meu, mi-a făcut o adevărată cronică a perspectivelor,

în cronicheta „Cu tâmplele pe coate”, dar, din nefericire, cronica a apărut la o săptămână după moartea tatei.

De la „Zori noi” mi s-a răspuns imediat, ba chiar cu entuziasm, printr-o invitație la redacție. Am mers, sufocat de emoție, și am fost îndrumat spre biroul mare, în care am recunoscut doar două personalități: pe poetul și prozatorul George Sidorovici, cu ochelarii lui incredibil de groși, și pe teribilul pamfletar Victor Micu, modelul meu de jurnalism pe atunci. Sidorovici, care era încântat de poeziile trimise, m-a măsurat îndelung prin lentilele cât fundul unor sticle de bere, apoi, aflând că am doar 14 ani, m-a trimis acasă, cerându-mi să revin abia peste patru ani. Și astfel, tata a plecat, fără să poată să-mi întrezărească viitorul. Poate de aceea, ori de câte ori am câte o împlinire, ridic ochii spre cerul înstelat, șoptind înfrigurat: „Vezi, tată, vezi?”.

Peste vreo 7-8 ani, intram pentru a doua oară în același birou, unde, pe scaunul lui George Sidorovici – pentru memoria căruia am făcut tot ce s-a putut, ședea, acum, tânărul și sclipitorul poet Constantin Ștefuriuc, iar la celelalte trei birouri lucrau trei dintre cei mai buni ziariști din istoria presei sucevene: Victor Micu, Mircea Sfichi și Gheorghe Parascan, eu urmând să beneficiez de îndrumarea lui Gicu Parascan, ca ucenic întru ale scrisului vremelnic. Toți patru aveau să-mi devină prieteni durabili, care s-au probat ca atare în timp, Mircea Sfichi botezându-mi băiatul, iar Victor Micu invitându-mă la nunta feciorașului său și al Sofiei Vicoveanca, Vlăduț-Bogdan Micu, unde ni s-au rezervat locuri la masa familiei, față în față cu Maria Ciobanu, cu partenerul ei, și soții Ion și Ileana

Paranici. De Gicu Parascan nici nu are rost să mai amintesc, pentru că eram nedespărțiți, omul acela trăind și prin mine și ai mei, și pentru noi.

Victor Micu, ziarist bucureștean, care se născuse, prin 1931, la București, însemna primul meu mentor în domeniu, foiletoanele și pamfletele lui fascinându-mă încă din vremea liceului. Lucra tăcut și închis în sine, iar după ce dicta secretarei textele din pagini pe care numai el le putea descifra (ulterior, și eu, ba chiar mai lesne decât el), venea să chibițeze la partidele de șah în care trebuia să fac față celor doi șahiști experimentați, Mircea Sfichi și Ion Mândrescu. Eram la fel de bun ca și ei, din „liga" următoare făcând parte Ion Paranici, Gheorghe Parascan, Victor Micu, Ion Nedelea, Constantin Ștefuriuc, Dumitru Teodorescu, Emil Morea și chiar Dumitru Vințilă. Clubul de șah se afla în ultima cameră, pe dreapta, lângă laboratorul lui Vințilă, iar în noaptea Revoluției am jucat șah cu Mircea Sfichi, amândoi liniștiți și încrezători în ce urma să vină. În ziua următoare, deja lucram „Tinerii Revoluției", o gazetă liberă, dar cu un titlu prea pretențios pentru gustul meu, impus prin votul unei familii de comuniști pururi revoluționari, iar când maistrul tipograf Maxim, ca să ne ironizeze, ne vesti că se învârt niște teroriști prin jurul tipografiei, unul dintre tinerii poeți a stins rapid lumina, ordonând „La pământ!", și aruncându-se primul, vitejește, în protecția beznei.

Eu fumam, rezemat de fereastră, iar când poetul viteaz mă îndemnă să renunț la „eroisme inutile", i-am răspuns că în liniștea mea nu-i decât rațiune, Suceava neinteresând nici o parte aflată în conflict; abia dacă vor câș-

tiga comuniști ne așteaptă condamnările la moarte, pentru că noi, tinerii poeți, deja probasem, prin ceea ce am scris, că suntem „dușmani ai poporului” pe care îl iubim cu disperare.

Cu Victor Micu am cimentat o prietenie frumoasă, mai ales după ce, în două rânduri, el, taciturnul, și-a arătat sufletul cu frenezie. Prima dată s-a întâmplat în vara anului 1985, când mi-am dus teancurile cu poezii la redacție, cu gândul să le dactilografiez, dar, pe neașteptate, am fost trimis, împreună cu șeful impresarilor din Iași, domnul Dănciulescu, să organizăm stagiunea de vară pe Litoral. A durat vreo două săptămâni, timp în care, în redacția ziarului „Zori noi” au început să circule tot felul de ipoteze, cea acceptată, în final, cu unanimitate susținând că am adus poeziile la redacție, ca să nu se piardă, pentru că intenționam să mă sinucid.

Când m-am întors, senin, bronzat și surâzător toată lumea, mai puțin Doina Cernica, m-a întâmpinat cu căldură, interogându-mă discret, dar cu dragoste de neascuns, iar Victor Micu m-a invitat, după aceea, la Crama „Bachus” – „Subredacția” noastră de fiecare zi. Îl prevenisem că nu mai am nici un ban, pentru că nu am făcut încă decontul, dar Victor a dat din mână a lehamite, spunând că plătește el totul, apoi ne-am aprins în discuții despre frumusețea vieții omenești, eu împărtășindu-i fără rezerve opiniile, susținute și argumentate cu fel de fel de citate din operele unor filosofi celebri. Ușor nedumerit de dragostea mea de viață, Victor Micu m-a întrebat: „Și-atunci, pentru ce ai vrut să te sinucizi?”. Mi-am făcut cruce, deși nu prea obișnuiesc să mituiesc dumnezeirea, și i-am povestit câte

am avut de făcut în cele două săptămâni de absență. S-a bucurat pentru mine, dar parcă s-a și mohorât puțin, realizând inutilitatea discursului său.

A doua oară, prin 1991, când eram deja colegi de redacție, de vreun an, bucurându-mă, ca întotdeauna, de frumusețea pamfletelor lui Victor Micu și spunându-i-o, de fiecare dată, fără rezerve, Doina Cernica, ziarista intransigentă, care ceruse demiterea lui Constantin Ștefuriuc, a solicitat și sancționarea disciplinară a colegului Victor Micu, pentru violența limbajului din pamfletele sale, chestie cu care doar eu nu am fost de acord, Victor fiind, ca publicist, un dibaci mânuitor al limbii române și întotdeauna fără trivialități sau violențe de limbaj. Pe Ștefuriuc, susținut de Dumitru Teodorescu, de Mircea Sfichi și de Victor Micu, îl salvaserăm, deocamdată, dar, din păcate, el acceptase oferta politrucului Acatrinei, care îl ademenise cu promisiunea unui salariu fabulos, niciodată încasat, și își ceruse transferul. Victor Micu, om împăciuitor fiind, și-a cerut scuze colegilor, în ședința de machetă, dar eu nu am încetat să mă revolt, iar când el a încercat să mă potolească, l-am acuzat de lașitate și am început să joc șah cu Gicu Parascan, ceea ce n-am mai făcut vreodată. Victor a plecat și s-a întors după vreo două ceasuri, când deja mă înfruntam cu Ion Mândrescu, șahist veritabil ca și Mircea Sfichi. Era băut binișor și mi-a cerut să-l iert, deși nu o merita, pentru că, într-adevăr, nu s-a luptat pentru propria lui dreptate. Apoi a sunat-o pe Doamna Sofia, spunându-i că s-a îmbătat pentru că m-ar fi dezamăgit pe mine, și rugând-o să vină, să-l ia cu mașina: „Eu aș veni și singur, dar mi-e teamă că, dacă mă vede lumea beat, te fac pe tine de rușine, că doar sunt soțul tău!”.

Aceeași delicatețe în comportament față de Doamna Sofia Vicoveanca aveam să o constat, în două rânduri, și la ei, acasă, cu ocazia unor interviuri pe care le-am luat Marii Preotese a Cântecului Românesc din Bucovina. Este puțin spus că Victor Micu își iubea cu devotament soția, pentru că el pur și simplu o diviniza. Pururi bășcăliosul Gicu Parascan, cel mai bun prieten și al lui Victor Micu, obișnuia să-l tachineze: „Măi Victor, când v-ați luat, tu erai marele cărturar de București, iar Sofica doar o țărăncuță talentată din Vicov. Dar vezi cum se schimbă timpul: acum Sofia este cărturarul, iar tu un biet țărănuș de niciunde". Victor nu se supăra, ci râdea și cu ochii, pentru că își știa bine rostul în devenirea Sofiei Vicoveanca, al cărei condei de prozator înnăscut aveam să-l remarc încă din vremea războiului din Transnistria, când s-a alăturat, în tranșee, soldaților moldoveni, ca să le înflăcăreze sufletele, dar abia din toamna anului 2018 aveam s-o cunosc cu adevărat pe prozatoarea Sofia Vicoveanca, din postura de redactor al cărții Domniei Sale „Din culisele sufletului", pe care am și cules-o în cea mai mare parte, după ce „Monitorul de Suceava" începuse să-i culeagă doar poeziile.

Cuplul Victor Micu – Sofia Vicoveanca, rodind și prin superbele lor nepoate, fetițele lui Vlăduț-Bogdan, m-a impresionat întotdeauna, constatând o legătură mai presus de dragoste, o îngemănare a sufletelor inconfundabilă, prin care amândouă sufletele se întregesc în sfericitate.

Pe când eram colegi, Victor Micu a scris și publicat un pamflet fabulos, „Asistând la propria mea înmormântare", a cărui desfășurare s-a petrecut întocmai, atunci când a fost să fie. Departe de mormântul împresurat de lu-

me, împreună cu Gicu Parascan, amândoi de regulă înfiorați de baterea cuielor în sicriu, fără voia noastră, în momentul acela cutremurător am ridicat, zâmbind, ochii spre cer, ca să-l zărim pe Victor Micu râzând. Peste ani, când mai lucrasem încă o carte a Sofiei Vicoveanca, doar ordonând textele, dar fără să intervin în structura lor, am ieșit, amândoi, pe treptele sediului Centrului Cultural „Bucovina”, unde ne-am oprit, pentru că ploua. Așteptând potolirea revărsării cosmice, ni l-am reamintit împreună pe Victor Micu, iar când am povestit despre întâmplarea de la înmormântare, cerul s-a despicat brusc, doar ca să lase loc unui soare strălucitor. „Îl vedeți, Doamna Sofica, îl vedeți cât de fericit ne zâmbește?”.

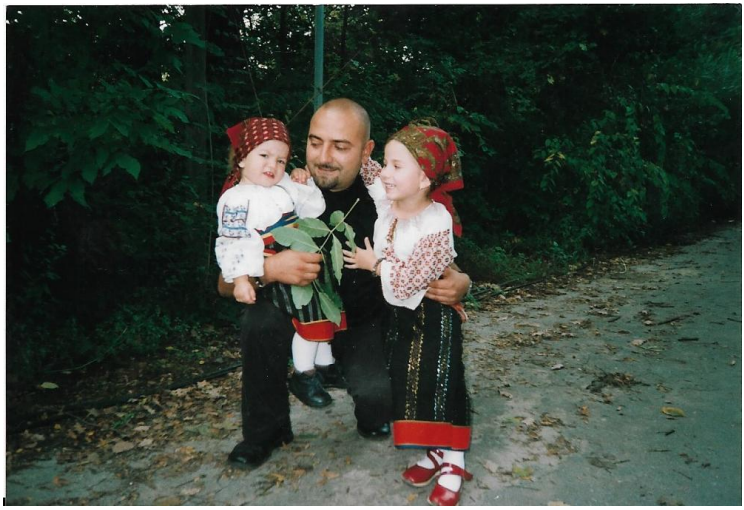

MIRCEA MOTRICI

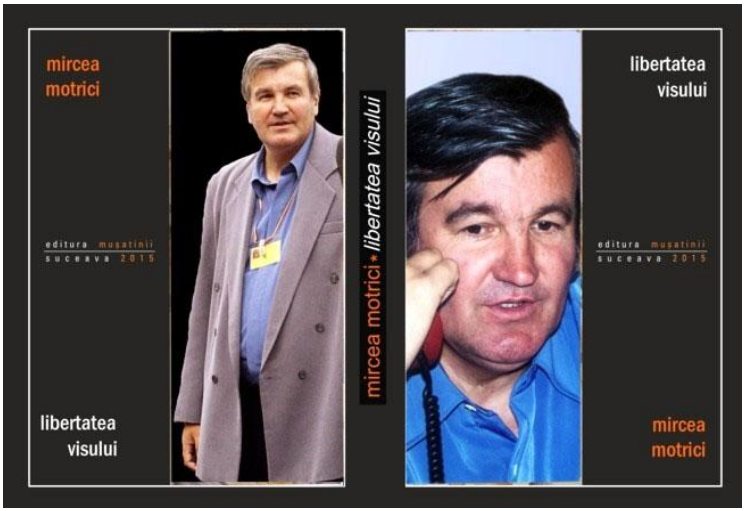

„*un poet al reportajului*”

Era un năvalnic, trăind cu frenezie fiecare clipă a vieții. I-am fost consultant literar la toate cărțile, încă de la primele pagini scrise, dar, în spațiul acesta al prieteniei durabile, din postura de sfătuitor. În poezie, nu-i dădeam prea multe șanse, deși eram întru totul de acord și cu Nicolae Crepcia, din Cernăuți, pe care nu îl cunosc, dar care era de părere că din poezia lui Mircea Motrici „se revarsă tulburătoare miresme de haiku... / Poetul este „clocot / stins / în noaptea dansului”... „Vis întârziat /

rezemat de iluzii", dar și cu Ion Beldeanu, care, cu maturitate, atenționa că „Fiecare carte își are istoria sa, mai ales cele cum este și „Libertatea visului", aceasta fiind sau constituind semnul de despărţire al autorului de realitatea pe care a iubit-o atât de mult. De altfel, Mircea Motrici şi-a dezvăluit mai puţin preferinţa sa secretă pentru poezie, el fiind în primul rând reporterul obsedat de feţele şi clipele realităţii".

Și, totuși, despre cărțile de poezie ale lui Mircea Motrici au scris nume grele ale literaturii române, precum Constantin Hrehor, Ion Beldeanu, Ilie Tudor Zegrea sau Emilian Marcu, iar la lansarea cărții de poezie pe care nu a mai apucat să o țină în mână, un public de excepţie, format din udeșteni, din suceveni şi din cernăuţeni, a ţinut să participe la lansarea antologiei de autor „Pecetea stelară", de Mircea Motrici, dovadă că Mircea a fost un adevărat sacerdot al prieteniei, căruia toţi îi simţim lipsa. De la Cernăuţi, a sosit un „comando" artistic, în frunte cu poetul Ilie Zegrea, de la Gura Humorului a sosit, special pentru acest eveniment, Radu Bercea, iar din Suceava, puzderie de artişti plastici, de umorişti, publicişti şi scriitori, printre care Ion Paranici, Dorin Liviu Clement, Gabriel Cărăbuş, Costache Clement, Alis Niculăică, Mircea Sfichi, Constantin Horbovanu, Sorin Ursan Delaclit, Emil Ianuş, Ştefan Stroe, Bobby Stroe, Pamfil Horodnic, Viorel Corodescu-Cov, Sorin Baciu, Doina Catargiu, Constantin Ungureanu-BOX, Petru Oloieru, Victor T. Rusu, Mihai Pânzaru-PIM, Gabriela Teişanu şi aşa mai departe.

În rafturile bibliotecilor, Mircea Motrici a izbutit să-și depună 16 ofrande:

„Fereastră spre inima pământului”,1986;
„Fereastră spre inima Bucovinei”,1988;
„Visul sărută Japonia”, 1995
„Crăiasa minei”, 1996
„Craterul inimii”, Editura Călăuza, Deva 1997
„7 zile în Athos”, Mușatinii, Suceava 1998
„Parabola stâncii”, Mușatinii, Suceava 2003
„Libertatea visului”, Mușatinii, Suceava 2008
„Pecetea stelară”, antologie de autor, 2015

„Restituiri – Arhimandrit Dionisie Udișteanu”, colecție din care au apărut 8 opt volume, deși apucase să lucreze 12.

Pășea hotărât, dar tot năvalnic, pe calea statornicei literaturi, dar fără să ajungă încă „în vârful dealului”, cum formula Vasile Alecsandri. Oricum, calea era cea bună. Și m-a durut, și m-a revoltat moartea lui, pentru că era un creștin practicant, care petrecuse „7 zile în Athos”, care se reculegea, aproape săptămânal, prin chiliile mănăstirilor bucovinene și nemțene, care trăia o viață o viață curată și luminoasă, fără alcool, fără tutun și fără femei, cu excepția soției sale, doamna Rozalia. Și-atunci rugăciunile, închinările și credința care s-au rostogolit pe pietrele altarului unde-au ajuns, unde s-au pierdut? Încă mai avea atâtea de făcut, inclusiv de tipărit operele unchiului său, profundul cărturar al teologiei românești Dionisie Udișteanu, stareț la mănăstirea „Sfântul Ioan” din Suceava, înhățat și ucis de securitate, în urma denunțului unui călugăr de la Putna, care avea să-i ocupe locul.

Despre Mircea Motrici, am scris, o foarte singură dată, un text bine motivat, pe care l-am intitulat „Pentru că aşa a fost, este şi va fi Mircea Motrici”, pe care îl reproduc, înainte de a înșirui citate din zecile de pagini care s-au scris despre Mircea Motrici și despre scrierile lui.

„Prea Fericitul Teoctist îl numea „băiatul meu din Bucovina” şi când ajungea Mircea pe la Patriarhie, întrerupea audienţe ca să întâmpine zvâcnetul acela de lumină udeşteană. Pentru că aşa era, este şi va fi Mircea Motrici, o năvalnică lumină, o deschidere spre dimineţi, un poem care şi-a aflat întruparea. Și, tocmai de aceea, avea şi în lumea încărcată cu sfinţenie prieteni de nădejde, precum tulburătorul părinte Iachint al Putnei, PS Gherasim Putneanul, stareţul Putnei Melchisedec, stareţele de la Voroneţ, Moldoviţa şi Suceviţa, dar şi preoţi de ţară cu inimă bună şi curată.

Chiar şi actualul Patriarh, Prea Fericitul Părinte Daniel, îl cinstea cu o prietenie durabilă, iar călugării de la Athos, pe care îi vizitase în câteva rânduri, dedicându-le şi o carte, „7 zile în Athos”, îl recunoscuseră drept frate, rătăcit, fără rătăciri, prin lumea necuprinsă şi vrăjmaşă. În lumea noastră, a morţilor vii, mărşăluind, în neştire, de la naştere înspre naştere, Mircea Motrici aducea râsul sănătos şi profund, râsul cu ochii şi cu o neostenită disponibilitate pentru prietenie.

Își construise, între pământ şi cer, un adevărat „palat cu prieteni”, cum şi zice într-o poezie, în care nu era loc pentru neguri, pentru invidii, pentru vremelnicie. În lumea noastră, el zidea memorie, regăsindu-se drept unic

moştenitor al spiritualităţii udeştene, moştenitorul care conştientizează, care atenţionează clipa că aparţine veşniciei. Avea o generozitate inconfundabilă, dusă până la jertfirea de sine, generozitatea poetului care a preferat să nu-şi mai tipărească ultima carte de poezie, pentru a încredinţa spiritualităţii româneşti ultimele scrieri ale lui Valeriu Cimpoeş, în aşa fel încât udeşteanul stabilit la Bucureşti să-şi simtă, în prag de crepuscul, opera împlinită. În fond, opera înseamnă o datorie care trebuie plătită integral.

Era pe atunci bolnav şi începuse, în răstimpurile recuperării literaturii unchiului său, Arhimandritul Dionisie Udişteanu, să scrie o ultimă carte de poezie, cartea unei sperate vindecări, cartea ispăşirii de nevinovăţie. În fiecare săptămână, îmi întindea câteva foi de telex, pe care încrustase, cu litere mari, rotunde, puternice, poemele de pe urmă. Citeam cu atenţie şi începeam să-l văd pe Mircea aşa cum a fost, cum este şi va fi, apoi poemele treceau, prin claviatura computerului lui Sorin Zaiţ, spre cartea virtuală a fratelui nostru comun, tehnoredactorul Alexandru Pînzar. Într-o bună zi, Mircea m-a întâmpinat radios pe treptele Tipografiei „Muşatinii”:

„Gata, am scris şi ultimele trei poeme! Hai să ţi le arăt!”.

Doamna lui Mircea Motrici, Rozalia, a rămas pe scări, zâmbind cu o neînţeleasă amărăciune, iar noi am urcat spre templul poetului, aflat între birourile lui Gică David şi Daniel Tănase. Poemele erau impecabile, dar şi ele, aidoma Doamnei lui Mircea Motrici, Rozalia, încărcate de

o neînţeleasă amărăciune. Poemele acelea au fost încredinţate direct lui Alexandru Pînzar, apoi, încă fericit, Mircea mi-a şoptit:

„Plec la Iaşi. S-ar părea că e rău”.

Şi nu l-am mai întâlnit niciodată, deşi urma să-i dau ceva din sângele meu, în dimineaţa zilei de după lansarea cărţii „Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean”. Numai că Mircea nu a mai avut răbdare şi a plecat „să culeagă roua stelelor” exact în clipele în care eu încheiam de împlinit o anume datorie faţă de memorie. S-o crezi tu, prietene, că am să te las să te duci! Am să te ţin aici, lângă noi, cât mi-o fi dat să trăiesc, pentru că, în fond, aveam nevoie de cineva care să ne „deschidă porţile dimineţii” (Ion Drăguşanul, „Plus SV” 2008)

Iată și câteva pasaje din multele pagini închinate cărților lui Mircea Motrici:

Nicolae CREPCIA: „Din poezia lui „se revarsă tulburătoare miresme de haiku... / Poetul este „clocot / stins / în noaptea dansului”... „Vis întârziat / rezemat de iluzii” (Nicolae Crepcia, Cernăuți).

Emil SIMION: „Mircea Motrici se dovedește un abil creator de vers... În poezia lui Mircea Motrici totul stă sub semnul emoției și al bucuriei îmbrățișate de „umbre haotice din care picură flori albe”, gândul spre „cântecul ascuns” prinde rădăcini acolo unde „craterul inimii / murmură toate rostogolirile”... Mircea Motrici, un câștig pentru iubitorii de poezie, o piatră prețioasă de încercare

(apoi-temelie sigură, solidă) în creația scriitorului udeștean care, până acum, s-a dovedit roditor, cele patru cărți publicate („Fereastră spre inima pământului”,1986; „Fereastră spre inima Bucovinei”,1988; „Visul sărută Japonia”, 1995 și „Crăiasa minei”, 1996) întăresc convingerea că îi este aproape calea spre adevărata literatură” (Emil Simion, „Crai nou” 1997).

Maria TOACĂ: „Neobositul Mircea Motrici... Proaspăt pasager în landoul de argint al poeziei... pătruns de un dor nestăvilit de pace sufletească” (Maria Toacă, Cernăuți, „Plai Românesc” 1997).

Tatiana SCORȚARU: „Substanțializând eul poetic... poetul se vrea „craterul” unui iureș al trăirii „în arabescul firii”, abstract radiografiate” (Tatiana Scorțaru, „Ateneu”, Bacău 2002)

Vasile MELNIC : „Versurile poetului Mircea Motrici sunt niște căutări, frământări și speranțe pentru a rămâne „în veșnicie”, căci numai când suntem în vâltoarea vieții, în „clipele de foc”, numai atunci „ne măsoară eternitatea” (Vasile Melnic, „Literatura și arta”, Chișinău 1997).

Paulina POPA: „Prima impresie pe care ți-o lasă poezia lui e aceea a economiei de cuvinte, ce are, în cele din urmă, o parte interesantă, un țel precis: acela de a concentra, la maximum, expresia, impunând o trăire de o esență supremă” (Paulina Popa, „Ardealul literar și artistic”, 1997).

Doina CERNICA: „Mircea Motrici, unul dintre cele mai cunoscute nume pentru suceveni” (Doina Cernica, „Crai nou”, 2003).

Doru POPOVICI: „Acest scriitor, a cărui operă ar putea avea ca motto „Patria, ca meditație sublimă...”, este autorul multor cărți, în care s-a conturat o „orpheică muzicalitate”... Poeziile lui Mircea Motrici sunt ale unui liric, de doruri multe, fremătător, în care temele preferate sunt: cea religioasă, aceea a dragostei purificatoare, a muncii, a prieteniei, a istoriei noastre, a unui neam de poeți, cântăreți și plasticieni, care s-a născut creștin, cu un trecut plin de tragism, dar care a rezistat în fața furtunilor vremelnice, generate de lacome imperii” (Doru Popovici, „România Mare” 2004).

Emil SIMION: „Mircea Motrici este un contemplativ, la care spaţiul mirific al copilăriei şi al adolescenţei este atent filtrat prin propriul suflet, instituind, încă de la început, un topos poetic – satul, cu chipul mamei, dealul Oadeci, cărarea, „umbra de-acasă”, „fâneţele / ce înveselesc / văile domoale”, „amintirile / din poala bunicilor”; poetul observă, consemnează „fotografiază”, adună şi aşteaptă „dimineaţa / respirând / prin vârful degetelor!” (Emil Simion, „Crai nou”, 2004).

Emilian MARCU: „Bucovinean de adâncă vocație, Mircea Motrici, cunoscut mai ales ca prozator, reporter în presa scrisă și cea vorbită (corespondent la Radio România Actualități) își încearcă, ce-i drept cu suficiente rețineri, lira. După ce a publicat 7 cărți de proză scurtă și reportaje din Japonia și până la Muntele Athos cu o escală

mai lungă în Bucovina de nord, este tentat de muze și păcătuiește scriind „Aripile / s-au oprit / la ușa / uitării / ...” (Vârtej, p. 41) sau „Pleacă vecinii / unul câte unul / Noaptea / ține / mugurii închiși” (Roata vieții, p.78). Mircea Motrici, parcă din teama de a nu vorbi prea mult în poezie, cade în cealaltă extremă, lasă prea multe spații albe, ca să poată vorbi necuvintele” (Emilian Marcu, „Convorbiri Literare” 2004).

Valeria MANTU-TĂICUȚU: „Mircea Motrici nu este un tradiţionalist, dar a păstrat, din profesiunea de credinţă a poeţilor grupaţi în numele acestui curent literar, sentimentul sacralităţii, îndeobşte atribuit ţărânii pe care o calci, aerului pe care îl respiri, şi, mai ales, veşniciei care încă mai înnobilează, cu luciri de fată morgana, satul românesc” (Valeria Mantu-Tăicuțu, „Axioma”.

Constantin HREHOR: „Confesiuni laconice, impresii de seară, când roata vieţii e gata să sară din mers şi „se rostogoleşte pe asfalt / ca o monedă strălucitoare”; versurile sunt versete, licăriri liturgice, aproape litanii, când, din toate doar o „punte a privirii / netezind stropii pe / cuvintele abrupte” se încumetă „să lege oraşul plin de nunţi”, „bogăţia nesfârşită” a prieteniei cu toposul nealterat al copilăriei, unde „lacrima mamei / învinge timpul rămas”, unde „într-o călimară / cuvintele aşteptau răsăritul” şi, din timp, în timp, pe „semănătorul acestor slove” (Constantin Hrehor, „Crai nou” 2008).

Emil SIMION: „Destin prea repede curmat, Mircea Motrici a reuşit să se remarce în spaţiul spiritual bucovinean, trudind pentru împlinirea unor proiecte ambiţioa-

se, printre care şi cel legat de Colecţia „Restituiri – Arhimandrit Dionisie Udişteanu”, din care au apărut doar opt cărţi. Acestora li se adaugă tot atâtea volume de proză şi poezie de Mircea Motrici, tipărite în intervalul 1988-2003. Încă de la publicarea primelor două cărţi de reportaje, Alex Ştefănescu îl numea pe Mircea Motrici „un poet al reportajului” (Emil Simion, „Crai nou” 2008).

Ilie Tudor ZEGREA: „Versurile lui Mircea Motrici se înscriu perfect în aria poetică a începutului de mileniu, atât prin limbajul folosit, prin expresia uneori aproape telegrafică, dar și prin tematica și gândurile ce i-au îndrumat lunecarea peniței pe hârtie... Poezia lui e ca o murmurare de izvor pornit spre șes de la piciorul unei stânci carpatine, cu unde săltând din piatră în piatră, lărgindu-și și adâncindu-și albia cu fiece nou răsărit de soare și potolind setea celor întâlniți în cale” (Ilie Tudor Zegrea, Cernăuți 2014).

Ion BELDEANU: „Fiecare carte îşi are istoria sa, mai ales cele cum este şi „Libertatea visului”, aceasta fiind sau constituind semnul de despărţire al autorului de realitatea pe care a iubit-o atât de mult. De altfel, Mircea Motrici şi-a dezvăluit mai puţin preferinţa sa secretă pentru poezie, el fiind în primul rând reporterul obsedat de feţele şi clipele realităţii. Pentru că Mircea Motrici, în calitatea sa de om al transmisiei radiofonice, a rămas mereu ancorat în faldurile fierbinţi ale realităţii, de care nu s-a despărţit niciodată, spre a-i dezvălui misterele mai mult sau mai puţin ştiute” (Ion Beldeanu, „Bucovina literară” 2008).

VASILE MUCEA

rapsodul cărturar

Recomandându-mă actorul Orodel Olaru, de la Teatrul Național din București, reputatul om de radio Florin Helmis m-a căutat, într-o dimineață din vara anului

2009, rugându-mă să-i fiu călăuză prin Bucovina. Era însoțit de sculptorul Nicolae Drăgușin, autorul tuturor statuilor și busturilor lui Nicolae Titulescu, răspândite prin întreaga lume. Abia am avut când să o rog pe colega mea Corina Scîntei să sune, să afle pe cine pot găsi acasă, și am și pornit spre Câmpulung Moldovenesc, poposind, mai întâi, la Vama, în casa inegalabililor Dragoș și Zahara Olaș, la doar câteva zile după ce Dragoș Olaș își amplasase superbul monument al memoriei, în părculețul din fața Primăriei. Casa era plină de tablouri și, în vremea în care au discutam cu tatăl la fel de cunoscutului arhitect și caricaturist sucevean, Doru Ghiocel Olaș, Florin Helmis înregistra totul cu un ciudat și neașteptat nesaț.

Îmi propusesem să arăt trimisului de la Radio „România" doar oameni care au contribuit la sporirea frumuseții Bucovinei și iată că începusem bine, apoi am plecat spre Sucevița, unde am și înnoptat, iar de acolo, prin Marginea și Horodnic, spre Bilca. Peste tot, povesteam câte ceva din istoricul localității și, cu o adevărată patimă, despre oamenii de cultură și de creație care au văzut lumina zilei prin acele locuri, și, slavă Domnului!, erau mulți și de talie măcar națională cei care au ridicat faima cărturăricească a Bucovinei.

La Bilca, am vorbit de pe ogorul din spatele căminului cultural, tăiat în două de granița sovietică, iar sculptorul Nicolae Drăgușin m-a întrebat, stupefiat, de unde știu câte știu, că doar nu mă pregătisem și nici nu aveam cu mine vreo carte sau vreun notes. În loc de răspuns, mi-am așternut palma dreaptă pe inimă. „Nu din minte?", s-a arătat nedumerit sculptorul lui Titulescu, iar eu i-am răs-

puns cu neascunsă amărăciune: „Fără inimă, mintea nu ajută la nimic”.

Între timp, la cererea lui Helmis, sosise și un car de reportaj, iar tehnicienii zorea cu instalarea celor necesare și cu probele de sunet. Și numai ce aud, în spatele meu, o voce duioasă, aproape șoptită în mângâietoare adresare: „Ce mai faceți, domnule Drăgușanul?”. Nici nu era nevoie să mă întorc, pentru a ști cine-i omul pe care urma să-l strâng la piept cu îmbrățișare de prieten dintotdeauna și pentru totdeauna. Există oameni, cu care te întâlnești târziu, în viață, dar îl întâmpini drept frate știut, drept geamăn într-o prietenie șiroită astral ba de lumina stelelor, ba de cea proaspătă a zorilor de zi. Era bădița Vasile Mucea, om erudit, cu liceul făcut la Rădăuți, unde încă mai profesau minunații profesori interbelici, dar și un muzician ca o străfulgerare, bun prieten cu legendarul Silvestru Lungoci și cu interpretul Aurel Tudose, un actor veritabil, care memora 46 de strofe dintr-o singură lectură. În filmul „Ciprian Porumbescu” a fost atât de incredibil în trăirile sale, încât regizorul Gheorghe Vitanidis, înlăcrimat, l-a felicitat pentru un astfel de talent. Iar Aurel Tudose a replicat cu bine cunoscuta-i modestie: „Dar de unde, Maestre, dar mi s-a părut că-l văd, la fereastra închisorii, pe bădița Ciprian”. Cunoașteți vreo definiție mai bună a talentului actoricesc?

Bădița Vasile Mucea avea câte ceva și din firea creatoare a celor doi prieteni ai săi. Povestea, povestea de parcă ar fi călătorit cu sufletul, ba pe urmele tatălui său, Chariton, care, prin 1919, pe când era în prizonierat la Odessa, unde întâlnise două grecoaice tinere, frumoase și

bogate și încă ezita pe care s-o aleagă, plimbându-se, cu amândouă, prin parc, a auzit, pe neașteptate, vioara unui ostaș ardelean, doinind, și-atunci un fel de fulger i-a despicat sufletul, și, îmbrăcându-și uniforma, a pornit, în aceeași noapte, de la Odessa, spre Bilca, spre „legănutul lui", Bilca, imaginându-și și văzând aievea chipul Margalinei, care acea să-i dăruiască, în 11 martie 1933, un fecioraș, pe care avea să-l boteze Vasile. Florin Helmis înregistra, înregistrau și operatorii sufletul omului de lângă mine, care își are rădăcinile vechi prin „Țara Oltului", cum era numit ținutul Făgărașului, împărțit între județele Sibiu și Brașov. Prin Moldova nu veți găsi vreun alt Mucea, în afară de cei din Bilca, așezare întemeiată târziu, neamul Mucea trăgându-se dintr-un boiernaș român din Vișlea de Jos, județul Sibiu, atestat de recensământul din 1721, boiernaș care se numea Mihai MUCIA și, pe lângă statutul de boier, mai era decurion, strângând dările lor și prestând „numai jumătate din porţiunea sa"[110].

În același neam Mucea – nu neapărat strămoș, dar membru al aceluiași neam – a existat, înregistrat de zbuciumata istorie a anului revoluționar 1848, și un meșter priceput, **Nicolae MUCEA** din **Sohodol**, sat din comuna Bran, județul Braşov, care a turnat cele două tunuri, cu care „a zdrobit tribunul Andreica, pe „Dealul băieşilor", armata lui Hatvany", Nicolae Mucea fiind cunoscut și pentru faptul că „inventase şi smâcurile pentru a scoate apa din vârtejuri"[111].

---

[110] Meteș, Ștefan, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, Vol. I, Cluj 1935, pp. 226-232

[111] Diaconovich, Dr. C., *Enciclopedia Română*, Tom I. Sibiu 1898, p. 687

Urcând, apoi, pe scenă, Vasile Mucea, cu fiul său Florin și cu nepoțelul, un puști pe atunci, care-i purta numele – dacă nu mă înșel, au susținut un concert magnific, prin sinceritatea trăirii, între cântece mai povestind câte ceva cu tâlc înțelept, care-și cerea dreptul la rostire. Cele mai cunoscute melodii ale lui Vasile Mucea au povești interesante și care merită să fie cunoscute. „Cântă cucu-n Bucovina", de pildă, se cânta, în 1848, la Câmpulung Moldovenesc, începând cu versurile „Cântă cucul sus, pe ciung, / Oi, rea veste-n Câmpulung", iar în zonele deluroase, începând cu versul „Cântă cucul pe-o fântână". În 1903, premeditând comemorarea lui Ștefan cel Mare, în România, Nicolae Iorga l-a rugat pe administratorul Universității din Cernăuți, suceveanul Valerian Doboș-Boca, să-i trimită un cântec reprezentativ, iar Doboș-Boca a scris versurile pentru cântecul pe care Vasile Mucea l-a învățat la o nuntă românească, într-un sat din nordul Bucovinei.

Cât despre „Bătrânească", reacție lăutărească la interdicția tradițională ca oamenii însurați să joace mai mult decât o singură horă, la nunți și la strânsuri, aceasta e o „zicală", deci cântec instrumental, de-a lui **Alexandru a lui Vasile Bujdei** (Vicovu de Sus, născut în 1835), care menţinea cu stăruinţă numele de „zicală", dat melodiilor destinate flăcăilor, mireselor, babelor, nevestelor, bătrânilor etc., pentru a le permite să intre de cât mai multe ori în joc.

Amplul reportaj bucovinean al domnului Helmis, despre și cu bucovineni care contribuie la sporirea frumuseții Bucovinei, împărțit în 3 părți, se difuzează de Radio România, începând din 2009, în fiecare vară. Știu

asta, pentru că mulți oameni din țară, inclusiv neasemuitul Florin Piersic, m-au tot sunat, de-a lungul anilor, să-mi spună că m-au auzit la radio, în condițiile în care eu am tot refuzat, cam tot de pe atunci, la orice formă de interviu.

Ascultat, la un festival din Maramureș, și de câțiva muzicologi străini, Vasile Mucea și ai lui au beneficiat de stagiuni muzicale anuale în Franța, iar de aici, a pășit cu cântecul prin megieșii, prin Italia, Austria, Elveţia sau Marea Britanie.

Peste mai puțin de un an, scriam în referatul Centrului Cultural „Bucovina", adresat Președinției României, în favoarea acordării Diplomei „Tezaur Uman Viu":

„Vasile Mucea nu este doar un instrumentist de excepţie şi un glas ca mierea din stupii cei vechi ai pământului, ci o identitate a tuturor celor care au nevoie de verticalitate cosmică între pământ şi cer.

Vasile Mucea este, prin trăirea şi nu doar interpretarea cântecului strămoşesc, însuşi sufletul neamului românesc din întreaga Bucovină, sufletul pe care nu-l pot sfârteca vremelniciile, pentru că durează pe cerul neasemuit al identităţii noastre spirituale… Continuitatea tarafului său reprezintă, în mod sublim, tezaurul uman viu al Bucovinei istorice".

Ceea ce, în fond, simt și acum, când scriu aceste rânduri.

OVIDIU MUSTAȚĂ

o legendă a vieții sucevene

Nu știu dacă mai trăiește sau nu, dar simt nevoia să scriu câteva rânduri și despre o adevărată legendă a vieții sucevene, inginerul Ovidiu Mustață, căruia pe drept i se cuvine tinerețe fără de bătrânețe și viață fără de moarte. Nu l-am mai întâlnit de prin anii în care era vicepreședinte al RENEL, deținând o funcție ministerială de ministru secretar de stat, dar atunci nu am discutat prea mult, dumnealui fiind interesat doar de un anume subiect, dintre cele multe care m-au interesat mereu. Nu am ținut legătura, deși i-am simțit mereu prezența solidară în toate bătăliile pe care le-am avut de dus. Inclusiv aceasta, nu doar cu

propriile amintiri, ci mai ales cu respectul cu care mă simt dator unor personalități din viața reală a Sucevei.

De o vreme, mi se pare nedrept să-mi amintesc doar despre cei plecați pe cale, dar întotdeauna vii prin ceea ce au lăsat în urmă, ignorându-i pe cei care încă mai trăiesc în singurătate, ignorați de toată lumea sau impresionând, precum pictorii Radu Bercea, Doina Vianora Catargiu sau Ioan Bodnar, cantautorii Mihaela Popescu și Cornel Angelescu, trompetiștii Alexandru Hravriliuc și Constantin Mândrișteanu și mulți alții, care, prin neastâmpărata lor neodihnă, prin stăruința cu care se trăiesc până la capăt, încă mai captează un oarecare interes obștesc. Fără ei, cei deja îmbrânciți în uitare de agresivitatea proștilor cu relații, aceste file ale memoriei bucovinene nu prea își au rostul. În fond, demersul meu vizează atenționarea celor care au și suflete asupra unor valori, despre care nici nu mai știm dacă mai există, deși adesea ne intersectăm cu expresiile vieții lor cu adevărat vii și dăinuitoare. Prin urmare, începând cu acest material, am să ignor toate vămile trecerii, optând pentru clipitele sigilii pentru identitatea generațiilor care suntem. Și am să încep reorientarea mea spre viețile care contează cu o legendă a vieții sucevene, inginerul Ovidiu Mustață.

Un amplu interviu, realizat de inginerul Gheorghe Șchiopu din Bacău şi publicat de Buletinul SETIS (Societatea Absolvenţilor Facultăţii de Electrotehnică de Universitatea Politehnică Iaşi), dezvăluie aspecte mai puțin știute din viața unui om legendar al Sucevei, inginerul Ovidiu Mustață, născut în 20 aprilie 1937, în comuna Mihăileni, județul Bălţi, Republica Moldova (nu Basarabia, care în-

seamnă doar partea sudică a Moldovei de peste Prut), din mamă de loc din Știrbăț, comuna Udești, repartizată, în 1936, la dispensarul comunal din Mihăileni, și cu tatăl, fiu al celei mai statornice familii de gospodari din comună Mihăileni, ajuns funcționar la primărie, iar apoi, adică din 1938, și primar.

Din nefericire, viața idilică din acel nord de țară românească, unde se vorbește doar limba română, dar fără regionalisme, a încetat după 27 iunie 1940, deci după ultimatumul sovietic, Moldova fiind ocupată de trupele ruseşti. Coşmarul a durat un an, până în iunie 1941, când trupele române, aliate cu cele germane, au trecut Prutul şi, într-o singură lună, au eliberat cuprinsul dintre Prut și Nistru. În aceste condiții, tatăl lui Ovidiu Mustață s-a înrolat în armata română. Mama, cu cei trei copii (în 1939, se născuse primul frate, iar în 1941 cel de-al doilea), au urcat în căruţă, peste cele câteva geamantane pregătite din timp, și, împreună cu bunicul patern, au pornit la drum, spre Știrbăț.

Se zvonise că nemții vor arunca în aer podul de peste Prut de la Ștefănești, așa că drumul părea un șir aproape neclintit de căruţe. Au trecut Prutul şi au continuat drumul către satul natal al mamei, pe parcursul întregii nopți. Dimineaţa, au ajuns la bunica de la Ştirbăţ, unde au rămas doar o zi şi o noapte, apoi s-au înghesuit într-un vagon de marfă din gara Liteni, care, după un interminabil calvar, a poposit la Braşov. În gară, puzderie de lume însetată și flămândă. În cele din urmă, familia Mustață s-a stabilit în satul Heria, din comuna Fărău, ocupat de români şi ruși, la sfârșitul lunii august 1944, când familia Mustață

se muta în comuna Motoci, judeţul Dolj, unde mama a primit post la dispensar, iar copilul Ovidiu Mustață a început clasa I, cu abecedarul pe care îl purta cu el încă din Mihăileni, care i-a fost de folos, dobândind premiul întâi.

După ce, sub puterea regimului comunist, lucrurile s-au mai liniștit prin țară, familia Mustață s-a întors la Știrbăț. În toamnă, copilul Ovidiu a început clasa a II-a primară, la şcoala din Ştirbăţ, dar, în decembrie, când părinții săi şi-au găsit locuri de muncă în comuna Mălini, judeţul Baia, s-a transferat la școala din Mălini, unde a făcut şcoala primară şi gimnaziul, mentorul său în școală fiind profesorul de limba română Ioan Lazăr, soția dumisale predând istoria şi geografia. La fizică şi chimie, profesoara Bâclea, licenţiată la Iaşi, făcea ore de neuitat.

La sfatul profesorului Ioan Lazăr, adolescentul Ovidiu Mustață a dat examen de admitere la Liceul „Nicu Gane" din Fălticeni, părinții mutându-se în Fălticeni la sfârşitul anului 1950, părinţii s-au mutat la Fălticeni, în orașul legendarului om de știință Dumitru Leonida. Terminând fiecare clasă cu premiul întâi și absolvind liceul cu diploma de merit, Ovidiu Mustață putea intra, la orice facultate, fără examen de admitere. De neuitat i s-au părut a fi profesorul de franceză Aurel George Stino, profesorii Dumitru Mangeron şi Hugo Rosman, dar mentor i-a fost profesorul Vasile Petrescu, măsurările electrice constituind obiectul lui preferat. O lucrarea ingenioasă, „Aparat de măsurare a permeabilităţii magnetice", făcută, împreună cu doi colegi, la cercurile ştiinţifice studenţeşti, a fost recompensată cu premiul întâi pe facultate, apoi premiul întâi pe Institut, dar cea mai mare satisfacţie pe care a trăit-

o studentul Ovidiu Mustață a fost obţinerea locului întâi la finala cercurilor ştiinţifice studenţeşti, faza pe ţară. Profesorul Petrescu era la Bucureşti, iar când în aula Universităţii din Bucureşti, s-a anunţat că Iaşul a luat locul întâi la profilul electrotehnic, avea lacrimi în ochi.

Din interviul citat, remarcabilă mi se pare povestea de dragoste, pe care Ovidiu Mustață o retrăia vibrând: „Eram elev la Liceul „Nicu Gane" din Fălticeni. În zona în care locuiam exista un număr de colegi, cam de aceiaşi vârstă. Ne întâlneam, mergând sau venind de la şcoală, fete şi băieţi. S-a format un grup, în care am rămas vreo şapte băieţi şi o singură fată. Era actuala mea soţie, în aceeaşi clasă ca mine, dar la liceul de fete. Ştiam că învaţă foarte bine, că juca volei, că era extrem de energică, foarte talentată la cânt şi la dans. Era dirijoarea corului liceului, recita bine poezii. A devenit în scurt timp sufletul grupului nostru. / Iarna, pe uliţa Rădăşenilor, ne dădeam tot grupul cu bobul, cu Olguţa, aşa o strigam toţi, aşezată în faţă, cu patinele în picioare. Aveam încredere în ea. Pusesem câteva plantoane pe traseu, ca să nu lase pe nimeni să ne iasă în cale. Prindeam viteză cu bobul, făceam gălăgie, încât toţi cei pe lângă care treceam îşi făceau cruce. Avea o energie inepuizabilă. Era singura fată care şi cu schiurile mergea la fel de bine ca şi cu patinele. Nu avea drept parteneri de întrecere decât băieţi. Pe deasupra era şi foarte frumoasă. O frumuseţe care venea din interior, din inimă, din sufletul ei pur.

Am terminat liceul în 1954. Majoritatea absolvenţilor de la liceele din Fălticeni au devenit studenţi la Iaşi. Ne întâlneam prin Iaşi chiar dacă eram la diverse

facultăţi. Vorbeam, ne întorceam împreună în vacanţe, totul părea normal şi ne simţeam bine. Lipsea Olguţa! Ea a plecat la facultate la Bucureşti, acolo avea o soră a mamei sale, care i-a asigurat condiţii mai bune decât la orice cămin sau gazdă din Iaşi. Îmi era dor de ea. O căutam şi o întâlneam, doar în vacanţe, la Fălticeni. Într-un an, parcă în 1957, am avut ocazia să rămân câteva zile în Bucureşti, în perioada când aveau loc întrecerile pe ţară a cercurilor ştiinţifice studenţeşti. Nu-i ştiam adresa, m-am dus la facultatea sa cu gândul s-o întâlnesc sau cel puţin să îi aflu de la secretariat adresa. Pe holul principal al facultăţii era panoul de onoare. N-am să uit ce bucurie am avut când am văzut fotografia ei alături de alţi colegi fruntaşi la învăţătură. Era aceeaşi Olguţa pe care o ştiam din liceu. Intrase la facultate tot cu diplomă de merit. I-am aflat adresa şi telefonul. Am vorbit cu ea, m-a invitat să-i cunosc familia mătuşii la care locuia.

A terminat facultatea în 1958. A fost repartizată, ca profesoară, într-un sat din comuna Preuteşti, de lângă Fălticeni. Întotdeauna povestea cât de bine i-a prins acel stagiu unde a cunoscut şi i-a înţeles pe oamenii de la ţară. În septembrie 1959, când şi eu am terminat facultatea, ne-am întâlnit la Fălticeni. În anii care trecuseră ne maturizaserăm. Aveam fiecare o profesie, deveniserăm independenţi. A fost atât de firească relaţia noastră, încât în ianuarie 1960 ne-am căsătorit. / Ca profesoară, a fost excepţională. Avea talent pedagogic, cunoştinţe de psihologie şi chiar de sociologie. A fost foarte iubită de elevi, atât pentru modul cum le preda lecţiile, cât şi pentru ţinuta sa, pentru comportarea cu elevii şi cu părinţii acestora, cu care reuşea să ţină legătura, pentru a-i înţelege mai bine şi a-i ajuta, în

special, pe cei care aveau probleme materiale. Era solidară cu ei. Fusese crescută de bunica ei şi ştia ce înseamnă greutăţile. Avea un spirit organizatoric foarte dezvoltat. Cele mai multe tabere şi excursii pe care elevii liceelor din Suceava le-au făcut în ţară au avut-o ca responsabil de grup. De asemenea, cele mai multe excursii în ţările din jurul României, pe care cadrele didactice de la liceele din Suceava şi din judeţ, le-au făcut, au avut-o pe dânsa drept conducător de excursie. Toţi cei care au cunoscut-o, au îndrăgit-o".

Cariera profesională a inginerului Ovidiu Mustață începea la 1 august 1959, când s-a angajat la TIL, iar peste şapte luni primea transferul la IGO Fălticeni, unde uzina electrică era principala unitate. Existau în uzină trei grupuri mari (pe atunci). Primul: un grup tip MAN de 1260 CP, al doilea SULZER de 1000 CP, iar al treilea KLOKNER de 1400 CP. Uzina asigura alimentarea cu energie electrică a unităţilor industriale din oraş, iar prin reţelele de distribuţie, a consumatorilor casnici din oraş.

La 15 octombrie 1960 s-a transferat la nou înfiinţatul Sector Mixt Energetic Suceava (SME), care aparţinea de IRE Bacău. Depindea, acum, de Ministerul Energiei Electrice. La 1 decembrie 1960 a fost numit şeful Centrului mixt energetic Fălticeni.

La 1 ianuarie 1961 s-a înfiinţat Întreprinderea Regională de Electricitate (IRE) Suceava, iar SME Suceava a trecut în subordinea ei. În primăvara anului 1961, au început lucrările la racordul de 110 kV din linia Bicaz-Suceava. spre staţia de transformare Fălticeni. A fost diri-

ginte de şantier la această lucrare şi nu a avut bucurie mai mare decât atunci când s-a pus în funcţiune racordul şi staţia de 110/6 kV, în februarie 1962. Curând după aceea, a fost chemat la Suceava şi a fost numit dispecer pentru judeţul Botoşani, în cadrul serviciului producţie. A fost prima lui promovare în funcţie. La Botoşani exista cea mai bine pusă la punct uzină electrică.

În 25 aprilie 1963, s-a înfiinţat Şantierul de construcţii-montaj (SCM) al IRE Suceava, inginerul Ovidiu Mustață fiind primul angajat al şantierului. Electrificarea satelor constituia obiectivul principal al Şantierului nou înfiinţat. La 1 noiembrie 1966, a fost numit inginer şef adjunct, cu problemele de investiţii ale întreprinderii. Avea în subordine Atelierul de proiectare, Serviciul de investiţii, Serviciul de electrificări rurale şi Şantierul de construcţii-montaj.

La 1 iunie 1969 a fost numit director al IRE Suceava. A început în forţă activitatea de director. Ritmul electrificării rurale a atins maximul. La sfârşitul anului 1970, s-a pus în funcţiune ultimul sat, declarat electrificabil, din judeţul Suceava (satul Pocoleni din comuna Rădăşeni).

Implicarea lui Ovidiu Mustață în acte de încurajare a culturii și a creșterii interesului față de creație avea un „determinant": standardul de educație al lucrătorilor din energetică, aceștia fiind o adevărată „aristocrație proletară" ca standard psiho-social. La IRE Suceava conferențiau profesorii Mihai Iacobescu, de la Institutul de Învățământ Superior Suceava; Alexandru Zub, director onorific

al Institutului de Istorie A. D. Xenopol din Iaşi; academicianul Dimitrie Vatamaniuc, care lucra la editarea, de către Academia Română, a operelor complete ale lui Mihai Eminescu; scriitorul Eugen Simion, ulterior preşedinte al Academiei Române".

Din perioada aceea, am propriile mele amintiri. IRE Suceava avea un puternic cenaclu literar, condus de poetul Liviu Popescu, în care cenaclu partea muzicală era impresionantă, întreprinderea având o trupă de muzică ușoară, pentru care am scris „Menestrelul", iar ca soliști, pe inimitabilele Anca Parghel și Mihaela Popescu, fata consilierei juridice, pe frații Doina și Cornel Angelescu, pe Magda Axon și pe Vasile Tănase. Și mai exista, la proiectări, și inegalabila pictoriță Doina Vianora Catargiu. Cu ei am organizat două spectacole, la Vatra Dornei și la Câmpulung Moldovenesc, care au avut un succes atât de impresionant, încât, după încheierea lor, a fost nevoie să improvizăm și pe treptele caselor culturii din acele orașe, iar de la ferestrele deschise, oamenii întrebau dacă a venit Adrian Păunescu. „Mai fain!", li se răspundea, și-atunci coborau și ei, ca să ni se alăture. Pe atunci, eram deja un bun epigramist și, de necrezut, învățasem să și spun epigrame, răspicând cât trebuie și unde trebuie.

Pe vremea aceea, din echipa de specialiști ai lui Ovidiu Mustață făceau parte inginerul șef Traian Chiriac, printre altele și un poet pasionat, directorul adjunct Roman, un om cu suflet de aur, contabilul șef Curcă, din Plopeni, inginerii Hopulele, Humoreanu, dar și „abonatul" anual la „Trofeul Energeticianului", verișorul meu Costel Gâză, dar și Ghiță Agrigoroaie, un meseriaș cum puțini am

întâlnit în viață. Erau, eram. Dar până și urmele pașilor s-au învârtejit odată cu frunzele toamnei. Erau, dar s-au învârtejit.

IOAN NEMEȘ

cel mai iubit dintre nepământeni

În vara anului 2003, pe când mă aflam într-o discuție amuzantă cu un grup de ziariști, în centrul Sucevei, în fața mea s-a ivit, pe neașteptate, întâmpinat cu plecăciuni și legănându-se poznaș de pe un picior, pe altul, profesorul Ioan Nemeș. L-am observat târziu, iar domnia sa, privindu-mă în ochi, de jos în sus, m-a întrebat cu prefăcută naivitate. „Mai trăiești?”. Am izbucnit în râs: „Dumneavoastră întrebați, care aveți vârsta lui Mathusalem?”. „Da, dar pe mine nu vrea nimeni să mă ucidă”. Apoi m-a luat

de braț și ne-am îndreptat spre parcul central, unde ne-am așezat pe o bancă. Nu ne mai văzusem din verile anilor 1975 și 1976, când eram recepționer la campingul cabanei „Căprioara" din Adâncata, și când venea, seara, de câte două ori pe săptămână, ca să vâneze fluturi. Oficial, se lăsase de astfel de preocupări încă din 1975, când, refuzat de Suceava (vorba lui Sandrinio Neagu: „așa s-a scris o pagină neagră din istoria Muzeului de Științe din Suceava"), a vândut Muzeului de Științele Naturii din Dorohoi colecția lui entomologică, care cuprindea 250.000 de insecte autohtone (multe specii fiind noi pentru știință) și 4.500 de fluturi exotici, obținuți prin schimb cu diverși colecționari din întreaga lume.

În nopțile acelea parcă desprinse dintr-un poem de George Damian („Vânătorul de fluturi"), vorbeam vrute și nevrute despre copilăria dumnealui la Udești, unde se născuse, în 19 ianuarie 1924, într-o familie cu opt copii, și a mea, peste apă, în Mereni, despre verile trăite în casele bunicilor udeșteni, după mutarea în Suceava. Mi-l închipuiam, îl retrăiam, dar nu puteam să-l văd, în vreme de război, după absolvirea şcolii de ofiţeri de aviaţie fără motor de la Sânpetru-Braşov, copilot, în grad de sublocotenent, pe un bombardier Heinkel 111, deși consăteanul lui, scriitorul Eusebiu Camilar, avându-l copilot pe consăteanul meu, învățătorul Costică Neagu, opera în aceeași escadrilă. O asemănare teribilă în felul de a fi și de a relaționa cu elevii suprapunea, în imaginația mea, statura profesorului Ioan Nemeș cu cea a învățătorului Costică Neagu, care mie îmi fusese profesor de matematici, metaforizând filosofic o regulă a universului cunoscut: „totul se reduce la regula de trei, simplă".

Toată viața lui, Ioan Nemeș, aflat în competiție doar cu sine însuși, a fost „omul cu o mie de idei”, deci pe o liniară și nedezmințită „traiectorie de 10”, ceea ce explică, poate, de ce, ca amuzament și ca ieșire din propriile tipare, profesorul Ioan Nemeș, pe atunci inspector școalar, i-a dat lui Nicolae Labiș, în ultimul an de la „Nicu Gane”, nota 13, iar mie, în ultimul an la „Bastilia” suceveană, nota 11, băgând groaza în mămoasa dirigintă Rodica Șeșurschi și în doamna director Rodica Alexandru, mai ales prin despovărarea sa cu o dezvinovățire specifică: „Ce vreți, dragă, am îmbătrânit și o mai iau și razna peste câmp”. În realitate, explicația pentru acel „11”, la fizică, obiect pe care-l frecventam, fără să mă intereseze, doar ca audient, își avea rădăcinile într-o întâmplare din toamna anului 1970.

Nu știu din ce pricină, profesorii de la Ștefan cel Mare au fost reținuți, într-o zi, la o ședință de partid epuizantă, timp în care, ca să nu stau degeaba, am copiat tema pentru acasă la fizică (rar se întâmpla, dar se întâmpla) de la colegul meu de bancă, Traian Huluță. Ședința de partid a durat, totuși, așa că domnul profesor Nemeș a ajuns în clasă, fluturând nervos din halatul lui albastru de proletar, abia pe la jumătatea orei, când, îndreptându-se glonț spre mine, mi-a cerut caietul. A răsfoit febril paginile, apoi m-a întrebat: „Ce-i cu porcăria asta?”. „Tema pentru acasă, la fizică”. A trântit caietul pe masă: „Nu ăsta, mă, ci ălălalt, mai mic, în care scrii pe ascuns!”. Colegii mei de clasă nu știau că scriam poezie, nici măcar nu mă bănuiau de un astfel de delict, dar domnul Nemeș înțelesese, și acum, așezat la catedră, citea atent, rupt de mediul din jur. După vreo zece minute de lectură, se înseninase iar și îmi aduse

carnetul, șoptindu-mi discret câteva felicitări. S-a mai întâmplat, în timp, să mai aibă nevoie de carnetul meu de poezii, pentru că în cancelaria liceului se petreceau și duri-tăți morale, care nu ajungeau până la noi, dar pe care nu le putea ignora cu totul, deși se născuse intangibil, neatins de prisoselnițele omenești.

În revistele științifice și, mai ales, în „Buletinul de Informare Entomologică", există lungi liste cu lucrările științifice publicate de savantul profesor Ioan Nemeș, care studiase, în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, la Facultatea Fizică și Chimie, principal, și matematică, secundar, precum și la Facultatea de Farmacie. Propunerea de a rămâne în cadrul Universității a refuzat-o politicos, dar ferm.

Legendarul profesor Ioan Nemeș a fost, fără îndoială, cel mai iubit dintre nepământeni. Semăna, la chip și statură, cu un alt nepământean, pe nume Albert Einstein. La bătrânețe, mulți dintre elevii lui de odinioară și, mai cu seamă, Gheorghe David, îi erau alături ca niște fii buni, care îi ghiceau și împlineau dorințele. Am fost de multe ori în casa lui, de pe Calea Cernăuților, dar am refuzat să mă așez pe fotoliul încadrat de o piramidă din țevi de cupru, din „casa cea mare", din dreapta, care piramidă pentru domnia sa funcționa ca un adevărat placebo. În bucătărie, dincolo de camera din stânga, se afla un tablou destul de rudimentar al unchiul său, învățătorul și, pentru o vreme, primarul Sucevei Eugen Vărzaru. „L-aș fi aruncat, pentru că nici mie nu-mi place tabloul, dar el era gazda lui Nicolae Iorga, ori de câte ori acesta venea la Suceava".

În grădina care se revărsa spre strada Traian Vuia, intenționa să-și facă o construcție provizorie, în care să adăpostească noua lui colecție entomologică, dar nu știa unde să meargă după aprobări. L-am dus eu, cu vechiul meu break ruginit, în care, ca și Gică David, se simțea atât de confortabil, încât adesea îmi cerea să-l scot la o scurtă plimbare cu „limuzina" mea. O făceam cu plăcere, pentru că și eu, ca și Gică David sau Roman Istrati, cu care am pătruns, pentru prima dată, în casa celui mai iubit dintre nepământeni, nu doar că mă recunoșteam, ci chiar mă simțeam fiu de suflet al omului pentru care am mers la „Ștefan cel Mare", unde am intrat ultimul, dar am intrat, și astfel am putut să mă bucur de a-i fi elev profesorului Ioan Nemeș. Mai aveam eu, acolo, propriile mele legende, numite Valerian Căldare, Iulia Leo Miza, Rodica Alexandru și Rodica Șeșurschi, diriginta, dar numai cu profesorul de filosofie, căruia, din pricina lui Roman Istrati, îi ziceam „Mișu", și care, din câte știu, mai trăiește pe la Roman, relaționasem similar și de-a lungul unei lungi perioade din viața noastră.

Ca fiecare „ștefanist", am o puzderie de amintiri șugubețe cu și despre profesorul Ioan Nemeș, dar toate acestea le-am mai spus, când am avut ocazia, și parcă, începând de acum, le-aș păstra doar pentru patrimoniul meu lăuntric. Am avut norocul de a mă apropia, prin câte am scris, de mulți oameni legendari, dintre cei care au pășit, vorba consăteanului și prietenului meu Gheorghiță Abogătoae, „desculți, aceiași iarbă". Eu îi văd, eu îi simt trăind într-un alt sistem de referință, pentru că prezentul nu-i decât un ecran individual de vizualizare spre deplina cunoaștere de sine.

Ioan Nemeș, cel mai iubit dintre nepământeni, există și va dura măcar atât cât fiecare dintre noi va păși pe cale, purtând, conștient sau subconștient, aura lui binefăcătoare.

IOANA NISTOR

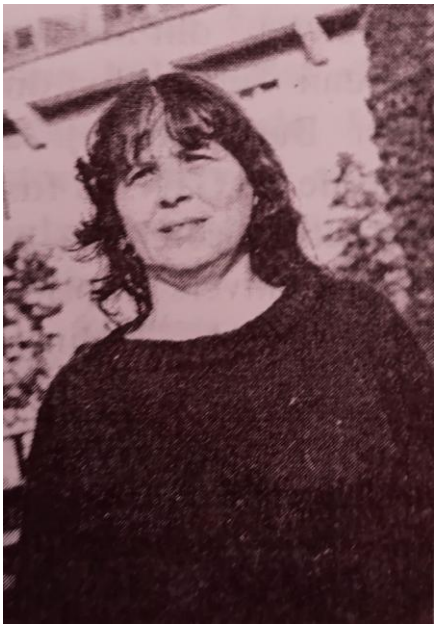

poet al arhitecturii

Ca navetiști spre Suceava, din două extremități ale aceluiași sat, în care eu mă născusem, iar ea se măritase, ne cunoaștem de peste o jumătate de veac și cred că îmi spusese, cu mult înainte de a intra în dicționarele și enciclopediile mult regretatului Emil Satco, că arta este

doar „un simbol al Durerii, al Bucuriei, al Memoriei și al Veșniciei”, iar eu, ascultând-o, am și avut revelația încredințărilor, a viitorului pe care soarta mi-l predestinase. Ce-i drept, era și încredințarea Ioanei Nistor, deslușită de mintea ei fremătătoare, dar nu-i bai, întotdeauna încap mai mulți muguri pe aceeași creangă.

Viziunile ei lirice erau, de fapt, expresii ale picturalului și ale monumentalului, erau cerul de deasupra mărunteI noastre umanități, erau fresca înstelată, care picura lumină în cuvinte, „spre formele de simbol ale rostirii în contururi grafice”. Iubea muzica tainică a Moldovei de peste Prut, a Moldovei-mister, care avea să ni se dezvăluie târziu, prin muzica soților Doina și Ion Aldea Teodorovici, înspre fântânile clătinătoare ale poeziei lui Grigore Vieru. Ea însăși era o Moldovă de peste Prut, un mister creator, o dezlănțuire de potențial, în care arta ei plastică, întotdeauna monumentală, indiferent de dimensiuni și de tehnică, cântă și te înfășoară în inefabilul poetic în care chiar poți exista cu adevărat.

Intra prin redacții dezinvoltă, emancipată și doldora de idei, întotdeauna în blugi și într-un pulovăr, cu părul răvășit – ca în fotografia preluată din dicționarele lui Emil Satco, de parcă nu ea ar fi purtat pe umeri un cer sisific, în care constelațiile „Pasărea albă pe un cer senin” (1983, Turnul de parașutism din Suceava), „Domnul cel de nemurirea noastră – Eminescu” (tapiserie, 1989, Prefectura Botoșani), „Luceafărul” (1989, cortina Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani), „Nicolae Labiș” (1989, tapiserie, Liceul „Nicu Gane” Fălticeni), „Ștefan cel Mare și Sfânt (1991, tapiserie, Palatul Voievodal al Mănăstirii Put-

na), „Drumul spre cer e mai scurt prin Bucovina” (1993, frescă, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), „Dumbrava Minunată” (1994, mozaic, Școala „Mihail Sadoveanu” Fălticeni), „530 de ani – Bătălia de la Baia” (1997, mozaic), „In memoriam Doina și Ion Aldea Teodorovici (1997, monumentul chitarei frânte, Pitești), „Monumentul Învățătorului – 140 de ani de învăţământ la Bogdăneşti (1998, Boddănești), „Heraldica districtuală a județului Suceava” (1998, Prefectura Suceava), „Miorița” (1991), „Meșterul Manole” (1993), își trăiau propriul lor destin.

Ioana Nistor se născuse la Bogdănești, în 7 ianuarie 1948. Numeroasele premii naționale și internaționale, care i-au încununat opera plastică – și în egale măsură poetică și muzicală, nu însemnau pentru ea decât vremelnicii, bucurii de o clipă, trăite fără emoția profundă a dezvelirii unui monument sau a vernisajului unei expoziții personale, expoziții cu care a călătorit din Suceava în Turnu Severin, fără a evita Baia Mare, București, Iași, Ploiești sau Botoșanii. Fiecare operă în sine însemna trăire reală pentru Ioana, care, fără să i-o cer, îmi făcuse, prin 1998, coperta (o pădure tânără de mesteacăn) pentru antologia „Bucovina viitoare – 123 copii și adolescenți scriitori”. Se implica în toate cu aceeași detașare cu care își trăia viața și opera. Mi-era dragă ca o surioară cu șapte ani mai mare, care multe m-a învățat, călăuzindu-mă spre aflarea de sine.

Și eu, și Ioana Nistor, și Emil Satco, și Mihai Iacobescu, și Dimitrie Loghin, și George Damian, și Ion Beldeanu, și Aurelian Ciornei, și George Sîrbu, și Eugen Dimitriu, și Vasile Pânzariu, și Alexandru Havriliuc, și Ioan

Grigore, și Leonard Zamă, și Adrian Bocancea suntem moldoveni, adică niște bieți „regățeni”, care au primit drept suflet Bucovina, ceea ce fiecare dintre noi a și probat, de-a lungul bietelor noastre viețișoare.

Bucovina şi Basarabia

PETRU OLOIERU

tentaţia chemării străbunilor

Dacă profesorul şi muzicianul muzician Petru Oloieru nu ar fi existat, niciodată nu ar mai fi răsunat, în

arealul românesc, zicalele (piesele instrumentale) unui parcurs al generaţiilor între anii 1475-1914, reînviate nu rapsodic, ci în formula de taraf, de bandă de lăutari de la curţile de odinioară. Din fericire, soarta ni l-a scos la timp în cale şi nu exagerez cu nimic dacă susţin că ziua de 29 mai, ziua lui de naștere, este şi ziua zicălaşilor Răzvan Mitoceanu, Ionuţ Chitic, Narcis Rotaru, Adran Pulpă, Constantin Irimia, Mihai Hrincescu, Viorel Kiriliuc, Dănuţ Lungu, Nicolae Gabi Sandu, Lucian Căluşeriu şi Ion Drăguşanul, pentru că toţi existăm sub scânteia zvâcnită de Petrică Oloieru întru iluminare şi împăcare cu armoniile ciudate ale vremuirii vremelniciilor.

Chiar dacă rătăcesc prin vremuri, căutând poveştile necunoscute ale unor comunităţi umane, las totul baltă atunci când vine vorba despre „Zicălaşi" şi, mai ales, despre starostele lor, profesorul Petru Oloieru, cel născut la Cotiujeni, în nordul Basarabiei, şi care ar fi vrut să urmeze o carieră de finanţist, dacă buclucaşa soartă nu l-ar fi îmbrâncit spre Conservatorul din Chişinău, ca să-şi asume adevărata vocaţie, cea de trăitor al Cântecelor Neamului, de la începuturi şi până întotdeauna. Asta ne-a unit, ne-a înfrăţit şi ne-a slobozit pe căile sacralităţii româneşti, în care existăm toţi ca unul şi unul pentru toţi, căi ale sfinţeniei în care Petru Oloieru = Ion Drăguşanul = Răzvan Mitoceanu = Narcis Rotaru = Adrian Pulpă = Ionuţ Chitic = Mihai Hrincescu = Constantin Irimia = Viorel Kirilov = tentaţia chemării strămbunilor, pe care o tot desluşim, de câţiva ani, cu infinită evlavie. Ne prindem în hore iniţiatice cu moşii şi strămoşii, spulberând tăciunii focului sacru pentru a-i împrăştia pe cer, respirăm veacurile cu nesaţ,

până ce nu mai rămâne decât înşiruirea cosmică dintr-un capăt în celălalt al vremuirii vremurilor.

Vorbind despre Petru Oloieru, fără voie îl descifrezi în identităţile lui reale, cele ale orchestralului şi ale lăutăriei, dar şi ale Doina (primul nume al credinţei omeneşti, cu trimitere la Venus) şi ale ceremoniilor Caluşar, puse la cale, prin cântec şi joc, în vremuri imemoriale, de către Kali Calusar, adică, în traducere, de către „Naşterea Limbajului Credinţei", adică ceremoniile cu cântec și joc. Vorbind despre Petru Oloieru, dai contururi unor chipuri omeneşti, care îl înconjoară, pentru că prin ele se manifestă, iar legendarii lăutari Angheluţă, Lomiş, Barbu, Dinicu, Ciolacu, Ochialbi şi aşa mai departe au reînviat prin Petru Oloieru şi prin „Zicălaşii", cărora le este staroste, suflet şi minte.

Muzician de calibru, şi ca instrumentist, şi ca orchestrator, şi ca dirijor, dar şi din postura de compozitor, profesorul **Petru OLOIERU**, absolvent al Colegiului de muzică „Ştefan Neaga" şi al Academiei de Muzică din Chişinău, cu cursuri de pedagogie studiate în timpul facultăţii, solist instrumentist, de-a lungul anilor, la **Ansamblul „Joc"** din Chişinău, la **Ansamblul Artistic „Ciprian Porumbescu"** din Suceava şi în **Orchestra „Rapsozii Botoşanilor"**, lucrează în cadrul instituţiilor Centrului Cultural „Bucovina" din anul 2000, din 2007 fiind şi profesor la Şcoala de Arte „Ion Irimescu", şi dirijorul, orchestratorul şi coordonatorul **Ansamblului „Bucovina"** al Şcolii de Arte „Ion Irimescu", dar şi al trupei de redescoperire a muzicii medievale româneşti „**Zicălaşii**" a Centrului Cultural „Bucovina", cu care realizează „**Fonoteca muzicii**

vechi româneşti" (peste 1.500 melodii înregistrate audio sau audio-video), cu volumul I deja înregistrat în studio, şi cu volumul II pregătit pentru o primă audiţie publică.

Practic, în 15 ani de activitate în instituţiile de cultură ale Consiliului Judeţean Suceava, profesorul **Petru Oloieru** a avut împliniri profesionale de excepţie şi din abundenţă, celor deja nominalizate adăugându-li-se activităţile de orchestrare şi de dirijare pentru multe dintre concursurile şi festivalurile organizate în cadrul Centrului Cultural „Bucovina".

Disciplinat cu sine, profesorul **Petru Oloieru** este un excelent organizator, dar şi un dascăl preţuit în domeniul cizelării tinerelor talente artistice, pe care le promovează, cu perseverenţă, spre deplină împlinire profesională, cinci ucenici de-ai domniei sale din cadrul orchestrei Şcolii de Arte devenind, ulterior, profesionişti ai orchestrei Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu", ba chiar şi parteneri în realizarea primei „Fonoteci a muzicii vechi româneşti", cu câte 30 de piese în fiecare volum al „**Zicălaşilor**".

Muzica medievală românească a adunat, pentru prima dată, elitele culturale din urbea Sucevei în Ziua Atestării Documentare a Bucovinei Geografice, dincolo de timp, într-o veşnicie a spiritului, care există şi pulsează peste somnul raţiunii şi al memoriei noastre. Muzicienii Petru Oloieru, Răzvan Mitoceanu, Constantin Irimia, Ionuţ Chitic, Narcis Rotaru, Adrian Pulpă şi Gabriel Hurjui au săvârşit sfânta liturghie a identităţii noastre, în faţa unor spirite vii, dinamice, numite Constantin Hrehor, Doina Ca-

targiu, Constantin Severin, Alexandru Ovidiu Vintilă, Mihai Pânzaru-PIM, Constantin Horbovanu, Tiberiu Cosovan, Magda Axon, Florin Şuşinschi, Victor Rusu, Constantin-Emil Ursu, Gabriel Cărăbuş, Emil Havriliuc, Gabriela Teişanu şi aşa mai departe.

Am fost acolo, am respirat, deci am existat. Am trăit, prin intermediul „Zicălaşilor", un vis împlinit, am păşit de-a lungul veacurilor şi am aprins lumini în sufletele din care am luat lumină. Nu am mai multe de spus, pentru că totul a fost mai presus de cuvinte.

Petru Oloieru, fost instrumentist de marcă (ţambal) al Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu" şi fost profesor al Şcolii de Arte „Ion Irimescu" din Suceava, a conceput şi format trupa „**Zicălaşii**", menită săvârşirii unei ample arheologii spirituale, soldată cu scoaterea în lumina zilei a unor cântece din vremea lui Ştefan cel Mare şi a voievozilor de după el, interpretate exact aşa cum au fost notate, iniţial în „tabularia", ulterior în notaţiile drepte consacrate, de către diverşi cărturari ai Europei şi de publicaţii culturale vechi, precum *Wittenberger Gesangbuch*, *Codex Victoris*, *Codex Cajoni*, *Allgemeine musikalische Zeitung* etc.

Taraful lăutăresc al *starostelui* Petru Oloieru, cu Răzvan Mitoceanu la braci, cu violoniştii Narcis Rotaru şi Adrian Pulpă primaşi, cu Ionuţ Chitic – contrabas, şi cu Mihai Hrincescu şi Constantin Irimia (voce şi cobză), Viorel Kirilov, de la „Rapsozii Botoşanilor", braci, a fonotecat audio şi/sau audio-video peste o mie cinci sute dintre cântecele pierdute ale neamului, iar prin cele două volume

cu „Cântecele pierdute ale Basarabiei” a săvârşit şi o reparaţie istorică, în sensul probării că vechiul melos basarabean înseamnă o temelie a întreg melosului românesc, şi nicidecum o adaptare a „folclorului” oltenesc şi… bucureștean (legendă datorată faptului că marile familii lăutărești moldovenești de peste Prut, Dinicu și Ciolacu, s-au mutat, de la Iași, la București, după Unirea Principatelor).

Despre „fiinţa naţională a moldovanului de la Hotin” s-a scris puţin şi în pripă, culegerile de texte populare şi de melodii fiind făcute, prin fonografiere, doar de Gustav Weigand, iar transcrierile liniare ulterioare, după fonograf, încercate de un muzician vienez, şi cu măsuri şi tacte neromâneşti, sunt imposibil de descifrat, chestie de care s-au convins „zicălaşii” Petru Oloieru şi Răzvan Mitoceanu, de data asta la vioară și țambal. Exista posibilitatea confruntării cu notaţiile muzicale ale lui Alexandru Voievidca pentru cântecele *Frunză verde de mătasă*, *Frunză verde solz de peşte*, *Foaie verde de cicoară*, *Frunză verde pui de nuc* şi aşa mai departe, dar procedeul nu ar fi condus la variante suficient de individualizate. Textele cu poezie populară basarabeană, incluse de Vasile Alecsandri în celebra-i carte pariziană, din 1854, iarăşi nu puteau lămuri mare lucru, pentru că se bucurau de circulaţie intensă pe ambele maluri ale Prutului, aşa că „Zicălaşii” lui Petru Oloieru s-au văzut obligaţi să identifice repertoriile marilor neamuri lăutăreşti din Basarabia, moştenite din tată în fiu şi ritmicizate de urmaşi în raport cu cerinţele vremilor în schimbare, ocazie cu care au constatat că melosul românesc, începând cu *Lado, Lado nu mai plânge*, „eres dacic dispărut”, după cum scria Dimitrie Cantemir despre acest cântec de „nuntă cosmică”, în care mireasa Lado însemna

planeta Venus (Dimitrie Cantemir nu aflase de diferenţierea de calităţi dumnezeieşti între Lună şi Venus), nu doar că nu dispăruse, ci exista în Basarabia, fiind cules, în 1943, de Constantin Brăiloiu. Şi pentru noi a fost o surpriză să aflăm că străvechile cântece ceremoniale ale neamului au supravieţuit intacte nu în munţi, cum era de aşteptat şi de presupus, ci în ţinutul mereu vânturat de copitele cailor al Basarabiei.

Nu a fost greu pentru „Zicălaşi" să alcătuiască o colecţie cu 120 de cântece din Basarabia secolului al XIX-lea şi să cânte, în cinstea Basarabiei, fără trimiteri la politică, ci doar la inimă şi minte, armoniile pierdute, pe care le vom aduce acasă, în Cotiujenii Hotinului, odată cu „Cartea Cotiujenilor" – monografie pe care am scris-o din respect pentru Petru Oloieru, şi cu o expoziţie de imagini basarabene, probabil de hramul bisericii şi al satului. În fond, fiecare om are nevoie de o împărtăşanie, iar noi, „Zicălaşii", o facem mereu doar după cum ne îndeamnă inima.

Cu trimitere spre obiceiurile satelor româneşti de pe malul stâng al Prutului am găsit sugestii interesante, pe care, după obiceiul meu, vi le voi expune în integralitatea lor, pentru că notele grăbite, pe care vi le aduc în faţă, confirmă ceea ce „Zicălaşii" lui Petru Oloieru fac de vreo cinci ani de zile:

„Când te uiţi la o adunare de gospodari, în zile de sărbătoare, şi-i vezi pe toţi în sumane lungi, de un negru curat, ori albe ca omătul, cu cizme bune, căciulă lungă, plete retezate, parcă vezi tot boieri şi răzeşi la un sfat dom-

nesc din vechime. Dar limba moldovenilor noştri hotineni? E împestriţată, în unele sate cu adăugiri ruseşti, dar în general are expresii aşa de curat moldoveneşti, unele aşa de rare şi de frumoase, aşa de vechi şi de plăcute, că îmi închipui că au rămas numai datorită unor întâmplări istorice, care au făcut să se păstreze și portul, şi alte elemente rare din trecutul bogat în amintiri al moldovenilor hotineni. Un „pluguşor" sau „cu hăiul", publicat de subsemnatul şi în „Şcoala Basarabiei", are elemente folcloristice de o importanţă deosebită. La fel, cântecele, descântecele şi celelalte forme ale literaturii populare.

Dar obiceiurile!... Nunta, începută de vineri seara şi terminată miercuri seara, a fost un şir bogat de obiceiuri din cele mai vechi şi mai frumoase, trăite şi săvârşite cu sfinţenie. Începând cu portul sutelor de nuntaşi, strălucind de albeaţă şi podoabele straielor naţionale, şi terminând cu cele mai mici amănunte, în care bătrânii şi bătrânele aveau grijă să se facă totul „ca de demult, cum am apucat noi", a fost un prilej de petrecere sufletească rară aşa cum se cuvine la nişte gospodari fruntaşi; acesta putea fi cel mai fericit prilej de studiu pentru etnograful ori folcloristul cercetător, şi iubitor de momente scumpe şi alese...

Fiinţa naţională a moldovanului de la Hotin e mai întreagă şi mai caracteristică decât a celorlalţi basarabeni" (Istrati, Calinic, *Hotinul adevărat*, în *România Nouă*, Anul III, No. 71 (294), joi 26 august 1926, p. 2).

Nimeni nu a mai încercat să afle şi să retrezească la viaţă respiraţia veacurilor, adică sfânta chemare a străbunilor, care au atâtea să ne împărtăşească. A făcut-o doar

un tânăr din Cotiujenii Hotinului, părintele preafericit al unei adevărate prinţese, numită, după cele două bunice, Annamaria, studentă la Londra, şi care înseamnă pentru Petru Oloieru mai mult şi decât muzica.

În decursul vremii, Petru Oloieru, Răzvan Mitoceanu, Adrian Pulpă, Narcis Rotaru şi Ionuţ Chitic au mai adus, din veacurile vechi, cântece sufocate de ignoranţa generaţiilor şi de colbul gros al uitătoarei istorii. Şi, astfel, coloana celestă a cântecului nostru secular trece sau poate că este doar un arbore cosmic din valea luminoasă a râuleţului Vilia, care împrospătează zilnic cerul Cotiujenilor, sat în care am fost, ca să-l cunosc, după un scurt popas în Pererita fratelui Grigore Vieru.

Din păcate, „Zicălașii” nu mai există, deși filmele, inclusiv cele cu „lecturi” la primă vedere cu arcușul, stau, oricând, la îndemâna oricui. Cu acele „lecturi” ne-am dorit să identificăm cele 12 arcane (*arcana* înseamnă taină, în latină și în engleza contemporană, însuși chivotul fiind numit „arcana”, cu trimitere la cei 12 stâlpi zodiacali, încă prezenți în muslinism, numiți și 12 apostoli), dar nu a fost timp decât pentru 7 arcane, pentru că agresiva mediocritate suceveană ne-a izgonit cât colo pe toți cei care speram în rădăcini ca într-o singură și adevărată șansă de tămăduire. Ne spulberă vremuirea, dar zicalele rămân.

DUMITRU ONIGA

Apărați de oceane,
depărtări și dolari,
Creșcuți departe de
imperii acaparatoare și
năvăliri,
La umbra statuiei
libertății,
Faceți caz de drepturi
ale omului, de
umanitarism
Și protestați
Când pe glob se
întâmplă o încălcare
A dreptului de grevă,
Mai ales dacă vă afectează
afacerile.

Când un mic și brav popor
A vrut să rupă lanțurile,
Să sfâșie cortina de întuneric și fier,
Să nu mai respire aerul viciat al tiraniei
Și a fost strivit sub șenilele tancurilor,
Ați protestat, nici nu se putea altfel,
Sub statuia libertății cuprinsă de ceață
și neguri.

Poetul Martir

Mi s-a spus că poetul-martir Dumitru Oniga ar fi murit. Prostii, un poet-martir nu moare niciodată, ci, atunci când osteneşte să-şi mai trăiască poemele, porneşte cătinel pe cale, şoptind abia auzit: „Pentru rănile mele nedrepte, / Eu, Doamne, te iert!”.

Aşa mă asigurase şi celălalt poet-martir al Sucevei, Vasile Pânzariu, după publicarea ultimei lui cărţi. Aşa îmi zâmbise şi Dumitru Oniga, în apartamentul lui din vecinătatea fostei închisori a Sucevei, când i-am dus exemplarele „drepturi de autor" ale uneia dintre cărţile lui.

Nu mai ştiu care şi a câta, pentru că eu mi-am început drumul şi îndreptăţirea îngrijind şi publicând, mai întâi, cărţile martirilor Bucovinei, şi-abia după aceea şi pe ale mele.

Mai îngăduie, suflet al meu,
Curând temniţa cărnii se va destrăma
Şi te vei elibera de întuneric şi chin,
Mai îngăduie puţin!

Până voi trece dincolo de fiinţă,
Mai am un legământ, o făgăduinţă,
Să sădesc în suflete o credinţă
Măcar
Cât un bob de muştar

Care să răstoarne munţii de ură,
Minciună, înşelătorie, impostură,
Să-i prefac în pulbere, în zgură.

Până când semnul îngerului o să mă cheme,
Mai îngăduie o vreme!
Cu ultima fărâmă de voinţă, de cutezanţă
Să aducem în cugete o speranţă

Pentru dreptate, libertate, bunăvoire,

Pentru un petic de cer, pentru izbăvire.

Până se va apropia clipa despărţirii
Ceva va veni în plicul nemărginirii
Să pot aprinde în inimi o scânteie de iubire,
Să ne putem apropia de dumnezeire

Cu sfânta ramură de măslin.
Mai îngăduie puţin!

Pe fundul paharului a mai rămas drojdie amară
Şi ştiu că nu mi-e îngăduit să mă eschivez,
Curând o să te eliberez,
Mai aşteaptă un ceas, o seară,
Suflet al meu, nepieritoare comoară!

(*Cântece triste*, Editura NordPress, 1996).

Născut la Stupca, în 14 august 1925, Dumitru Oniga, rănit de un glonte rătăcit, pe când privea, ca tânăr gimnazist, din Parcul Central al Sucevei, la o represiune armată, a fost arestat, în martie 1942, pentru apartenenţă presupusă la „Frăţiile de Cruce“, condamnat la trei ani de închisoare şi încarcerat la Cernăuţi.

Nu era legionar, dar avea să devină, din spirit de solidaritate, un naţionalist temperat după arestările şi condamnările din 1944, din 1946 şi din 1958, soldate cu aproape 17 ani de detenţie politică. În timpul detenţiei la „Uniunea Scriitorilor din Aiud“, cum numea Petru Pandrea temniţa celor 45 de mari scriitori români, Dumitru Oniga avea să ucenicească în arta poetică pe lângă Radu

Gyr, dar poemele lui aveau să fie încredinţate colilor de hârtie abia de prin 1990, când neştiutul poet bucovinean începe să publice în gazetele „Crai Nou“ din Suceava, „Solstiţiu“ din Satu Mare, „Tribuna Transilvaniei“ din Cluj-Napoca, „Ţara“ din Chişinău, „Plai Românesc“ din Timişoara etc.

În 1996, ziarul sucevean „NordPress“ al fraţilor Ioan, Vasile şi Gheorghe Iftode i-a publicat, ca şi lui Vasile Pânzariu, o primă carte, „Cântece triste“, iar de atunci cărţile lui apar cu ritmicitate pentru a rosti dragoste, libertate, credinţă într-o Bucovină din ce în ce mai încenuşată şi mai insensibilă.

O antologie de autor, apărută în 1998, „Novissima Tristia / 1948-1989“, o carte de sonete, „Iubiri“, apărută recent, un volum de memorialistică, pregătit pentru a fi încredinţat tiparului spre sfârşitul anului 2006, stabilesc coordonatele tulburătoare ale unei opere literare dedicată „Celor ce iubesc fără limite Libertatea“.

Dincolo de statutul său de martir, Dumitru Oniga înseamnă o neţărmurită dragoste pentru poezie, cuvântul potrivit durând lumea lui reală, în care a existat, există şi va exista mereu, poezia însemnând şi pentru Dumitru Oniga, în anii grei ai detenţiei, dar şi ai marginalizării de după aceea, zilnica înfăţişare a chipului Mântuitorilor, care numai ochilor iniţiaţi se desluşeşte.

Mit, credinţă, înrădăcinare, asta am simţit, mereu şi mereu, în poezia lui Dumitru Oniga, identificându-l, într-una dintre prefeţele cărţilor sale, drept ultimul poet

iconar, iar definirea i-a făcut bine, bădiţa Mitruţ asumându-şi cu încântare acest statut pe deplin meritat.

Şi, totuşi, peste anii grei de zgură
Mă-ntorc iar la palatul de cristal
Acelaşi cavaler medieval
Să-ţi plec în faţă vechea mea armură.

Bat cu mânerul spadei în portal
Şi-aştept să se deschidă piatra sură
Ca să sărut pios, cu-aceeaşi gură,
Icoana ta crustată-n ideal.

Bătaia-n ziduri se prelinge mută,
Castelul mort răsună a pustiu,
Prin parcul plin de spini şi de cucută
Doar luna-şi cerne colbul argintiu

Peste ruini, pe gloria pierdută.
Şi, totuşi, m-am întors. Dar prea târziu.

(*Aiud*, iulie 1954)

Prin ce hrisoave dragi şi-n ce trecut
Mergi, suflete, în noaptea de Crăciun
Vibrezi adânc ca un colind străbun,
Te bucuri de Iisus cel nou născut?

(*Aiud*, decembrie 1952)

VASILE PÂNZARIU

Poetul Martir

Poetul care a avut „Revelaţia Trinităţii“, trăind un adevărat „coşmar în noaptea veacului“, Vasile Pânzariu, s-a născut la Burdujeni, în 12 ianuarie 1930.

Era tânăr, de-abia absolvise liceul, se ţinea departe de politică, dar nu putea admite să nu facă nimic împotriva ocupaţiei bolşevice, aşa că, în noaptea de 22 spre 23 august 1950, împreună cu Eugenia Donici şi Catrinel

Popescu, a împrăştiat manifeste anti-bolşevice, în numele organizaţiei „Cetatea lui Ştefan cel Mare“, pe care el o înfiinţase în 1947.

A fost arestat în noaptea de 26 august şi condamnat la muncă silnică cu decădere din drepturi, în 27 septembrie 1951. La Jilava, la Gherla, la Văcăreşti, în minele de plumb de la Baia Sprie şi Cavnic şi în lagărul de muncă de la Poarta Albă, Vasile Pânzariu şi-a făcut ucenicia poetică.

Primul mare dascăl de „ars poetica“ i-a fost, timp de zece zile ale anului 1955, în spitalul penitenciarului de la Văcăreşti, poetul-martir Radu Gyr. La Baia Sprie şi la Poarta Albă, a avut alţi maeştri, pe Ion Caraion şi pe Ovidiu Papadima. Apoi, după ce deja scrisese în gând o primă carte de poezie, a fost eliberat, în 24 august 1960, şi încadrat în frontul muncii prost plătite.

După vreun deceniu de muncă, Vasile Pânzariu începe să frecventeze Cenaclul „Nicolae Labiş“ din Suceava, iar Radu Mareş îi publică şase poezii în „Coordonatele literare“ ale ziarului „Zori noi“, ediţia din 4 februarie 1970.

În 22 septembrie 1970, pentru că şi Academia Română, şi câţiva scriitori comunişti suceveni „descifraseră“ în cele şase poezii un grav anticomunism, dibaci disimulat, Vasile Pânzariu a fost arestat, iar Radu Mareş demis din redacţia ziarului. Iarăşi Văcăreştii, apoi Aiudul, iarăşi alături de trei sute de martiri, până în 8 septembrie 1972, când regimul comunist, la presiunile Europei, se vede obligat să-i elibereze şi pe ultimii deţinuţi politici.

Şi n-a mai fost nimic altceva decât suferinţă, chiar dacă, începând cu anul 1994, când i se publică, la Hliboca, cărticica „Dincolo de Azi“, poeziile lui Vasile Pânzariu încep să-i despovăreze sufletul pentru a se aşeza între coperţi de cărţi.

Au urmat celelalte cărţi de „mărturii (poetice) din noaptea oprimării“, „Coşmar în noaptea veacului“ (1996). „Amprente pe Golgota lumii“ (1998), „Revelaţia Trinităţii“ (2003), apoi, în 2005, o antologie de autor, purtând titlul unei cărţi anterioare, „Coşmar în noaptea veacului“, toate apărute în editurile pe care le-am coordonat în aceşti ani.

În întreaga lui operă poetică, Vasile Pânzariu înfăţişează, de fapt, oneste străfulgerări ale sufletului de o superbă verticalitate, cu care a fost înzestrat tragicul şi profundul poet cu rădăcini răzeşeşti sub poala pădurii din vecinătatea Sucevei.

Vasile Pânzariu n-a fost şi nu este un aspirant la glorie, ci un martor.

Toate cărţile lui sunt mărturii care pot clătina doar vietăţile umane dotate cu suflet, vietăţi care se pot iniţia, prin lectură, şi în ultimele taine ale suferinţei:

Prieten drag
Rămâi, păianjene, rămâi cu bine,
doar tu mi-ai fost prieten de celulă,
ai vieţuit alăturea de mine
şi-am îndurat mizerie destulă.

Ne-am înţeles prin simţuri, fără vorbă,
ne-am plâns de frig, am fost lipsiţi de hrană,
mult timp trecea până sorbeam o ciorbă
sau apa moartă cu aceeaşi cană.

Păianjen drag, prieten de-nchisoare,
cum am pândit la gratii împreună!
Tu aşteptai vreo gâză zburătoare,
eu, de la vânt, un semn de veste bună...

Vieţile ne sunt ca două fire,
şi firul tău şi-al meu o să se rupă,
dar, până-atunci, un strop de amintire
îmi va rămâne-n amărâta cupă.

Ne număra în scoica pietrei sure
un temnicer, în fiecare seară,
el se-ncrunta, obişnuit să-njure
de tot ce-i sfânt, şi dimineaţa iară.

Prieten drag, păianjene cuminte
şi arhitect de ţesătură fină,
tăcuţi şi trişti vom suferi-nainte,
fără s-aducem nimănui vreo vină.

Ne-om despărţi, de-oi mai avea putere,
osânda sper prea lungă să nu fie,
n-am să te uit, te-oi pomeni-n tăcere
ca şi-n această scurtă poezie.

ION PARANICI

icoana măreţiei sale omeneşti

Îl ştiu de prin vara anului 1976, când un alt mare senior al culturii de prin părţile noastre, domnul Ion Nedelea, universitar mutat ca adjunct la ziar pentru a face loc la catedră unui preferat al elitei administrative, îmi publicase o poezie - dacă nu cumva mai multe - şi l-am vizitat, ca să-i mulţumesc şi să-l cunosc. Atunci l-am întâlnit, prima

oară, şi pe Ion Paranici, cel care avea să-mi devină, în mod firesc, începând cu aceeaşi clipită, fratele meu de peste apă, el văzând lumina zilei şi copilărind la Tişăuţi, iar eu, dincoace, la Mereni.

Era un bărbat falnic, cu părul ca ninsoarea încă din tinereţe, impresionant prin nobleţe înnăscută şi prin vibranta căldură a sufletului. Am intrat, de-a lungul tinereţii mele, prin multe redacţii, prin cea a revistei „Flacăra", care mă publicase simultan şi unde George Arion devenise îngerul meu de veghe, prin redacţia „Viaţa Românească", unde aveam un alt înger, pe Ioanichie Olteanu, iar Cezar Baltag îmi citea mie şi finului său, Petre Got, pagini nou traduse din „Ulysses" a lui James Joyce şi din „Istoria religiilor" a lui Mircea Eliade, sau prin redacţia „Contemporanul", unde, iarăşi, aveam doi îngeri, pe George Chirilă şi pe Platon Pardău. Păşea cu sfială, prin astfel de temple, ţărănuşul care am fost, dar nimeni, nici măcar uriaşii Adrian Păunescu şi Nichita Stănescu nu mă copleşiseră precum Ion Paranici, care îmi oferea o familie de neuitat, cea numită „Zori noi", ziar pe care îl citeam încă de pe vremea liceului, fascinat de foiletoanele lui Victor Micu.

Ion Paranici izbutise să transforme un ziar local într-o adevărată gazetă literară, în redacţia „Zori noi" ucenicind Arcadie Arbore, Clement Antonovici, Constantin Hrehor, Gheorghe Lupu, Constantin Severin, Vig Istvan, Ion Cozmei, Liviu Popescu, Mircea Motrici, Radu Bercea, Mircea Aanei, Vasile Zetu, Octavian Lazăr, Victor Ionescu, toţi legaţi printr-o caldă frăţietate cu Gheorghe Parascan, Mihai Ţânţar, Nicolae Groza, Constantin Ştefuriuc, Victor Micu, Mircea Sfichi, Dumitru Teodorescu,

Dumitri Vinţilă, Ion Mândrescu, Emil Morea, Victor Traian Rusu, Dumitru Brădăţan, Doina Cernica, Ştefan Ursache, ca să nu mai vorbesc de cei trei şefi, Ion Paranici, Ion Nedelea şi Costică Borş sau de tehnoredactorii Valentin Milici şi soţii Manolache sau de Emil Reric. Acolo, sub aura lui Ion Paranici, fiecare dintre noi se descoperea şi se afirma, încetul cu încetul, şi beneficia de un „acasă" unic, nesperat şi inconfundabil.

Într-una din acele zile, Ion Paranici m-a invitat în biroul său de redactor-şef şi mi-a întins un teanc de poezii, ale „unui prieten, Ion Tisă", rugându-mă să-mi spun părerea. Am citit cu atenţie şi, la nu mai ştiu care poem, am tăiat o virgulă, pusă unde trebuia, dar care despărţea două metafore frumoase, anulând-o pe o a treia, care le îngloba pe cele două. Ion Paranici a privit atent, a citit textul, apoi a început să-mi explice la ce se gândise Ion Tisă.

Am râs: „Aaa, deci dumneavoastră sunteţi Ion Tisă!". „Nu, nici vorbă!". Şi-atunci, de unde-i cunoaşteţi intenţionalităţile?". Strâns cu uşa, Ion Paranici a recunoscut că despre poezia lui este vorba, dar m-a rugat să nu spun nimănui. Am promis, apoi, după două ceasuri şi ceva, am părăsit biroul; prietenii mei, Parascan, Micu, Morea şi Sfichi, mureau de curiozitate să afle ce-a vrut „şeful" de la mine. „Mi-a arătat poeziile. Scrie minunat, domnilor, aşa că e timpul să afle şi lumea!".

Deşi m-a auzit, Ion Paranici nu a protestat, chiar dacă, îndată ce a prins să publice prin revistele literare din ţară, tot de pseudonimul Ion Tisă se folosea, abia după pensionarea de la „Crai nou" - cum rebotezaseră studenţii

admirabilul ziar „Zori noi”, începând să-şi publice cărţile, mai întâi pe cele de publicistică, sub numele cu care s-a născut.

Între timp, viaţa ne îmbrâncise pe drumuri paralele şi ne vedeam rar, dar tot cu trăire de frate. Uneori, mă suna şi ne întâlneam la vreo cârciumă, deşi niciunul dintre noi nu se atingea de băuturile alcoolice. Întotdeauna, petreceam împreună câte două ceasuri şi mai bine. Îmi dăruia cărţile, pe care le publica în mare taină şi le răspândea numai printre prieteni. Scriind despre fiecare carte în parte şi publicând cronicile în „Monitorul de Suceava”, devenisem, fără să prind de veste, un adevărat exeget în opera lui Ion Paranici, o istorie a literaturii române, scrisă şi publicată la Iaşi, în mai multe volume, folosind cu predilecţie textele mele, deşi au fost mulţi cei care au scris despre ele, majoritatea critici literari încercaţi şi recunoscuţi ca atare.

S-ar părea că, datorită frăţiei care ne unea de aproape o viaţă, eu înţelegeam mai adânc, adică mai aproape de trăirile lăuntrice ale poetului.

Ultima dată, ne-am văzut prin vară, pe un trotuar oarecare al Sucevei. Nu am stat mult de vorbă, deşi ne-am bucurat de întâlnire poate că mai mult decât oricând. Nici dacă am fi ştiut că urmează să-l pierd în acest an, tot nu am fi stat mai mult la taifas, pentru că Ion Paranici se simţea oarecum ostenit. Dar nici nu conta durata clipitelor de sporovăială, câtă vreme ne-am tot trăit unul pe celălalt, clipă de clipă, Ion Paranici fiind fratele pe care mi l-a dăruit şi-apoi mi l-a luat Dumnezeu.

În textul acesta, care nu-i decât o lacrimă a mea, nu am folosit cuvântul „domnul”, pentru că Ion Paranici a fost, este şi va fi mult mai mult decât atât: unul dintre puţinii seniori adevăraţi, pe care am avut norocul să-i întâlnesc.

Frate, căruia îi închin sufletul cu evlavie şi de memoria căruia, dacă va fi să mai rămân, mă voi ocupa cu sfinţenie. Nu din sentimentul frăţiei, ci pentru că i se cuvine pe deplin. Ion Paranici merită o carte a cărţilor sale de poezie, cu o amplă şi exhaustivă prezentare. În viaţa asta, am întâlnit mulţi creatori mari, dar numai doi oameni m-au impresionat prin măreţia umanului: Radu Beligan şi Ion Paranici. Iar ca poet, ca scriitor, Ion Paranici nu a fost decât icoana măreţiei sale omeneşti.

GHEORGHE PARASCAN

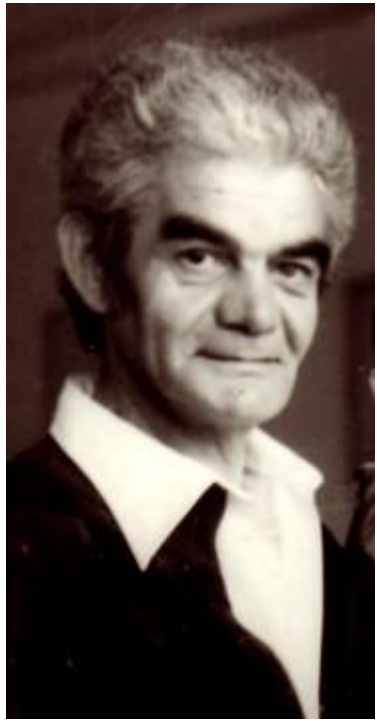

Mentorul meu

Când l-am cunoscut, Gheorghe Parascan era corespondent al ziarului „Scânteia” și tocmai comisese un nou „parascanism” – o boacănă, pe care umorul lui înnăscut o hiperboliza într-un râs nestăvilit: cu o zi înainte, publicase

în „Scânteia”, un articol despre un inginer sucevean, care, după ani de calvar, fusese condamnat la moarte pentru sabotarea economiei naționale, dar, din fericire, tocmai se dovedise că fusese vorba doar de o eroare contabilă, și a fost grațiat și reabilitat.

Articolul lui Parascan a fost dezbătut, pe larg, pe toată durata nopții, de „Europa liberă”, dar bietul autor habar nu avea de ce se întâmplă. El visa la o excursie în Germania, la invitația cumnatului său, și-abia aștepta aprobarea primului secretar al județului, Traian Gârba, așa că, în dimineața aceea, nu și-a început ziua cu un popas la crama lui Nea Iliuță, care era cunoscută în Suceava drept „Subredacția”, ci s-a avântat spre biroul primului bărbat al județului, iar Traian Gârba, ca și Miu Dobrescu, înainte, chiar era, să întrebe de aprobare.

Secretara, de cum l-a zărit, abia a murmurat, cu vocea deja înspăimântată: „Intrați, vă așteaptă!”. Ceea ce entuziastul ziarist a și făcut, prietenia lui cu Traian Gârba, bazată pe vizionarea împreună a meciurilor internaționale, la releul din Mihoveni, fiind de notorietate. Gheorghe Parascan trăia intens fiecare fază a meciului și, ba de dezamăgire, ba de bucurie, golea paharul de whisky pe nerăsuflate, și cum nici Traian Gârba nu obișnuia să ducă la ureche, mai ales în astfel de împrejurări, prietenia s-a cimentat rapid.

De data asta, primul secretar era negru de supărare, pentru că îl sunase Securitatea și-i ceruse să ia măsuri. Îi povesti pe scurt ce s-a întâmplat în timpul nopții, apoi îl admonestă: „Și mai vrei viză pentru Germania, ca să rămâi

acolo!”. „Nu rămân, tovarășe prim-secretar!”. „Rămâi, că te așteaptă ăia, după ce ai scris ce-ai scris, cu pâine și sare!”. Parascan zâmbi, plescăi din limbă, apoi mărturisi cu naivă sinceritate: „Numai dacă-mi dau, în mărci, salariul pe care îl am aici în lei, rămân... Dumneavoastră n-ați rămâne, dacă v-ar da, lunar, salariul actual de șef al județului?”.

Luat prin surprindere, Traian Gârba murmură: „Unsprezece mii de mărci vest-germane pe lună... Ieși afară, nenorocitule!”. Bucuros că îl poate vizita, în sfârșit, pe Nea Iluță, Gheorghe Parascan dădu năvală în „Subredacție”, unde prietenul său Emil Morea tocmai dădea pe dușcă un pahar cu votcă. Un șut în posterior aruncă jumătatea de votcă nebăută pe fața lui Emil, un ardelean calm și chibzuit, care a scos batista, și-a șters fața și a plecat. Parascan și-a frecat mâinile satisfăcut, a comandat o cafeluță, iar Nea Iluță i-a întins un pahar de vodcă, pe care l-a devorat pe nerăsuflate, dar exact în clipa următoare intră Emil Morea și-i înapoiază lui Parascan șutul în posterior.

Eu, care încă nu cunoșteam lumea scrisului sucevean, nu-mi credeam ochilor, dar cei doi își surâd și își dau mâna, iar Nea Iluță mai umple două pahare cu vodcă, deși mai sunt vreo două ceasuri până la mira cu acces la alcool. „Măi Ghiță, începe Morea, măi, dacă tot suntem niște păcătoși, niște beți care nu se pot abține, de ce să ne mai dăm șuturi în posterioare, măi?”. „Pentru că așa a fost înțelegerea între noi, atunci când am pariat că ne lăsăm amândoi de băut: cine îl prinde pe celălalt, să-l execute!”. „Și are rost?”. „N-are”.

Pentru dimineața aceea îmi programase o întâlnire cu Gheorghe Parascan ziaristul, formidabilul prozator și consăteanul meu Mihai Țânțar, care folosea și pseudonimul Mihai Tandru. Publicam, de ceva vreme, prin paginile ziarului „Zori noi", inclusiv reportaje, după ce mă învățase Mihai Țânțar asupra regulilor care trebuiau urmate. Cea mai importantă, o descoperisem, totuși, singur: Trebuie să intri direct în subiect și cât mai frumos cu putință – ca să atragi atenția cititorului, și trebuie să închei articolul elegant, eventual și cu o poantă sau măcar cu o zicere aforistică – pentru ca cititorul să citească și numele autorului și să-l rețină.

Eram poet, mă descurcam și cu proza, dar încă nu aveam un stil narativ bine conturat, cu implicări subiective, inclusiv aparent naive lăudăroșenii – ca în romanele lui Henryk Sienkiewicz, iar întâlnirea mea cu savurosul Gheorghe Parascan a însemnat o adevărată mană cerească. Majoritatea dintre noi ar fi căzut în disperare, știind că te urmărește Securitatea, pentru un articol în care ai vorbit despre triumful justiției românești, dar un triumf tardiv, care consumase iresponsabil liniștea unei întregi familii de intelectuali români.

Parascan avea o oralitate fermecătoare. Cuvintele rostite de el se rostogoleau în lumină ca într-un joc de copii. Îl ascultam cu atâta atenție, încât am ajuns să rețin mai bine decât el unele povestioare umoristice auto-biografice. Odată, tot la „Subredacție", când le povestea prozatorului Alexei Rudeanu și poetului Constantin Ștefuriuc o aventură amoroasă, din vremea studenției bucureștene, s-a blocat, a întors ochii spre mine, întrebându-mă înciu-

dat: „Cum venea mai departe, măi Ionică?”. Bineînțeles, am dus povestea până la capăt, fără să mă fac de râs, pentru că, între timp, mă familiarizasem și cu stilul oratoriei lui Gheorghe Parascan.

După Revoluției, când am ajuns să lucrăm în aceeași redacție, îi reproșam stilul arid al materialelor ziaristice și i-am cerut să scrie așa cum vorbește. Și a făcut-o atât de bine, încât... redactorul șef, Ion Paranici, i-a dat o notă valorică (cu cât urma să se plătească) foarte mică. Revoltat, am dat buzna în biroul șefului. „Îi dădeam nota maximă, Ioane, dacă nu l-ai fi fost scris tu, ca să-l semneze el”. I-am spus întreaga poveste și, deși avea mare încredere în cuvântul meu, Ion Paranici nu a prea crezut că nu interveneam măcar, în cele mai izbutite scrieri ale lui Parascan.

Mentorul meu real devenise, în ochii unora, epigonul meu.

Prietenia mea cu Gheorghe Parascan a însemnat unul dintre cele mai frumoase lucruri din viața pe care am trăit-o. Întotdeauna alături de mine, inclusiv la evenimentele de familie, de cele mai multe ori însoțit și de fotoreporterul Dumitru Vințilă, Gheorghe Parascan a întrupat, și încă mai întrupă, aura îngerului veghetor, în care întrezăresc și alte chipuri, dar toate străluminate de surâsul tutelar al lui Gheorghe Parascan. E suficient să-i rostesc numele și toate chipurile alor mei se însenineză. Tare mi-aș dori ca, odată și odată, să scriu o carte despre profunzimile lui Gheorghe Parascan, toate disimulate în cumsecădenie și bună voie.

NICOLAE PĂSNICUŢU

Nicolae PĂSNICUȚU

prinț al lăutăriei românești

El era interesat de istorie, eu – de lăutărie, așa că, de câte ori se ivea prilejul, ne întindeam la vorbă. Bădița

Niculai citea mult, dar numai cărți de istorie românească, și era curios să știe dacă alții au aflat și ceva în plus peste ceea ce lui îi rămăsese adânc întipărit în suflet. Obișnuia să vină la şezătorile literare ale Cenaclului „Nicolae Labiș", împreună cu bunul nostru prieten Silvestru Lungoci şi, adesea, şi cu poli-instrumentistul Leonard Zamă, descendentul unor răzeşi moldoveni şi rudă apropiată cu pictorul Ion Grigore. Încet, odată cu trecerea vremii, am deslușit și pasiunea lui secretă pentru poezie şi l-am îndrăgit până la a deveni prieteni.

Am fost de două ori la el, acasă, în blocul de pe Petru Rareș, de lângă parcul „Simion Florea Marian". Prima dată, îi însoțeam pe Traian Straton și pe Ion Cozmei, a doua oară, singur, pentru că mă „culesese" de pe străzile Sucevei bădița Niculai. Ca de obicei, superba lui soţie, îmbrăcată elegant, într-un halat de mătase cu maci roșii, ne-a întâmpinat cu bucurie și a întins masa. Era o bucătăreasă înnăscută, iar timpul petrecut în bucătărie era o expresie a dragostei adânci, pe care i-o purta bărbatului ei, cu care avea trei feciori, toți cu studii superioare, dar eu nu-l cunoșteam decât pe Petrică, un neîntrecut clarinetist, și doar din vedere pe cel care era inginer în electricitate.

La a doua mea vizită, am insistat asupra lăutăriei și am aflat, pentru prima dată, că stupizenia care se învăța în școli, inclusiv la Conservator, prin care se afirma că „folclorul este creația întregului popor" nu însemna decât o manipulare patriotardă. Fiecare cântec din memoria noastră colectivă are un anumit autor, un lăutar menționat în colecțiile vechi de cântece naționale românești. Bădița Niculai, în vreme ce-mi vorbea, apucă delicat cobza și

începu să-mi exemplifice, conturând ba o melodie, ba alta: „Ăsta e cântecul lui Bidirel... Ăsta al lui Picu... Ăsta al lui Vindireu... Ăsta al lui Moș Corbu din Vama”. Picurau sunetele, iar imaginația mea contura chipuri știute de vechi lăutari. Știam, și pe atunci, din scrierile lui Pindar, care s-a născut în veacul al VI-lea înainte de Hristos, că, pe meleagurile noastre, la ceremoniile strămoșilor, cântau o vioară, ca solist, un nai, pentru coloratură, și o cobză, pentru ritm. Triumviratul acesta instrumental s-a păstrat până spre anul 1848, după cum o probau stampele publicate de Academie.

Și iată că Nicolae Păsnicuțu izbutea să-i confere cobzei și rolul de solist, s-o pună să povestească, să argumenteze. E drept că, pe Albumele „Electrecord”, nici o piesă nu păstrează și numele celui care a compus-o, dar bădița Niculai trecea de la un autor la altul, lămurindu-mă că, într-o familie de lăutari, se cânta, în primul rând, repertoriul moștenit din tată în fiu, iar drept coloratură se foloseau melodii compuse de alte neamuri lăutărești, dar cu precizarea autorului în titlul piesei. Peste ani, aveam să constat că toate colecțiunile de cântece românești din secolul al XIX-lea respectau această regulă. E suficient să verificați măcar în cele 500 de cântece, culese și publicate de Vulpian.

Și tot de la bădița Niculai am aflat că toate cântecele noastre naționale nu aveau refren, dar strofa se cânta din ce în ce mai repede. Doar baladele, pentru că erau prea lungi, dar interesante prin ceea ce povesteau, îi ofereau baladistului o pauză, cât să-și tragă sufletul, și-atunci un scripcar se năpustea asupra atenției tuturor cu o melodie

săltăreață, care să-i dezmorțească și să-i învioreze. Primul lăutar care a înțeles chestia asta, a fost Grigori Vindereu, care și-a compus strofa cântecului ca în baladă, apoi introducea refrenul, adică partea rapidă a baladei. Și-atunci, în seara aceea, am auzit, pentru prima oară „Câte flori pe Dorna-n sus", pentru că bădița Niculai ținea morțiș să mă lămurească pe deplin.

A durat vreo două ceasuri acel curs inedit de lăutărie, timp în care, eu, care nu duceam, pe atunci, paharul ureche, am uitat de toate cele lumești. Deja îmi închipuiam o bandă instrumentală, care să retrezească la viață cât mai multe cântece vechi, care umpleau de bucurie sufletele străbunilor noștri. Aici, poate că e momentul să precizez că străbunii nu-s tot una cu strămoșii, care sunt cu mult mai vechi decât „moșul" care, ieșind din indiviziune, a dat numele său străbunilor. Încă nu aveam conturată ideea „Zicălașilor", dar am început să adun partituri ale cântecelor vechi de pe unde îmi ieșeau întâmplător în cale. Oricum, fără „cursul" pe care mi l-a ținut, într-o seară, bădița Niculai, nu aș fi ajuns la o astfel de idee.

O fotografie făcută de Dumitru Vințilă, cu Sofia Vicoveanca, pe scenă, flancată de doi violiști, mă face să cred că unul dintre ei, cel din stânga, este Nicolae Păsnicuțu, care, fără îndoială, știa să cânte și la vioară. La cobză o fi ajuns din nevoia orchestrei Ansamblului „Ciprian Porumbescu" de a înlocui un cobzar, așa cum s-a întâmplat și cu violonistul Răzvan Mitoceanu, absolvent de Conservator, care s-a reprofilat drept bracist. Oricum ar fi fost, bădița Niculai rămâne cobzarul, inclusiv cel din unele dintre poemele mele, pentru că opera vie, care a rămas

după Nicolae Păsnicuțu, prin măiastra-i cobză respiră, îi conturează dimensiuni cosmice.

Nicolae Păsnicuțu, adevărat prinț al lăutăriei românești, nu doar prin desăvârșitul interpretării, ci și prin noblețea înnăscută a sufletului și a ținutei sale, merită pe deplin atenția celor care și există, iar acestora încă le recomand câteva bijuterii de cântece la cobză, din zecile încredințate vinilului, de-a lungul vremii, de bădița Niculai Păsnicuțu:

https://www.youtube.com/watch?v=1l0OA9Jdok8
https://www.youtube.com/watch?v=cWzZGaDzDg4
https://www.youtube.com/watch?v=wJNG0ko9wak
https://www.youtube.com/watch?v=3Jsy6PtsrVI

GHERASIM PUTNEANU

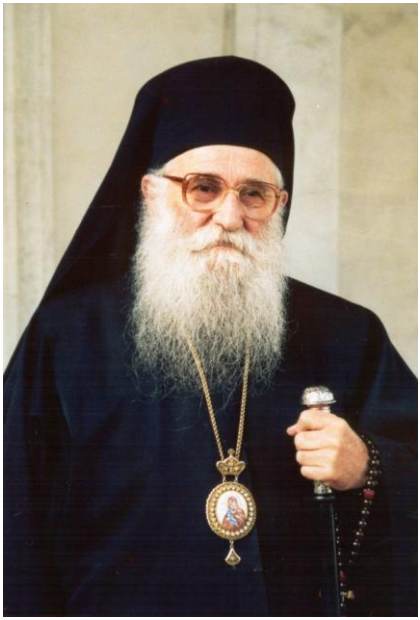

omul hăruit cu sfințenie

În viața asta, nu prea m-am apropiat de slujitorii altarelor, deși nu a fost sărbătoare (împlinire) a familiei noastre în care să nu mergem să ne închinăm într-o biserică a unei mănăstiri din Bucovina, mulțumind bunului Dumnezeu și, desigur, punând niște bănuți în cutia milei. Am fost apropiat doar cu preotul Constantin Hrehor,

care este un poet și un recuperator de memorie fantastic, dar fără a discuta despre religie. Singurul slujitor al altarului, cu care am discutat, tangențial, și despre credință, a fost Episcopul Rădăuților, Prea Sfințitul Gherasim Putneanu. Îl văzusem la numeroase lansări de carte, prin Suceava, manifestări pe care le deschidea printr-o rugăciune și printr-o scurtă, dar pilduitoare predică. Știam că se născuse, în 1924, mai 30, la Bogdănești (doar am scris monografia localității respective!), în familia lui Costache și a Maria Cucoșel, și că, absolvind 7 clase la Ciumulești, avea să-și lege numele, pentru totdeauna, întru credință creștină, de Ciumulești și, întru veșnicie, de Cămârzani.

Știam că episcopul și teologul Gherasim Putneanu publicase, în 1994, „Catalogarea manuscriselor românești din Biblioteca Mănăstirii Secu", iar mai înainte îl ajutase pe colegul său de școală primară, profesorul Vasile M. Sandu, la întocmirea „Monografiei satului Bărăști-Ciumulești" (*Iconar,* Nr. 6, Anul III, 1997, p. 16). Ulterior, Gherasim Putneanu avea să publice „Jurnal / 1966-1988", „Jurnal / 2001-2004", în Editura Evalnghelismos, „Mierea din drumul pelinului" și „Iarba din roata amurgului", ambele în Editura Geea, Botoșani 2000 și 2001, „Tămâie și exil / dialoguri despre pribegia fraților", un splendid dialog platonician cu Constantin Hrehor, în Editura Geea, Botoșani 2003.

Ne-am cunoscut la Rădăuți, pe când lansam prima ediție a cărții „Mireasa tiranilor", de Sofia Katharina Fuchs, dar fără să respect, din neatenție, protocolul îndătinat, deci fără a începe manifestarea cu o rugăciune, rostită de Prea Sfințitul Gherasim Putneanu, și motivând că,

rătăcind calea, eu obișnuiesc să-i mulțumesc bunul Dumnezeu după fiecare împlinire, fără să-i cer vreodată ceva înainte. În fond, Dumnezeu știe mai bine decât mine ce îmi doresc și ce mi se cuvine. „Nu ați rătăcit calea. Dimpotrivă, sunteți un creștin cu adevărat”, m-a contrazis înaltul ierarh, iar când l-am întrebat pe ce se bazează, mi-a răspuns: „Vă preocupă. Iar pe om îl preocupă doar ceea ce iubește. Credință nu înseamnă să bolborosești, întruna, rugăciuni ca fariseii, ci să te preocupe și să iubești”.

În anii care au urmat, m-a sunat adesea, invitându-mă la o voroavă în Rădăuți, dar, din păcate, deși mi-am dorit, nu am izbutit să mai ajung. În schimb, l-am ajutat pe Constantin Hrehor, când îi tehnoredacta o altă carte teologică, la „Mușatinii” și, împreună, am discutat adesea despre omul hăruit cu sfințenie, care a avut o influență benefică asupra amândurora.

Într-o pildă biblică se spune că nu oamenii, ci Dumnezeu își alege vestitorul. Cred că astfel mi s-a întâmplat și mie, cred că bunul Dumnezeu, știindu-mi firea, mi-a trimis doar doi dintre vestitorii săi: pe părintescul Gherasim Putneanu și pe fratele poet Constantin Hrehor.

HAIM RIMER

aura unui mare cărturar

Pe distinsul profesor Haim Rimer, cărturar bucovinean de anvergură academică interbelică, nu aș fi avut cum să-l cunosc, domnia sa predând doar la seral, în cadrul Li-

ceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, iar în timpul verilor efectuând pregătirea pentru trecerea corigențelor la matematici. Iar dacă nu ar fi fost ura arendășească, pe care mi-o purta profesorul Nicolae Lungu, încă din clasa a noua, după ce profesoara de franceză Rodica Belța se plânsese, în cancelarie, că eu aș fi spus că e bună de profesoară la țară, nu aș fi ajuns să-l cunosc și să-l prețuiesc pe Haim Rimer așa cum merită, pe parcursul întregii mele vieți. Eu învățasem franceza, în Plopeni, cu profesoara Lucica Boroș, care se reprofila din mers în predarea limbii franceze, învățând odată cu noi. Prin urmare, pronunțam incorect multe cuvinte, dar la lucrările în scris nu aveam nici o problemă, așa că doamna Belța, dându-mi un 9,50 la o astfel de lucrare, mi-a reproșat doar pronunția, iar eu m-am justificat cu faptul că, în școlile din sate, nu vin profesori buni, precum doamna Belța, care preferă traiul confortabil al învățământului orășenesc. Dar una am spus eu și alta a răspândit Rodica Belța prin cancelarie, motivându-l pe Nicolae Lungu să se năpustească asupra mea cu „O să-i spun primarului Dan să-i dea o amendă lui taicătău!”, care tocmai murise, la doar 43 de ani, și dându-mi note batjocoritoare, indiferent cât de corecte erau răspunsurile, scârbindu-mă, astfel, de o știință idealizată în familia mea, din care provin mulți profesori de matematici, doi dintre ei universitari, și o puzderie de economiști.

Nicolae Lungu a început să-mi poarte o ură lungă şi umilitoare, care a durat până la terminarea liceului, când, dacă profesorul Ioan Nemeş nu mi-ar fi luat apărarea, Lungu m-ar fi lăsat iarăşi corigent. Odată, când am făcut cea mai bună teză din clasă, pe probleme compuse de Nicolae Lungu, văzând că autorul lucrării notei maxime

sunt eu, profesorul a tăiat nota cu o linie roşie, a mâzgălit dedesubt COPIAT şi mi-a dat un 1, lăsându-mă, pentru prima dată, corigent la matematică. Din fericire, de corigenţe se ocupa un cărturar interbelic de prim rang, profesorul Haim Rimer, care, conştient fiind de faptul că la Liceul „Ştefan cel Mare" nu există elev care să nu ştie bine matematica – datorită excelenţilor săi colegi, desigur, folosea din plin săptămânile de pregătire pentru schiţarea unor direcţii ale cunoaşterii culturii universale.

La prima oră de pregătire, Domnul Rimer a venit cu un vraf de cărţi, pe care le-a pus pe catedră, apoi a început:

– Copii, astăzi o să vorbim despre cel mai frumos poem al omenirii, „Corbul", de Edgar Allan Poe, pe care îl am în toate traducerile în limba română, dar şi într-o traducere mot à mot, pe care am făcut-o eu. Vă rog să ascultaţi cu atenţie, pentru că, la sfârşit, vreau să ne pronunţăm asupra celei mai adevărate traduceri.

Era cărunt, cu părul încă inelat, micuţ la stat, dar cu o inimă şi cu o inteligenţă care copleşea spaţiul şi timpul. Îl ascultam cum respira minunatul poem, în traduceri izbutite, făcute trudnic de Alexandru Philippide, de Dan Bota, de Emil Gulian, de Ştefan Augustin Doinaş şi de Haim Rimer – traducerea cât mai fidelă ca text, cu foarte puţine adaptări. În final, a întrebat scurt: „Ei?". De regulă, corigenţii la matematică sunt tineri cu potenţial creator, dar, la „Ştefan cel Mare", rămâneau corigenţi la matematică doar elevii lui Nicolae Lungu, copii de muncitori şi de ţărani, dar nici un copil de activist de partid. Cu cei-

lalţi şi, mai ales cu fiii mărimilor zilei, devenea slugarnic, deşi unii, precum Viorel Moraru sau Silviu Stănescu, îi retezau limbuţia dezgustătoare mai mult decât brutal: „Hai, fă paşi, Nae, şi linge altundeva!”.

Colegii mei de corigenţă, nici unul din clasele în care predau profesorii Meletie Frăţeanu sau Ott Mircea, nu erau preocupaţi de civilizaţii, ci de fizică, matematică şi chimie, aşa că, deşi le plăcuse „Corbul”, în toate variantele, n-au îndrăznit să se aventureze în discuţii părelnice, dar eu am optat pentru traducerea lui Ştefan Augustin Doinaş, care respecta cel mai puţin rigorile textului englez. În fond, în vremea lui Eminescu și în perioada interbelică, traducerile se numeau „adaptări”, poemul în limba română purtând precizarea „după Haine”, „după Goethe”, „după Schiller” și așa mai departe, toate aceste „traduceri” fiind, de fapt, rescrieri, pentru o astfel de rescriere a unui poem german, însuși Eminescu fiind acuzat de „plagiat”, de către un individ banal și agresiv, strecurat prin critica literară interbelică.

– Corect, dar de ce?, a întrebat domnul profesor, provocându-mă, practic, la prima mea dezbatere despre poezie.

Împreună, cărturarul de formaţie interbelică temeinică şi mult prea tânărul alcătuitor de versuri, am vorbit şi identificat inefabilul, mai presus de cuvinte şi de reguli gramaticale, care constituie esenţa poeziei. Doar inefabilul, reclădit într-o limbă, aşa cum a făcut George Lesnea cu inefabilul esenian, contează şi tocmai de aceea tradu-

cerea lui Ştefan Augustin Doinaş este la fel de valoroasă ca şi poemul original, publicat în limba engleză.

În ciuda faptului că priveam creația umană din perspective apropiate, nu i-am spus nici domnului profesor Haim Rimer că scriu poezie, deşi sunt convins că bine aş fi făcut dacă i-aş fi spus, pentru că mi-ar fi arătat potecile şi nu ar mai fi trebuit să pierd nişte ani, căutându-le singur.

Existau, în timpul pregătirii examenelor de corigență, și teme care nu prea interesau pe atunci, precum istoria arhitecturii, dar domnul profesor Rimer vedea mult mai departe, adică deslușea în proiecțiile mistice și gradul de cultură al popoarelor care aderau la anumite „scenarii mitice" (Eliade, Mircea, *Tratat de Istorie a Religiilor*, Humanitas 1995, p. 165), dar și despre sufletele acelor popoare, mult mai identificabile decât în tomuri întregi de narațiuni istorice, și asta pentru că „structura sintetică a gândirii „primitive" îşi găseşte un excelent instrument de exprimare în simbol, care unifică niveluri felurite de realitate cosmică, fără ca, prin aceasta, să le „neutralizeze". Polivalenţa simbolului face posibilă coexistenţa sensurilor" (Eliade, Mircea, *Cosmologie şi alchimie babiloniană*, Ediţia a II-a, Iaşi 1991, p. 23).

În timp, mai ales după ce am citit toate cărțile religioase ale civilizațiilor umane antice, am priceput sensul expunerilor despre istoria arhitecturii, în care încercase să ne inițieze profesorul Haim Rimer, marele inițiator al perspectivelor tinereții, deci al vârstelor care nici măcar de căutarea de sine nu sunt prea interesate.

După Revoluţia din 1989, când deja devenisem un ziarist şi un poet destul de cunoscut, l-am întâlnit pe profesorul Nicolae Lungu în biroul lui Georgel Tănase, şeful de la „Gloria”. Mă ştia bine, îmi urmărise parcursul şi mi-a cerut scuze pentru neinspiraţia de care a dat dovadă, în anii de liceu, în care eu am fost la cheremul său. Nu am putut să-l iert, pentru că prea des scuipase, în fond, pe mormântul tatei. Scăpasem din Bastilia adolescenţelor cu bine doar datorită protecţiei domnului profesor Ioan Nemeş, care l-a oprit pe indiscutabil marele profesor de matematică Nicolae Lungu, pe scări, şi i-a zis, privindu-l cu ochii dintr-odată oţeliţi:

– Nae, dacă nu-l laşi să plece în libertate, în viaţa asta nu te mai cunosc.

La teza de bacalaureat, pe care am terminat-o primul din clasă, am luat 9,50, iar în oral, din partea domnului profesor Ott, un 8. Şi-atunci, de ce atâta umilire, în cei patru ani, pe care nu puteam admite să-i mai retrăiesc cândva?

Fost trecător prin „bastilia” învățământului sucevean, eu am rămas cu aura unor chipuri precum cele ale profesorilor Nemeș, Alexandru, Rimer, Căldare, Leo Miza și cu umbrele beznelor dezgustătoare ale celor care m-au vrut la cheremul lor și, de aceea, doar i-am izgonit din gândurile și din năzuințele mele. Am acest drept și mi-l asum, fără să-mi pese câți dintre foștii mei colegi sau dascăli îmi împărtășesc opinia aceasta, care există, de secole, prin culturile europene, apropiată sufletului meu

fiind replica poetului maghiar Joszef Attila: „Profesor aș fi fost ușor, / peniță n-aș toci de zor, / de nu-mi dădeau un sfat pe șleau, / la Szeghet rectorul s-o iau / pe loc din loc: // Te bucură-Anton Horger că / nu-nvață azi gramatică / Poetul, / bietul, // Nu doar la cursul secundar, / ci-ntreg poporul meu școlar / mi-o fi / -ntr-o zi”.

Nu-mi fac iluzii asemănătoare cu cele ale poetului esenian din pusta maghiară, dar știu, fără dubii, că am durat în mine tot ceea ce am putut dura și că una dintre aurele binefăcătoare mi-a fost cea a marelui cărturar bucovinean Haim Rimer.

VICTOR T. RUSU

moșteniri totemice

Moto: „A plecat prea devreme dintre noi, nu a mai apucat să se bucure de spațiul acela matricial al alternanței vale-deal, ondulatoriu pe care l-a iubit atât de mult și unde voia să se retragă în tăcerile lui adânci, care grăiau un sine al sinelui, prin excelență prins între cer și pământ, ca un arbore solitar trecut prin toate cele văzute și nevăzute” (**Alexandru Ovidiu Vintilă**).

Există în Suceava poeţi înnăscuţi, dar care, de ani buni, au renunţat să mai scrie şi să mai publice poezie. Constantin Severin e unul dintre ei. Roman Istrati e un altul. Victor T. Rusu...

Spre deosebire de colegul lui de bancă, din clasa întâia până în ultima de liceu, poetul Roman Istrati, care fremăta de neliniști, Victor T. Rusu era un indiferent, împăcat cu sine ca într-o aură budistă, în care și Dumnezeu încetează să mai fie, odată cu cel care se gândește singur. Nu știu dacă doar trădarea, din noaptea balului absolvenților, a fostei lui iubite l-a îmbrâncit sau nu în „umbra cuvintelor", după ce debutase spectaculos cu „Strigare la somnul miresei" (1978), cu „*De dragoste*" (1984) și cu „*Umbra cuvintelor*" (1990, ilustrată de Ioan Carp Fluerici), cărți apreciate și de critica literară (Ioan Holban, Mihail Iordache, Adrian Dinu Rachieru), dar și de lumea concurențială a celor care nu lăsau condeiul din mână.

Ca poet dominat de „mișcătoarele noastre cuvinte" (*Somnul*), Victor T. Rusu, „pe jumătate sfâșiat de roțile zilei" (*Porunca*), încercând zadarnic să plece „pentru totdeauna / dintre lucrurile cunoscute" (*Oglinda*), „de o vreme-auzi un vuiet roșu" (*Biruința*), prin care „crește mutenia în trupul femeii" (*Pacea*), „în timp ce vestea mult așteptată / de nicăieri nu mai vine", pentru că, „deodată, hotarele se topiră-n pământ" (*Focul*). Și-atunci s-a desprins din propriile cuvinte, deslușind poezia prin preajmă, frumosul și deplinul realității fiind nu numai o concretețe a dumnezeirii, ci și o respirație proaspătă a inefabilului. Și s-a apucat de fotografiat de parcă ar fi bătut clipitele în

cuie, producând o adevărată revoluție în arta fotografică, după cum subliniau celebrități ale genului, prin pasiunea lui pentru „moșteniri totemice”, deci anterioare cuvintelor care durează doar în vremelnicie – în fond, spunea Lao Tze, divinitatea nu are nume, pentru că, dacă ar avea, ar deveni muritoare, iar aici își are rădăcinile apaticul împăcat cu sine, care caracterizează, de fapt, și cele trei cărți de poezie ale lui Victor T. Rusu, dar și viața lui de după aceea.

Am fost martor și știu. Am făcut împreună ceea ce, vorba lui Eminescu, „era de lipsă”. Am pășit împreună prin biserici și pe la concerte rock, iar din toate acestea s-a zămislit opera de după poezie a poetului Victor T. Rusu, care deja descoperise nișa de evadare din umbra cuvintelor. Iar ca martor, doar despre acele întâmplări am obligația să vă vorbesc.

*

Vineri, 13 februarie 2015, Victor T. Rusu, aflat în ziua naşterilor care se repetă, avea să primească, la finalul vernisajului expoziţiei **JAZZ-PHOTO**, un frumos buchet de flori, înmânat de Oana-Maria Sîrbu-Botezat, din partea tuturor colegilor săi, de la Centrul Cultural „Bucovina”. Un buchet de inimi, pentru că Victor, directorul nostru demisionar (a optat să-şi trăiască doar destinul de creator), e înnăscut şi pentru dragostea tuturor.

L-am văzut copleşit de fericire, l-am văzut fremătând de conştientizarea familiei artistice sucevene, pe care el a izbutit să o reunească. Nu cred că băgase de seamă că

a creat un eveniment expoziţional cum nu a mai fost vreodată în Bucovina şi că opera lui fotografică, înseamnă, ca şi poezia pe care a scris-o şi faţă de care mai are obligaţii, o adevărată revoluţie creatoare. Victor T. Rusu nu improvizează niciodată, nici măcar atunci când îşi alege improvizaţia drept temă. El este lucid, chiar şi când discerne cu imaginaţia.

În aparenţă, Victor T. Rusu e un bonom şi, uneori, un superficial. Dar numai în aparenţă. În realitate, el este un creator extrem de exigent cu sine. Exigent până la însingurare. Pe Victor T, Rusu harul îl devoră şi îl răstigneşte.

Victor T. Rusu e un purtător de feştilă prin ţara şi prin timpul orbilor. Răspândeşte lumină şi, tocmai de asta, se naşte zilnic.

*

Victor T. RUSU, poet înnăscut, cu o operă lirică bine consolidată, dincolo de clasica ignoranţă publică, dar şi un artist fotograf novator, care practic transpune în vizual coordonatele crezului său poetic, a primit, din partea **Centrului Cultural „Bucovina”**, diploma şi premiul „**Opera Omnia**”, pe care, în absenţa managerului Viorel Varvaroi, plecat cu Ansamblul „Ciprian Porumbescu” la Bucureşti, aveam să am bucuria de a i-o oferi eu. Diplome de acest fel, concepute de mine şi de PIM, au fost înmânate, de-a lungul anilor, pictorilor Ion Grigore, Virgil Parghel, Constantin Severin, Radu Bercea, Mihai Pânzaru-PIM, Dimitrie Savu şi Doina Catargiu, scriitorilor George

Ungureanu, Ion Paranici, Vasile Pînzaru, Menachem Falek.

Liderul fotografiei româneşti, domnul Ştefan Toth, care a vorbit primul despre senzaţionala expoziţie a lui Victor T. Rusu, care „rupe tiparele" impuse de mondialism, i-a înmânat lui Victor Rusu medalia de argint a breslei internaţionale a artiştilor fotografi.

A urmat un alt profesionist, artistul fotograf Vasile Paladean, din Cernăuţi (colegul lui, domnul Hauca, filma totul, inclusiv interviul luat de Cătălina Biholar), care a subliniat, cu aprecierile de rigoare, „revoluţia" pe care o produce Victor T. Rusu în arta fotografică mondială, prin lansarea conceptului JAZZ-PHOTO.

*

Expoziţia „**moşteniri totemice**", realizată de artistul fotograf **Victor T. Rusu**, care se va vernisa în 30 martie 2015, nu are alt rol decât acela de a identifica simboluri sacre străvechi şi în pictura, dar şi în elementele ornamentale ale arhitecturii bisericeşti din Bucovina, deci de a semnala interferenţa totemică dintre Datina Primordială şi Datina Creştină. De cele două „daturi" dumnezeieşti ţin şi elementele de simbolistică totemică ale culturii tradiţionale româneşti, într-o interferenţă şi mai profundă, în absenţa iniţierilor, ceea ce nu este cazul şi în Datina Creştină, acolo unde cunoaşterea profundă şi redefinirea semnificaţiilor multiple sunt comise în deplină cunoştinţă de cauză. Din această pricină, expoziţia „moşteniri totemice" cumulează instantanee care sugerează

profilul spiritual al Omului Universal, cum îl numea Vasile Lovinescu pe Omul Metafizic al lui Lucian Blaga.

*

În ornamentaţia sacră a bisericilor ortodoxe din Bucovina veţi putea descifra totemuri ale culturii universale (simbolul in şi iang, triunghiul celtic, gammadionul, rombul, pătratul, triunghiul, octogonul, steaua în şase colţuri ca simbol al planetei Venus – protectoarea Muntelui, deci a Bisericii, etc.), biserica românească din Bucovina fiind un adevărat ou încondeiat, în care banda echinocţială este înlocuită de sugestiile picturale ale lumii creştine, iar calotele Cer-Pământ, de dincolo de căile sau porţile solstiţiale, chiar de Cer şi de Pământ, deşi sugestia căilor, care marchează sacralitatea vieţii (banda de pătrate-piramidă-munte), este, peste tot vizibil marcată.

Oul încondeiat reprezintă prima carte religioasă a omenirii, iar biserica ortodoxă sugerează, la nivel nu doar simbolic, ci şi iniţiatic, acelaşi Ou Cosmic, în care „Jumătatea inferioară a oului s-a transformat / Şi a devenit pământul de jos, / Şi jumătate superioară s-a schimbat / Şi a devenit cerul de sus; / Din gălbenuşul oului a fost făcut Soarele, / Lumina zilei să strălucească peste noi; / Din albuş, luna a fost închegată, / Lumina nopţii să strălucească deasupra noastră; / Toate fărâmele cojii, frumos colorate, / În stelele cerului s-au prefăcut / Şi firimiturile întunecate s-au schimbat / În nori şi în întuneric al cerului" (Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 70).

Biserica ortodoxă, lumina dintre Pământ şi Cer, consacră „logodna cosmică", iar simbolurile sale străvechi, cu o „autohtonie" de peste şapte milenii şi pe teritoriul judeţului nostru, după cum o probează bogatul material arheologic, recoltat de Dr. Constantin-Emil Ursu de la Baia, în ciuda unor vagi modificări semantice, conservă, prin Datina Creştină, ca şi arta populară românească îndătinată, elementele totemice ale Datinii Primordiale.

„Adorarea universală a globului solar… a fost, probabil cel mai vechi dintre toate superstiţiile" (Murray-Aynsley), iar răspândirea iniţială a acestui cult şi a simbolisticii sale totemice la toate populaţiile străvechi planetare constituie, prin relicvele care încă mai supravieţuiesc în Datină, reperele fundamentale şi pentru înţelegere, şi pentru reconstituire. „Privind la diferite populaţii, din diferite părţi ale lumii, toate având aceleaşi ceremonii totemice, aceleaşi semne şi simboluri, aceleaşi exprimări în artă, se poate concluziona o origine comună" („Anumite ceremonii totemice, care au fost practicate de multe triburi din diferite părţi ale lumii sunt identice în simbolismul lor, şi toate acestea trebuie să fi avut o origine comună"), starea aceasta de ecumen primordial, ulterior adaptată la formule naive de manipulare religioasă, consacră totemismul drept „primul semn de limbă în forme, simbolurile şi ceremoniile exprimând ideile, gândurile şi credinţele; este un limbaj al semnelor, în toate etapele sale, durat pentru mii de ani, pentru ca viitorimea să citească şi să înţeleagă, nu prin interpretări ale unor semne singulare, ci ale întregului grup de semne" (Churchward).

Există, totuşi, şi formule totemice denaturate şi condensate într-o simbolistică unică în chiar vremurile acelea imaginative, de la începuturile conştientizării Timpului ca un ceva distinct („Tradiţia primordială care a adus conceptul de spaţiu şi timp ţine de misterele ciclurilor vieţii şi ale morţii"- Purohit Swami) şi care, aparent, crea relaţii în univers, dovadă fiind faptul că, direct sau indirect, Timpul reprezenta măcar o specificitate a Creaţiei, dacă nu a Spiritului enigmatic şi imprecizat, de dincolo de Ceruri, care nu pretinde „nimic din ceea ce-i aparţine" (Eesha-Upanishad), deşi el „trăieşte în toate inimile" (Katha-Upanishad).

Dumnezeu-Cerul însemna, în vechime, „respiraţia", „voinţa", dar şi Cerul îndepărtat, semnul lui grafic, la vechii sumerieni, fiind dat de cele două cruci suprapuse, crucea dreaptă, simbolizând Cerul, şi crucea oblică, simbolizând Pământul de sub Crucea Nordului (Constelaţia Lebăda).

*

Perimetrul Crucii Nordului (Pământul) este un pătrat, care simboliza şi cetatea, şi Paradesha, şi biserica, toate pământene, în vreme ce crucea oblică, cuprinsă de pătrat, simboliza părinţii (pitr). Când Crucea Nordului era încadrată în pătrat, ea devenea simbolul Muntelui (primul templu al credinţelor omenirii), cu sugestie explicită a piramidei. Toate bisericile ortodoxe vechi au marcate, sub simbolurile mai mult sau mai puţin explicite ale sfinţeniei, sugestiile pământeştei căi solstiţiale a părinţilor.

Perimetru Crucii Drepte (Cerul) este un romb, care înseamnă şi Soare, dar şi dubla natură a sfinţeniei („Sinele individual şi Sinele universal trăiau împreună în inimă, ca lumină şi umbră" – Katha-Upanishad), cea care, prin cunoaşterea Sinelui Particular, cunoaşte Sinele Universal („Când omul se înţelege, înţelege Sinele universal" (Om) – Katha-Upanishad). În creştinism, rombul a fost considerat simbolul Sfântului Graal („Inima lui Iisus"), confirmându-se, practic simbolistica iniţială a rombului, de dublă natură a sfinţeniei, astrală şi pământească. Cele două triunghiuri suprapuse, care alcătuiesc rombul definesc şi iniţierile, „pe munte", „în Sinele Universal" (Spiritul) – triunghiul cu vârful în sus şi, respectiv, „în peşteră" (în inima proprie, de fapt), „în Sinele Particular" – triunghiul cu vârful în jos.

Suprapunerea celor două cruci, cu tot cu perimetrele lor, dau octogonul sau floarea (steaua) în opt petale (raze), care a însemnat, cândva, şi calendar lunar, dar care simbolizează Sacralitatea de dincolo de Cer, Spiritul sau ceea ce noi, creştinii, obişnuim să numim Dumnezeu, Unu sau, în vechime, OM (se scria şi AUM, folosindu-se invocaţia OI). Când suprapunerea vizează doar perimetrele, deci „logodna cosmică", simbolul marchează spaţiul deplinei sacralităţi, încadrat în cele trei orizonturi (cercuri) ale cunoaşterii.

Există o reprezentare şi mai stilizată, realizată prin unirea unui capăt de cruce cu opusurile celeilalte cruci, o veritabilă stea (floare), pe care o descoperim în toată ornamentaţia populară a popoarelor lumii şi care simbolizează, întâi de toate, Altarul Strămoşilor (deva şi pitr, împreună:

„Părinţii şi Zeii sunt una, dar se sărbătoresc, la Luna nouă, părinţii (Pitris), la Luna plină, zeii (Devas), Mahabharata") şi, desigur, pe capetele ouălor încondeiate ale românilor, oul încondeiat reprezentând, în fond, prima carte religioasă a omenirii. În acelaşi mod este lucrat, pe multe dintre bisericile noastre, şi simbolul planetei Venus (Luceafărul), Ocrotitoarea Muntelui (ca simbol al primei biserici), deşi nici reprezentarea ca stea în şase colţuri nu lipseşte.

Simbolurile echinocţiale se întâlnesc, în bisericile noastre, mai ales sub formă de gammadioane incomplete, la fel ca şi în simbolistica din mileniul V, înainte de Hristos, scoase la lumină de Dr. Constantin-Emil Ursu, din vecinătatea Băii.

„Ceea ce se vede în univers, animate sau inanimate, toate aceste lucruri se vor reînnoi; la fel ca diferitele roade ale pământului, care se succed în ordinea cuvenită anotimpurilor, totul se învârte în lume, fără început, şi fără sfârşit, pe această roată care provoacă distrugerea tuturor lucrurilor" (Mahabharata / Adi Parva, I, p. 3). Acesta este şi mesajul simbolisticii străvechi din ornamentaţia bisericilor ortodoxe, dar şi a oului încondeiat (scris), obiceiul încondeierii însemnând, în fond, obligatoria reînnoire din fiecare primăvară. Iar expoziţia lui Victor T. Rusu, „moşteniri totemice", nu face decât să semnaleze detaliile fundamentale de pe calea trecerii noastre dinspre poarta părinţilor înspre porţile sacralităţii.

GEORGE SÂRBU

muzicianul de geniu

Cu Maestrul George Sârbu m-am cunoscut în toamna anului 1976, iar când ne întâlneam prin oraș, de-a

lungul vremii, sporovăiam, îndelung, despre subiectele care-l interesau, două dintre acestea, călușarii moldoveni și corăbierii, fiind subiecte care mă interesau și pe mine, datorită încărcăturii ceremoniale străvechi. Mulți îl bârfeau că a introdus zurgălăi, încătărămați la genunchi, în câteva dansuri moldovenești ale inegalabilului Grup Folcloric „Balada", ulterior „Balada Bucovinei", argumentele Maestrului, preluate din relatările lui Dimitrie Cantemir fiind bazate de „observații de pe cal", adică suficient de superficiale. Dar, de la Cantemir, încoace, călușarii se cam pierd în Moldova, măcar în aparență, pentru că ceremonialul șamanic al „nașterii limbajului credinței", încă păstrat și în Anglia, și în Polonia, și în Balcani, supraviețuiește și astăzi în Bucovina, dar ca dans... de copii, „Călușeii". În privința dansului „Corăbeasca" (preluată de Liszt, pentru „Rapsodia Română", de la lăutarul bucovinean Nicolae Picu), George Sârbu îl considera de proveniență băcăuană, deși, ca dans ritualic al nuntirii cosmice, și acest dans provine din ritualuri străvechi, în Bucovina fiind menționate, în timp, numeroase variante, toate ca firești evoluții ale „Călușarilor" și „Arcanelor", care, odată cu schimbarea obiceiurilor pentru darurile miresei, se transformă în „Corăbești".

Primul muzician care a înțeles această legătură a fost francezul Vaillant, care observase relaţia dintre „*corabie*", numită şi „*arcă*", precum cea a lui Noe, şi „*arcana*", adică „*taina sacră*", zodiacală şi, deci, cerească, a naşterii şi a renaşterii. O relaţie care consacră acelaşi statut pentru melodiile ceremoniilor de nuntă „*Corăbiasca*" şi „*Arcana*" sau „*Arcaneaua*", dansurile de după oferirea darurilor mirelui miresei, aduse cu „*corabia*", deci cu „*ar-*

ca", de către „*corăbierii*" mirelui (vătăjei, vornicei), numite „*corăbeşti*" fiind, de fapt, „*arcane*". Aşa se explică larga răspândire, în vechime, a „*arcanelor*" în toate ţinuturile româneşti, indiferent de imperiul care cuprinsese aceste ţinuturi, pentru că, pentru neamurile păstoreşti, aşa cum zice un moto al Capitolului III, „*Les romes-pélasges en Moesie et en Gréce*", al cărţii lui Vaillant, „Fără ţări, fără stăpân şi fără legi, / Viaţa noastră / Trebuie invidiată; / Fără ţări, fără stăpân şi fără legi, / Omul este fericit o zi din trei".

Exista, desigur, și o legătură a acestor două jocuri, cu multele lor variante, și cu „Călușarii", o legătură care nu i-a scăpat lui Gorovei, după ce A. T. Marienescu sesizase, încă din 1859, rădăcinile comune pentru „*Căluşarii*", „*Căluţii*", „*Vorniceii*" şi... „*Colindele*", în cartea lui „*Poesia poporală. Colinde*", Pesta 1859, figurând texte cu trimitere la datina Nunții Cosmice, numite: „*Plecarea la peții*" (pp. 94-96), „*Trei peţitori*" (pp. 97-99), „*Fata mândră*" (pp. 100, 101), „*Cununa*" (pp. 102, 103), „*Jocul*" (pp. 104-106), „*Calul Miresei*" (pp. 107-109), „*Calul Mirelui*" (pp. 110-112), „*Alergarea cu cai*" (pp. 113-115), „*Cartea Miresei*" (pp. 125, 126).

Artur Gorovei susținea că cele mai multe dintre jocurile călușerești, se numeau, la nunți, sub autoritatea vorniceilor, „*corăbeşti*" sau „*corăgheşti*", numele făcând trimitere la anumite etape de scenariu mitic ale ceremoniilor nupţiale româneşti. „La „închinarea schimburilor", darurile mirelui pentru mireasă „le pune într-o strachină mare, într-o sită ori într-un ciur care se numește „*corabie*", le acoperă cu un tulpan și le încredințează *vornicului*

primar, care, de astă dată, se mai numește și *corăbier*, ca să le ducă și să le închine miresei. / *Corăbierul*, însoțit de mai mulți flăcăi, cu lăutarii în frunte, pornesc spre casa miresei. Vorniceii miresei, cum văd că alaiul se apropie, dau de veste miresei ca să se retragă în „*cetate*", adică să se așeze după masă, între druște, apoi aleargă la poartă, o închid, o leagă bine și pun câțiva portari ca să nu lase pe nimeni să intre"; „Corăbierul începe a juca schimburile" (Gorovei, Artur, *Datinile noastre la naștere și la nuntă*, București, Paideia 2002, pp. 95, 96).

La fel susținea și Simion Florea Marian, care precizează despre episodul cu „Corabia" că, „precum în Bucovina, aşa şi în Moldova" se petrecea, o „*Corăbiasca*" fiind la modă chiar şi la Galaţi, unde, în tinereţe, Alexandru Odobescu, „chiuind, trase un pui de danţ românesc, o *corăbiască* vârtoasă de Galaţi". / În Bucovina, datorită lui Alexandru Voievidca, Calistrat Șotropa şi Karol Mikuli, s-au păstrat multe variante ale jocului căluşăresc şi vornicesc *Corăbiasca*, două dintre ele, cântate de legendarul Nicolae Picu, fiind preluate de Franz Liszt şi folosite în *Rapsodia a II-a maghiară* (adică „Rapsodia Română"), semn că marele muzician european intuise corect mesajul ancestral al unor astfel de ritmicităţi.

În general, neavând acces la surse care țin de istoria culturii, Maestrul George Sârbu, muzician de geniu, se baza prea mult pe intuiții, și acestea consecințe ale deslușirii inteligente a unor anumite ritmicități. Dacă îi aduceai și argumente din mărturiile veacurilor, se supăra ca un copil răsfățat și părăsea discuția, asupra căreia revenea, cu șireată tatonare, peste câtva zile.

Era în vremea când citeam mărturii și adunam partituri de prin toate bibliotecile Europei, ba chiar și din Biblioteca Congresului, din America. Maestru George Sârbu, cu care devenisem coleg, la Centrul de Creație, de prin toamna anului 2000, pregătea un spectacol aniversar al inegalabilului Grup Folcloric „Balada", și toată lumea, cu excepția Doamnei Rodica Dominte și a mea, îi punea piedici sau doar îl ducea cu zăhărelul. Am lucrat, într-o săptămână, o monografie a „Baladei Bucovinei", pe care a supervizat-o Maestrul, apoi a fost dată la tipar, iar în seara marelui spectacol, susținut de copiii și adolescenții „Baladei" în sala mare a Casei Culturii din Suceava, am urmărit emoționat ce se întâmplă, lângă Maestrul Constantin Arvinte, nașul de botez al Oanei Sârbu).

Imediat după spectacol, am vrut să mă strecor afară și să plec, dar George Sârbu, care mă cunoștea bine, m-a înhățat în singurul loc nesupravegheat și m-a dus, de braț, în sala de protocol (mai târziu, Clubul VOX), unde m-a predat Doamnei Angela Moldovan, cu care mă cunoșteam din perioada mea de exil de bucureștean și aveam, împreună, multe de discutat.

Nici eu nu sunt un om ușor de suportat, pentru că îmi pierd repede răbdarea în fața platitudinii. Cu Maestru George Sârbu, însă, deși era, ca și mine, un mare încăpățânat, mă împăcam bine, colaboram intens, ba începusem să-i lucrez și o genealogie, care începea spectaculos, prin anii 1600, cu doi frați negustori greci, Sârbu, care își țineau dughenele prin părțile Vasluiului. La o invazie a tătarilor, fata unui boier divanist a fost răpită, dar răscumpărată și adusă acasă de unul dintre cei doi frați, care, la

intervenția boierului, a fost înnobilat, primind câteva sate, printre care Vinderei, și s-a însurat cu fata de el salvată. Fratele lui a rămas negustor, iar doi dintre nepoții lor și-au deschis dughene și la Iași. Peste vreo trei generații, pleacă alți doi Sârbu, de la Iași, la Botoșani, unde își deschid dughene, ba își extind afacerea, arendând vreo două sate, dar isprava aceasta a fost prea aventuroasă pentru ei, au dat faliment și s-au întors la negoț. Cum știam de la George Sârbu că tatăl său a avut dugheană în Botoșani, i-am povestit ce aflasem lui Cătălin Sârbu, care m-a privit cu scepticism, spunându-mi că bunica lui a fost țigancă. Înseamnă că era o țigancă foarte frumoasă, și de aceea a luat-o de nevastă grecul Sârbu. Cătălin mi-a confirmat frumusețea bunicii sale, iar lucrurile s-au sfârșit aici.

Între timp, lucrasem și o monografie despre viața și opera Maestrului George Sârbu, căreia i-am găsit și finanțare, am dat-o la tehnoredactat și i-am adus Maestrului o listare, ca să opereze corecturile necesare. A cam durat, dar le-a făcut, inserând numele câtorva ierarhi bisericești, cărora le era recunoscător pentru sprijinul lor, de-a lungul vieții sale. L-am întrebat dacă nu mai are modificări și dacă pot da cartea la tipar. M-a asigurat că da, dar, peste vreo săptămână, când tirajul era la legătorie, numai ce vine Maestrul și-mi cere să dau tirajul la topit, pentru că a uitat să treacă numele nu mai știu cărui protopop, în lista onoraților săi. Am crezut că glumește, dar nu glumea, ba m-a avertizat că nu va veni la nici o lansare.

Monografia vieții și operei Maestrului George Sârbu nu s-a mai lansat, ci s-a distribuit gratuit, odată cu alte cărți ale Centrului Cultural „Bucovina”, fără ca eu să vor-

besc vreodată despre ea sau să păstrez vreun exemplar, monografia aceea fiind singura carte pe care am regretat că am scris-o. Între timp, puteam scrie altceva.

Dar dincolo de întâmplările lumești, stă opera muzicianului de geniu George Sârbu, cel care a dat o dimensiune monumentală folclorului cunoscut, astăzi, drept folclor bucovinean. Un folclor vag simfonic, care vizualizează, prin armonii, munții și codrii Bucovinei, precum și cerul care se sprijină pe aceste dumnezeiești coloane. Cele mai apropiate de cântecele naționale de odinioară au primit și un răsunet pe măsură, vocea inconfundabilă a Sofiei Vicoveanca. Dar toată despletirea de armonii, care poartă semnătura muzicală a Maestrului George Sârbu, merită respect și admirație. În fond, timpurile își află mereu și mereu tot alte modalități și identități de exprimare, de rostire. Iar noi, oamenii, cu lumeștile noastre metehne și calități, vorba cronicarului, suntem pururea sub vremi.

DIMITRIE SAVU

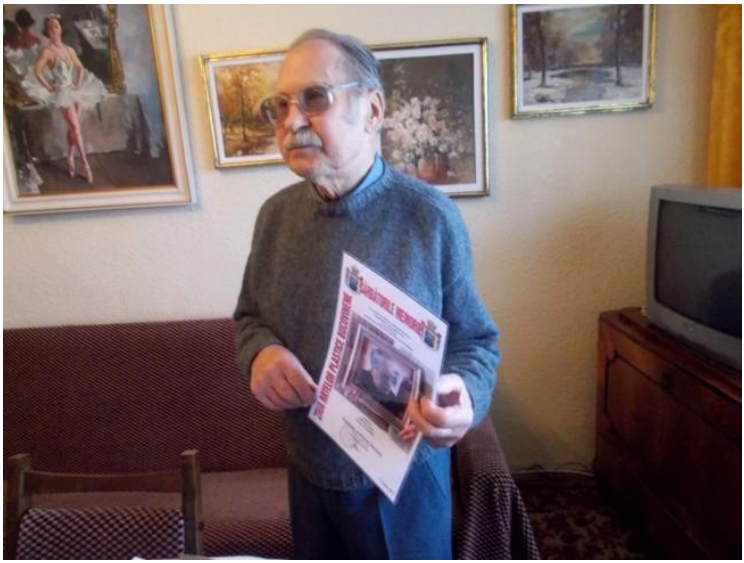

Senior al Artelor Plastice Bucovinene

Frumos om! L-am cunoscut, prin opere, în 2004, când, mai întâi, premeditând un festival european de poezie, am apelat la mijlocirea poeziei diasporei românești, valorificând-o într-o antologie („Blestemul lui Brâncuși”), la ale cărei coperte am folosit lucrări ale pictorilor Gabriel CÂRLOANȚĂ și Dimitrie SAVU, după o atentă și stă-

ruitoare vizionare a tuturor tablourilor premiate, de-a lungul timpului, de Centrul de Creație Suceava.

În toamnă, am mers la Rădăuți, să-i văd o nouă expoziție. Nu expusese niciodată la Suceava, dar, la Rădăuți, expunea în fiecare an, devenind un adevărat „obiectiv turistic" pentru românii și străinii care vizitau Bucovina. Acolo, în galerie, ne-am întâlnit, cu senzația că ne știm dintotdeauna, chiar dacă ne-am întâlnit destul de târziu.

A fost minunată prietenia noastră, care continuă și astăzi, chiar dacă pictorul Dimitrie SAVU a fost chemat în ceruri, să portretizeze îngerii. Cam mulți îngeri îi vor sta în față, dar nu-i bai, va săvârși lucrarea și se va întoarce...

Până atunci, hai să depănăm niște aduceri aminte!

*

Există în judeţul Suceava cinci oameni, duraţi în câte un lujer de floare sau poate într-o creangă primăvăratecă de cireş: Adrian BOCANCEA, Radu BERCEA, Dimitrie SAVU, Tiberiu COSOVAN şi Constantin HORBOVANU. Seamănă atât de mult sufletele lor încât, de câte ori îl întâlnesc pe unul dintre ei, toţi cinci răsfiră peste neliniştile mele înnăscute o seninătate dumnezeiască.

Miercuri, 12 noiembrie 2014, îi voi avea alături pe patru dintre ei. Vor fi împreună pentru prima dată în viaţă. Va fi ca şi cum s-ar alinia astrele, pentru că şi Dimitrie Savu, şi Radu Bercea, şi Constantin Horbovanu, şi Tiberiu

Cosovan chiar înseamnă ceva în viaţa asta necuprinsă şi vrăjmaşă.

*

Dimitrie Savu este pictorul exponenţial al tradiţiei artelor plastice bucovinene. Regăseşti în tablourile lui neaşteptate înrudiri cu marii acuarelişti germani din secolul al XIX-lea (Jasckhe, Knapp, Charlemont, Zuber, Bernt), dar şi cu ctitorii fenomenului plastic românesc din Bucovina (Bucevschi, Roşca, Maximovici), expunerile lui tematice fiind un încântător şi îndelung elaborat eşantion de contemporaneizare a academismului, prin discrete nuanţe de expresionism.

Dimitrie Savu, care, la 83 de ani, a avut, în toamna trecută, prima expoziţie personală în Suceava (ce Dumnezeu au păzit breslele profesionale?) s-a născut pictor şi pictor pictor rămâne, deasupra disputelor gomoase despre „profesionism" în arta plastică, pe care le tot stârnesc trândavii cârpaci ai culorilor, care n-au operă, dar se au pe ei.

Dimitrie Savu, pictor cu lucrări în colecţii particulare din Europa, din Asia şi din America, om de o rară nobleţe, pe care numai o statură intelectuală autentică ţi-o poate conferi, ar merita, măcar în Rădăuţi, un muzeu de artă, care să-i adăpostească lucrările, tezaurizându-le, înainte de a risipi în cele patru zări ale oamenilor care au şi bani, dar şi preţuiesc arta. Şi în judeţul nostru sunt mulţi oameni bogaţi (mai ales politicienii!), dar gust pentru frumos nu cred că are vreunul.

La Ziua 83 a Artelor Plastice Bucovinene, lui Dimitrie Savu i-am expus doar două panouri cu tablouri din expoziţia vernisată în toamnă, doar atât încât privitorii să înţeleagă cât de justificată, ba chiar obligatorie, era recompensarea acestui mare artist contemporan cu Diploma şi Premiul „Opera Omnia”.

*

Artistul, pictorul Dimitrie Savu, este încă om tânăr, de doar 86 de ani, fiind născut, la Frătăuţii Noi, în 16 iunie 1931. E un om ca pâinea caldă, drag mie de multă vreme, şi un penel inconfundabil în Artele Plastice Bucovinene.

Tiberiu Cosovan şi Ovidiu BOA intră pentru prima dată în casa lui Dimitrie Savu şi rămân impresionaţi de „expoziţia” de pe casa scării, apoi de tablourile din casă, ultimul, care ocupă locul central în sufragerie, „Balerina”, lucrat în urmă cu vreo patru decenii, îşi păstrează locul în toate expunerile anuale, cu care îşi împrospătează ochiul şi amintirile pictorul Dimitrie Savu. BOA, care îl cunoaşte abia acum, rămâne fascinat de omul acesta delicat ca o adiere şi sesizează umbra de tristeţe care-i macină sufletul, în faţa indiferenţei societăţii faţă de fenomenul plastic din zilele noastre. Tocmai de asta, expoziţia pregătită pentru toamna trecută a amânat-o pentru primăvara care vine.

„Mă doare sufletul când văd, la vernisaj, sute de oameni, care se bucură pentru mine, dar fără să arunce ochii măcar spre un singur tablou şi fără să scrie un rând în caietul de impresii. Pentru cine să expun? Pentru ca să văd eu cum arată lucrările mele expuse?”.

Stăm vreun ceas la Dimitrie Savu şi-i admirăm, cu entuziasm nereţinut, lucrările, iar pictorul se bucură, încredinţându-ne că, din banii de premiu, îşi va cumpăra materiale şi că va mai lucra încă o expoziţie, deşi în atelierul de la mansardă zac, elegant stivuite, sute şi sute de lucrări. S-a dus vremea când veneau turişti europeni şi, poposind în Rădăuţi, intrau şi în Galeria de Artă şi cumpărau, fiecare, câte măcar două-trei lucrări de Dimitrie Savu, uneori ajungându-se chiar la încăierări între ei pentru câte un tablou. Şi sunt atât de minunate armoniile cromatice ale lui Dimitrie Savu, inclusiv cele de pe casa scărilor, pe care le savurăm şi la plecare, înainte de a păşi printr-un oraş Rădăuţi sobru şi rece, dar frumos ca o pictură de Dimitrie Savu.

*

Astăzi, 7 septembrie 2025, în vreme ce încercam să-i asigur poetului şi publicistului **Roman Istrati** una dintre cele mai frumoase zile din viaţa sa, un rădăuţean mă căuta pe la Centrul Cultural „Bucovina”, ca să-mi înmâneze un dar din partea splendidului meu prieten rădăuţean, pictorul **Dimitrie Savu**. Prins cu treburile, nici nu am avut când desface pachetul şi-abia târziu, când am ajuns acasă, am îndepărtat ambalajul şi am rămas blocat: nici măcar soţiei nu-l puteam arăta, de teamă să nu-i dăuneze şocul. În tablou era Andi, pictat după coperta alb-negru a cărţii mele şi a lui Andi, „despovărarea de cântec”, pe care am lansat-o în ianuarie şi în care, în mod firesc, un poem era închinat **Maestrului Dimitrie Savu**, prin tehnica acrostihului.

A durat ceva vreme până să-mi revin, pentru că tabloul surprinde mai bine şi decât un aparat de fotografiat dezlănţuirea şi risipa de energie care-l cuprind pe Andi, atunci când cântă. L-am sunat pe admirabilul om şi artist **Dimitrie Savu** şi i-am zis că bunul Dumnezeu, care mi-a întors imediat şi înzecit bucuria pe care i-am adus-o lui **Roman Istrati**, cu siguranţă că îi va aduce şi Domniei Sale, imediat şi înzecit, lumina cu care **Dimitrie Savu** mi-a purificat sufletul.

Fotografiat târziu şi fără bliţ, tabloul nu arată, în cele două imagini care însoţesc acest material, nici pe departe la fel de minunat cum arată în realitate. Mulţumesc, prietene!

Doamne, nu ţi-am cerut, de multă vreme nimic, mulţumindu-ţi mereu pentru ce-mi dăruieşti. Dar acum te rog, Doamne, întoarce-i înzecit **Maestrului Dimitrie Savu** bucuria pe care mi-a adus-o!

EMIL SATCO

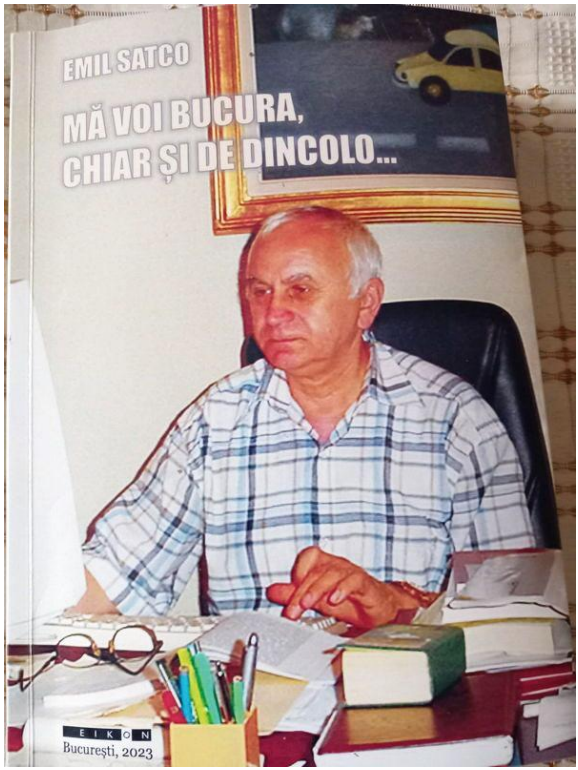

Sacerdotul Memoriei

Ne-am cunoscut în primele săptămâni ale acestui mileniu, dar, după câteva replici banale, mi-am zis că nu

suntem compatibili, pentru că Emil Satco îmi evita privirile, iar eu, care privesc, de fiecare dată, partenerii în ochi, nu m-am simțit bine. Mă înșelasem, desigur, dar nu a durat mult, pentru că, destul de repede, aveam să constat că Emil Satco era singurul sucevean, cu care puteam discuta, în cunoștință de cauză, aspecte din spiritualitatea românească a Bucovinei. Și, atunci, privirile ni s-au întâlnit, pentru a nu se mai evita vreodată, nici măcar în ultimele zile ale vieții sale, când mai mult decât merituosul cărturar, pe care l-am întâlnit prin oraș, era atât de bolnav și de înfricoșat, încât a ținut să mi-o mărturisească.

Când ne-am cunoscut, Bucovina era cu buzunarele goale. Chiar şi acum, dacă-i aruncaţi cărțile mele, tot cu buzunarele goale rămâne. O istorie a culturii ei nu exista, cu excepția dicţionarelor şi, ulterior, a Enciclopediei, în patru volume, a lui Emil Satco, continuată de fiica lui, Alis E. Niculică, şi a antologiilor succinte de poezie realizate, tot pe atunci, de Emil Satco şi de Adrian Dinu Rachieru. O istorie a aşezărilor ei, cu excepția unor monografii locale exaltate, nu exista. De asta m-am pus pe trudă, sfătuindu-mă adesea cu Emil Satco şi cu istoricii Mihai Iacobescu, Florin Pintescu, Constantin-Emil Ursu, Paraschiva Batariuc, Ștefan Purici, Ioan Mareş şi Pavel Blaj.

Cu Emil Satco, omul care şi-a trăit viaţa căutând informaţii în pustiu despre spiritualitatea bucovineană, deși era, ca și mine, „regățean”, puteam discuta orice, inclusiv prin controverse bine argumentate cu dovezi. De pildă, Emil Satco era convins că între criticul şi prozatorul interbelic Aurel Vasiliu şi poetul Aurel V. Sânger există o singură identitate. Eu, bazându-mă pe structura poemelor

„Generaţii" şi „În altă lume", semnate Aurel Vasiliu, scriam că „Am îndoieli că Aurel Vasiliu ar fi una şi aceeaşi persoană cu Aurel V. Sânger, cel născut la Huşi, în 19 iunie 1889, mort la ClujNapoca, în 27 aprilie 1976. Am îndoieli pentru că poezia lui Aurel V. Sânger este de un rudimentar tradiţionalism, în vreme ce poezia semnată cu numele lui Aurel Vasiliu, doar vag tradiționalistă, impresionează prin imagini baladeşti insolite şi prim metafore largi, încăpătoare.

La Aurel Vasiliu „trec oamenii şi anii / Cum trec de-a pururea ţiganii", în vreme ce la casa lui „din lumea ceialaltă / Vor străjui doi plopi la poartă, / Când viaţa pământească va fi moartă", schimbările acestea de planuri mit/realitate, realitate/mit regăsindu-se aidoma şi în prozele lui Aurel Vasiliu, inclusiv în cea pe care o voi reproduce ca mărturia, nuvela „Pan Lazăr".

Precum se vede, nu mă năpusteam cu bâta peste admirabilul Emil Satco, deşi, aşa cum aveam să descopăr, mult mai târziu, că Emil Satco avusese dreptate, aflând eu un eseu din gazeta „Suceava", semnat Aurel Vasiliu-Sânger. Deci dubla identitate creatoare se confirma în varianta intuită de Emil Satco.

Truda de o viață a lui Emil Satco, ilustrată cu neștiute întâmplări biografice, a fost excelent narată de Elena Pintilei, Elena, în studiul „Emil Satco – 80 de ani de la naștere", publicat în colecția Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera" Suceava, începând cu pagina 401. Și pentru că vorba regretatului poet Ion Beldeanu, fiecare carte își are povestea ei, și cu atât mai mult omul care o săvârșește, am

selectat câteva fragmente care pun în evidență elemente din viața unui „cercetător, care lucrează liniștit, la o parte, și care realizează operă mare”, după cum inspirat scria Teodora Mândru, în „Artur Silvestri / Faptă culturală”, publicată la București, în 2009, pagina 93, despre eroul unei recente premieri, între părinții de astăzi ai națiunii, sucveanul Emil Satco:

„Viitorul cărturar (născut la Vârfu Câmpului, în 11 ianuarie 1941) a urmat școala primară și gimnazială în satul natal, continuându-și studiile la Câmpulung Moldovenesc, unde, între anii 1955 și 1958, a fost elev al Școlii Profesionale de Ucenici – Construcții, cu perspectiva de a deveni mozaicar, profesie exercitată imediat după absolvirea cursurilor...

În perioada anilor 1960–1964, a urmat, la seral, un profil real în cadrul Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava...

Începând cu 10 iunie 1964, la numai 23 de ani, lui Emil Satco i s-a încredințat funcția de redactor responsabil în cadrul Centrului de Radioficare din Suceava, urmând ca, un an mai târziu, respectiv de la 1 septembrie 1965, să devină responsabil cu emisiunea „Ora Locală”, activitate desfășurată timp de patru ani, până la începutul lunii septembrie a anului 1970...

În 20 septembrie 1970, Emil Satco a fost numit director al Căminului Cultural din comuna Ipotești, județul Suceava. Timp de patru ani, respectiv până în 30 octombrie 1974, Emil Satco s-a îngrijit de activitățile culturale

ale ipoteștienilor. În această perioadă, Emil Satco a fost și student (fără frecvență) la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, obținând în 5 februarie 1974, licența în Istorie, cu nota zece...

Anul 1974 avea să-i aducă viitorului cărturar și întemeierea propriei familii. Astfel, în 16 februarie, Emil Satco și-a unit viața cu Despina (născută Gontaru), originară din Udești, care, prin prisma profesiei sale, a devenit la rândul ei făuritoare de destine, servind cu dedicație, timp de peste patruzeci de ani, profesia de educatoare și, ulterior, aceea de institutoare...

În 1 septembrie 1974, s-a înregistrat debutul activității didactice a lui Emil Satco, el fiind numit profesor suplinitor la Școala Generală din Ipotești... În 1 ianuarie 1977, din această poziție, Emil Satco avea să fie transferat la Biblioteca Județeană Suceava în calitate de bibliotecar”.

În perioada „radiofonică”, Emil Satco trăise o tulburătoare poveste de dragoste, despre care mi-a povestit, dar fecioara visurilor lui „era topită” după un poet, pe care nu-l interesau femeile, așa că s-a pierdut în anonimatul cotidianei curgeri spre niciunde. Toți curgem spre niciunde, dar după Emil Satco au rămas, din 1981, încoace, în afară de „Enciclopedia Bucovinei”, la care tot șlefuiește vrednica lui fiică, Alis E. Niculică, o componentele unui redutabil depozit de memorie românească în Bucovina, una dintre ele, cumva surprinzătoare, fiind „Antologia poeţilor români din Bucovina / 1775-2002”, publicată la Suceava, în 2002.

„Începând din 1982, Biblioteca Bucovinei a redactat şi tipărit un număr de 9 volume de dicționare bibliografice cuprinzând personalități ale culturii, artei şi ştiinţei care s-au născut pe aceste meleaguri: „Muzica în Bucovina” (autor Emil Satco), „Știința în Bucovina”, 3 volume (autori Ioan Pânzar, Petru Froicu, Eugen Dimitriu), „Arta în Bucovina”, 2 volume (autor Emil Satco), volumul 8 „Personalităţi bucovinene” (autori Emil Satco şi Ioan Pînzar), „Bucovina. Contribuţii cultural-științifice. / Dicţionar IX” (autor Emil Satco), precum şi lucrarea „Prefectura. Repere istorice locale” (autori Emil Satco şi Ioan Pînzar)” (Pînzar Ioan. „De la Biblioteca Țării din Cernăuți la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, în „Biblioteca Bucureștilor”, Anul VI, nr. 12, București 2013, p. 18).

Emil Satco, deși nu se născuse hăruit pentru arte, a fost mult mai mult decât un poet, un pictor sau un muzician: a fost un om sacerdotic, un slujitor la altarul perenității spirituale, un adevărat și tulburător închinător al identității noastre, care și-a jertfit chiar și singura fiică pe altarul memoriei.

Nimeni nu-l poate uita, pentru că nu există întrebări, care să nu-și afle răspunsuri și în cărțile sale.

GHEORGHE SCÂNTEI

colecţionar de înţelepciune

Nu mi s-a mai întâmplat să întâlnesc, în viaţa asta, un om care să adune înţelepciune şi s-o tezaurizeze, cu încrâncenare, doar în sufletul său, apoi, la vremea vremii, să apuce sămânţa cea bună din sac şi să încerce să o încredinţeze, cu migală, brazdelor proaspete, primăvăra-

tice. Nici n-am ştiut că un om se poate mulţumi, zilnic, cu doar atât de puţin, ca să descopere, cândva, că a adunat atât de mult încât nimeni nu-l mai poate egala şi în bogăţie, şi în îndestulare.

Nici măcar nu mi-am putut imagina că, undeva, pe lume, nu doar în vecinătatea propriilor mele nelinişti, s-ar fi durat un altar viu al cărţilor, al rostirilor definitive, care înfruntă cu măreţie vremuirile, izbândind împotriva timpului, asupra acestei ireparabile erori a imaginaţiei omeneşti, care stabileşte trecerea şi irosirea. Pentru că omul care a săvârşit această carte, domnul Gheorghe Scântei, cu religiozitatea pasiunii sale pentru rostiri înţelepte, asta este, un altar viu al cărţilor, cu străluminări discrete, în ciudata lor fermitate, spre reperele fundamentale ale condiţiei umane.

Nu cred că rostul cărţilor s-a mai desluşit, vreodată, cu atâta nepământească vigoare, încât să li se închine, timp de o viaţă de om, toate dimensiunile unui suflet conştient de sine, precum cel adăpostit în domnul Gheorghe Scântei şi care, cu certitudine, merită vegheat, pentru totdeauna, între copertele unei cărţi închinată cărţilor. Pentru că înseamnă o vocaţie nu să citeşti, ci să pricepi până la a-ţi modela sufletul, până la a te întrupa spirit din spirit, ca să fii îndreptăţit să-ţi ospătezi semenii la cina cea de taină a desluşirii luminilor

Şi Lev Tolstoi, dar şi bucovinenii Vasile Gherasim şi Mircea Streinul, obişnuiau să spună că, în fiecare clipă, păşim pe lângă bunul Dumnezeu, dar fără să ne dăm seama de asta. Ca cititori de cărţi, ni se întâmplă şi mai des, ba

mai ajungem, uneori, şi la sacrilegiul păşirii indiferente peste tot ce este dumnezeire, semn că minţile noastre, mult prea ostenite de trăirea clipei, nu mai au puterea desluşirii de divin. În cărţile omenirii, veşnicia deja a durat punte luminoasă spre lumină şi rari sunt cei care o şi văd, contururile ei vindecătoare fiind sufocate de narativul propriei existenţe, pe care ne tot străduim să o dedublăm şi, dacă se poate, să-i conferim şi un sens. Domnul Gheorghe Scântei, însă, nu s-a căutat niciodată pe sine, semn că se cunoştea bine, ci a râvnit la zestrea de divin din conştiinţele umane, pe care, generaţiei după generaţie, le-au spulberat mărşăluirile fără de ţintă şi pururi înspăimântate de beznă.

Tezaurizând înţelepciune, domnul Gheorghe Scântei s-a tot rupt, conştient, din bezne, întrezărind adevăratele repere existenţiale; iar zicerile tezaurizate, prin voia sorţii şi a întâmplării, şi-au ocupat locul într-o stranie naraţiune astrală, pe care o puteţi descifra, dacă vă preocupă cu adevărat, din paginile acestei cărţi, care, în ciuda aparenţelor, nu înseamnă o colecţie, ci un mod de a năzui şi, deci, de a deveni.

Timp de o îndelungată viaţă, suceveanul Gheorghe Scântei a colecţionat înţelepciune, apoi, când a venit vremea, a încredinţat-o tuturor celor care au sau vor avea nevoie de ea, prin două volume de aforisme inedite, „Luminile pleiadei”, volume care au dezmorţit lumea culturală suceveană, dintr-odată implicată solidar în organizarea lansării celor două volume, atât ca instituţii, cât şi ca simpli slujitori ai culturii. Acolo, în cele peste 700 de pagini ale volumelor sale, Gheorghe Scântei soarbe din

veşnicie, izvorul pământesc al nemuririi întrupându-se, dintotdeauna, în înţelepciune şi, implicit, în mărturisirea şi încredinţarea ei din generaţie în generaţie. Îmi amintesc, de parcă s-ar petrece acum, concertul „Zicălaşilor", cu cântecele lui Wachmann, închinat sărbătoritului autor de carte, şi parcă îl văd pe Domnul Gheorghe Scântei, copleşit de emoţii, dar încercând să-şi asume câte ceva din curajul nestăvilit al cântecului. Şi, când i-a venit vremea, vocea lui frumoasă, plină şi catifelată, s-a revărsat armonie deplină peste aripile cântării, întregind-o cu tuşele luminoase ale cuvintelor cu care se poate zidi. În zilele următoare, a dus prietenilor exemplarele de carte care i se cuveneau ca autor şi era nespus de fericit de fericirea lor. Trăia însorit, de parcă şi-ar fi scos sufletul mănunchi de lumină la iveală. Ca redactor de carte, ne-am văzut des şi ne-am descoperit prieteni. Cum fata lui, Corina, îmi este colegă şi… soră, rareori s-a întâmplat zi în care să nu ne zâmbim şi să nu-mi încredinţeze alte câteva nestemate ale spiritualităţii umane. Abia în zilele din urmă, când l-a înfăşurat osteneala unei vieţi depline, nu ne-am mai văzut, deşi n-aş exagera cu nimic dacă aş spune că şi în timpul acesta au existat clipe care ne-au adus împreună. Pentru că toate cărţile determină comuniuni şi dialoguri mai presus de simţurile şi de comunicările umane. Apoi, adică adineauri, a plecat. În rafturi au rămas cărţile aidoma unor zâmbete, ca să risipească doar generozitatea luminii.

ION SIMINICEANU

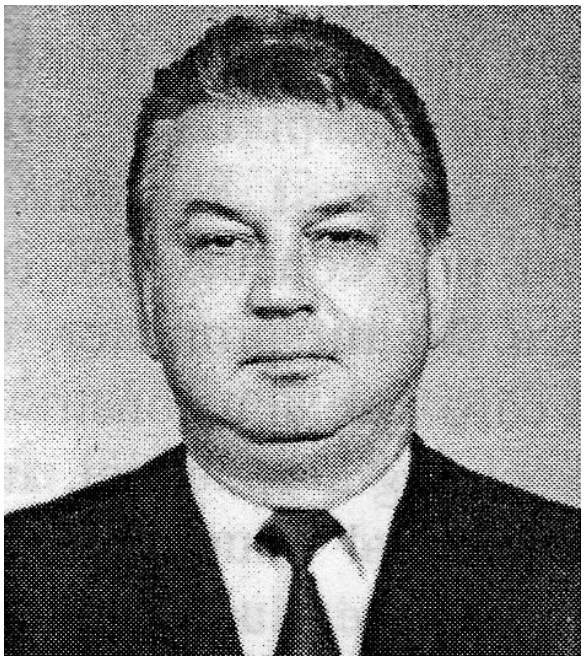

ambasadorul unei stări specifice

Ion Siminiceanu, ambasadorul României în Cuba lui Fidel Castro, între anii 1888-1990, când s-a pensionat, a fost primul născut dintre cei 5 copii, în casa țăranilor

Costache și Ileana Siminiceanu din comuna Corni, văzând lumina zilei în 18 februarie 1930, parcă predestinat unei neîntrerupte aflări de sine prin performanțe omenești demne de toată admirația. Eu l-am cunoscut abia prin vara anului 1992, când m-a oprit pe stradă, ca să-mi propună dezbaterea unei teme existențiale, care-l preocupa încă din anii 1952-1957, când era student al Facultății de Filosofie al Universității din București, dar, în curgerea grăbită a vremii, nu-și aflase răgazul să-și limpezească adâncimile lăuntrice ale spiritului său aplicat și biruitor, întregit, treaptă cu treaptă, prin studii universitare diverse, funcție de nevoile pentru care societatea avea nevoie de el.

De regulă, discutam în stradă și doar arar căutam o bancă prin parc, privind trecătorii și vorbind despre trecere ca despre o cosmică nedreptate. L-am întrebat, desigur, și despre Fidel Castro, și despre grupul de scriitori sud-americani care îl înconjura, deși răspunsurile îmi erau, în bună parte, cunoscute, datorită interviurilor pe care le-a tot dat ziariștilor suceveni, care îl cunoșteau de decenii și îl iubeau necondiționat, respectul lor întregind sau doar clarificând respectul obștesc.

Ion Siminiceanu a fost, pe parcursul întregii sale vieți, o personalitate, un ctitor, care a durat, în goana vremii, manifestări culturale de prestigiu, precum Concursul Național de Poezie „Nicolae Labiș" sau Concursul Național de Interpretare „Lira de Aur", dar și zidiri temeinice, precum biblioteca Universității din Suceava sau cele 12.000 de apartamente din Zamca, George Enescu, Areni și Cuza Vodă, ale mandatului său de primar al Sucevei.

Ion Siminiceanu ne-a fost dascăl, ne-a fost rector, ne-a fost lider cultural cu remarcabile realizări, ne-a fost primar, ne-a fost ambasador și, mai presus de toate, ne-a fost un exemplu de demnitate și de umanism. A fost comunist pentru că în comunism i-a fost dat să pornească pe drumul primejdios al vieții, dar dacă toți comuniștii ar fi fost precum Ion Siminiceanu, atunci orânduirea aceea nu ar mai fi căzut vreodată.

Filosof, și prin formația universitară, și prin atitudini față de viață, Ion Siminiceanu s-a întors cu capul sus în Suceava, în 1990, după ce-și terminase mandatul de ambasador în Cuba, intenționând să scrie o carte. Trăise intens și avea ce mărturisi, dar cartea a rămas cu paginile nescrise.

Neamul Siminiceanu pare să-și aibă obârșia târzie în Cătămărăști, sat în care recensământul rusesc din 1774 menționa 3 familii Siminician, a lui Simion, a lui Andrunachi și a lui Toader. Pe atunci, satul Cătămărăști se afla în Ținutul Hârlăului, Ocolul Coșulii, ca și Ipotești, iar proprietari ai moșiei erau postelnicii Grigoraș și Vasile Pancu (ACAD. ȘT. RSS MOLD., Moldova în epoca feudalismului, VII, II, Chişinău 1975, p. 254). Din acest neam moldovenesc se trage profesorul Ion Siminiceanu, cel care, din postura de primar al Sucevei, a înființat Muzeul și Universitatea (Institutul Pedagogic), a pus bazele Sucevei moderne și a fost, la final de carieră, ambasador în Cuba.

Rădăcinile vechi țin de un „Gheorghie ce-a fost dvornic de Siminiceni”, care, cu un secol și jumătate mai

devreme, în 1639, avea moșii în Dănceni, „ce este la ţinutul Romanului”, iar în același an, „Ștefan, ficiorul Siminiceanului de Siminiceni” definitivând vânzările către „fratele Lupul Prăjescul”, fiul lui Nicoară Prăjescul, soţul Saftei, fiica lui Ivaşcu Gheorghe, nepoata lui Simion Stroici, cu moşii în Războieni, Stolniceni, Hălăştieni, Buţcăteni, Şopârleni, Miclăuşeni, care descindea, prin tatăl său, Nicoară Prăjescul, vistier mare, fiul lui Ion Prăjescul, nepotul lui Toader Prăjescul vistier şi al lui Iliaş Goraeţ, strănepotul lui Stanciul pârcălab, fratele lui Ştefan vornic, cumnatul lui Cărăiman mare ceaşnic, din Stanciul pârcălab sau Stărostescu, ginerele lui Laslău globnic, tatăl lui Toader vistier, bunic lui Ion Prăjescul, fiul lui Fedco Stărostescu, nepot lui Mihul Starostici (stăpân în Toporăuţi, atestat în anii 1489 și, ca antecesor, în 1603), numit şi Mic Albul, deci fiul lui Dragomir Albu, fratele lui Giurgiu de la Frătăuţi.

Menționez această genealogie, asupra căreia nu am insistat prea mult, din convingerea că omul Ion Siminiceanu, prin propriile sale fapte, valorează măcar cât înșiruirea aceasta de generații, care, totuși, au lăsat mărturii ale vredniciei prin veacuri.

Despre devenirea omului Ion Siminiceanu, regretatul Emil Satco nota, succint: „Fiind o perioadă grea, de după război, a fost nevoit să se înscrie la Școala de elevi meseriași CFR din Pașcani, pe care o absolvă în 1949, obținând diploma de muncitor strungar... În octombrie 1950, în urma examenului susținut, este admis la Școala de matematică-fizică, cu durata de doi ani, din Brașov, pe care o va absolvi în 1952. Fiind printre elevii cu rezultate

foarte bune, este repartizat la Universitatea București, Facultatea de Filozofie. În anii 1952-1957, a urmat cursurile acestei facultăți, pe care o absolvă cu rezultate meritorii, fapt care-i aduce o repartiție pe un post de asistent la Galați. Optează, însă, pentru Secția de învățământ a raionului Darabani. După un an, este ales vicepreședinte la Sfatul Popular Raional și numit șef al secției de învățământ din același raion. În 1958, când se introduce învățământul de 8 ani, participă la cuprinderea elevilor în sistemul de învățământ și la conservarea unor spații școlare. În 1959, este numit director la Liceul Pedagogic din Suceava (Școala Normală „A. S. Makarenko"). În 1961, susține examenul de definitivare (nota 9,82). În 1964, a fost promovat în funcția de vicepreședinte la Sfatul Regional Suceava și ales deputat în Marea Adunare Națională. Principala responsabilitate încredințată a fost supravegherea lucrărilor de la noul Spital din Suceava și dotarea acestuia cu aparatura medicală necesară. A prezentat, în aceeași calitate, nota de necesitate pentru construirea Institutului Pedagogic de 3 ani din Suceava, construirea Liceului din Darabani... În perioada 1972-1979, a îndeplinit funcția de primar al municipiului Suceava, timp în care s-au construit 12.000 de apartamente, s-au asfaltat străzi și alei, s-au construit poduri peste râul Suceava... În 1979, a fost promovat vicepreședinte al Consiliului Județean Suceava, funcție deținută până în 1988... când a fost numit ambasador al statului român în Cuba" (Satco, Emil, „Bucovina / Contribuții cultural-științifice / Dicționar IX", Suceava 2000, pp. 372-374).

Vorba proverbului latin: iată omul!

CONSTANTIN SOFRONI

un cărturar, în politică

Ne cunoșteam de ceva vreme, de la nu mai știu ce lansare de carte, și, sincer să fiu, m-am bucurat pentru el, în 1991, când, propus de cărturarul Mihai Iacobescu, a ajuns subprefect al județului, evoluând firesc spre demnitatea pe președinte al Consiliului Județean, care, prin vot și nu numai, i s-a cuvenit. Abia în 1996, când a candidat și a fost ales primar al Sucevei, mi-a cam părut rău, pentru

că îl vedeam scufundându-se într-o adevărată mocirlă a mediocrității, care era administrația suceveană.

Constantin Sofroni era un veritabil cărturar, un erudit înzestrat și cu talent pentru artele plastice, talent exersat în grafică și în caricatură, unde își semna ideile cu pseudonimul Costel Coasă. Văzuse lumina zilei la Frătăuții Vechi, în 17 aprilie 1950, iar îndreptățirea de neam rădăuțean a dobândit-o și prin fotbal, ca mijlocaș al echipei „Metalul" și ca exemplu, și de sport, și de viață, pentru o întreagă generație de juniori, precum Bejenar, Petrescu, Calancea, Georgescu, Niculăică sau Galan. „Echipele" politice din care a făcut parte, deși le știu, nu am să le menționez, pentru că niciuna nu merită.

De fiecare dată, când în oraș era o lansare de carte, iar adesea câte două-trei, din făloșenia egocentrică a autorilor, Constantin Sofroni era acolo, cumpăra cărțile și se așeza în mijlocul publicului, ca să le răsfoiască. Dacă era chemat să spună câteva cuvinte, și întotdeauna era chemat, făcea o expunere magistrală, punctând cu pricepere meritele cărții și evitându-i lipsurile, ba chiar și despre autor spunea lucruri interesante, pentru că, fiind prieten cu toată lumea, îi cunoștea bine. Nu sunt sigur că și autorii respectivi chiar îi erau prieteni sau doar cultivau o relație avantajoasă. Nici diletanții scrisului, ai penelului sau ai muzicii, prezenți în public, nu erau trecuți cu vederea, pentru că Sofroni îi cunoștea pe toți, știa câte ceva despre fiecare.

Odată, când vorbise, la lansarea unei cărți de călătorie, scrisă de un bucureștean, și, mai târziu, a cărții „Visul sărută Japonia", de Mircea Motrici, Constantin Sofroni

i-a remarcat, în rândurile participanților, pe poeții Neica Nimeni, pe prozatorii La Fel de Nimeni și, în final, pe „temutul gazetar Ion Drăgușanul”. M-am cutremurat: câștigasem toate concursurile naționale de poezie, și iată-mă-s doar „temutul gazetar”. Și m-am pus pe muncă, iar după vreun an, la Gura Humorului, pe diploma de „cetățean de onoare”, care mi-a fost acordată, scria „gazetar și scriitor”. Făcusem, deci, un pas mic înspre mine, dar numai un pas. Și începu să-mi displacă jurnalismul, care, datorită condiționării brutale de banii din publicitate, începuse și el să se scufunde existențial, drept anexă, în mediocritatea administrației.

Constantin Sofroni a fost, alături de Ștefan Alexandru Băișanu – mai târziu, singurul politician care mă vizita și acasă. Aducea bunătățuri pentru copiii mei, iar ei îl serveau cu cele pe care le cumpăraseră ei. Era un obicei, care a ținut toată viața, în familia mea: banii, mulți, puțini, câți aveam, se țineau într-un sertar al oglinzii de pe hol și fiecare luat atât cât îi trebuia, fără ca vreunul să-i irosească aiurea. Pretextând că un produs i-a plăcut tare mult și că vrea să fie condus de copiii mei la magazinul din care cumpăraseră, Sofroni le făcea, de fiecare dată, bucurii neașteptate, răsfățându-i cu bunătăți alese de ei, dar plătite de el. Ceea ce nu se uită.

Acasă, nu discutam niciodată despre politică. Eram gazetar și, de multe ori, chiar și Constantin Sofroni îmi cădea victimă ascuțișului peniței, dar nu se supăra. Asta era viața, iar detașarea mea față de prieteni, față de care nu aveam reacții subiective, o admira fără rezerve. Discuțiile noastre erau despre spiritualitatea și istoria bucovineană.

Ținea mult să lucrez o carte despre Eroul Umanității Ioan D. Popescu, din Rădăuți, în baza unui dosar cu dactilograme, care rămăsese după el. Nu știu dacă realiza sau nu că el însuși era un Erou al Umanității, translatat în lumea modernă, un om care și-a slujit țara cu devotament și a iubit-o necondiționat, drept pentru care țara cu mare cruzime l-a mai pedepsit. Nici Constantin Sofroni, un român la fel de școlit ca Ioan D. Popescu, nu a scăpat de agresivitatea neiertătoare a țării sale și a unei majorități necugetătoare de români. Cartea pe care am lucrat-o, atunci, s-a numit „Dosarele suferinței: Ioan D. Popescu / Ilie Ilisei". Se găsește și în mediul virtual.

Constantin Sofroni nu a murit, chiar dacă sunt mulți care îi precizează data plecării, cândva, prin 2003, din pricina unei infecții de măsele netratată, care a degenerat într-o tumoare cerebrală. În filele închinate de mine memoriei bucovinene, nimeni nu moare, ci doar pleacă, așa cum am plecat eu la Cluj-Napoca, în cuibul urmașilor, ca să continuu, cu mai mult sârg, ceea ce începusem după ce am constatat, auzindu-i spusele, că chiar și prietenul meu Constantin Sofroni mă identifica drept „temutul gazetar".

Constantin Sofroni încă mai există, viu și scăpărător, în ai săi, inclusiv în cei care chiar l-au cunoscut, și, desigur, în fiecare membru al familiei mele. Parcă-l văd, cu fereastra înspre umărul stâng, conturând lumea pe care a iubit-o. Rareori, câte o reflexie în ecranul calculatorului mă face să descifrez în Constantin Sofroni și identitatea mea reală, în care nu sunt „temut", ci însetat până la ostoire de iluminări.

TRAIAN STRATON

Traian STRATON: Zice mama să mă-nsor

viața ca o nuntă

Fecior bucovinean vesel și pus pe șotii, înzestrat cu un glas ca mierea și cu o ținută scenică plină se farmec, dar mult mai interesat de cele lumești, care să-i asigure o carieră administrativă, încununată cu funcția de director,

decât de cea artistică, pârteștieanul Traian Straton înseamnă, totuși, un reper important în cronologia Ansamblului Artistic Profesionist „Ciprian Porumbescu” din Suceava, urcând pe scenă încă de la primul spectacol „de muzică populară” (nicidecum națională, deci tradițională), cu niște cântece de nuntă atractive („Zice mama să mă-nsor”, „M-a făcut mama să joc”, „Busuioc, floare aleasă”, „Dragu mi-i în sat să joc”, „Tinerel când eu eram”, „Ciobănașul”, „Bătrânească de demult” și cam atât), în cadrul unui repertoriu destul de limitat, din care făceau parte și câteva melodii localizate.

Era un om descurcăreț, care cultiva fără rezerve relațiile favorabile, așa că, după doar după opt ani de carieră, jertfită bunei dispoziții a publicului, se învrednicea de conferirea ordinului și medaliei „Meritul Cultural”, prin Decretul nr. 797/1968, Traian N. Straton, fiind singurul solist de muzică populară, de la Ansamblul de cântece și dansuri din Suceava, care dobândea un astfel de titlu, de care au avut parte și dirijorii Grigore I. Macovei, Ștefan A. Pintilie, și Gheorghe Gh. Sîrbu, și coristul Vasile Gh. Lungu.

Este o exagerare nejustificată să susținem că Ansamblul a păstrat „tezaurul folcloric românesc din Bucovina”, când nu găsim nici un ecou din melosul vechi, cu adevărat tezaurizat în partituri, de Karol Mikuli și surorile Hurmuzachi (întreg repertoriul legendarului Nicolae Picu), Ciprian Porumbescu (întreg repertoriul lăutarilor Bidirel din Stupca), Calistrat Șotropa (întreg repertoriu al legendarilor Grigore Vindireu și Ionică Batalan, inclusiv o horă „auzită de la Batalan de la Micul Ciprian Porum-

bescu") și Alexandru Voievidca, ultimul cu mii de piese care s-au salvat singure, unele cu adăugiri sau modificări neinspirate, făcute de fiul său avocat – nu de poet, chiar dacă, în ciuda eforturilor persuasive ale muzicologului Victor Rusu, păreau destinate lăzii de gunoi a istoriei, deși profesorul Matthias Friedwagner învețnicise vreo câteva zeci de astfel de cântece.

Ansamblul opera, mai ales, cu „cântece de viață nouă", cele mai multe culese ca melodii de George Sîrbu, din spațiul suceveano-botoșănean, deci nicicum bucovinene, și „împrospătate" cu textulețe rimate popular de către cine se întâmpla, inclusiv de către mine. Dar, cu toate asta, povestea Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu" din Suceava și a diplomaticului său interpret, Traian Straton, merită atenție, inclusiv prin fotografiile care ne-au rămas și pe care le-am folosit atunci când am lucrat și completat „Istoria muzical-dramatică a Sucevei", începând din 12 iunie 2013, publicată în 2014, doar sub semnăturile mărturisitorilor I. G. Sbiera, Rudolf Gassauer, Leon cavaler de Goian și Victor Morariu.

Ca om, Traian Straton era un artist „popular", sociabil și cumsecade. Nu eram prieteni, deși am fost împreună acasă la impetuosul cobzar Nicolae Păsnicuțu, și încă de vreo două ori, pentru că Traian nu-și lăsa, vreodată, lăuntricul la vedere. Abia la Cernăuți, în toamna anului 1993, când două autobuze cu suceveni au participat la prima revendicare „Limba noastră", i-am zărit și sufletul. Era periculos acolo, mai ales după plecarea românilor, trupele rusești OMON fiind capabile de orice. Mi-era frică, dar am decis să rămân până la capăt, ca să nu-mi fie

niciodată rușine să-mi privesc copiii în ochi. Traian Straton mi s-a alăturat primul, apoi și poetul Ion Cozmei, și un inginer minier, care, în realitate, era un ofițer de informații, aflat sub acoperire. Spre norocul nostru, ne-a luat sub aripa lui un șofer de autobuz cernăuțean, Ionică, dar care își zicea Vanea, pentru că așa îi spuneau drăguțele. Mergeam, înșiruiți, doar pe linia albă din mijlocul străzilor, cu Vanea în frunte, care își dobândise acest drept în țara lui, după ce bătuse un milițian, care i-l contestase, și făcuse, după aceea, și câțiva ani de gulag. Cu Vanea în frunte, ne saluta toată lumea.

Traian Straton știa la ce riscuri urma să ne expunem, dar a ales, cu bărbăție, să rămână și el până la capăt. Ne înveselea cu fel de fel de jocuri de cuvinte, își desfășura sufletul în întreaga lui dimensiune reală. Acest exces de sinceritate nu se mai întâmplase nici înainte, nici după aceea.

În istoria Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu", pe care o cunosc bine, are un loc inedit, de personaj cel mai adesea central, și veselul interpret de folclor Traian Straton, pe care o voi consemna așa cum am selectat-o din partea concepută de mine a „Istoriei muzical-dramatică a Sucevei":

Primul spectacol remarcabil de muzică populară şi-a avut premiera abia în anul 1960, sub bagheta muzicienilor Dragoş Lucan şi Ştefan Pintilie, solişti vocali fiind Ştefania Pamparău (Rareş), Artemiza Bejan, Traian Straton şi Petre Barbu, iar solist instrumentist, Ion Prelipceanu.

A urmat, ca premieră, spectacolul literar-muzical-coregrafic „Rapsodie suceveană”, sub conducerea muzicală a lui Grigore Macovei, Dumitru Buta, George Sîrbu şi Ştefan Pintilie, cu texte „patriotice” semnate de Dragoş Vicol, Tiberiu Utan şi Valeriu Câmpeanu, şi cu un recital de cântece populare, presărate printre cele corale şi printre coregrafii de sorginte populară, în care solistului Traian Straton i s-au alăturat, cu mai mult decât remarcabile evoluţii individuale, Sofia Vicoveanca şi Nicoleta Vasilovici.

Premiera spectacolului folcloric „Joc şi cântec românesc” a avut loc în 1966, sub bagheta lui George Sârbu, în coregrafia lui Ion Săuchea şi a lui Viorel Vatamaniuc, cu Sofia Vicoveanca, Traian Straton, Nicoleta Vasilovici, Alexandru Dumbravă, Genoveva Almanu şi Constantin Leizeriuc, la microfon.

În 1967, datorită angajării, la conducerea Ansamblului, a regizorului sibian Ilarie Curechianu (în toamna anului 1966), au loc două premiere, cea a spectacolului folcloric „De la Dora, până-n Vrancea” şi cea a revistei „Alo! La telefon Suceava”. „De la Dorna, până-n Vrancea” avea la bază un scenariu scris de Marcel Mureşeanu şi Ilarie Curechianu (care semna şi regia) şi o concepţie muzicală asumată de Dragoş Lucan, Grigore Macovei şi George Sârbu, în colaborare cu Constantin Arvinte şi Iacob Cristea, coregrafia fiind pusă în scenă de Viorel Vatamaniuc şi de Ion Săuchea, în colaborare cu coregrafii Gheorghe Popescu-Judeţ şi Eugenia Popescu-Judeţ. Sub bagheta lui George Sîrbu, evoluau în spectacol interpreţii Sofia Vicoveanca, Nicoleta Vasilovici, Traian Straton şi

Alexandru Dumbravă, prezentatori fiind Vasile Lungu şi Elena Sârbu, iar soliştii dansatori, Stan Alionte şi Gavril Turei.

În 1968, a avut loc premiera spectacolului „După datina străbună”, iar în anul următor, cea a spectacolului „Mugurel de cântec românesc”, Dragoş Lucan şi George Sârbu asigurând conducerea muzicală, iar soliști fiind Sofia Vicoveanca, Nicoleta Vasilovici, Traian Straton, Alexandru Dumbravă şi Laura Lavric.

Un prim turneu în afara graniţelor, surprinzător prin itinerariu, s-a făcut în linie iunie şi iulie ale anului 1969, când Ansamblul „Ciprian Porumbescu” s-a deplasat în Zair, în Ghana şi în Nigeria, beneficiind şi de primele sale cronici internaționale: „Ansamblul din Suceava, format din 33 de membri, a emoţionat un auditoriu mare, timp de 120 minute, printr-o reprezentaţie artistică de muzică şi dansuri specifice româneşti. / În vara anului 1977, al doilea turneu internaţional al Ansamblului „Ciprian Porumbescu” a avut drept destinație Germania, cu ale sale „Zile ale Culturii Străine”, de la Dortmund (ediţia a XX-a).

Din toamna anului 1970, când Ansamblul intră sub patronajul Consiliului Judeţean al Sindicatelor, mutându-se la Casa de Cultură; au loc doar spectacole folclorice, sub direcţia artistică a lui Dragoş Lucan, cu George Sîrbu la pupitru, cu Viorel Vatamaniuc coregraf, spectacole care consacră definitiv numele artiştilor Sofia Vicoveanca, Traian Straton, Alexandru Dumbravă, Nicoleta Vasilovici, Laura Lavric, Aurel Tudose şi George Tofan.

În 1973, s-a pus în scenă „Asta-i hora horelor”, sub bagheta lui George Sîrbu, în coregrafia lui Viorel Vatamaniuc, evoluând Sofia Vicoveanca, Traian Straton, Alexandru Dumbravă, Nicoleta Vasilovici, Aurel Tudose şi George Tofan.

În toamna anului 1975, când Nistor Dominte îl înlocuia pe Onu Cazan la conducerea Ansamblului, s-a pus în scenă spectacolul „Plai de dor ţesut în cântec”, despre care, în „Zori noi, numărul din 25 februarie 1976, s-a scris: „Sub conducerea dirijorului George Sîrbu, formaţia orchestrală îşi nuanţează plăcut dialogul cu talentaţii soliști instrumentişti; desenul coregrafic atinge frecvent niveluri remarcabile de acurateţe, grupurile de dansatori impresionând prin ţinută şi omogenitate; George Tofan, Nicoleta Vasilovici, Alexandru Dumbravă şi Traian Straton au găsit drumul către preferinţele publicului. Ca întotdeauna, Sofia Vicoveanca, într-un recital de mare forţă expresivă, a strălucit prin profunzimea registrului liric, bogăția şi rafinamentul mijloacelor interpretative”.

În 1983, când se împlineau 130 de ani de la naşterea lui Ciprian Porumbescu, în primăvară comemorându-se centenarul morţii geniului de la Stupca, noul director al Ansamblului, a organizat Zilele Ansamblului „Ciprian Porumbescu” (9-11 decembrie), în şirul manifestărilor locul central ocupându-l opereta „Crai Nou”, de data asta, în viziunea regizorală a lui Ilarie Curechianu, sub bagheta lui Emil Havriliuc şi în coregrafia lui Viorel Vatamaniuc, scenografia fiind realizată de Constantin Molocea. Cu un cor al Casei de Cultură a Sindicatelor, dirijat de Marian Palade, cu pianistul Mihai Petrescu, și interpretative ale

distribuţiei: Aurel Tudose (Moş Corbu), Herna Horvat (Dochiţa), Traian Straton (Ispravnicul), Alexandru Dumbravă (Leonaş), Marilena Oprea (Anica), Gavril Turei (Bujor).

Este pentru prima dată când scriu despre Traian Straton și o fac, desigur, cu plăcere, recunoscându-i rolul în viața artistică a Sucevei, dar care nu înseamnă, în mod obligatoriu, și viață culturală. Traian Straton a avut harul de a-și trăi viața ca o nuntă, răspândind bucurie în multe suflete sucevene însetate de seninătate. Nu e puțin lucru și tocmai asta vreau să subliniez.

ȘTEFAN STROE

sufletul tragic de dincolo de zâmbet

Ori de câte ori îmi aduc aminte pe viața scriitorului Ștefan Stroe, imaginația mea îl proiectează pe fundalul unui poem de Romulus Vulpescu, în care, cu figurative exemplare vorbind despre cruzimea cuceririi unui oraș de către oștile lui Ginghis Han, cu repetate perioade de jaf de câte trei zile, în cele din urmă cuceriții nu mai plâng, ci râd cu hohote, Romulus Vulpescu concluziona, pe seama diabolicului războinic: „E bine. Dacă nici plâns nu mai au, înseamnă că nu mai au nimic. Să mergem mai departe!”.

Cunoașteți o motivație mai temeinică pentru un om care își începuse viața ca licean al Școlii Militare Regale de la Mănăstirea Dealu, apoi, încă adolescent fiind, a fost îmbrâncit, pentru re-educare, în temnițele comuniste, unde, alături de generații întregi de români educați, a fost jefuit de plâns și a eșuat definitiv în râsul cu hohote?

Pe fundalul acesta, în care Romulus Vulpescu descifra, practic, și rădăcina veșnic surâzătoare, hazoasă, ba chiar bășcălioasă a întregului spirit românesc, Ștefan Stroe era spiritul exponențial și clocotitor, care tocmai își găsise o întrupare pe pământ. Un om cum nu mi-a fost dat să mai întâlnesc altul, și care se durase arbore peste cenușa suferințelor din tinerețea lui de deținut politic, pentru că era flămând de lumină și de iluminare, pentru că avea destin de flacără încleștată pe cenușiul celorlalte existențe pământești. Întâmplarea a făcut să-l cunosc în vara anului 1976, la botezul meu literar din Hanul Drăgușeni, când Ștefan Stroe a oficiat popește, cu seriozitate, cu afecțiune și cu un umor devastator, oficierea aceea, doldora de fraze latinești, transformându-ne în prieteni pentru totdeauna, inclusiv în preluarea unor sarcini publicistice, precum cea de autor de epigramă zilnică la „Crai nou", rubrică înființată de mine și ținută vreme de o vreo doi ani, apoi preluată, pentru peste un deceniu, dacă nu cumva și mai mult, de „nașul" Ștefan Stroe.

Ștefan Stroe, care se născuse, în 17 mai 1930, în satul Bucșani, județul Dâmboviţa, a ajuns la Suceava în anul 1968, ca redactor al cotidianului „Zori noi", apoi, adică din 1971 şi până la pensionare, a fost contabil-şef la

Centrul de librării Suceava, unde îi erau colegi alți doi mari prozatori, Onu Cazan și Florin Bratu. Am fost coleg de clasă, în liceu, cu fiul lui mai mare, Florentin Stroe, l-am îndrumat și sprijinit pe celălalt fiu, Bobby, să obțină finanțarea pentru cartea de memorialistică „Oasele pietrei" și pentru două volume de epigrame, primul purtând titlul „De-a bușilea în pas de defilare". Cu al doilea nu mai știu ce s-a întâmplat. Când l-am cunoscut, Ștefan Stroe era doar autorul unor „cărți de vacanță", scrise cu umor irezistibil și cu o mare dibăcie în specularea derutantelor aparent pleonastice ale limbii române, precum „A pescui pește" (1979). Cariera lui de autor de carte începuse încă din 1965, când publicase „Cu luna-n băț", la Suceava ivindu-se deja ca „autor publicat", care avea să ne încânte cu încă două cărți umoristice, „Foaie verde apă" (1970) și „De floarea solzului" (2006).

Nimic nu-mi semnala sufletul tragic de dincolo de zâmbet, iar primele noastre discuții despre „Oasele pietrei" porneau de la cultura străveche a omenirii, care susținea că în fiecare piatră sălășluiește, drept lumină, câte un suflet. Violențele revoluționare, indiferent de justificarea acestora, ucid suflete, inclusiv pe cele din pietre, unde supraviețuiesc numai oasele. Deci nimic improvizat, ci profund, în ciuda faptului că naratorul nu oferea și „poama în gură", care să-i pună pe gânduri pe cei care nu știu, pentru că nu prea au obiceiul să și gândească. Titlul părea ușor riscant pentru o carte la care Ștefan Stroe trudise vre-

me de patru decenii și pe care nu avea să mai apuce să o țină, tipărită, în palme.

Convingerea mea de neclintit este că Ștefan Stroe s-a reîntrupat în băiețelul lui Bobby, pe care mi l-a încredințat, la birou, pentru vreo două ore, taică-său, în vremea pelerinajului după semnături de aprobare. Puștiul avea vreo șase-șapte anișori și era atât de pasionat de istoria rock-ului românesc, argumentând cu piese pe care m-a pus să le ascult, mânuind computerul meu mai dihai decât un student cu experiență, încât, de atunci, „Timpuri noi" și „Partizan", de pildă, a numără printre trupele mele preferate. Argumenta crăișorul răspicat, potențând cuvintele clar și accentuat, ca și bunicul său, și plusând la nesfârșit cu argumente verbale sau muzicale, și consacrându-mi, astfel, încă o zi frumoasă în îndelungata mea viața, în care frumusețea nu mi-a lipsit vreodată.

Opera dureroasă și opera zâmbitoare a lui Ștefan Stroe merită mai mult decât notorietatea de care se bucură, merită, adică, un studiu amplu, cugetat de un tânăr bun cunoscător al derutantelor aparent pleonastice ale limbii române, care să-i pună în valoare „finețurile", deci rafinamentul estetic al celui înnăscut în limba străbunilor săi. În viața de fiecare zi, Ștefan Stroe, literatul care debutase, aidoma tuturor marilor prozatori români, cu jurnalistică, în „Graiul Dâmboviţei" (Târgovişte, 1946), conturându-și un profil publicistic unic și inconfundabil în „Zori noi", „Crai

nou", „Bucovina literară", „Cronica", „Ateneu", „Luceafărul", profil soldat cu Ordinul „Meritul Cultural", clasa a V-a, în 1966; Premiul pentru epigramă la Festivalul „Umor la... Gura Humorului", 1992; Diploma de excelenţă a Societăţii Scriitorilor Bucovineni, 2003; Premiul „George Sidorovici" – Opera Omnia – la Concursul „Eusebiu Camilar – Magda Isanos", 2006; Premiul „Free" al Fundaţiei Culturale a Bucovinei, 2007; Premiul pentru proză al Societăţii Scriitorilor Bucovineni, 2008.

Diplomele, însă, nu sunt decât reverberațiile clipei. Atât și nimic mai mult, chiar dacă onorează, mângâie și, uneori, mai tămăduiesc măcar câte tăinuită rană. Cărțile, în schimb, șoptesc necontenit în auzul generațiilor, învrednicindu-se sau nu la viitorime. Din această perspectivă îl retrăiesc eu pe scriitorul Ștefan Stroe și nu doar din subiectivismul unor întâmplări care mi-au împlinit viața. Pe cale, am întâlnit mulți, mulți oameni, dar nu mi-i amintesc decât de cei cu care am schimbat o vorbă, din care am avut și încă mai am de învățat. Iar Ștefan Stroe, care mi-a fost și-mi va rămâne prieten pentru totdeauna, pentru astfel de ferestre deschise spre viață și spre deslușirea propriei identități păstrează un loc aparte în ceea ce sunt și în cele pe care doar le năzuiesc.

MARTIN MONY SZEKELY

vrăjitorul de sunete

În primăvara anului 1976, îmi începeam supraviețuirea în câmpul muncii la recepția Cabanei „Căprioara” din pădurea Adâncatei, la vest de pădurea „Jugul Dracului”, ai cărei brazi pornesc dintr-un singur trunchi,

care se desparte în două trunchiuri-sinusoide, care ba se apropie, ba se depărtează unul de altul precum într-o simetrie de oglindă, formând 4-5 sau chiar mai multe „juguri”. Era frumos, acolo, aveam colegi și colege de neuitat, pe care îi mai ajutam, în treburile lor, doar la zile naționale și, mai rar, la nunți.

Prin august, la o astfel de nuntă, dar la care nu lucram, am fost ademenit spre terasă de o armonie de sunete, cum nu mai auzisem vreodată. M-am apropiat și am văzut un mic taraf, format din vioară, acordeon, saxofon și chitară, care acompania ba pe un solist, ba pe altul, apoi, câte o jumătate de oră, taraful singur dezlănțuia o armonie de sunete asupra pădurii de-ți transforma sufletul într-o boare primăvăratecă. Vioara vorbea, vioara căuta cărări spre ceruri, iar celelalte instrumente fremătau de încântată uimire, năvălind aidoma unei cete de copii veseli pe urmele măiestre ale viorii. Vioristul, un bărbat înalt, frumos, cu ten ușor maroniu, părea o statuie turnată în bronz, pe umărul căruia se rezema ca o pasăre vie fermecătoarea-i vioară.

Repertoriul era exhaustiv, ritmicităților folclorice românești alăturându-li-se, pe neașteptate parcă, șuvoaie de Dunăre Albastră, unul mai larg rotitor decât celălalt, de parcă întreaga Europă a armoniilor desăvârșite își lua zborul din vioara-pasăre, de pe umărul atletului de bronz. Într-o pauză, m-am apropiat de violonistul trudit, care se așezase pe un scaun, cu vioara și arcușul în mâna stângă, rezemată, ea însăși statuie acum, pe genunchiul stâng. Vorbea puțin, pentru că era înnăscut să asculte și să țină minte. În locul cuvintelor, folosea arcușul, iar în loc de versuri – strunele viorii, care parcă îi picurau din degetele mâinii

stângi. Eram atât de convins că este absolvent de Conservator, încât nici astăzi, când fata lui, Mona, mi-a scris că era doar autodidact, care învățase să cânte la vioară, de copil, de la un lăutar din Lechința Bistriței, care îi era tată, parcă nu mi-a venit a crede. Prea mult meșteșug, prea multă imaginație și o tehnică instrumentală pe care numai lăutarii de odinioară, care aveau scripci proaste, se vedeau nevoiți să o născocească pentru a scoate mai mult decât se poate din arcuș și din strune.

Lechința Bistriței, sat atestat cu populație mixtă română și săsească, în 1334, devenit târgușor peste mai puțin de trei decenii, din 1361, a atras, de-a lungul timpului, meseriași, negustori și muzicanți de printr-un larg areal transilvan, printre care și unii proveniți din Scaunele secuiești, care, păstrându-și rădăcinile identitare, își luau numele „szekely", adică „secuiul". Majoritatea dintre ei aveau să adere fie la românism, fie la săsism, dar trăind din meșteșugul încredințat, generație după generație, din străbuni. Meseria, inclusiv muzica, însemnau pâinea și averea urmașilor dintr-o anumită familie.

Martin Mony Szekely se născuse, la Lechința Bistriței, în 1937. Două dintre surioarele lui cântau la acordeon, așa că taraful familiei Szekely cânta la petreceri prin satele din jur, cu Mony primaș, încă din al 1952, când băiatul-violonist abia împlinise 15 ani. Din neamul lor se trage și violonistul Ștefan Cigu, de la Bistrița.

În 1961, era angajat, prin concurs, în orchestra Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu" din Suceava, drept concert-maestru, sau capel-maistru, cum se definise

legendarul Grigore Vindereu pe sine, deci ca prim solist la vioară, statut pe care avea să-l păstreze până la sfârșit, pentru că neîntrecutul violonist Martin Mony Szekely era un adevărat vrăjitor de sunete, un întregitor de armonii, care vorbea, declama, își povestea viața sau se reîntrupa pe sine cu arcușul și vioara.

În esență, cam asta era și tableta din ziarul „Zori noi", în care îl povesteam pe virtuosul muzician Martin Mony Szekely al anului 1976. După apariția textului, devenirăm, în mod firesc, prieteni, Mony fiind uimit cum de am văzut atât de multe în doar câteva propoziții, prin care-mi răspunsese la întrebări. Nu mi-a fost greu să-l lămuresc asupra faptului că adevăratele răspunsuri se aflau în muzica pe care o trăiește și o răspândește, aidoma boabelor de grâu în semănătură, în brazdele sacre ale spiritualității naționale. Nu știam că era vecin cu Silvestru Lungoci și Constantin Sofian, în „turnul" de lângă tipografie, dar cum treceam des pe la Ansamblu, unde dobândisem o mulțime de prieteni, ne vedeam și discutam adesea, ba eram și colegi în echipa de fotbal „Orchestra", în care fusesem cooptat, în veșnicele înfruntări cu „Baletul", cu prilejul unor spectacole prin comune, la care putem să particip și eu. Îi puteam bate doar cu mingea la pământ, pentru că, în aer, vorba lui Mony, „nu o să ajungem niciodată cu capul unde ajung Ioșka, Jujan și Macovei cu... picioarele!". Încă nu apăruseră politicienii democrați, care să și judece cu picioarele.

În Suceava, Mony se bucura de o largă notorietate, dar, poate și datorită modestiei lui, caracteristică numai oamenilor cu adevărat talentați – ca să nu spun atinși de

geniu – nu a mai scris nimeni despre el, nici măcar eu (în fond, făcea parte din firescul vieții mele), până în 1983, când, rugat de domnul redactor șef Ion Paranici, i-am scris necrologul. Mă duruse aproape fizic plecare lui; în timp, l-am menționat prin texte scrise despre alți artiști, dar încă nu găseam o fotografie, pe care să o folosesc la o omagiere dedicată. Nu făcusem niciodată legătura între Mona și Mony Szekely, până ce Mona nu a reacționat la o fotografie de final de spectacol, în 1966, pe care o am de la Sofia Vicoveanca, primită cu prilejul serviciilor mele de redactor de carte la una dintre asamblările de narațiuni memorialistice și poetice, pe care le-a dăruit lumii.

Cu Mona, care înțeleg că trăiește în Italia, am schimbat doar câteva replici, ca și cu neuitatul ei tată, și mi-am simțit sufletul doldora de mândrie că am fost prieten și cu un astfel de om. Eu, care am atâția prieteni, răspândiți pe treptele Timpului, dar toți nemuritori prin efectele prin care creațiile lor au concretizat bucurii temeinice în sufletele tuturor, încă mai curăț colbul uitării de pe mărgăritarele îndreptățite la lumină prin iluminări. Cu aceste gânduri îl retrăiesc, astăzi, pe vrăjitorul de sunete Martin Mony Szekely și parcă-i aud arcușul și strunele viorii lui picurându-mi în file literă cu literă.

MIHAI TANDRU

în rafturile viitorimii

În 4 decembrie 2010, scriam, în „Monitorul de Suceava”, o cronică a cărții lui Mihai Tânțar, „Pictura murală exterioară din Nordul Moldovei – un posibil început pentru istoria filosofiei românești”, exprimând, practic, poziția mea finală față de creația amintitului scriitor sucevean:

„Prozator de excepție, poet și filosof al culturii, Mihai Țânțar, cel care, în anii comunismului, semnând cu pseudonimul Mihai Tandru, publica superba nuvelă „Cru-

cilă", cea mai bună din întreaga nuvelistică bucovineană, șocând, atunci, prin promovarea, cu neascunsă simpatie, a personajului simbol al țărănimii care refuzase să se înscrie în colhozuri, deși se ține departe și deoparte de viața literară suceveană, scoate în fiecare an câte o carte, cu premeditată discreție, de parcă ar fi decis să o așeze direct în rafturile viitorimii.

Cea mai recentă carte, „Pictura murală exterioară din Nordul Moldovei – un posibil început pentru istoria filosofiei românești", apărută, în acest an, sub egida Editurii Grinta din Cluj-Napoca, desăvârșește lucrarea de licență din 1973, „Prezența filosofilor elini, latini și bizantini în pictura murală din Nordul Moldovei", lucrare apreciată cu notă maximă de eminentul cărturar și filosof ieșean Ernest Stere, sub aura unei superbe cugetări a lui Miron Costin: „Toate lucrurile dacă se încep a spune din începutul său, mai lesne se înțeleg".

În domeniul istoriei și filosofiei culturii, Mihai Țânțar, absolvent al Facultății de istorie-filozofie, secția Filosofie, a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, are și alte „recidive", cea mai importantă fiind, după cum singur susține, lucrarea „Prezența Învățăturilor lui Neagoe Basarab la Curtea Domnească din Suceava". Dar ambele lucrări sunt mai curând sinteze ale unor dispute de epocă, decât riscuri de abordare proprie.

Fără îndoială, tentativa de a descifra în pictura murală din Nordul Moldovei elementele unui început de gândire românească veche, deci de filozofie, deci de evadare din matricea stilistică preistorică, în favoarea istorici-

zării, obligă la o bună cunoaștere a culturii românești vechi, călăuze pe acest drum întortocheat fiindu-i lui Mihai Țânțar P. P. Panaitescu, Virgil Cândea, Ștefan Bârsănescu, Nicolae Cartojan, Nicolae Iorga, Petre Lucaciu, Sorin Ulea, Al. Elian, J. Ștefănescu, Petru Comarnescu, Dan Zamfirescu etc. și, desigur, profesorul și filosoful Ernest Stere, în vreme ce „limbile de cultură românească" veche, prin care se statornicesc în spiritualitate repere autohtone sunt nu una, slavona, cum ne-am obișnuit să credem, ci trei, greaca, latina și slavona, zvâcnirile de limbă românească scrisă fiind rare, iar unele dintre ele (documentele câmpulungene, de pildă) nefiind conștientizate de nimeni, încă, drept monumente de limbă și de gândire românească.

Simpla expunere a teoriilor deja acceptate și care țin de o nevoie românească de a ne sublima istoria și spiritualitatea presupune o anumită evlavie culturală, pe care Mihai Țânțar o trăiește efectiv, deși multe dintre „tezele" consacrate forțează lucrurile până la a ne „îngâmfa și înălța peste ceea ce suntem", cum spunea Xenopol, în 1871, la Putna.

De pildă, a susține, precum Ștefan Bârsănescu, cum că „cel dintâi sistem de învățământ de durată la români a fost învățământul moral prin predică, după cum reiese dintr-o bulă papală din 1235", este o imensă și penibilă gogoriță, ceva în genul bolșevic al întâietății în toate, ironizată de români prin zicerea: „afinata a fost descoperită de ostașul sovietic, în… podul unei nemțoaice din Pojorâta".

La fel de forțate, dar acceptate de Mihai Țânțar cu o aceeași cuminţenie a spiritului, sunt și teoriile, readuse în discuție, referitoare la rolul bisericii în formarea culturii române („fapte de istorie ecleziastică cu profundă semnificație culturală"), deși Arune Pumnul sesiza, încă din 1848, că biserica nu a produs fapte culturale românești, lansând și provocarea: „Dacă există, să le pună pe masă; dacă nu, să tacă pentru totdeauna".

Așa cum însuși Mihai Țânțar recunoaște, „e clar că de creații originale în adevăratul sens al cuvântului, de lucrări scrise cu caracter filosofic nu putem vorbi în etapa istorică la care ne referim", în feudalismul moldav, adică. De altfel, și Răzvan Theodorescu, pe care Mihai Țânțar îl citează adesea, sancționează cu eleganță exagerările, exaltările naționaliste ale antecesorilor săi, numindu-le „bizare interpretări". Dar, cum acele bizarerii, provocate de prezența, în frescele bisericești, a unor portrete de filosofi greci, au existat și au făcut epocă, într-o vreme, Mihai Țânțar le inventariază meticulos și le așează în depozitul de memorie al neamului, din care nimic din ceea ce ne aparține nu trebuie să lipsească" (Ion Drăgușanul, în Monitorul de Suceava din 4 decembrie 2010).

*

Cu doar doi ani înainte, Tiberiu Cosovan publica un reportaj-interviu despre activitatea jurnalistică și scriitoricească a lui Mihai Tandru, text de care, desigur, aveam cunoștință în 2010, când eu însumi scriam elogios despre opera acestui om, deși, în mod firesc, ar fi trebuit să fac distincție între operă și om. Și asta pentru că fiecare om,

inclusiv eu, înseamnă un echilibru între bine și rău, între alb și negru, în ciuda faptului că tonalitățile de gri străbat și din albul pur, și din bezna negrului.

Deși filosof de formație, dar alterat de mult prea îndelungata slujire supusă a activismului comunist, omul Mihai Țânțar strecura, în lăcrămoșeniile sale (întotdeauna se auto-jelea pentru vinovățiile altora, care, în fapt erau ale sale) mințea incalificabil, „uitând" că numerele din ianuarie, februarie și prima decadă a lunii martie 1990 ale săptămânalului „Glasul Bucovinei", le-am scris eu, aproape în totalitate, și nu „Emil Ioan Emandi, Clement Antonovici, Ion Beldeanu, (cărora) li s-au alăturat ulterior Constantin Hrehor, Nicolai Moscaliuc, George Muntean (care a devenit director onorific)".

De ce nici măcar nu mă menționa nașul de cununie Mihai Țânțar printre cei care au lucrat gazeta, deși o scriam aproape integral, ba l-am și însoțit și la Ministerul Culturii, cu primul număr lucrat, pentru a obține aprobarea oficială? Pentru că, după două luni și jumătate de lucru pe brânci, la un săptămânal care se vindea ca pâinea caldă, în o sută de mii de exemplare, l-am sunat și i-am cerut salariul. Și a venit, mi-a duhănit ultimului meu pachet de țigări, păstrându-și intact pachetul de „Snagov" în buzunarul de la piept, apoi a scos din gentoiul cu catarame al fostului propagandist comunist care a fost, câteva pungi de plastic pline cu bancnote și monede, pe care, răsturnându-le pe masa din bucătărie, le-a umplut doar cu bancnote, monedele rămânându-mi mie drept... salariu pe două luni și jumătate. Cu monedele acelea, abia acum acoperit costurile biletelor de tren până la Iași și retur, de

unde urma să-mi iau transferul, sperând să-mi rămână măcar de o bere, pentru că în 14 martie 1990, pe la amiază, mi se născuse feciorașul, dar nici de o bere, deci nici măcar 3 lei n-au mai rămas din leafa mea pe două luni și jumătate.

În lipsa mea, săptămânalul publica masiv texte publicitare ale direcției Agricole, semnate de specialiștii Trâmbaciu și Zaharescu, niscaiva poezioare și desene umoristice, așa că, în scurt timp, a devenit atât de neinteresantă, încât nu o mai cumpăra nimeni și rămâneau pachetele nedesfăcute. Nimeni nu i-a interzis „Glasul Bucovinei", vietatea aceea oropsită înecându-se în surprinzătoarea lui lăcomie.

*

În rest, reportajul-interviu al lui Tiberiu Cosovan prezintă un personaj real, un om, nu o operă, pe care comuniștii îl „persecutaseră" cu două apartamente centrale, în blocuri confortabile, și cu viață protejată de tovarășul Florescu, om bun și prețuitor al „minților de concepție", cum însuși obișnuia să spună.

„În pragul împlinirii vârstei de 71 de ani, Mihai Țânțar trăiește cu amintirile jurnalistului care și-a început cariera în presa scrisă suceveană în anul 1959, carieră pe care a încununat-o ca director al primului ziar particular, apărut după revoluția din decembrie '89.

Născut la data de 14 iunie 1937, în cel mai mic cătun din apropierea Sucevei, dincolo de apă, în „regat",

la Ratuș („popas” în vechea limbă moldovenească), din comuna Salcea, orfan de tată de la vârsta de 12 ani, Mihai Țânțar a luat în piept viața în perioada unor profunde transformări sociale. / Dintr-o casă sărmană, cu copii crescuți de o biată văduvă, băiatul, cu medie bună la școală, a prins un loc la căminul de ucenici al Școlii profesionale din Suceava, unde a deprins meseria de tâmplar. La începutul anilor ’50 apăreau noi și noi șantiere care cereau mână de lucru. Era șansa pândită de copiii de la țară de a-și găsi un loc de muncă în care să nu umble desculți prin grămada de bălegar.

A plecat, iarna, îmbrăcat numai cu salopeta de ucenic, pe șantierul Laminorului de la Roman, bucuros că primește suma de 200 de lei pentru „instalare”. Și-acolo, s-a ivit o altă oportunitate, cea de-a se înscrie la școala sportivă de planorism (cu mâncare, haine și… 75 de lei pe lună) și chiar să i se propună, după participarea la un concurs, să meargă la o școală de zbor cu motor. Se cerea însă consimțământul părinților, iar mama, cu veșnica grijă a cloștii pentru puii ei, n-a vrut să-și dea semnătura.

Băiatul a revenit acasă, s-a mai mișcat prin bătătură, s-a sucit, s-a învârtit și a ajuns… la școala de parașutiști de la Popești Leordeni, apoi la cea de planorism de la Iași. Dar brevetele sportive din buzunar nu țineau de foame. Un vecin, fochist pe o locomotivă cu aburi, i-a spus că-l duce la Iacobeni să se angajeze la mină. Angajările se făceau însă la Întreprinderea Minieră Vatra Dornei, dar când a ajuns acolo a fost respins pentru că nu avea 18 ani. S-a rugat, a plâns și cineva l-a trimis la director, un om promovat dintre muncitori, care l-a măsurat cu privirea și

l-a întrebat: „Ai carte de muncă?”. / S-a blocat; de unde carte de muncă, dacă el tocmai de asta venise, să-și găsească o slujbă. / „Cum n-ai – se răstește directorul – ia arată-mi palmele!”. / Mâinile bătătorite ale adolescentului l-au făcut să zâmbească: „E bună „cartea de muncă”, ești angajat!”. / Și așa a ajuns să lucreze în mină, ca vagonetar. A primit și o sumă de bani, în avans, cu care, după cum își amintește cu nostalgie, și-a putut cumpăra ceva de mâncare: „slănină, marmeladă și pâine”.

Lucra într-o brigadă stahanovistă care zorea mereu să depășească planul. După o pușcare, care a produs o surpare periculoasă, un șofer de camion l-a luat ca ajutor. Spăla și gresa mașina, avea gust de benzină pe limbă și era uns de vaselină, dar avea și avantajul că, uneori, era lăsat să conducă. Manevra camionul încărcat cu minereu, pe drumul de la Șaru Dornei, la Argestru, și mai lua în cabină și câte-un călător, câștigând astfel câțiva lei. / Ajuns cu treabă prin București, și-a vizitat un unchi care era antreprenor de sonde. „Lasă mina, te fac sondor!”, i-a spus el și, după câteva zile, l-a luat pe la Buziaș și Băile Herculane.

A început să câștige mai bine, iar pe când lucra la niște explorări în comuna Șugag, în anul 1957, văzând un teren de fotbal părăginit, a scris câteva rânduri unui ziar din Deva. Textul a fost publicat, dar în toamna aceluiași an a fost încorporat în armată. Recruții au fost întrebați dacă vreunul dintre ei a scris la vreun ziar. Nu s-a anunțat nimeni, singurul care a bâiguit ceva a fost el. „Ești omul nostru!”, au spus cei care căutau un corespondent voluntar pentru ziarul militar „Înainte”. / A primit legitimație și

ordin de serviciu permanent (redacția nu era în unitate) și putea umbla prin oraș fără grijă. Făcea și deplasări, ajungând pe la Slatina sau Caracal. În anul 1959 a fost lăsat la vatră și s-a reîntors la Suceava.

Pe când aștepta să i se elibereze livretul, a fost contactat de cineva de la Secția de presă de la Regiunea de Partid Suceava, care i-a dat o recomandare pentru redacția ziarului „Zori noi". A fost angajat ca redactor, la data de 1 noiembrie 1959. Așa a început viața de adevărat gazetar. / Redacția cotidianului „Zori noi" era, atunci, vizavi de Biserica Sf. Dumitru (ulterior s-a mutat în clădirea Tipografiei), redacție mare, de ziar regional, în care activau peste 40 de oameni. Munca, organizată pe secții (viața de partid, construcții de stat, agricultură, sport, informare culturală…) era supravegheată politic. În fiecare zi de luni, se făcea planificarea activității („letocika", după modelul sovietic) pentru întreaga săptămână, apoi se pleca pe teren.

După cinci ani petrecuți în redacția ziarului „Zori noi", a aflat că se caută un corespondent regional pentru ziarul sindicalist „Munca". Avea o serie de avantaje, birou personal, cu telefon în derivație cu cel de-acasă, salariu mai bun, procent la publicitate. Zece ani a ocupat acel post, care viza întreaga regiune Suceava (județele Suceava și Botoșani) dar în anul 1974 a fost înștiințat că se reduce activitatea în presă, inclusiv în redacția centrală a ziarului „Munca". A fost nevoit să se reorienteze și a devenit, pentru câțiva ani, activist sindical, dar, în anul 1979, s-a reîntors în presă. A reluat activitatea de gazetar la „Zori

noi"; munca în redacție până noaptea târziu, „jocul" cu permanenta supraveghere și cu cenzura.

Anumite întâmplări, pe care astăzi și le amintește zâmbind, erau în vremurile acelea încărcate de tensiune. Unui coleg (regretatul Emil Morea – notă I. D.) i s-a imputat tot tirajul ziarului, pentru că a făcut o greșeală care afecta imaginea partidului. Într-un text, un cuvânt despărțit și urmat – la început, de nouă propoziție – de inițialele partidului a inflamat politrucii vremii („îmbrăcă – minte. PCR …").

Altădată a fost „portretul lui V.I. Lenin pe un fund roșu" (era vorba de fapt de… fundal), sau „schimb de masaje – în loc de mesaje – între Nikita Hrușciuv și J.F. Kennedy".

Toate aceste greșeli se plăteau scump și erau urmate de sancțiuni drastice pe linie de partid. / Tensiunea în care se lucra în redacție, obligația de a scrie sub pseudonim (nu putea să semneze cu numele său două texte în același număr de ziar, așa că semna Mihai Plopanaru sau Mihai Rătușanu), capriciile șefilor din redacție („albăstreau textul, redactat la mașina de scris, numai ca să-ți arate că trebuie să scrii cum vor ei"), partidul și securitatea care supravegheau totul i-au șubrezit și sănătatea și familia pe care și-o închegase. Despărțirea de soție (superba doamnă Lucreția Ciobanu, care i-a dăruit două fetițe care, inițial, îl divinizau – notă I. D.) a fost privită ca o abatere de la morala comunistă, de la etica și echitatea socialistă… În anul 1982, la o nouă reducere a posturilor din presă, a fost nevoit să-și caute alt loc de muncă.

„Refugiat” pe un post de inspector în administrația locală (la Consiliul Popular Județean, în subordinea directă a domnului Costache Achiței, de unde controla administrațiile locale – notă I. D.), recăsătorit între timp, a revenit în presă imediat după revoluția din decembrie 1989.

Cu banii strânși ca să-și cumpere un televizor color, a înființat și a scos primul ziar privat care a apărut la Suceava „în anul I al libertății”, în data de 10 ianuarie 1990: „Glasul Bucovinei” (serie nouă, pentru că ziarul „independent de renaștere moral-spirituală și de opinie cetățenească liberă” relua titlul publicației din anul 1918). / Primilor semnatari din paginile acestui ziar, Emil Ioan Emandi, Clement Antonovici, Ion Beldeanu li s-au alăturat ulterior Constantin Hrehor, Nicolai Moscaliuc, George Muntean (care a devenit director onorific)… Caricaturiști: Radu Bercea, Viorel Corodescu COV, George Gavrilean…

Au fost probleme serioase cu ziarul, care s-a înscris totodată în istoria presei postdecembriste ca prima publicație interzisă în Suceava, întrucât „foștii” (care s-au reînșurubat repede în funcții de conducere) au început să-l boicoteze (tipografia refuza tipărirea, ziarul nu era difuzat sau era ținut sub tarabe și era returnat în pachete nedesfăcute etc.). „Glasul Bucovinei” a rezistat o vreme, nu prea mult, dar suficient pentru a da tonul presei libere la Suceava.

Pensionat, îndurerat după pierderea soției (Aurelia, Rely – notă I. D.), Mihai Țânțar așterne în continuare

cuvinte, în scrieri care mai văd, din când în când, lumina tiparului.

Cu pseudonimul literar Mihai Tandru (încă din anii ’70) s-au adunat volume publicate de versuri, nuvele, povestiri, dar au rămas și foarte multe file în manuscris. Despre presa de astăzi nu are cuvinte de apreciere: „Când văd cum se scrie azi, când se caută senzaționalul cu orice preț, mi-e rușine că am fost ziarist!”.

În ultimul volum publicat, „Dialoguri în neant – poeme îndoliate”, scris în memoria iubitei sale soții (volum ilustrat de graficianul Mihai Pînzaru PIM), Mihai Tandru, rămas în casa în care nu are cu cine să-și împartă singurătatea, rememorează versuri scrise (și culmea, publicate) cu trei decenii și jumătate în urmă: „N-am conștiință care să tacă / N-am suflet de pus la mezat / N-am inimă pe care s-o-năbuș / N-am ochi pe care să-i închid / N-am urechi astupate cu ceară / N-am gânduri pentru pus în lanțuri / N-am libertate de vânzare / N-am iubire de cumpănit în arginți / N-am sentimente de prețuit la tarabă /…Iar cinstea nu mi-o vântur prin bazare!” (Tiberiu Cosovan, Monitorul de Suceava din 9 iunie 2008).

*

Mihai Tandru, prozator excepțional, dar care prinsese schema rudimentară a versului alb, a publicat și trei volume de poezie, „Şi iubirile dor“, „Înnoptarea în pustiu“ şi „Dialoguri în neant“, precum și un volum de răfuieli acide cu fostul activist și, deci, fost coleg, Brădescu, născut cu numele de Bounegru, „Toamna Blouluinegru”,

volum publicat la aceeași editură Grinta. Scrierilor sale cu adevărat importante și care-i confereau o statură olimpiană nu-l prea mai interesau, dovadă că nici măcar splendidul studiu „Pictura murală exterioară din Nordul Moldovei – un posibil început pentru istoria filosofiei românești" nu a beneficiat de completări și de adăugiri, colecțiile noastre de documente medievale însemnând „izvoare" (termenul lui Hasdeu), neprețuite, care probează că o bună parte din nobilimea moldavă, inclusiv legendarul Luca Arbure, provine din neîntrecuți zugravi armeni, care au lucrat frescele bisericilor din nordul Moldovei.

Dar și mai trist, nici unul dintre copiii săi nu a vrut să-l mai vadă vreodată, deși erau conștienți că tatăl lor se scufundase în însingurarea bătrâneții ca într-o ispășire.

68. Clopotnița și paraclisul bis. Sf. Gheorghe din Suceava.

VASILE TĂRÂȚEANU

poetul martir al limbii române

Nu mai știu când ne-am întâlnit pentru prima dată, dar cred că într-o Săptămână a Patimilor, din veacul trecut, când tocmai împrumutasem un milion de lei, pentru cheltuielile din sărbătorile care urmau. Pălăvrăgeam cu Ion

Beldeanu, pe care îl întâlnisem întâmplător, când lângă noi a oprit o dubă a Editurii „Augusta" din Timișoara, din care au coborât, storși de vlagă, criticul literar Adrian Dinu Rachieru, binefăcătorul poeților bucovineni din nord, și poetul Vasile Tărâțeanu din Cernăuți. Adrian avea cale lungă până la Timișoara, după un târg de carte de la Iași, așa că a plecat imediat, iar Vasile trebuia să aștepte, vreo trei ore, până la plecarea autobuzului spre Cernăuți. Ca să-i fie mai suportabilă așteptarea, am mers „la o bere", în restaurantul fostului partid comunist, și am stat la sfat, fiecare cu câte o apă minerală în față. Am plătit eu, din banii împrumutați, iar când ospătara a adus restul la o bancnotă de o sută de mii, i-am cerut să îl dea lui Vasile. Poetul a ezitat, apoi m-a rugat să-l însoțesc până la un magazin, de unde să cumpere câte ceva pentru fetele lui, deci și pentru soție. A luat un kilogram de biscuiți vrac, iar din ce mai avea, pliculețe cu piper, cu scorțișoară și alte condimente. Mi-au dat lacrimile și cred că am și înjurat recunoștința patriei față de martirii săi, apoi am scos altă sută de mii și am cumpărat două cutii de bomboane de ciocolată „Suchardine" (atât costau, pe atunci), rugându-l să le dăruiască soției și fetiței lui. Nu din partea mea, ci din partea lui.

După ce a urcat în autobuzul de Cernăuți, am pornit spre casă, încercând să născocesc o explicație pentru cele două sute de mii de lei, pe care-i rupsesem din milionul împrumutat. În fine, când am ajuns acasă, am spus adevărul, dar cu ochii plecați, în fața unei surprinzătoare tăceri. Când am ridicat privirile, soția și cei doi copii ai mei tocmai își ștergeau lacrimile, apoi m-au prins menghine într-o îmbrățișare fericită. Făcusem o pomană ade-

vărată sau înjurasem, până la capăt, nerecunoștința patriei față de martirii săi?

Peste ani, deși între timp ne tot întâlniserăm, i-am invitat pe Vasile Tărâțeanu și pe tânărul poet Anatol Viere la festivalul „Națiunea Poeților", bucuros că am obținut aprobările pentru câte un premiu de 300 euro pentru fiecare dintre ei. În timpul festivalului, pe când fiul lui Vasile Tărâțeanu câștiga etapă după etapă la „Vocea României", am ajuns și la Gura Humorului, unde neasemuita Maria Macovei dorea să ofere un premiu de 200 de euro, din partea fundației pe care o conducea, poetului pe care urma să-l desemnez eu. Am optat, desigur, pentru Vasile Tărâțeanu, care s-a îmbrățișat cu zâna bună a folclorului românesc din Bucovina, oferindu-ne în dar și un scurt concert al ucenicului ei Alexandru Brădățan, pe atunci doar un adolescent.

Timp de o noapte, poeții au fost cazați în satul turistic de la Breaza Câmpulungului, după o strânsură la care au participat mai toți oamenii comunei de pe Moldova, iar Vasile Tărâțeanu, jucând la nesfârșit cu fetișcanele care nu dorea să rateze șansa unei astfel de amintiri, s-a dovedit a fi cel mai bun dansator din câți am văzut vreodată, în ciuda faptului că, datorită înălțimii sale, se rotea el pe sub mâinile tinerelor partenere. A doua zi, o dată cu prima geană de lumină, am ieșit în bătătura satului turistic, m-am așezat la o masă și, deschizând laptopul-notes, am început să mă bucur de filmul concertului celui mai recent al trupei fiului meu. Eram atât de concentrat în fericirea mea, încât nici nu l-am auzit pe Vasile, apropiindu-se din spate. Abia când am vrut să închid laptopul, Vasile Tărâțeanu a zis cu voce ușor răgușită: „Frumooos!... Frate Ioane, te rog să-l feliciți

pe Andi și să-i dai, din partea mea, o sută de euro!”. Și a pus banii pe masă.

M-am ridicat nervos, gândind că așa o fi obiceiul prin țară, Vasile s-a cam fâsticit, așa că i-am zis cu blândețe: „Dragă Vasea, nu știu cu cine mă confunzi. Ai și tu un fecior muzician, student la Iași, așa că trimite-i lui banii ăștia. De băiatul meu mă ocup eu, tu fă-l fericit pe al tău!”.

Vasile Tărâțeanu s-a născut, în 27 septembrie 1945, la Sinăuţii de Jos, dincolo de gardul de sârmă ghimpată de la Mihăileni, o parte din sat rămânând în România. În 1972, a absolvit Facultatea de Litere a Universităţii Cernăuţi, dar, încă din 1969, până în 1981, a fost redactor-corespondent al ziarului „Zorile Bucovinei”, apoi redactor la redacţia emisiunilor în limba română a postului de radio Kiev (1981-1991); redactor fondator al ziarului „Plai românesc” (1990-1994); fondator al ziarelor „Arcaşul”, „Curierul de Cernăuţi”, „Junimea”; redactor-şef adjunct la revista „Familia română” (Oradea).

După Revoluție, se părea că i-a pus Dumnezeu mâna în cap, dar primului lui născut, student la Suceava, a murit într-un mod atât de suspect, încât e posibilă implicarea securității ucrainene. Numai că Vasile Tărâțeanu, în ciuda staturii sale, era un uriaș, cu o forță lăuntrică imposibil de înfrânt. Pentru că amândoi aveam mult de lucru, nu l-am mai întâlnit, o vreme, deşi nu m-a părăsit nici o clipă, poetul din Sinăuţi fiind fratele de care dintotdeauna am avut nevoie. Vasile Tărâţeanu înseamnă un model, o năzuinţă, o ţintă şi o împlinire, care, de când ne ştim, a marcat calea, presărând rodnice cuvinte, care au lăstărit, apoi, şi

în sufletul meu. Iar icoana, depusă pe cer de Vasile Tărâţeanu, mi-a înviat străbunii şi strămoşii, pe care-i tot văd împrăştiind cărbunii galaxiei în necontenita rotire a horelor identitare, rare scânteieri lunecând şi pe buzele noastre, care parcă fără voie, ca într-o ursire, încep să cânte.

Între noi, e un mărăciniş izvodit din sârma ghimpată a alienărilor geopolitice, dar există, deasupra, curcubeul slobozeniei celor care îndrăznesc şi sunt ursiţi să viseze şi să desluşească lumea visată, care, astfel, capătă şi conturul realităţii, nu doar pe cel al aleanului din care, ca dintr-o stâncă sacră, se desprinde poemul. Iar noi păşim împreună, frate lângă frate, într-o unică identitate, care face să fie şi a mea ziua poetului Vasile Tărâţeanu, deşi cununa de spini singur o duce, fără să o poată împărţi cu cineva.

Vasile Tărâţeanu este poetul martir al limbii române, iar eu, ca simplu închinător, mă plec în faţa sufletului uriaş, care-i conferă lui Vasile Tărâţeanu dimensiuni reale de atingător al cerurilor cu creştetul, dovadă fiind aura lui inconfundabilă în nemărginirea spiritualităţii româneşti. Ştiut fiind că aura se întrupă numai din mintea şi inima celor cărora li se prelinge lumina din degete, pentru a fi desluşită, literă cu literă, drept inefabilul adevăratei noastre identităţi.

Vasile Tărâţeanu, acest Grigore Vieru al Bucovinei, este o flacără care pârjoleşte stelele – o simţi şi o vezi, mai ales noaptea, când rădăcinile arborelui vieţii, înfipte adânc în nesfârşitul cosmic, prind să ardă, în dârele de lumină ale scrisului, ale risipirii poemului în sfânta carte a iluminărilor astrale. E atâta jar şi spuză, şi flacără,

şi zvârcolire de scântei în cântecele lui Vasile Tărâţeanu, încât uneori chiar şi bunul Dumnezeu pleacă urechea şi ascultă vrăjit. L-am văzut şi pot depune mărturie.

Când mi se face dor de Vasile Tărâţeanu, care trăieşte pe muchia zării, la Sinăuţi, închid ochii şi îl aud cântând; apoi îl văd dansând, cum s-a întâmplat, într-o noapte de vară, la Breaza, şi mă simt fir de iarbă, pentru că, atunci când joacă, Vasile Tărâţeanu este un uriaş, care poartă pe umeri Căile Lactee. Nu există dansator mai bun decât Vasile Tărâţeanu, aşa cum nu există nici suflet mai cântător, de când fratele nostru, Grigore Vieru, a plecat să culeagă stelele, aruncându-ni-le, noapte de noapte, în palme ca pe fructe.

Vasile Tărâţeanu este nobleţea poeziei care frânge lanţurile pentru a ne dezrobi. Cei care nu le văd, măcar să le asculte zăngănitul prăbuşirii verigilor departe de noi. Pentru că aici, între zare şi sufletului fiecăruia, cântecul lui Vasile Tărâţeanu e o stare de veghe. A lui şi a noastră.

Cam târziu, și totuși, la timp, Vasile Tărâțeanu a fost primit în Academia Română, pe temeiul cărților de poezie

„Harpele ploii” (1981)
„Dreptul la neliniște” (Ujgorod, 1984)
„Linia vieții” (Ujgorod, 1988)
„Teama de înstrăinare” (Chișinău, 1990)
„Litanii din Țara de Sus” (Timișoara, Augusta, 1995)
„Litanii” (Iași, 1996)

„Pământ în retragere” (Timișoara, Augusta, 1999)

„Și ne izbăvește pre noi” (Timișoara, Editura Helicon, 1999)

„Dinafară” (Timișoara, Editura Augusta, 2003)

„Ochean cu cioburi sângerânde” (Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2005)

„Infern personal”, ediție bilingvă româno-franceză (Iași, Editura Danaster, 2005)

„Crucificat pe harta țării” (București, Editura Semne, 2005)

„Aruncarea zarurilor” (Iași, Editura Timpul, 2005)

„Orizonturi decapitate” (Timișoara, Editura Augusta, 2005)

„Degețelul salvator”, versuri pentru copii, (Cernăuți, Editura Zoloti Lytavry, 2006)

„Cimitir ambulant” (Râmnicu Sărat, Editura Ra-Fet, 2008)

și a celor două cărți de publicistică, ambele tipărite la Craiova, în Editura „Scrisul Românesc”: „Iluzii și lanțuri” (2001) și „Stâlpul de foc” (2007).

În toți anii aceștia, am discutat mult pe net, despre cele care ne interesau, niciodată despre fleacuri, ca doi ostași ai unei cauze comune: identitatea românească. Niciunul dintre noi nu era anti-ucrainean, dar era firesc, ba chiar aveam obligația să ne căutăm identitatea dincolo de lozinci, în străfundurile mult prea ignoratelor mărturisiri de odinioară. Și cred că, în bună măsură, ne-am cam făcut amândoi datoria, fiecare după puterile și după orizonturile sale.

DUMITRU TEODORESCU

senior de drept al gazetăriei

Dumitru Teodorescu, senior de drept al gazetăriei bucovinene, înseamnă pentru mine un înger călăuzitor, datorită căruia am ajuns să trăiesc din scris. În viață, nu am fost prieteni, ci doar dincolo de omenesc, de vremelnicie, de eternitate. Ne-am văzut rar, dar ne-am simţit întotdeauna împreună sau poate că şi împreunaţi într-o anume licărire, menită puterii de a trăi, de a fi.

Când s-a aruncat pe nedrept cu pietre în el, chiar din tabăra din care făcea parte, cea a presei, am explodat

aşa cum mi-i ursit să o fac, şi s-a bucurat teribil, atunci şi după aceea, când s-a dovedit că am avut dreptate, Dumitru Teodorescu fiind unul dintre gazetarii demni şi frumoşi ai Sucevei, căreia nici măcar injustiţia politică nu-i pot întina aura.

A lăsat după sine o singură carte, un tulburător studiu despre viaţa şi opera cărturarului martir Em. Grigorovitza. Celelalte cărţi, toate nescrise, le-a luat cu sine. A plecat împovărat de cărţile care i-au rămas nescrise, Dumitru Teodorescu robotind şi irosindu-se în gazetărie, adică în misiunea de a alina, atunci când nu poţi dobândi dreptatea, şi a face cunoscut adevărul, atunci când minciuna copleşeşte totul. Avea condei de scriitor şi rigoare de om de presă înnăscut, iar tabletele lui literare, risipite prin filele de o zi ale presei, pot alcătui, oricând, câteva cărţi de atitudine şi de înţelepciune.

Despre plecarea lui Dumitru Teodorescu nu vreau să scriu. E o nedreptate cosmică, de care are parte, printre atâtea alte nedreptăţi, e o ofensă cu care soarta îl împovărează. Dar s-au rupt lanţurile amarului, s-au frânt beznele şi Mitică, prietenul atâtor existenţe reale şi făptuitoare, străluceşte în lumină. E liber şi plin de viaţă precum odinioară. Pentru rănile lui nedrepte, va şti să ierte ceea ce este de iertat, aidoma lui Radu Gyr. Pentru bucuriile făcute altora, cu forţa cuvântului scris, aura lui triumfă asupra vremurilor. Eu aşa ştiu, aşa simt, aşa gândesc.

Când a fost prigonit de justiție, spre entuziasta bucurie a... ziariștilor suceveni, care scriau cu voluptate despre arestarea absolut nevinovatului Dumitru Teodorescu,

mi s-a aprins sângele în vene și am picurat în pagină, aproape axiomatic, adevăr după adevăr:

Aflu, cu stupoare, că scriitorul şi publicistul Dumitru Teodorescu, directorul cotidianului „Crai nou” şi unul dintre cei mai oneşti oameni (fraier de cinstit), din câţi am cunoscut, a fost întemniţat, pentru trei ani, pe motiv că ar fi primit, drept şpagă, un telefon mobil, de la o ţaţă urbană, care a făcut afaceri nesimţite cu primăria Sucevei.

Şi văd, căutând pe NET, cu şi mai mare stupoare, că presa locală joacă tontoroiul pe suferinţa nedreaptă a lui Dumitru Teodorescu, om aflat într-o precară stare de sănătate, datorită tembelismului criminal şi iresponsabil al unor procurori locali şi bucureşteni, care, duminică de duminică, merg la biserică şi plătesc sfinte acatiste, iar în timpul săptămânilor, se năpustesc asupra lumii cu o animalică şi inconştientă ferocitate. Şi, desigur, şi datorită unor avocaţi nepricepuţi şi suficienţi.

Aşa-zisul caz de şpagă, adică intermedierea unei discuţii cu liderul de atunci al judeţului Suceava, nu înseamnă nicidecum trafic de influenţă, ci o atribuţiune firească a unui şef de ziar. În fond, Dumitru Teodorescu nu i-a cerut lui Gavril Mîrza să intervină în favoarea ţaţei afaceriste (care a nenorocit o mulţime de lume) şi nici Gavril Mîrza, după întrevedere, nu a intrat în jocul lacomei şi nefastei afaceriste. Iar „şpaga”, adică telefonul pe care aceasta i l-ar fi făcut cadou lui Dumitru Teodorescu, asta şi înseamnă, în fond, un cadou, băgat pe gât cu forţa, lăsat, pur şi simplu, pe birou (individa a încercat şi cu mine ceva asemănător, dar eu, neplăcând-o, din întemeiate motive, şi

fiind mai puţin civilizat decât Teodorescu, am trimis-o, brutal, la origini).

Dumitru Teodorescu nu a fost complice la ticăloşiile din Primăria Sucevei, iar acroşarea lui în acest caz a însemnat, pentru procurori şi judecători, doar un prilej de a da peste bot" presei (asta se cheamă, la noi, justiţie!). Ce conta că Dumitru Teodorescu este un om nevinovat, grav bolnav de cam multă vreme?

Nu am fost niciodată prieten cu Dumitru Teodorescu (dimpotrivă, polemici dure au durat prăpastie între statutul nostru de foşti colegi de presă), dar mă revoltă nedreptatea, cumplita umilire la care a fost supus. Sper să reziste şi, cândva, cât mai târziu cu putinţă, aidoma lui Radu Gyr, şi Dumitru Teodorescu să exclame, în faţa Tronului Ceresc: „Pentru rănile mele nedrepte, / Eu, Doamne, te iert!".

Dar cu autorii nedreptăţii ce se va întâmpla? Dar cu pigmeii de presă (vedeţi numai ce fotografie au folosit!), care joacă tontoroiul pe suferinţa nedreaptă a lui Dumitru Teodorescu ce se va întâmpla? Nimic, ei vor intra în rai nechemaţi şi se vor aşeza la masă neinvitaţi, aşa cum spune un străvechi colind, că doar plătesc acatiste, duminică de duminică, de-i iau toţi dracii.

Necuprinsă-i lumea şi vrăjmaşă, cum ţipă, de pe copertă, un celebru roman al lui Asturias, dar şi de o înspăimântătoare prostie agresivă. Iar victimele ei, ca mai întotdeauna, sunt mai ales nevinovaţii. Păcat, mare păcat!

GEORGE TOFAN

La începuturi, cu George Tofan, Traian Straton, Nicoleta Vasilovici, Sofia Vicoveanca, Laura Lavric, Maria Dascălu, Alexandru Dumbravă şi Aurel Tudose

gândul cel bun

Cântărețul bucovinean autentic spune, acasă, „mama”, iar în public, „mamuța”; dacă i se oferă un Rembrandt, nu se târguiește, plătește pe loc, cu condiția să fie decapotabil și în două uși. Dar George Tofan nu era bucovinean, ci bucureștean get-beget, cu rădăcini bistrițene, aduse din Tofeni, o așezare de pe lângă Rodna, în care oa-

menii își trimiteau copiii să învețe meserii, iar meseriile le răspândeau urmașii, împreună cu numele satului de baștină, prin toate ținuturile locuite de români. L-am cunoscut prin toamna anului 1976, după ce scriitorul Pan Solcan scria, în cronica noului spectacol, „Plai de dor ţesut în cântec", că ansamblul sucevean impresiona „prin ţinută şi omogenitate; George Tofan, Nicoleta Vasilovici, Alexandru Dumbravă şi Traian Straton au găsit drumul către preferinţele publicului. Ca întotdeauna, Sofia Vicoveanca, într-un recital de mare forţă expresivă, a strălucit prin profunzimea registrului liric, bogăția şi rafinamentul mijloacelor interpretative". L-am cunoscut prin intermediul unuia dintre lăutarii orchestrei Ansamblului, care făcea parte și din taraful cu care George Tofan susținea concerte, în toate serile disponibile, la restaurantul elitist „Național", durat, cândva, în Suceava, drept sediu, de „Casa Școlilor".

Părăsind Bucureștii, în urma unei povești de dragoste nefericite, George Tofan, bărbat frumos, cu părul arămiu și ochii de un albastru senin, în care se zărea mocnind o durere nemărturisită, apărea, pe scena Ansamblului, începând cu toamna anului 1970, în „spectacole care consacră definitiv numele artiştilor Sofia Vicoveanca, Traian Straton, Alexandru Dumbravă, Nicoleta Vasilovici, Laura Lavric, Aurel Tudose şi George Tofan".

Recunoașterea publică nu era, însă, suficientă, pentru George Tofan, care simțea nevoia unei libertăți de exprimare artistică suplimentară, care să-i permită călătorii prin suflete după o anumită orânduială epică, păşind ba cu o romanță, ba cu un cântec de cabaret, ba cu o me-

lodie a lui Frank Sinatra, ba cu o explozie de armonii, provenită din cultura urbană de mahala a Bucureștilor de altădată, în căutarea și în identificarea nevoilor de iluminare ale sufletelor de prin preajma cântecului.

Exista o masă a artiștilor, într-un colț al sălii mari a restaurantului „Național", pentru popasuri între părțile din concert, la care trupa lui George Tofan afla, funcție de reacția publicului, ce urmează să cânte în partea muzicală care va urma. Sufletul omului de fiecare zi caută în muzică o cale a sa, care să-l purifice, să-l înalțe, să-l vindece, iar dacă artistul intuiește din timp această cale, asigură un maximul de comunicare și de empatie. Într-un spectacol profesionist, cu scenariu rigid, care te scoate în scenă cu trei-patru melodii, stabilind până și ordinea interpretării pieselor, devii captiv al sufletului social – îmi spunea George Tofan, vorbindu-mi despre o ciudată percepție a nevoii publice de frumusețe. Opera genială, de cele mai multe ori, zace ignorată prin poduri, dacă nu ține cont și de setea sufletelor omenești care te creează. Tu nu exiști, tu te ivești, prinzi conturul unei anumite narațiuni printr-o ciudată voință socială, care seamănă cu o predestinare, pe care ți-o hotărăște doar timpul în care trăiești.

Eram, pe atunci, un pribeag, un afurisit de rătăcitor, care-și trăia răscolitor durerile, dar brava prin poezie și prin jurnalism. În vara acelui an, dobândisem Marele Premiu al Festivalului „Nicolae Labiș", ediția a X-a, cu un poem publicat parțial prin ziarele și revistele literare ale vremii, cenzura îndepărtând brutal o halcă din ceea ce eram, un ceva care s-a pierdut definitiv, odată cu manuscrisul poemului „Tăietorul de lemne", dispărut de-a drep-

tul misterios. A mai rămas, din cel ce eram atunci, doar... Purta securi și fierăstraie vechi / Sălbăticitul tăietor de lemne, / Dar n-a lăsat în tăietură semne / Și nici un vers nu-i horcăia-n urechi; // Turtea copacii codrilor flămând, / Mușca din lemnul dureros și pâine / Și ca să taie felie și mâine / Purta securi și fierăstraie-n gând... // Un cântec vechi îi prelungește timpul, / Nici nu se-ntreabă și nici nu-și răspunde, / Doar ar fugi, și cum nu știe unde, / Salută cu securea anotimpul...

Regăsindu-se în această ultimă strofă, George Tofan a ținut să mă cunoască, iar unul dintre lăutarii lui, cu care eram prieten, m-a dus, într-o seară, la „Național", unde aveam să revin măcar câte o dată pe săptămână, și pentru concert, mereu altul de fiecare dată, în funcție de sufletul social, și să vorbim, în pauze, despre muzica-poezie care clocotește în fiecare dintre noi. Odată, mi-a spus: „Tu ai nevoie de un cuib, de senzația cuibului, și ai să-ți găsești calea". Și a avut dreptate. În fond, pentru acel cuib trăiesc eu, de câțiva ani, în inima Ardealului, și nu altundeva.

Căutându-mi și aflându-mi cuibul, m-am văzut din ce în ce mai rar cu prietenii, inclusiv cu George Tofan. Când mi s-a ivit primul pui în cuibușor, George plecase. Probabil acasă, în București, și n-am mai aflat nimic despre el. Nici măcar dacă, între timp, a plecat pentru totdeauna, dar simt nevoia să-l omagiez măcar cu gândul cel bun.

AUREL TUDOSE

cântărețul-actor înnăscut

L-am văzut, pentru prima dată, în anul în care interpretul de folclor Aurel Tudose jucase în filmul lui

Gheorghe Vitanidis, „Ciprian Porumbescu", pentru că, prin anii 1973-1974, Ansamblul Artistic „Ciprian Porumbescu" obișnuia să facă ultima repetiție a premierelor sale, cu public, pe scena noului cămin cultural, durat în satul meu natal, Plopenii. Juca rolurile principale în spectacolul muzical „Haiducii" și în opereta „Crai nou", ambele realizate de Ioan Iacob și de Ilarie Curechianu (pe nedrept omis), care, în picioare, după ultimul rând de scaune, își notau idei și disputau perspective care se conturau atunci, în timpul spectacolului. Aurel Tudose degaja atâta căldură, atâta blândețe bărbătească, încât entuziasma sala și prin simpla lui prezență pe scenă, nu numai prin replici și prin cântece baladești.

Era pe vremea când eu abia împlineam 14 ani, iar primele poezioare, pe care îndrăznisem să le trimit unei reviste literare, erau salutate de Cezar Baltag, printr-un articolaș, „Cu tâmplele pe coate", publicat în „Luceafărul". Urma să merg la liceu, în oraș, în templul în care zeii erau vii și tutelari, în mitul prin care trăiam eu Suceava, pe atunci, înșelându-mă până la amărăciune.

Peste doar trei ani, aveam să-l cunosc și să mă împrietenesc repede și normal cu Aurel Tudose, pentru că amândoi păstram, din lumea satelor copilăriei, un anume gen de omenie, caracterizată, în primul rând, de respectul de sine, apoi de sinceritate și de cumsecădenie. Eu mă născusem singur la părinți, el avea, sub culmea Remezăului, de la Vicovu de Jos, șapte frați, precum în cele 3-4 cântece vechi despre Șeptiliceni (7 frați, nume tradus, târziu, în slavonă, drept Semaca), pe care aveam să le descopăr mai târziu cu „Zicălașii".

Eram, pe atunci, încă doldora de vise, iar Aurel Tudose, care cântase și la Ansamblul Artistic al Armatei „Ciocârlia", pe vremea satisfacerii stagiului militar, alături de Angela Moldovan, Irina Loghin și Ion Dolănescu, mi se părea a fi doldora de fructe, de împliniri, și îl admiram fără rezerve. Armata avea să-i aducă, mult mai târziu, în decembrie 1989, și cea mai mare cumpănă a vieții sate: o telegramă, prin care era chemat, de urgență, la Ploiești, să ridice trupul fiului său, militar mort în Revoluție.

Nici nu a mai trecut pe acasă, a albit, într-o singură noapte, în primul accelerat de București în care a putut urca. La Ploiești, s-a apropiat gârbovit, înfrânt de durere, spre poarta garnizoanei și, când a îngăimat spre santinelă „Iertați-mă, tovarășe soldat...", ostașul s-a întors, l-a recunoscut și i s-a aruncat în brațe: „Tatăăă!". Fusese o confuzie, un alt soldat Tudose fiind ucis în Revoluție, o eroare care se încheia cu bine pentru Aurel Tudose, al cărui fiu trăia și trăiește, dar sănătatea artistului s-a șubrezit brusc în acea teribilă cumpănă a vieții lui armonioase.

Când l-am cunoscut pe Aurel Tudose, prin intermediul prim-violonistului Martin Mony Szekely, un secui, cu studii muzicale înalte, care cânta ca nimeni altul la vioară, în holul Casei Culturii din Suceava întreba de fiul său, Grigore Iosif, un bătrân ardelean, tot de prin secuime, dar tinerele artiste și, mai ales, dansatoarele, strângeau din umeri, până ce una dintre ele le întrebă pe celelalte: „Tu, nu o fi vorba despre Ioșka?". Bătrânul surâse șugubăț: „Apoi, domnucă dragă, eu vi l-am trimis de-acasă Grigore Iosif, dar nu am de unde și ce-ți fi făcut dumneavoastră din el!".

Nu știu ce s-a întâmplat mai departe, pentru că l-am văzut pe Aurel Tudose, coborând dinspre scenă, și cum începusem să public, din vara anului 1976, tablete, reportaje, interviuri și poezii prin paginile ziarului județean „Zori noi", am scos notesul, ca să rețin câte ceva despre artistul care îmi fascinase ultimul an al copilărie (în toamna anului 1973, murise tata, iar eu am rămas, brusc și neașteptat fără repere). Încă nu știam de atelierul de sub scenă, în care Aurel Tudose și Silvestru Lungoci confecționau și acordau naiuri, Aurel învățând meșteșugul lemnăritului la Școala de arte și meserii din Câmpulung Moldovenesc, pe care a absolvit-o în 1960, dar fără să-i rămână prea mult timp să pună în practică toate cele învățate acolo, pentru că o doină și o „bătută" din Vicov i-au încredințat soarta de interpret vocal al Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu" din Suceava, încă din 1962, odată cu angajarea lui George Sîrbu și Aurelian Ciornei. Aurel Tudose se născuse, la Vicovu de Jos, în 28 iulie 1941, avea, deci, la data transferului în cultură, doar 21 de ani, așa că începuse să studieze serios, la Școala Populară de Artă din Suceava, avându-l profesor de canto pe Ion Buciuceanu, tatăl viitoarei actrițe Tamara Buciuceanu.

De-a lungul timpului, din 1976, încoace, am scris de multe, multe ori, despre cântărețul-actor înnăscut Aurel Tudose și despre prietenii lui, instrumentiștii Silvestru Lungoci, Nicolae Păsnicuțu și Martin Mony Szekely, despre dansatorii Grigore „Ioșca" Iosif și Marin Jujan, dar, din păcate, nu am putut păstra nimic, în viața mea de rătăcitor spre nicăieri. Îmi amintesc, însă, că, într-o seară, în restaurantul Hotelului Central, unde cântau Dragoș Bidirel și Petrică Păsnicuțu, fiul lui Nicolae, ospătara a

refuzat să-mi ia banii pe consumație, pentru că era soția maestrului coregraf Marin Jujan, despre care scrisesem în urmă cu vreo șase luni. Am protestat, spunând că Marin merita fiecare cuvânt scris, iar doamna Jujan m-a lăsat mut: „Nu pentru ce-ați scris, vreau să vă fac eu cinste, ci pentru că Marin al meu a început să se poarte după cum l-ați descris dumneavoastră în ziar și, printre altele, nu mai pune strop de băutură în gură”.

Prin ani, prietenia mea cu Aurel Tudose devenise stâncă. Îmi iubea familia, era fascinat de fetița care, născându-se, m-a renăscut și pe mine, și, de câte ori ne vedea prin oraș, se apropia tiptil de Ana-Cozmina, o îmbrățișa strâns, apoi o ridica deasupra capului: „Măi, prințesă, măi, să știi că eu tot o să te fur, într-o bună zi!”. Iar eu întorceam privirile spre băiatul de 14 ani, care sorbea căldura din spectacolele dramatico-muzicale ale lui Aurel Tudose, simțind pe obraz, văzute sau nu și de alții, lacrimile duioșiei lui, din filmul „Ciprian Porumbescu”, tot așa cum le simt și acum, când rememorez nu doar o prietenie, ci și o viață împlinită pe deplin în cenușiul existențial al Sucevei din celelalte zile.

GEORGE UNGUREANU

Scriitorul Martir

George Ungureanu, născut în 12 aprilie 1912, la Câmpulung Moldovenesc, plecat în veșnicie la 16 mai

2012, din orașul natal, a fost condamnat la moarte, în lotul poetului Cezar Flamură, pentru că a refuzat să se lase recrutat în Securitate, George Ungureanu, Martir, martor şi mărturisitor de spirit românesc, ctitor de biserici, de troiţe şi de cărţi, a încredinţat memoriei veacurilor zeci de pagini, risipite prin publicaţiile din întreaga ţară, dar şi câteva cărţi cutremurătoare: „Camera zero" (1988), „Răsare soarele pe grind" (2010), „Prin labirintul vieţii" (2011), „Păţania lui Somnorilă" (2012).

În 2012, regretatul Tiberiu Cosovan relata despre dreapta omagiere a lui George Ungureanu, care avea să plece din lumea asta de înțeles peste doar o săptămână:

„Sub genericul „Centenarul omului cu 5 condamnări la moarte", Consiliul Judeţean (CJ) Suceava, Centrul Cultural „Bucovina", Centrul pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale, Muzeul Bucovinei, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera", Monitorul de Suceava şi Grupul Editorial „Muşatinii" au organizat miercuri, în Sala de Arte „Elena Greculesi" a bibliotecii publice sucevene, o manifestare de celebrare a scriitorului bucovinean George Ungureanu, prin lansarea unui volum tipărit cu prilejul aniversării vârstei centenare.

Evenimentul, care, aşa cum a spus vicepreşedintele CJ Suceava Vasile Ilie, a constituit „o prefaţă a marii manifestări aniversare", programată să aibă loc în ziua următoare la Câmpulung Moldovenesc, a constituit un omagiu adus (în lipsa sărbătoritului, care şi-a cruţat energia pentru întâlnirea cu cititorii de la Casa de Cultură din localitatea de domiciliu) unui scriitor care a biruit timpul,

supravieţuind anilor grei de temniţă în care s-au convertit nu mai puţin de cinci condamnări la moarte.

George Ungureanu (care s-a născut în anul în care s-a scufundat Titanicul), „ctitor de memorie, de cărţi, de biserici şi troiţe", cum scrie Ion Drăguşanul în cuvântul introductiv al cărţii intitulate „Păţania lui Somnorilă" („un poem în zece cânturi compus în celula condamnaţilor la moarte, o adevărată istorie ieroglifică a românilor sub bolşevism, ilustrată de alt martir al spiritualităţii româneşti din Bucovina, Radu Bercea"), a ajuns la această vârstă ca „înzestrat mărturisitor al încrâncenării vremurilor".

Manifestarea de la Suceava, care a debutat cu un „Cântec pentru George Ungureanu", interpretat de Vasile Purice (Semnal M) şi Andi Drăguşanul (Toy Machines), care au asigurat secvenţa muzicală a evenimentului, piesă care-i are ca autori pe Drăguşanul senior & junior, le-a oferit organizatorilor prilejul să cinstească şi memoria altor martiri bucovineni (Ion Grămadă, Dumitru Catană şi Zamfir Nicoară, Ion Nistor, Traian Brăileanu...), pentru că, aşa cum a spus Ion Drăguşanul, „e firesc să-i pomenim pe martiri în Săptămâna Mare". Martiri dintre care câţiva sunt încă trăitori printre noi, dovadă vie, cum a sublimat graficianul Mihai Pânzaru PIM, că „au ştiut să treacă prin vremuri grele fără să-şi piardă echilibrul". Echilibru pe care şi l-au păstrat prin credinţă pentru că – spune George Ungureanu – „omului i se dă, la naştere, un înger păzitor; dacă nu se desparte de el va fi purtat pe calea liniştii, a binelui". „Eu – mărturiseşte în continuare venerabilul scriitor – îi mulţumesc lui Dumnezeu că m-a avut în grija

Sa şi, în momentele cruciale, m-a apărat de pericole, dăruindu-mi sănătate şi ani mulţi de viaţă".

Despre cartea lansată miercuri la Suceava, Ion Drăguşanul (unul dintre redactorii de carte – celălalt fiind prof. Horaţiu Stamatin – care s-a îngrijit de publicarea volumului) spune că „a fost concepută cu mulţi ani în urmă în gând", fiind „zămislită în temniţa condamnaţilor la moarte". „Pentru îngândurările fertile şi necesare de după – scrie Ion Drăguşanul în finalul textului introductiv, intitulat „O carte pentru copii sau o istorie ieroglifică", deschideţi fereastra şi doar priviţi în contemporaneitatea generaţiilor care suntem". O carte care ascunde într-un poem ce pare a fi dedicat copiilor, cum a remarcat poetul Mihai Sultana Vicol, „o enigmă, o parabolă şi un adevăr de nezdruncinat". O manifestare care s-a încheiat cu urări de „La mulţi ani" pentru scriitorul omagiat, urări ce-i vor fi transmise în direct la aniversarea de la Câmpulung Moldovenesc / Tiberiu COSOVAN, Monitorul de Suceava de vineri, 13 aprilie 2012".

Până a doua zi, pentru că Suceava este pururi plină de detractori, „Păţania lui Somnorilă" devenise „o carte legionară pentru copiii", condamnată de toate televiziunile naţionale, prin iresponsabile dezbateri în necunoştinţă de cauză. Noi am dus până la capăt ceea ce aveam de făcut, apoi, de la… Institutul Inimii din Cluj Napoca, pentru că acuzele au curs vreo două săptămâni, am trimis replici în toate direcţiile, dar numai „Jurnalul Naţional" a publicat un astfel de demers lămuritor, retrăgându-se din campania iresponsabilă de culpabilizare a României.

DIMITRIE VATAMANIUC

„cu caietele scrise,
îmi voi arde sufletul pe rug”

Nu mai știu în care vară, la Biblioteca din Rădăuți, domnul Schipor a vrut să mă prezinte Domnului Academician Dimitrie Vatamaniuc, dar am refuzat, pentru că nu îmi place ipostaza de „cetățeanul nimeni”, care linge treptele sacre ale altarului neamului. Eram sigur că Dimitrie Vatamaniuc nu a auzit de mine și, drept consecință, nu am

justificare să-l deranjez cu „prezentarea” mea. Curând însă, Domnul Academician s-a apropiat de mine și m-a întrebat cu vocea aceea plină de căldură, cumva asemănătoare cu a lui Vasile Mucea: „Ce mai faceți, domnule Drăgușanul?”.

Ne-am privit în ochi și ne-am recunoscut. Ne-am mai întâlnit, cu mai bine de un deceniu înainte de a mă naște, printre pribegii români prin propria lor țară, când i-am ales doar două poeme, „Scrisoare” și „La poarte de la drum”, semnate „Dumitru Vătămanu”, pentru cartea mea „Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean” (pp. 648-650), în care eram de părere că „Poezia refugiului românesc în România („Frate ce rătăcești singur și departe. / Pe drumul țării fără fagi, cu poienile deșarte, / Cândva palmele și ochii tăi vor mângâia spicul pe ogor / Căci palmele tale trebuie să rodească belșug” sau „Plecăm în pribegie și lăsăm stăpân pe Dumnezeu! / Lacrimi mi-au căzut din aș-chie de lemn mustrare. // În poarta de la drum tata a dăltuit o cruce mare”) pare să aibă un singur autor, și acela uitat, Dumitru Vătămanu. După refugiu, pentru mai toți scriitorii bucovineni a urmat „experiența” închisorilor politice, cu altfel de litanii, cumva mai strălfulgerate, dar cu o aceeași încărcătură de dor și de vindecare. Dorul și vindecarea înseamnă, de fapt, dragoste și credință, deci relaționările iconariste târzii („Fiecare vis îmi pare o umbră din altă lume / Și-ncerc în șoaptă să-l chem pe nume”), șoptite întru încredințare pe treptele veșniciei (toamnele „mele mă lasă la marginea vieții ca pe răzor / Și mâine, cu caietele scrise, îmi voi arde sufletul pe rug”).

Atunci, dintr-un singur schimb fulgerat de priviri, am înțeles că poetul Dumitru Vătămanu era, de fapt, Dimitrie Vatamaniuc, născut la Sucevița, în 25 septembrie1920, iar „caietele scrise", care i-au ars „sufletul pe rug", avea să poarte titlurile cărților „Ioan Popovici-Bănăţeanul" (1959), „George Coşbuc. O privire asupra operei literare" (1967), „Ioan Slavici și lumea prin care a trecut" (1968), „Ion Agârbiceanu" (1970), „Lucian Blaga" (1977) etc., „Publicistica lui Eminescu. Manuscrisele" (1988), Mihai Eminescu: „Contribuţii documentare" (1993), „Basarabia, pământ românesc, samavolnic răpit" (1997), „Sfântul pământ al Transilvaniei" (1997), „Românii din afara graniţelor ţării" (1988), și, mai târziu, drept spovedanie în preajma poetului și preotului Constantin Hrehor, „Convorbiri sub scara cu îngeri cu Dimitrie Vatamaniuc" (2010).

Rememorând tulburătoarele sale poeme, din anii 1944 și 1945, Domnul Academician mi-a spus că și domnia sa tot pe acelea le-ar alege, dacă ar fi cazul să-și argumenteze tinerețea lirică. Avea cartea „Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean", avea și cartea „Puneți un pahar cu vin și pentru mine", cartea în care ordonasem cronologic toate relatările (scrisori, jurnal) lui Ciprian Porumbescu, înțelegând că, printr-o astfel de ordonare, rezulta un „roman epistolar", nepremeditat ca atare, dar scris de Ciprian Porumbescu.

La manifestarea din sala mare a Bibliotecii din Rădăuți, Domnul Academician Dimitrie Vatamaniuc a spus că și Academia a publicat texte de Ciprian Porumbescu, apoi, nu se știe din ce pricină, a renunțat. Și bine a făcut,

pentru că astfel trebuia recuperată „comunicarea” zilnică a lui Ciprian Porumbescu, cum am făcut-o eu, împreună cu nepoata genialului compozitor, Doamna Nina Cionca, întâlnindu-ne, pentru a stabili structura cărții, în apartamentul pictoriței Ana Candrea Constantin.

Prin vreme, ne-am mai întâlnit, de câteva ori, de parcă s-ar fi întâlnit generații care se respectă reciproc. De fiecare dată, era de față și Constantin Hrehor, care, cu vocația lui de slujitor al altarului, binecuvânta entuziast astfel de întâlniri.

În loc de încheiere, două pagini de început:

„Frate,
Îmi spui că parcă mă vezi bătând cărările pădurii
Singur, cu sumanul aninat pe umeri duri,
Cu-acelaşi zâmbet trist ce-mi moare-n colţul gurii.
O, de-ai şti cum mi s-au sfărâmat atâtea visuri

Şi cum în cupa sufletului ca într-un potir de crin
Am adunat în străine drumuiri numai rod de chin,
Nu ţi-ai fi-nsemnat nicicând aceste rânduri.
Tu în primăvara asta duci de coarne un plug străin

Şi-odată cu sămânţa ce cade-n grindină pe-ogor
Îţi îngropi în lutul negru şi vreri, şi gânduri,
Şi, totuşi, dacă-n trupul slab se cuibăreşte-un dor
Şi-ai vrea să-l spui ca nimeni să nu te-audă,
Te-ndoseşti sub sălcii cu licuricii-n iarba udă

Şi ţi-l spui, ca pe prag, cu durere ascunsă, mamei,

Iar lacrima fierbinte ţi-o poartă valul apei...

Eu stau cu obrajii-ngropaţi adânc în palme
Pe-un trunchi de brad lungit peste cărare
Şi buzele mele nu-mproaşcă cerului sudalme,
Deşi sub frunte fiecare gând i-o destrămare.

Fiecare vis îmi pare-o umbră din altă lume
Şi-ncerc în şoaptă să-l chem pe nume,
Îmi răspunde pădurea rar la fiecare vorbă,

Mă priveşte ca pe-un pribeag, mă-ntreabă.
O, lacrima mea n-o poartă valuri spre şesuri însorite
Căci e cerneala cu care-nsemn rânduri otrăvite.

... Frate ce rătăceşti singur şi departe,
Pe drumul ţării fără fagi, cu poienile deşarte,
Cândva palmele şi ochii tăi vor mângâia spicul din ogor
Căci toamnele tale trebuie să rodească aşteptat belşug,

Pe când ale mele mă lasă la marginea vieţii ca pe-un răzor
Şi mâine, cu caietele scrise, îmi voi arde sufletul pe rug".

(Dimitrie Vatamaniuc, „Scrisoare", în „Revista Bucovinei", nr. 7/1944, p. 250)

În poarta de la drum, tata a dăltuit o cruce mare
Şi palmele aspre i-au sângerat adânc şi greu
Purta sub pleoape ude şi-amorțite destrămare.
Plângea. Îşi întorcea ochii să nu-l văd şi eu.

I se-mpietriseră în colțul gurii deznădejdi amare,
Iar obrajii i se scăldau în ape tulburi de curcubeu.
În poarta de la drum, tata a dăltuit o cruce mare
Şi palmele aspre i-au sângerat adânc şi greu.

Dus pe gânduri, am stat lângă el privind mereu:
– De ce faci, tată, crucea asta când ne urci în care?
– Plecăm în pribegie şi lăsăm stăpân pe Dumnezeu!
Lacrimile mi-au căzut în aşchie de lemn mustrare.
În poarta de la drum, tata a dăltuit o cruce mare”.

(Dimitrie Vatamaniuc, „În poarta de la drum”, în „Revista Bucovinei”, nr. 1-2/1945, p. 29).

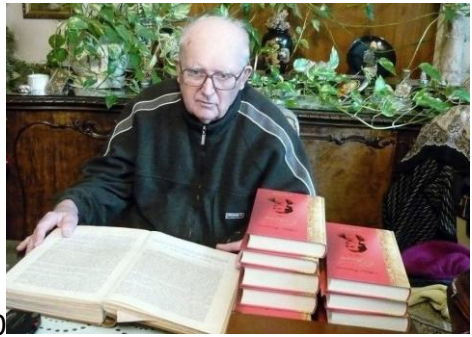

DUMITRU VINȚILĂ

un om care place şi capetelor încoronate

Personaj fabulos al Sucevei, dar şi un om de o inconfundabilă delicateţe – dincolo de zâmbetul lui dezarmant, de care nu se despărțea niciodată, Dumitru Vinţilă a avut parte, vineri, 31 octombrie 2014, începând cu ora 14,00, de o adevărată recunoaştere publică, săvârşită, la iniţiativa poetului şi artistului fotograf Victor T. Rusu, dar

în complicitate cu Mihai Pânzaru-PIM şi cu Dumitru Teodorescu, în incinta Centrului Cultural „Bucovina”.

Nea Mitică Vinţilă, harnic mărturisitor de Bucovină reală, când poet şi când umorist şugubăţ, dar, întotdeauna un vibrant trăitor al bucuriilor altora, a expus, atunci, o sută de lucrări şi a lansat şi un album, prefaţat de Dumitru Teodorescu, „Rolliflexul lui Dumitru Vinţilă”. Zâmbea, ca de obicei, iar de pe şevalete îi răspundea, tot şugubăţ şi tot cu un zâmbet, alt personaj fabulos al Sucevei, regretatul Romeo Calancea.

Dumitru Vințilă, cel mai apropiat prieten al ziaristului Gheorghe Parascan și, pe cale de consecință, și al meu, a fost martorul tuturor întâmplărilor vieții mele, începând de la dobândirea Marelui Premiu „Nicolae Labiș”, căsătoria civilă și... amănunțirea vârstelor copiilor mei. Am sute de fotografii cu Cozmina și cu Andi, majoritatea făcute de Dumitru Vințilă, altele de colegul său, Ion Mândrescu. Era un om delicat, cu un zâmbet subțire și enigmatic, iar soția lui, care ne-a fost colegă la „Crai nou”, era o frumusețe de femeie, cum puține puteai întâlni pe străzile Sucevei.

Împreună cu Dumitru Vințilă, am participat la Concursul Național de Jurnalism „Alexandru Sahia”, cucerind, pentru ziarul „Zori noi” locul întâi pe țară. Ce-i drept, eu luasem singurul premiu al II-lea din viața mea, pentru că subiectul ziaristului David, din Călărași, despre Combinatul Siderurgic, era mai important, pentru juriu, decât reportajul meu despre satele de pe apa Moldovei, sate care înfloresc și astăzi, spre deosebire de ruinatul

combinat. Nea Mitică, însă, a luat premiul întâi, cu o incredibilă fotografie, cu un grup de dansatori plutind între creasta muntelui și cer. După concurs, l-am rugat să-mi facă și mie o copie, dar mi-a răspuns mucalit: „Ți-aș face, tovule, dar nu-mi aduc aminte cât de beat eram când am fixat-o pe hârtie pe cea premiată". Inițial, a vrut să o arunce, pentru că era mișcată, dar Gicu Parascan, care o văzuse primul a ripostat: „Cum să arunci o capodoperă, Mitică? Trimite-o la concurs". Parascan a avut dreptate, capodopera fiind recunoscută cu acest statut, în cadrul concursului care adunase la start cei mai buni artiști fotografi din țară.

Dumitru Vințilă a fost personajul unor întâmplări reale, dar care pot părea doar anecdote. Odată, în Călimani, Parascan și Vințilă luau masa la restaurant, iar un grup de mineri beți, puși pe gâlceavă, tocmai își propuseseră să caftească niște domni. Cei doi se potriveau de minune, fiind și slăbuți, și fără speranță de intervenție a unor prieteni. Parascan, însă, nu s-a pierdut cu firea, ci, ridicându-se și apropiindu-se de mineri, le-a spus cu un zâmbet milos:

– Măi, băieți, măi, voi chiar vreți să muriți astăzi... Mă, îl vedeți pe ăsta...

Minerii au privit spre Dumitru Vințilă, care rămăsese, la masă, cu zâmbetul lui enigmatic și asemeni unui tăiș, iar Parascan continuă, de dat asta tăios:

– De șapte ori a fost condamnat la moarte, de cinci ori a fost grațiat de Președinte, iar de două ori a evadat. E

nemilos, îți taie gâtul și abia după ce faci vreo treizeci de pași îți cade capul de pe umeri... Să nu spuneți că v-am prevenit!

Minerii au mai privit o dată spre masă și, parcă hipnotizați de zâmbetul lui nea Mitică, au bâlbâit niște scuze și duși au fost.

Dar și mai incredibile sunt întâmplările cu personalitățile mondiale care au vizitat Bucovina, fiind însoțite, în mașina presei, de un cameraman al televiziunii publice și de fotoreporterul sucevean Dumitru Vințilă.

Într-o vreme, venise la Suceava cel mai bogat om de pe planetă, unul Rockefeller, iar Dumitru Vinţilă fusese împuternicit drept singur fotograf oficial al presei româneşti. Bogătaşul, care, după cum se zvonise, dorea să cumpere Voroneţul, pentru a pune minunata ctitorie sub un clopot de sticlă, a prins şi o noapte de Înviere, pe la Moldoviţa. Uitându-mă la televizor, am văzut, în „Telejurnal", că Rockefeller se întreţinea, vioi, cu nea Mitică Vinţilă, aşa că, a doua zi, la prima oră, mă înfăţişam în redacţia ziarului „Zori noi", pentru a afla de la nea Mitică despre bogătoiul de capitalist.

Fremătam de nerăbdare, împreună cu domnul Ion Nedelea, redactorul şef adjunct, care şi dumnealui văzuse emisiunea, aşa că, atunci când s-a ivit şi Dumitru Vinţilă, am dat amândoi năvală peste el:

– Cum era Rockefeller, nea Mitică?

– Ce v-a spus?, insistă şi domnul redactor şef adjunct Ion Nedelea.

Nea Mitică ne-a privit cruciş, a zâmbit ca întotdeauna, a strâns din umeri.

– De unde să-l ştiu eu pe ăla! Eu m-am dat pe lângă unul mai flenduros, că toţi ceilalţi erau domni...

– Păi, ăla era Rockefeller!, a triumfat domnul Nedelea.

– Ăla?! Păi avea pantofii mai scâlciaţi ca ai mei...

Am râs de s-a cutremurat clădirea tipografiei, imaginându-ne că bietul bogătan capitalist şi-o fi închipuit că Dumitru Vinţilă, îmbrăcat modest în comparaţie cu securiştii şi liderii bolşevici români, o fi cel mai mare bogătan din România.

Altădată, venise Regele Spaniei, Juan Carlos, şi, când să trec bulevardul, spre tipografie, m-am oprit, împreună cu domnul Ion Paranici, redactorul şef al ziarului, să-l vedem pe monarh. Oricum n-am fi putut trece, pentru că circulaţia era oprită. Şi trece regele, cu regina lui, apoi, din a doua maşină, nea Mitică, singur, ne-a fluturat din mână, iar lumea din preajmă era extaziată:

– E şi tovarăul Ceauşescu! E şi tovarăşul Ceauşescu!...

Domnul Paranici s-a înnegurat, ba parcă a scrâşnit şi din dinţi.

A doua zi, domnul Paranici, care participase la recepţia de la CCH, era tare amuzat. Când a intrat în cantina Combinatului, l-a văzut pe Dumitru Vinţilă, la masa oficială, în stânga lui Juan Carlos, în dreapta stând Regina Spaniei. Nu şi-a crezut ochilor, apoi, încă speriat, l-a rugat pe un securist să-l scoată de lângă Regele Spaniei pe Mitică Vinţilă.

– Nu se poate, tovarăşe!, a protestat securistul. Majestatea Sa l-a invitat, după ce i-a ţinut şi locul!

Ăsta a fost, este şi va fi mereu Dumitru Vinţilă: un om care place şi capetelor încoronate, şi rockefellerilor, dar şi oamenilor oameni.

VASILE ZETU

poetul vasile zetu, citind

Poet „caligrafiind şoapta”

Undeva, pe Bistriţa Aurie, „sub un maldăr de lună”, trăieşte poetul Vasile Zetu, „poet talentat, discret ca o amforă la care partea nevăzută, din interior, este cea mai tentantă: întunericul moşeşte stele, vin sau grâu” (Adrian Alui Gheorghe).

Poet „caligrafiind şoapta” şi „omologând tăcerea” în „cazaniile nopţii”, mereu regăsindu-se „strivit sub un maldăr / de vise, retoric”, deşi el este, în primul rând, „un scoc pentru lacrima / scursă pe şoaptă” sau poate că doar o neaşteptată „icoană în rut / împroşcând cu lumină-n / biserici de lemn”.

Căci, aşa cum scria deja citatul Adrian Alui Gheorghe, „Vasile Zetu se lasă vorbit de propria poezie, ronţăit de încheieturile versului, zimţii dintre cuvinte or să-i zdrobească într-o zi degetele care s-au încleştat pe marginile aerului, partea cea mai concretă a lumii în care vieţuim-supravieţuim”.

Vasile Zetu, „restructurând haosul / pe îndelete”, există, monumental ca însăşi lumina, sub cumpăna munţilor, acolo unde „construieşte destine” pentru idei trăite, „pe tastatura nopţii / accesând stelele”. Sau, cum zicea el, într-o vreme, „frânturi de poem / celebrează poetul / cu aripi de sfinx”. Ce-ar mai fi de spus?

Prinzând de veste că urmează să-i bucurăm sufletul-tăcere lui Vasile Zetu, poet, deci „aristocrat al simţirii" înnăscut, cum inspirat formula iconarul E. Ar. Zaharia, bunul Dumnezeu a presurat miere peste obcinele Bucovinei, până dincolo de Crucea, lumina urmând, calmă şi mângâietoare, unda inconfundabilă a Bistriţei Aurii până sus, în sfintele tării ale albastrului fără de început şi fără de sfârşit. Nu vi se pare şi dumneavoastră că cerul senin e pupila lui Dumnezeu?

Din echipa Centrului Cultural „Bucovina”, instituţie de profil a Consiliului Judeţean Suceava, făceau parte, în afară de prietenul meu Liviu Velniciuc, prietenii mei Răzvan Mitoceanu şi Lucian Căluşeriu, care urmau să se ocupe de filmare evenimentului (filmuleţul de zece minute este postat pe youtube şi îl vom răspândi toţi împricinaţii).

Acordarea diplomei cu titlul de „Senior al Scrisului Bucovinean” trebuia să o săvârşească marele poet Constantin Hrehor, dar cum el a fost reţinut de o dramă în familie neaşteptată, am făcut eu oficiile sărbătoreşti, deşi cam dezlânat - poate că şi din pricina măştii, deşi păstram viteza legală faţă de apropiatul meu confrate, poetul Vasile Zetu, sau poate că din pricina oboselii acumulate, în săptămâna corecturii celor 9.000 de pagini ale cărţilor pe care le-am scris în acest an.

Pe afiş, Mircea Streinul se afla la loc de cinste şi căta cu ochi binevoitori spre mine - doar i-am recuperat opera lirică -, dar am făcut niscaiva bâlbe, pe care Lucian Căluşeriu (care mi-a transmis fotografia de mai jos) le va corecta, intercalând imagini din Crucea, pe care a avut grijă să şi le facă.

Vasile Zetu, poet modern, înrudit cu şi nicidecum influenţat de poezia franceză, are depusă în sertarele memoriei o operă poetică demnă de toate aprecierile, în care meşteşugul cizelării se îmbină inspirat cu zvâcnetul simţirii, obligându-mă, de-a lungul vremuitelor decenii, să mă simt dator cu nişte cronici literare pe drept şi pe deplin meritate.

Dacă nu m-ar cunoaşte bine şi dacă nu ar şti că eu întotdeauna scriu doar ceea ce şi simt, şi gândesc, Vasile m-ar putea privi câş, ceea ce, desigur, nu e cazul. Îmi pare rău doar de faptul că propunerea premierii lui Vasile Zetu a venit de la Constantin Hrehor, degustător de literatură mai exigent decât mine.

Când m-a întrebat Hrehor „Dar pe Vasile Zetu îl cunoşti?", parcă m-ar fi lovit cu leuca-n suflet; uitasem, îl scăpasem din vizor, dacă tot nu ne-am văzut în ultimii doisprezece ani, deşi, de câte ori am avut ocazia, am tot scris despre poetul pursânge Vasile Zetu şi despre creaţia lui.

În fine, toate au trecut şi ne-am tras în film, Vasile Zetu citind şi două minunate poeme, în vreme ce soţia poetului, Doamna Elena, şi cele două nepoţele, Karina şi Daria, fremătau, pe la ferestre, de parcă toată risipa cosmică de lumină li s-ar fi adunat în suflete. Cu predestinare şi cu dedicaţie specială.

Ce-a fost mai mult, veţi afla din filmul lui Lucian Căluşeriu, „Vasile Zetu - Senior al Scrisului Bucovinean", pe care eu tocmai l-am văzut (mi-a trimis şi un snop de fotografii, pe care le voi posta mâine). Iar după vizionarea filmului, am exclamat, odată cu nevastă-mea:

„Ce om! Câtă nobleţe şi câtă căldură emană un astfel de poet!".

Cuprins

Precuvântare p3

ANTON ACHIȚEI, *„Străjer la Împărăția cântecului” p. 6*
RODICA ALEXANDRU – *omul care râdea și cu ochii* p. 14
CLEMENT ANTONOVICI – *poetul care iubea poezia* p. 17
MIHAI BÂNDEA – *de la BEN MIHĂESCU, la ARCADIE ARBORE* p. 23
MARIA BARARU – *sacrificiul conștient de sine* p. 30
LEONACHE BÂRZU – *eroul „izmănar” de la Mărășești* p. 34
RADU BERCEA – *inconfundabil în memoria Bucovinei* p. 39
ADRIAN BOCANCEA – *pictorul plin de sfințenie* p. 43
GEORGE BODEA – *sufletul proaspăt și neprihănit al obcinilor* p. 49
GRUIA BODNĂRESCU – *ultimul poet iconar* p. 54
DOINA VIANORA CATARGIU – *viața care triumfă prin cea mai neașteptată dumnezeire* p. 59
ONU CAZAN – *vibrând la fiecare omenească nefericire* p. 67
AURELIAN CIORNEI - *Academician al Satului Românesc* p. 74
VASILE COJOCARU – *sfințenia vieții până la contemplare* p. 77

TIBERIU COSOVAN, *recuperatorul de clipite* p. 82
DUMITRU COVALCIUC – *biruința clipitei asupra istoriei* p. 88
GEORGE DAMIAN – *poet și om de radio* p. 94
VIOREL DÂRJA – „*un înger al cărții*" p. 99
EUGEN DIMITRIU – *cărturarul martir* p. 104
RODICA DOMINTE – „*un model de om, din toate punctele de vedere*" p. 107
VASILE DOSPINESCU – *patria nu a ezitat să-l pedepsească* p. 120
ALEXANDRU DUMBRAVĂ – *artistul aflat sub vremi* p. 126
GHEORGHE FINIȘ – *viață fără de moarte* p. 135
ION CARP FLUERICI – *poetul care scria cu penelul* p. 140
GEORGE GAVRILEAN - *poet, pictor, pictor de biserici* p. 145
MARIN CONSTANTIN GHEORGHE – *creator de sine* p. 148
ELENA GRECULESI – *neostenita aflare de sine* p. 154
ION GRIGORE – *pentru prima și ultima dată,* PREMIAT LA SUCEAVA! p. 159
FLORIN HĂU – *un erudit mereu surprinzător* p. 165
ALEXANDRU HAVRILIUC – *Trompetă de aur, cântăreț de laur* p. 169
CONSTANTIN HREHOR – *un cântec pe vioară* p. 176
MIHAIL IORDACHE – *surâsului unei enigmatice tăceri* p. 180
ION IRIMESCU – *Sacerdotul Spiritualității Românești* p. 185
ROMAN ISTRATI – *un destin al nuntirii cosmice* p. 189
VIOREL LEANCĂ – *o nouă Rapsodie Română* p. 199

IULIA LEO MIZA – *ca o regină între paji* p. 204
ANDREI „BEBE" LIPOVAN – *pianist și compozitor* p. 210
DIMITRIE LOGHIN – „*tăcerea ce-ntârzie*" p. 215
GHEORGHE LUNGOCI – *poveste de dragoste cu vioara* p. 236
SILVESTRU LUNGOCI – *muntele care cântă* p. 239
ION MÂNDRESCU – „*A fost un om frumos. A fost... Ion Mândrescu*" p. 243
VICTOR MICU – *modelul meu de jurnalism* p. 250
MIRCEA MOTRICI - „*un poet al reportajului*" p. 257
VASILE MUCEA – *rapsodul cărturar* p. 267
OVIDIU MUSTAȚĂ – *o legendă a vieții sucevene* p. 273
IOAN NEMEȘ – *cel mai iubit dintre nepământeni* p. 283
IOANA NISTOR – *poet al arhitecturii* p. 289
PETRU OLOIERU – *tentaţia chemării străbunilor* p. 293
DUMITRU ONIGA, *Poetul Martir* p. 302
VASILE PÂNZARIU, *Poetul Martir* p. 307
ION PARANICI – *icoana măreţiei sale omeneşti* p. 311
GHEORGHE PARASCAN – *Mentorul meu* p. 316
NICOLAE PĂSNICUŢU – *prinț al lăutăriei românești* p. 321
GHERASIM PUTNEANU – *omul hăruit cu sfințenie* p. 326
HAIM RIMER – *aura unui mare cărturar* p. 329
VICTOR T. RUSU – *moșteniri totemice* p. 336
GEORGE SÂRBU – *muzicianul de geniu* p. 346
DIMITRIE SAVU – *Senior al Artelor Plastice Bucovinene* p. 353
EMIL SATCO – *Sacerdotul Memoriei* p. 359

GHEORGHE SCÂNTEI – *colecţionar de înţelepciune* p. 365
ION SIMINICEANU, *ambasadorul unei stări specifice* p. 369
CONSTANTIN SOFRONI – *un cărturar, în politică* p. 374
TRAIAN STRATON – *viaţa ca o nuntă* p. 378
ȘTEFAN STROE – *sufletul tragic de dincolo de zâmbet* p. 386
MARTIN MONY SZEKELY – *vrăjitorul de sunete* p. 391
MIHAI TANDRU – *în rafturile viitorimii* p. 396
VASILE TĂRÂȚEANU – *poetul martir al limbii române* p. 409
DUMITRU TEODORESCU – *senior de drept al gazetăriei* p. 416
GEORGE TOFAN – *gândul cel bun* p. 420
AUREL TUDOSE – *cântăreţul-actor înnăscut* p. 424
GEORGE UNGUREANU, *Scriitorul Martir* p. 429
DIMITRIE VATAMANIUC – „*cu caietele scrise, îmi voi arde sufletul pe rug*” p. 433
DUMITRU VINȚILĂ – *un om care place şi capetelor încoronate* p. 439
VASILE ZETU – *Poet „caligrafiind şoapta*” p. 445

Cuprins p. 449

Nu aș fi scăpat cu viață dacă nu ar fi fost dragostea impetuoasă a copiilor mei, Cozmina, Andi,

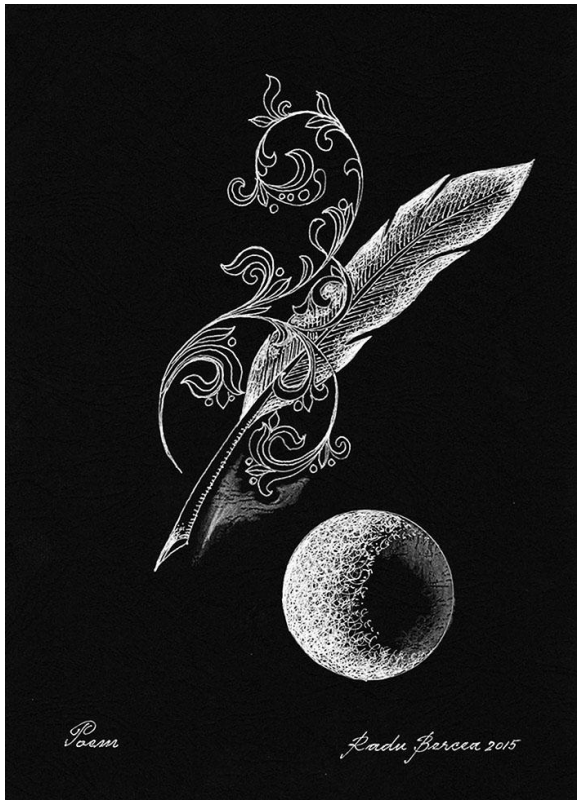

Mihai și Adriana, și mai ales cea rațională și omenesc surprinzătoare a soției mele, Viorica.